

ไก่

โรค	ไฉ้	กู่ทู่	ซู่	มูกตอาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บรู
แผลสด หลังชน	ตะไคร้ ขมิ้น ข่า	ขมิ้น หมาก พลู	-	-	-	ขมิ้น	-	-
แข้งแข้ง	-	ขมิ้น	-	-	-	-	-	-
ยาบำรุง	-	บอระเพ็ด ตะไคร้ ส้มป่อย มะขาม ขมิ้นอ้อย ขมิ้นแกง ไม้กระดุกไก่ ครุระ ฤๅษีสุม ไม้โชน ว่านน้ำ	-	-	-	พริกไทย หญ้าแห้วหมู กระชาย เคื่อกอฮอ ข้าว ถั่วแปบ เตย	-	-
ริดไขมันออก	-	ขมิ้น	-	-	-	ส้มป่อย ขมิ้นสด มะกรูด ตะไคร้ ไมยราบ	-	-
หน้าบวม	-	ตะไคร้ ส้มป่อย มะขาม	-	-	-	พลู เปล้า ตะไคร้ หนาด มะกรูด ข่า ขมิ้น	-	-
ฝีดาษ	-	-	-	-	-	ใบตาล ข้าว	-	-
ยาบำรุงระหว่างตี	-	-	-	-	-	ตะไคร้ หนาด	-	-

ไก่

โรค	ไทดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวน	ลาวพวน	เวียดนาม
แผลสด หลังชน	-	-	-	-	-	-
แข้งแข้ง	-	-	-	-	-	-
ยารำรุ้ง	-	-	-	-	-	กระชาย กระเทียม บอระเพ็ด ขมิ้น
ริดไฉมันออก	-	-	-	-	-	ส้มป่อย มะขาม ตะไคร้ ข่า
หน้าบวม	-	-	-	-	-	-
ฝีดาษ	-	-	-	-	-	-
ยารำรุ้งระหว่างตี	-	-	-	-	-	-

ไก่

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
ตายห่า	บอระเพ็ด หนาดโก	-	-	-	เครือกอฮอ ข้าว ผักขา	ผักสาบ เครือตด หมา	-
โรคพาก	-	หมาก มะละกอ	-	-	-	-	-
ไก่ขี้ขาว	-	สีดา ข้าว	-	-	-	ข้าว บอระเพ็ด	-
ไก่ไม่สบาย	-	-	-	-	-	เครือตด หมา	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	โลดทะนง แดง	-
ไร เห็บ หมัด	-	กะเพรา ไพลแดง	-	ยาสูบ อีตู คำพองกลา สะเดา ยูคาลิปตัส	แกลบ อีตูไทย ยาสูบ ตะไคร้	-	-
ป้องกันโรค	ว่าน (ใจดำ)	-	-	-	-	-	-

ไก่

โรค	ไฉ่	ภูไท	ไซ้	มูกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บุรี
ตายห่า	-	ตะไคร้ ขมิ้น อะราง	ว่านไพล	-	ฟ้าทะลายโจร	ข้าว พริก	-	ตะไคร้
โรคพอก	-	-	-	-	-	-	-	ย่านาง
ไก่เขียว	-	ขมิ้นชัน ข้าว ฟ้าทะลายโจร	-	-	-	-	-	-
ไก่ไม่สบาย	บอระเพ็ด	-	-	-	-	-	-	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	-	-	-
โร เ็บ หมด	ยูคาลิปตัส หนาด น้อยหน่า	ตะไคร้ อีตู่ไทย ยูคาลิปตัส ยาสูบ	ตะไคร้ ยาสูบ	-	-	-	-	ตะไคร้ หนาด ยาสูบ
ป้องกันโรค	-	-	-	-	-	-	-	สะเดา สมัดใหญ่

ไก่

โรค	โตดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวนน	ลาวพวน	เวียดนาม
ตายห่า	-	-	-	-	-	-
โรคปาก	-	-	-	-	-	-
ไก่เขียว	-	ดำลิ่ง ข้าว	-	-	-	-
ไก่ไม่สบาย	-	-	-	-	-	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	-
ไร เห็บ หมัด	-	ยูคาลิปตัส	ตะไคร้	หนอนตายหยา	สะเดา ตะไคร้หอม กะเพรา	ยาสูบ
ป้องกันโรค	-	-	-	-	-	-

หมู่/

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
ท้องเสีย	-	-	-	-	อินทนิล ประดู่ ชาด สีดา กล้วย	-	-
ชาห่อย	-	-	-	-	-	-	-
พยาธิ	-	-	-	-	-	-	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	โอดทะนงแดง มะนาว	-
เป็นไข้	-	ยาสูบ	-	-	เครือตดหมา	-	-
ให้หมูอ้วน	-	-	-	-	-	-	-
ไฟลามทุ่ง	-	-	-	-	-	-	-

ช้าง

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
ฟกซ้ำ	ลุมพุก เครือเค็ง	-	-	-	-	-	-
บาดแผลถูกยิง	เคื่อโธสง ข้าว ตูปหมูป	-	-	-	-	-	-
นอนไม่หลับ	ก้ามปู ไมยราบ	-	-	-	-	-	-
ยาบำรุง	ดีปลี อ้อยดำ พริกไทย	-	-	-	-	-	-

หมู/

โรค	ไฉ่	ภูไท	โซ่	มุกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บรู
ท้องเสีย	-	ส้าน กล้วยน้ำว้า กล้วยดิบ	-	-	-	กล้วยน้ำว้า	กล้วย	-
ชาห้อย	-	หญ้าแห้วหมู กกลังกา	-	-	-	-	-	-
พยาธิ	-	มะหาด	-	-	-	หญ้าขน	-	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	-	-	-
เป็นไข้	-	กระถิน ข้าว	-	-	-	-	-	-
ให้หมูอ้วน	-	แก้มอัน ส้าน บอระเพ็ด	-	-	-	-	-	-
ไฟลามทุ่ง	-	กล้วยดิบ	-	-	-	-	-	-

ช้าง

โรค	ไฉ่	ภูไท	โซ่	มุกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บรู
ฟกช้ำ	-	-	-	-	-	-	-	-
บาดแผลถูกยิง	-	-	-	-	-	-	-	-
นอนไม่หลับ	-	-	-	-	-	-	-	-
ยาบำรุง	-	-	-	-	-	-	-	-

หมู่/

โรค	ไต่ดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวน	ลาวพวน	เวียดนาม
ท้องเสีย	-	-	-	-	-	ฝรั่ง ประดู่ เค็ง ขนุน
ชาหล่อย	-	-	-	-	-	-
พยาธิ	-	-	-	-	-	-
ถูกอสรพิษกัด	-	-	-	-	-	-
เป็นไข้	-	-	-	-	-	-
ให้หมูอ้วน	-	-	-	-	-	กระถิน
ไฟลามทุ่ง	-	-	-	-	-	-

ข้าง

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
ตาแฉะ	เขว เครือ (หนามเหมือน ผักกะเจด)	-	-	-	-	-	-
ท้องอืด ท้องเฟ้อ	เครือตดหมา ขัดมอน ไพล ว่านหอม ขมิ้น ชิงชี หมาก น้อยหน่า	-	-	-	-	-	-
รักษาบาดแผล	อ้อย มะพร้าว เครือเต่าให้ เครือต่าง กะนวน	-	-	-	-	-	-
ตัวแข็ง	ลุมพู	-	-	-	-	-	-
ท้องร่วง	แต้ กระโดน กำมปู ไมยราบ	-	-	-	-	-	-
ของมีคมแทง	ลุมพู แต้ แดง ผักสาบ เคล็ด กะนวน เครือเค็ง	-	-	-	-	-	-
เล็บเน่า	ลุมพูแดง ผักสาบ	-	-	-	-	-	-

ข้าง

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	ญย	เยอ
หนังเปื่อย	ลุมพุก แดง	-	-	-	-	-	-
ถ่ายไม่ออก	กระเทียม	-	-	-	-	-	-
ตาแดง	กล้วย เขวา หนาดแดง หญ้าขัดมอญ	-	-	-	-	-	-
แผลหลังชนกัน (เป็นรูใหญ่)	ตะไคร้ ลุมพุกแดง ผักสาบ แต้ แดง	-	-	-	-	-	-
ขาเคล็ด ขาหัก	ลุมพุก แดง เคล็ด หญ้าเจ้าชู้ หญ้าแห้วหมู หมาก ตะไคร้	-	-	-	-	-	-

ม้า

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
ท้องอืด	-	-	-	-	คอแลน พริก	-	-
ขาตีบ	-	-	-	-	หนาด เปล้า	-	-

สุนัข

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
เหงาซึม	-	-	ทองพันชั่ง	-	-	-	-
ให้เป็นหมัน	-	-	-	-	-	-	-

ปลา

โรค	เขมร	ญ้อ	แสก	ลาวเวียงจันทน์	ลาว	กวย	เยอ
เป็นแผล	กระถิน ซี่เหล็กบ้าน ประดู่	เถานางน้อย	มะขาม	-	งา ปอซี่ไก่	หญ้าสาบเสือ	-

ม้า

โรค	ไฉ้	ภูไท	ไฉ้	มูกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บุรี
ท้องอืด	-	-	-	-	-	-	-	-
ขาตีบ	-	-	-	-	-	-	-	-

สุนัข

โรค	ไฉ้	ภูไท	ไฉ้	มูกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บุรี
เหงาซึม	-	-	-	-	-	-	-	-
ให้เป็นหมัน	-	-	-	-	-	-	ย่านาง	-

ปลา

โรค	ไฉ้	ภูไท	ไฉ้	มูกดาหาร	กะเลิง	โคราช	นครไทย	บุรี
เป็นแผล	-	เยาแดง	-	-	-	-	-	-

ม้า

โรค	ไต่ดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวน	ลาวพวน	เวียดนาม
ท้องอืด	-	-	-	-	-	-
ขาตีบ	-	-	-	-	-	-

สุนัข

โรค	ไต่ดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวน	ลาวพวน	เวียดนาม
เหงาซึม	-	-	-	-	-	-
ให้เป็นหมัน	-	-	-	-	-	-

ปลา

โรค	ไต่ดำ	ลาวหลวงพระบาง	มอญ	ชาวน	ลาวพวน	เวียดนาม
เป็นแผล	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 6 รายชื่อพรรณไม้ที่ใช้ในตำรายาสมุนไพรการศึกษาสัตรี และความถี่ในการใช้

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
1	กก	กก	<i>Cyperus</i> sp.	Cyperaceae	1
2	กกผ่น้อย	มะแตกต้น	<i>Casearia flexuosa</i> Craib	Flacourtiaceae	1
3	กกรงกา	กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	Cyperaceae	1
4	กระเจาย หนามจาย หนามแควรี	กำจาย หนามกระเจาย หนามกำจาย	<i>Caesalpinia decapetala</i> (Roth) Alston	Caesalpinioideae	9
5	กระชาย	กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	Zingiberaceae	3
6	กระดองตาเพชร	กระบองเพชร	<i>Cereus hexagonous</i> Mill.	Cactaceae	1
7	กระโดน	กระโดน	<i>Careya aborea</i> Roxb.	Baringtoniaceae	11
8	กระเทียม	กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	Alliaceae	6
9	กระนวน	ฉนวน	<i>Dalbergia nigrescens</i> Kurz	Papilionoideae	1
10	กฤษณา	กฤษณา	<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex H. Lec.	Thymelaeaceae	1
11	กล้วย ถั่วทอง	กล้วย ถั่ว ^๓ น้ำว้า	<i>Musa sapientum</i> L.	Musaceae	5
12	กล้วยตานี	กล้วยตานี	<i>M. balbisiana</i> Colla	Musaceae	2
13	กล้วยดิบ	กล้วยดิบ	<i>Musa</i> (กลุ่ม ABB)	Musaceae	4
14	กล้วยยวน	กล้วยยวน	<i>Ensete glauca</i> Roxb.	Musaceae	2

ลำดับที่	ชื่อพื้นที่บ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
15	กลอยบ้าน	กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	Dioscoreaceae	2
16	กอมก้อตลอดซอน	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus hirsutus</i> Beille	Euphorbiaceae	1
17	กะเดา	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	Meliaceae	5
18	กะตังเลื้อย	กาน้ำ	<i>Glochidion occineum</i> (Buch.-Ham.) Mull.Arg	Euphorbiaceae	1
19	กะบก	กระบก	<i>Iringia malayana</i> Oliv. ex A.Benn.	Iringiaceae	1
20	กะบาก	กระบาก	<i>Shorea ferinosa</i> C.E.C. Fisch.	Dipterocarpaceae	1
21	กะยอม	พะยอม	<i>S. roxburghii</i> G.Don	Dipterocarpaceae	1
22	กัญชา	กัญชา	<i>Cannabis sativa</i> L.	Cannabaceae	4
23	กานของ ก้านของ	ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	Bignoniaceae	1
24	ก้ามปู	ต่อได้	<i>Allophylus cobbe</i> (L.) Raeusch.	Sapindaceae	3
25	กิด	เกด	<i>Pandanus tectorius</i> Blume	Pandanaceae	1
26	เกยป็น	ครอบจักกรวด	<i>Xantonnea parvifolia</i> Criab	Rubiaceae	2
27	แก้มอ่อน	พรวด	<i>Rhodamnia cinerea</i> Jack var. <i>cinerea</i>	Myrtaceae	3
28	โกรฐน้ำเต้า	โกรฐน้ำเต้า	<i>Rheum officinale</i> Baill.	Polygonaceae	1
29	โกรฐพุงปลา	จุโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	Asclepiaceae	1
30	ขมิ้น	-	-	-	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
31	ข่า	ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	Zingiberaceae	9
32	ข่าไก่ดำ	กระป๋องเจ็ดตัว	<i>Excoecaria cochinchinensis</i> Lour. var. <i>cochinchinensis</i>	Euphorbiaceae	1
33	ข้าว	ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	Graminae	14
34	ขาว เทวาคะเคียนทอง	กัวว กระพุ่มแก้ว	<i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale	Rubiaceae	10
35	ข้าวเย็นเหนือ	ยาหัว	<i>Smilax glabra</i> Wall. ex Roxb.	Smilacaceae	1
36	ขิง	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Zingiberaceae	2
37	ขี้กาเครือ	ขี้กา	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	Cucurbitaceae	1
38	ขี้นวล	ขี้คราม ครามป่า	<i>Indigofera sootepensis</i> Craib	Papilionoideae	1
39	ขี้หนอน แผ่นดินเย็น	หนอนตายหยาก สามสิบกับ	<i>Stemona phyllantha</i> Gagnep.	Stemonaceae	5
40	ขี้หมื่นขาว	ขมิ้นขาว	<i>Curcuma mangga</i> Valetton & Zijp	Zingiberaceae	2
41	ขี้หมื่นขึ้น	ขมิ้นขึ้น ขมิ้นน้อย	<i>C. zedoria</i> (Berg) Roscoe	Zingiberaceae	4
42	ขี้หมื่น ขี้หมื่นขึ้น	ขมิ้น ขมิ้นขึ้น	<i>C. longa</i> L.	Zingiberaceae	22
43	ขี้เหล็ก	ขี้เหล็กบ้าน	<i>Senna siamea</i> (Lamk.) Irwin & Barneby	Caesalpinioideae	6
44	เข้เม็ก	เม็ก	<i>Syzygium gratum</i> (Wight) S.N. Mitra var. <i>gratum</i>	Myrtaceae	2
45	เข้เมขาว	เข้เมขาว	<i>Ixora lobbii</i> Loud.	Rubiaceae	1
46	เข้ดง	เด็ง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	Caesalpinioideae	10

ลำดับที่	ชื่อพื้นที่บ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
47	คราม	คราม	<i>Indigofera</i> sp.	Papilionoideae	3
48	ครุฑ	เล็บครุฑ	<i>Polypodium fruticosum</i> (L.) Harms	Araliaceae	1
49	ควยงู	หนาดโก	<i>Achyranthes aspera</i> L.	Amaranthaceae	2
50	คางคี้	เสม็ดทุ่ง	<i>Lophopetalum wallichii</i> Kurz	Celastraceae	1
51	คายไข่	ม้งตาล	<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth.	Theaceae	1
52	คำพองกุลา	-	-	-	1
53	ครุระ	-	-	-	1
54	คูน	ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	Caesalpinoideae	1
55	เครืออกอชอ	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	Minispermaceae	13
56	เครือเขาค้า เขียงคำ	สังวาลพระอินทร์	<i>Cassytha filiformis</i> L.	Lauraceae	2
57	เครือเขาปูน	-	<i>Cissus</i> sp.	Vitaceae	1
58	เครือตดหมา	พังโหม	<i>Paederia tomentosa</i> Bl. var. <i>glabra</i> Kurz	Rubiaceae	7
59	เครือต่าง	นมตำเลีย	<i>Hoya kerrii</i> Craib	Asclepiadiaceae	1
60	เครือเต่าไข่	ปอเต่าไข่	<i>Enkleia siamensis</i> (Kurz) Nevling	Thymelaeaceae	1
61	เครือไข่โสม	เถาประสังค์	<i>Streptocaulon juvenas</i> (Lour.) Merr.	Asclepiadiaceae	1
62	เครือหนามน้อย	กรุงเขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L. var. <i>hirsuta</i> (Buch. ex DC.) Forman	Menispermaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
63	เครือเอ็นอ่อน	เถาเอ็นอ่อน เอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	Asclepiadiaceae	2
64	เคล็ด	เลนเค็ด	<i>Senna occidentalis</i> (L.) Link	Caesalpinoideae	2
65	แค	แคบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	Papilionoideae	1
66	แคเน	ตะเคียน	<i>Hopea ferrea</i> Laness.	Dipterocarpaceae	3
67	งา	งา	<i>Sesamum orientale</i> L.	Pedaliaceae	6
68	จาน	ทองกวาว	<i>Butea monosperma</i> (L.) Taub.	Papilionoideae	2
69	จานเครือ เครือจาน	เถาพันซ้าย	<i>Spatholobus parviflorus</i> Ktze.	Papilionoideae	3
70	จานเครือแดง	ทองกวาวเครือ	<i>Butea superba</i> Roxb.	Papilionoideae	1
71	จำปา	ลิ้นทม	<i>Plumeria rubra</i> L.	Apocynaceae	1
72	จิก	เต็ง ชันตันเต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall.	Dipterocarpaceae	2
73	ชยเดนม	กระเจียน	<i>Polyalthia cerasoides</i> Benth. ex Bedd.	Annonaceae	1
74	ชุมเห็ดเทศ	ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	Caesalpinoideae	1
75	เหือก	รกฟ้า	<i>Terminalia alata</i> Heyne ex Roth	Combretaceae	2
76	สั้ขี้	-	-	-	1
77	ชาด	ยางเหียง	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. ex Miq.	Dipterocarpaceae	1
78	ดอกช้อน	มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	Oleaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
79	ดอกพุด	-	-	-	1
80	ติปิ	ติปี่	<i>Piper chaba</i> Hunt	Piperaceae	1
81	ดูกร้อง	แกดลบนู	<i>Dendrobium lanceolatum</i> (Dunn.) Schindl.	Papilionoideae	1
82	แดง	แดง	<i>Xylocarpa</i> Taub. var. <i>kerrii</i> Nielsen	Mimosoideae	9
83	ต้นสามใบ	แก้มขาว	<i>Mussaenda sanderiana</i> Roxb.	Rubiaceae	1
84	ตะแกล	สะแกนา	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	Combretaceae	1
85	ตากวาง	ตากวาง กำแพงไ้ขึ้น	<i>Salacia verrucosa</i> Wight	Celastraceae	1
86	ตาไก่	กำแพงเจ็ดชั้น	<i>S. chinense</i> L.	Celastraceae	2
87	ดั่งไก่ใหญ่	กะดังใบ	<i>Leea indica</i> Merr.	Leeaceae	1
88	ตำด้าตาแดง	หมากกล้ำตานหนู	<i>Abrus precatorius</i> L.	Papilionoideae	1
89	ตาล	ตาล	<i>Borassus flabellifer</i> L.	Palmae	2
90	ตำนิ่น	ตำดิ่ง	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	Cucurbitaceae	5
91	ตีนเป็ด	พญาสัตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L) R.Br.	Apocynaceae	3
92	ตุ้มกา	แสงเปื่อ แสงเงใจ	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill	Strychnaceae	3
93	เตย	เตย	<i>Pandanus</i> sp.	Pandanaceae	1
94	แตงกวา	แตงกวา	<i>Cucumis sativus</i> L.	Cucurbitaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
95	แต่	มะค่าแต่	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. ex Miq.	Caesalpinoideae	2
96	ถ่อน	ทิ้งถ่อน	<i>Albizia procera</i> (Roxb.) Benth.	Mimosoideae	1
97	ถั่วพู	ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	Papilionoideae	4
98	เถาหางนอย	-	<i>Merremia</i> sp.	Cucurbitaceae	1
99	ทองพันชั่ง	ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	Acanthaceae	1
100	ทุณฑาม	กระดาดขาว	<i>Colocasia gigantea</i> Hook. f.	Araceae	1
101	นมจั่ว	นมจั่ว	<i>Artabotrys harmandii</i> Finet & Gagnep.	Annonaceae	1
102	นมแมว	นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Ban	Annonaceae	1
103	นมสาว	มะไฟแรด	<i>Scleropyrum wallichianum</i> (Wight & Arn.) Arn.	Santalaceae	1
104	น้อยหน้า	หมากเยียบ (อีสาน)	<i>Annona squamosa</i> L.	Annonaceae	5
105	นางแซง	โอดทะนงแดง	<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib	Euphorbiaceae	2
106	นางพญารากดี	ชุมพุกขาว	<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre	Rubiaceae	2
107	นางรัง	รัง	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	Dipterocarpaceae	1
108	บวบขม	บวบขม	<i>Trichosanthes cucumerina</i> L.	Cucurbitaceae	1
109	บอน	บอน	<i>Colocasia</i> sp.	Araceae	1
110	บ่อน้อย	รังหนาม	<i>Bridenlia ovata</i> Decne.	Euphorbiaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นที่บ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
111	บักมี	ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	Moraceae	2
112	บ้า	สะบ้า	<i>Entada</i> sp.	Papilionoideae	2
113	บุกเคื่อ	-	<i>Amorphophallus</i> sp.	Araceae	1
114	เป็นหม่อน	มะเกลือ	<i>Diospyros gracilis</i> Fletcher	Ebenaceae	1
115	เปือก	-	-	-	1
116	ใบพะยั้ง	-	-	-	1
117	ประดงขาว	ประดงขาว	<i>Dalbergia</i> cf. <i>lanceolaria</i> L. f.	Papilionoideae	1
118	ประดงแดง	ประดงเลียด	<i>Spatholobus harmandii</i> Gagnep.	Papilionoideae	1
119	ประดงเหลือง	-	-	Papilionoideae	1
120	ประดู่	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	Papilionoideae	11
121	ปลีปะกัง	-	-	-	1
122	ปอแดง	ปอขนุน	<i>Sterculia</i> sp.	Sterculiaceae	1
123	ปอป่าไก่	หยาบขี้ไก่	<i>Helicteres</i> sp.	Sterculiaceae	1
124	ปะเทียร (จ่านคล้ายหมิน)		-	Zingiberaceae	1
125	เป้ล่า	เป้ล่าใหญ่	<i>Croton roxburghii</i> N.P.Balakr.	Euphorbiaceae	2
126	ผักกระแยง	แยง	<i>Limnophia aromatica</i> Merr.	Scrophulariaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพืชน้ำ	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
127	ผักกะเสด	กระถิน	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	Mimosoideae	4
128	ผักกาดเขียว	-	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	Cucurbitaceae	1
129	ผักกาดฮีน	-	-	Cucurbitaceae	1
130	ผักกูด	-	-	Fern	1
131	ผักขม	ผักโหม	<i>Amaranthus lividus</i> L.	Amaranthaceae	1
132	ผักขมหนาม	ผักโหมหนาม	<i>A. spinosus</i> L.	Amaranthaceae	1
133	ผักข่า	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace) I.C. Nielsen	Mimosoideae	1
134	ผักไช้	มะระ	<i>Mamordica charantia</i> L.	Cucurbitaceae	1
135	ผักนึ่ง	ผักนึ่ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	Convolvulaceae	1
136	ผักแว่น	ผักแว่น	<i>Mersilea crenata</i> C.Presl	Marsileaceae	1
137	ผักสาบ	ผักอีหนู	<i>Adenia viridiflora</i> Craib	Passifloraceae	2
138	ผู้เฒ่าลัมลูก	-	-	-	1
139	ไผ่บ้าน	-	<i>Bambusa</i> sp.	Graminae	2
140	พญางูดำ	-	-	-	1
141	พญามือเหล็ก	พญามือเหล็ก	<i>Strychnos ignatii</i> Berg	Strychnaceae	1
142	พญาหยอ	เสลดพังพอนตัวเมีย	<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm.f.) Lindau	Acanthaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
143	พิลา	ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i>	Punicaceae	1
144	พริก	พริก	<i>Capsicum frutescens</i> L.	Solanaceae	5
145	พริกไทย	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	Piperaceae	4
146	พลู่	พลู่	<i>P. betle</i> L.	Piperaceae	5
147	พังคี่	พังคี่	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	Euphorbiaceae	3
148	พุด	พุดป่า	<i>Tabernaemontana pauciflora</i> Blume	Apocynaceae	1
149	พุดน้อย	พุดทุ่ง โมกนึ่ง	<i>Holarrhena curtisii</i> King & Gamble	Apocynaceae	1
150	พุดใหญ่	โมก	<i>Wrightia</i> sp.	Apocynaceae	1
151	แพงพวย	แพงพวย	<i>Ludwigia adscendens</i> (L.) H.Hara	Onagraceae	1
152	ผักโสม พักหม่น	ผักเขียว พัก	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	Cucurbitaceae	2
153	ฟ้าทะลายโจร	ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall. ex Nees	Acanthaceae	3
154	เฟินนาคราช	พญานาคราช	<i>Davallia solida</i> (G.Forst.) Sw.	Davalliaceae	1
155	มะเขือขี้	มะเขือ	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	Solanaceae	1
156	มะแงว	คอแลน	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	Sapindaceae	2
157	มะพร้าว	หมากพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i>	Palmae	7
158	มันแกว เครือมันแกว	มันเทศ เครือมันเทศ	<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	Convolvulaceae	2

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
159	มันสำปะหลัง	มันสำปะหลัง	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	Euphorbiaceae	1
160	มูกะเทีบบึง	มูกะเทีบบึง	<i>Neuropeltis racemosa</i> Wall.	Convovulaceae	1
161	เม่าขึ้น	-	<i>Antidesma</i> sp.	Euphorbiaceae	3
162	ไม้กระดุกไก่	กระดุกไก่	<i>Chloranthus erectus</i> (Bnch.-Ham.) Verdc	Chloranthaceae	1
163	ไม้โคโน	ยางโดน ยางโคโน	<i>Polyalthia asteriella</i> Ridl.	Annonaceae	1
164	ยาง	ยางนา	<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G Don	Dipterocarpaceae	1
165	ย่านาง	เถาย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	Minispermaceae	9
166	ย่านางแดง	ขยี้	<i>Bauhinia strychnifolia</i> Craib	Caesalpinoideae	1
167	ยาสูบ	ยาสูบ	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	Solanaceae	8
168	ยาหนอน	ขี้หนอน	<i>Uraria</i> sp.	Papilionoideae	2
169	ยูคาลิปตัส	ยูคาลิปตัส	<i>Eucalyptus camaldulensis</i> Dehnh.	Myrtaceae	6
170	เยาเยาขาว มะเยา	สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.	Euphorbiaceae	3
171	เยาแดง	สบู่แดง	<i>J. gossypifolia</i> L.	Euphorbiaceae	1
172	ฤษีสม	ฤษีสมแล้ว	<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) R. Br.	Labiatae	1
173	ละหุ่ง	ละหุ่ง	<i>Ricinus communis</i> L.	Euphorbiaceae	1
174	ลำควน	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	Annonaceae	1

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
175	ลิ้นฟ้า	เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	Bignoniaceae	2
176	ลิ้นแสด ลิ้นเหือง	รสสุคนธ์	<i>Tetracera loureiri</i> (Finet & Gagnep.) Pierre ex Craib	Dilleniaceae	1
177	คุ่มพุดแดง	มะคังแดง	<i>Dioecrescis erythrocclada</i> (Kurz) Tirveng	Rubiaceae	2
178	โด้หัด	ไผ่แดง	<i>Derris elliptica</i> (Roxb.) Benth.	Papilionoideae	2
179	ว่าน (คล้ายขมิ้นสีดำ)	-	-	Zingiberaceae	1
180	ว่านกาบหอยแครง	ว่านหอยแครง	<i>Tradescantia spathacea</i> Stearn	Commelinaceae	1
181	ว่านแก้มตุ๊ก	ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma comosa</i> Roxb.	Zingiberaceae	1
182	ว่านขี้	อุตพิต	<i>Pycnospatha arietina</i> Gagnep.	Araceae	1
183	ว่านขี้เซา ว่านพิษ	ว่านตะขาบ	<i>Muehlenbeckia platyclada</i> (F.Muell.) Meisn.	Polygonaceae	1
184	ว่านคิงชูด	เครือชูด	<i>Parameria laevigata</i> (Juss.) Moldenke	Apocynaceae	1
185	ว่านจอต	-	-	-	2
186	ว่านใจดำ	-	<i>Hydychium</i> sp.	Zingiberaceae	1
187	ว่านใจแหล่	-	-	Zingiberaceae	1
188	ว่านชน ว่านเคียด	พลับพลึง	<i>Crinum asiaticum</i> L.	Amaryllidaceae	3
189	ว่านตูบหมูป	เปาะป่า	<i>Kaempferia rotunda</i> L.	Zingiberaceae	3
190	ว่านพาก สารพาก	-	-	Zingiberaceae	4

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
191	ว่านไฟ	ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	Zingiberaceae	9
192	ว่านน้ำ	-	-	-	1
193	ว่านแมงมุม		<i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	Orchidaceae	1
194	ว่านหอม	-	<i>Kaempferia</i> sp.	Zingiberaceae	2
195	ว่านหางจระเข้	ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	Asphodelaceae	2
196	ส้มป่อย	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) DC.	Mimosoidaceae	3
197	โสมสาก	-	-	-	1
198	ส้มขี้เหล็กส้มขี้	เลื้อมือนาง	<i>Quisqualis indica</i> L.	Combretaceae	1
199	สมัด นางซ่อน	สมัด สมัดใหญ่ หัสคุณ	<i>Micromelum minutum</i> (G.Forst.) Wight & Arn.	Rutaceae	4
200	สมัดน้อย	สมัด	<i>M. glanduliferum</i> B.Hansen	Rutaceae	1
201	สมัดสองฟ้า	สองฟ้า	<i>Clausena harmandiana</i> Pierre	Rutaceae	4
202	สะแกนา	สะแกนา	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	Combretaceae	3
203	สะน่าย ส้มพอ	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	Moraceae	2
204	สะแบง	ยางกราด	<i>Dipterocarpus intricatus</i> Dyer	Dipterocarpaceae	2
205	สังข	-	-	-	1
206	ต้น	ต้น	<i>Dellinia ovata</i> Wall. ex Hook.f & Thomson	Delliniaceae	4

ลำดับที่	ชื่อพื้นที่บ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
207	สาลี	ข้าวโพด	<i>Zea mays</i> L.	Graminae	1
208	สิงโคหอม	ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	Graminae	3
209	สิดา	ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> L.	Myrtaceae	3
210	สิดีเสียด	สิดีเสียด	<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	Mimosoideae	1
211	เสม็ด	เม็ก	<i>Syzygium gratum</i> (Wight) S.N. Mitra var. <i>gratum</i>	Myrtaceae	1
212	เสลดพังพอน	เสลดพังพอน	<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	Acanthaceae	1
213	หญ้า	หญ้า	-	Graminae	1
214	หญ้าขน	-	<i>Bracharia mutica</i> (Forssk.) Stapf	Graminae	2
215	หญ้าขี้ด(ใบมน)	ขี้ดมอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	Malvaceae	2
216	หญ้าคา	หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	Graminae	3
217	หญ้างู	ควยงู	<i>Achyranthes aspera</i> L.	Amaranthaceae	2
218	หญ้าเจ้าชู้	หญ้าเจ้าชู้	<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin.	Graminae	1
219	หญ้าฝรั่ง แม่ฮ้าง	สาบเสือ	<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M. King & H. Rob	Compositae	3
220	หญ้าแฝก	หญ้าแฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	Graminae	1
221	หญ้าละมื่น	ทุ้มเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	Caesalpinoideae	1
222	หญ้าสามสิบ	-	-	-	2

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
223	หญ้าหวายนา	-	<i>Eragrostis</i> sp.	Graminae	1
224	หญ้าหีบ	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	Mimosoideae	3
225	หญ้าแห้วหมู	กกแห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L.	Cyperaceae	3
226	หนาด	หนาดใหญ่	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	Compositae	4
227	หนาดแดง	-	-	-	1
228	หนามคอง	ตะครอง	<i>Zizyphus cambodiana</i> Pierre	Rhamnaceae	1
229	หนามเจนแหว	แก้วมือไว	<i>Pterolobium integrum</i> Criab	Caesalpinoideae	1
230	หนามแท่ง	เค็ด	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	Rubiaceae	1
231	หนามงามประสานกาย	หนามงามประสานกาย	<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	Araliaceae	1
232	หม่อน	หม่อน	<i>Morus indica</i> L.	Moraceae	1
233	หมาก	หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	Palmae	7
234	หมากกอก	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> Kurz	Anacardiaceae	1
235	หมากเกล็ด	มะเกล็ด	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	Ebenaceae	8
236	หมากขาม	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	Caesalpinoideae	8
237	หมากเชือ	มะเชือ	<i>Solanum</i> sp.	Solanaceae	2
238	หมากนาว	มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm. & Panz.) Swing.	Rutaceae	7

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
239	หมากแปบ	ถั่วแปบ	<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	Papilionoideae	3
240	หมากพอก	มะพอก	<i>Parinari anamensis</i> Hance	Chrysobalanaceae	1
241	หมากเพียง	มะเพียง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	Oxalidaceae	4
242	หมากเฒ่า	เฒ่า	<i>Antidesma acidum</i> Retz.	Euphorbiaceae	1
243	หมากหุ้ง	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	Caricaceae	4
244	หมากนูด	มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	Rutaceae	4
245	หวดข่า หมากหวดข่า	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	Sapindaceae	2
246	หัวสิงเค	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Ridsd.	Graminae	13
247	หัวหอม	หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	Aliaceae	1
248	หาด	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i> Roxb.	Moraceae	1
249	หนู้อย	เครีบปลาสแดง	<i>Ichnocarpus frutescens</i> (L.) W.T. Aiton	Apocynaceae	1
250	เหมือด	-	-	-	1
251	เหมือดคน	เหมือดใหญ่	<i>Aporosa villosa</i> L.	Euphorbiaceae	1
252	เหมือดแอ่	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	Memecylaceae	1
253	แหน	แหนนา	<i>Terminalia glaucifolia</i> Craib	Combretaceae	2
254	อ้อย อ้อยดำ	อ้อย อ้อยดำ	<i>Saccharum officinarum</i> L.	Graminae	3

ลำดับที่	ชื่อพื้นบ้าน	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ความถี่ในการใช้
255	อะราง	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	Caesalpinoideae	1
256	อินทนิล	-	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	Lythraceae	1
257	อีตูไทย	กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	Labiatae	4
258	อีตูนา	แมงลัก	<i>Ocimum canum</i> Sims	Labiatae	2
259	อีเล็ดอีเล็ด	ข้าพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	Piperaceae	2
260	อีเหิน อีเหิน	-	-	-	1
261	อีฮุม	มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	Moringaceae	1
262	อีงคาว	รังหนาม	<i>Bridelia retusa</i> (L.) Spreng.	Euphorbiaceae	2

ตารางที่ 7 ความถี่ของการใช้สมุนไพรในชนเผ่าต่างๆ

ลำดับ	ชื่อพื้นบ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ่	ญ้อ	โหม่	ไทดำ	นครไท	บม	บุรี	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
1	กก						/												
2	กกผ้าน้อย						/												
3	กกกรังกา												/						
4	กระเจาย หนามจาย		//													////			
5	กระชาย				/											///		/	
6	กระดองดาเพชร															/			
7	กระโดน		/	/			//	/				/				////			
8	กระเทียม		/	/	/											//		/	
9	กระหนวน			/															
10	กฤษณา												/						
11	กล้วย ก้วยอiong				/	/				/			/			/			
12	กล้วยตานี															//			
13	กล้วยตึบ									/			/					//	
14	กล้วยงวน					/							/						
15	กลอยบ้าน															//			
16	กอมก้อตลอดอน						/												

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไผ่ดำ	นครไทย	บน	บุร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
17	กะเดา		/	/			/				/			/	/	/		
18	กะตึงเลื้อ														/			
19	กะบก														/			
20	กะปาก						/											
21	กะยอม						/											
22	กัญชา				//					//								
23	กานของ ก้านของ														/			
24	กำมู่			/														
25	กิด		/															
26	เกียงป็น		//															
27	แกมอัน	//										/						
28	โกรฐน้ำเต้า														/			
29	โกรฐฟงปลา														/			
30	ขมตื่น			/														
31	ข่า		/	/	/			/		/	/				/	/	/	
32	ขาไถดำ											/						
33	ข้าว		/		/	/	/		/	/	/	/			////			/
34	ขาว เขวา ตะเคียนทอง		/	//		/			//			///			/			

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	ญาย	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ญ้อย	ไทดำ	นครไทย	บน	บุร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
35	หัวแย่นเหนือ												/						
36	ชิง			/												/			
37	ภูคาเดือ															/			
38	ชีโนล								/										
39	พินอน แผ่นดินเย็น			/							/		/			/			/
40	พินิมขาว							/					/						
41	พินิม พินิม พินิม พินิม พินิม		/	/	/						/	//	/			///		/	
42	พินิมอ้อย												/						
43	พินิม			/								/				//	//		
44	พินิม							/	/										
45	พินิมขาว														/				
46	พินิม	/	/	/								//				///		/	
47	พินิม			/												//			
48	พินิม	/																	
49	พินิม											/							
50	พินิม			/															
51	พินิม																		/
52	คำพองกล้า															/			

ลำดับ	ชื่อพื้นที่บ้าน	กะเลิง	กุ่ม	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไผ่	ไทดำ	นครไทย	บน	บุร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
53	คุระ												/						
54	คูน									/									
55	เครือกอฮอ	///	/	//	//	/	/	/			/	/	/	/		////		/	
56	เครือเขาค้า เขียงคำ			/												/			
57	เครือเขานูโน							/											
58	เครือคดหมา		/	/			/				/					/			/
59	เครือต่าง			/															
60	เครือเต่าให้			/															
61	เครือไทสง			/															
62	เครือหมาน้อย												/						
63	เครือเอ็นอ่อน						/									/			
64	เค็ด			/															
65	แคน						//	/											
66	แค			/															
67	งา						/	/			/	/				//			
68	จาม		//																
69	จามเครือ เครือจาม											/	/			/			
70	จามเครือแดง								/										

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ	ญ้อ	ญ้อ	ไทดำ	นครไทย	บน	บรู	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
71	ลำปำ																		/
72	จิก	/									/								
73	ช่ายแดน															/			
74	ชุมเห็ดเทศ				/														
75	เซือก						/												
76	ซอซี			/								/							
77	ชาด															/			
78	ดอกซื่อน																		/
79	ดอกพุด																		/
80	ดี่ปี			/															
81	ดุกอ้ง						/									/			
82	แดง			/			///			/	/		/		/	/			
83	ต้นสามใบ												/						
84	ตะแก										/								
85	ตากวง															/			
86	ตาไก่															/			
87	ด้างไถ่ใหญ่												/						
88	ดาดำแดง		/																

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ	ญ้อ	ญ้อ	ไทดำ	นครไทย	บน	บรู	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
89	ดาด		/		/														
90	ดำนิน									/	/		/			/			
91	ดุมภา			/							/								
92	เดย				/														
93	ดินเป็ด	/		/			/												
94	แดงกวา			/															
95	แด	/		/															
96	ถ่อน			/															
97	ถั่วพู															/			
98	ถ่านางน้อย						/												
99	ทองพันชั่ง																		/
100	ทุงทาม										/								
101	นงัว															/			
102	นงแมว	/																	
103	นงสาว															/			
104	น้อยหน้า			/				/							/	/			/
105	นางแซง		/					/											
106	นางพญากดี												/						/

ลำดับ	ชื่อพื้นที่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ่	ญ้อ	ญ้อ	ไทดำ	นครไท	บน	บูร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
107	นางรัง									/									
108	บวบขม															/			
109	บอน			/															
110	บ่อไฉย						/												
111	บักมี										/							/	
112	บ่า											/				/			
113	บูกเตอ																		/
114	เบ็งหม่อน						/												
115	เบือก																		/
116	ใบทะยิง										/								
117	ประดงขาว															/			
118	ประดงแดง															/			
119	ประดงเหลือง															/			
120	ประดู่	////		/	/	/	//	/	/			///	///			////		/	
121	ปีปะกั้ง											/							
122	ปอแดง											/							
123	ปอปักไก่															/			
124	ปะเทียร		/																

ลำดับ	ชื่อพืชมาน	กะเลิง	กุ่ม	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไผ่ดำ	นครไท	บน	บุรี	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
125	เป็ดดำ			//	//										//			
126	ผักกระแยง											/						
127	ผักกะเสด			/	/							/					/	
128	ผักกาดเขียว														/			
129	ผักกาดฮีน														////			
130	ผักกูด							/										
131	ผักขม				/													
132	ผักขมหนาม											/						
133	ผักข่า														/			
134	ผักไช้		/															
135	ผักนึ่ง				/													
136	ผักแว่น											/						
137	ผักสาบ		/	/														
138	ผู้เผ่าส้มลูก											/						
139	ไผ่บ้าน			/							/							
140	พญาจูด้า																	/
141	พญามือเหล็ก														/			
142	พญาขอ											/						

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไทรโยค	ไทดำ	นครไทย	บน	บรู	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
143	พริก				/	/				/			/			///			
144	พริกไทย			/	////	/										/			
145	พลู						/	/	/				/			/			
146	พังคิ			/									/			/			
147	พุด																		
148	พืลา															/			
149	พุดน้อย															/			
150	พุดใหญ่															/			
151	แพงพวย															/			
152	ฟ้าโหม่น ฟ้าหม่น									/						/			
153	ฟ้าทะเลายใจ	/			/								/						
154	เพ็ญนาคราช						/												
155	มะเขือ								/										
156	มะเขือขื่น								/										
157	มะแขว															/			
158	มะพร้าว	/		/					/			/	/			/			/
159	มันแกว เครือมันแกว			/	/														
160	มันสำปะหลัง				/														

ลำดับ	ชื่อพื้นที่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ่	ญ้อ	ญ้อ	ไทดำ	นครไท	บน	บูร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
161	น้ำกระพือโขง												/						
162	เม่าซิ่น						/									/			
163	น้ำกระดุกไก่อ												/						
164	น้ำโพน												/						
165	ยาง						/												
166	ย่านาง				/		/		/	/		/				/			
167	ย่านางแดง															/			
168	ยาสูบ						/			//	/	/			/	////		/	/
169	ยาหนอน															/			/
170	ยูคาลิปตัส						/	/					//		/	/			/
171	เยา เยาขาว มะเยา			/											/	/			
172	เยาแดง												/						
173	ถั่วลิสง												/						
174	ละมั่ง												/						
175	ลำดวน						/												
176	ลิ้นฟ้า			/			/												
177	ลิ้นเเดด ลิ้นเหือง															/			
178	ดุมพุกแดง			/									/						

ลำดับ	ชื่อพื้นที่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไญ่	ไทดำ	นครไทย	บรบ	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
179	ไล่หัดิน						/										/	
180	ว่น (คล้ายขมิ้นสีดา)			/														
181	ว่นกบหายแครง										/							
182	ว่นแก้มดลูก											/						
183	ว่นขี้					/												
184	ว่นขี้เียบ ว่นพิษ						/											
185	ว่นคิงซูด											/						
186	ว่นจอด					/						/						
187	ว่นใจดำ			/														
188	ว่นใจแหล														/			
189	ว่นชน ว่นเค็ด					/					/				//			
190	ว่นตูปหุบ			/			/								/			
191	ว่นพาก สารพาก			/	/							/			///			
192	ว่นไฟ		/	/	/	/	/				/	/		/	///		/	
193	ว่นม้า											/						
194	ว่นแมงมุม											/						
195	ว่นหอม			/											/			
196	ว่นหางจรู๋				/							/						

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	ใช้	ญ้อ	ญิ๋น	ไทดำ	นครไทย	บน	บรู	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
197	ส้มป่อย				/								//					/	
198	สมศักดิ์														/				
199	สมัง เครือสมัง								/										
200	สมัด นางซอ		/				/				/					/			
201	สมัดน้อย						/												
202	สมัดสองฟ้า		/				/					/				/			
203	สะแกนา										/					/			
204	สะนาย สัมพอ											/			//				
205	สะแบง			/	/														
206	สังข															/			
207	สัน	/	/									/				//			
208	สาลี				/														
209	สิงไคหอม	/					/									///	/		
210	สีดา						/									//		/	
211	สีเสียด						/												
212	เสม็ด						/												
213	เสลดพังพอน				/														
214	หญ้า			/															

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ	ญ้อ	ไผ่ดำ	นครไทย	บน	บูร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
215	หมู่บ้าน				/										/			
216	บ้านซัด(ใบมะ)			/								/						
217	บ้านคา												/	/	/			
218	บ้าน			/							/							
219	บ้านเจ้า			/														
220	บ้านฝรั่ง แม่		/									//			/			
221	บ้าน														/			
222	บ้านมะ							/										
223	บ้านสาม			/				/										
224	บ้านหวาย														/			
225	บ้าน		/	/	/													
226	บ้าน			/	//							/						
227	นา				/			/			/				/			
228	นาแดง			/														
229	นา							/										
230	นาเงิน							/							/			
231	นา														//			
232	นา				//													

ลำดับ	ชื่อพื้นที่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	ไช	ญ้อ	ไผ่	ไทดำ	นครไทย	บน	บูร	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
233	หม่อน				/														
234	หมาก			//		/	/	//					/			////		/	
235	หมากกกอก		/			/													
236	หมากเกล็ด	/		/	/		/					////	//			/		/	
237	หมากขาม	/			/			//		/	/		//					/	/
238	หมากเชื้อ								/										
239	หมากนาว	/	/	/						/	/		/			/			
240	หมากแปบ				/					/									/
241	หมากพอก															/			
242	หมากเพียง								/	/						/			/
243	หมากเมา						/												
244	หมากหุ้ง				//		/	/								////			
245	หมากหูด				/									/		/	/		
246	หวดซ่า หมากหวดซ่า										/					/			
247	หัวลิงโค	/		/	/	/		/	/	/		//	/			/	/	/	/
248	หัวหอม															/			
249	หาด												/						
250	หนูน้อย						/												

ลำดับ	ชื่อหมู่บ้าน	กะเลิง	กูย	เขมร	โคราช	โซ	ญ้อ	ญ้อ	ไทดำ	นครไทย	บน	บรู	ผู้ไท	มอญ	เยอ	ลาว	ลาวพวน	เวียด	แขก
251	เหมือด	/																	
252	เหมือดคน										/								
253	เหมือดแอ่															/			
254	แหน				/							/							
255	ฮ้อย ฮ้อยดำ			/												/			/
256	อะราง											/							
257	อินทนิล															/			
258	ฮู้ไทย						/					//				//	/		
259	ฮู้นา											/							/
260	ฮี้เลิด ฮี้เลิด	/	/																
261	ฮี้เหิน ฮี้เหิน															/			
262	ฮี้ฮุ่ม															/			
263	ฮ้างดาว								/	/									

เอกสารอ้างอิง

Mathias, E. 2001. Economics of ethnoveterinary medicine.

www.ethnovetweb.com/economics.htm

กรมศิลปากร. 2540. **ผ้าพื้นเมืองอีสาน**. อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), กรุงเทพฯ.

ถวิล ทองสว่างรัตน์. 2529. **ประวัติผู้ไทยและชาวผู้ไทยเมืองเรณูนคร**. ศรีอนันต์กรุงเทพ, กรุงเทพฯ.

ธวัช ปุณโณทก. 2532. **เที่ยวอีสาน**. พิมพ์เศ, กรุงเทพฯ.

ธีรภาพ โลหิตกุล. 2538. **คนไทยในอุษาคเนย์**. ผู้จัดการ, กรุงเทพฯ.

บรรลพ นามโนรินทร์. มปป. **ประวัติศาสตร์สกลนคร และประวัติศาสตร์ไทโส: กลุ่มชนที่มีภาษาของตนแต่ไร้ตัวอักษร ณ แ่งสกลนคร จ.สกลนคร**

ประกอบ ผลงาม. 2538. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ เขมรถิ่นไทย**. สหธรรมิก จำกัด, กรุงเทพฯ.

ประสพ บุรณมานัส และคณะ. 2544. **ภูมิปัญญาไทย สมุนไพรรักษาควาย**. การศาสนา กรมศาสนา, กรุงเทพฯ

ปรีชา อุยตระกูล. 2530. **สังคมและวัฒนธรรมของชาวนน**. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ

ปรีชา อุยตระกูล. 2531. **รายงานสรุปการเสวนาทางวิชาการระหว่างนักวิชาการอีสานศึกษาและนักพัฒนาเรื่อง "วิถีชีวิตชาวนน"**. ฝ่ายประสานงานการพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น

พุ่ม บุตรรัตน์. 2531. **ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวไทยย้อ กรณีศึกษา: ไทยย้อ บ้านโพนเพ็ก หมู่ที่ 1 ต.นาหว้าบ่อ กิ่งอำเภอนนสวรรค์ จังหวัดนครพนม**. สารนิพนธ์หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสา) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไพฑูรย์ มีกุล. 2531. **อีสานศึกษา**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาสารคาม.

มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. 2538. **สารานุกรมชนชาติไทย**. สถาบันพัฒนาสาธารณสุขเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม

วิเชียร วงศ์พิเศษ. 2525. **ไทยพน**. วัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ

วิทยาลัยครูมหาสารคาม. 2521. **อีสานคดี**. ไพศาลศิริ, กรุงเทพฯ

วิรพงษ์ มีสถาน. 2539. **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: พวน**. สหธรรมิก จำกัด, กรุงเทพฯ

ศรีศักร วัลลิโภดม . 2540. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. มติชน, กรุงเทพฯ

ศูนย์วัฒนธรรมและจังหวัดสุรินทร์. 2533. **วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล: กรณีเขมร ลาว ส่วย**

สุรินทร์. สารมवलชน. กรุงเทพฯ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2538. **วิถีครอบครัว และชุมชนชนเผ่าไทยสกลบ้านบะหว้า**

ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม. มปป. มปท.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2539. **วิถีครอบครัวและชุมชนชนเผ่าไทยญ้อบ้านโพนแพง**

ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร. มปป. มปท.

สุรัตน์ วรางค์รัตน์. 2524. **การศึกษาเชิงเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวภูไทและ**

โซ่. สมศักดิ์การพิมพ์, สกลนคร

รายชื่อ – ที่อยู่ แหล่งข้อมูล

ชนเผ่ากะเลิง

- จังหวัดสกลนคร

1. นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว อายุ 58 ปี
บ้านเลขที่ 234 หมู่ 5 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
2. นายหนูเปี่ยม กุดวงศ์แก้ว อายุ - ปี
บ้านเลขที่ 143/3 หมู่ 5 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
3. นายบังเอิญ โพสวาง อายุ - ปี
บ้านเลขที่ 143/8 หมู่ 5 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
4. นายทองมนต์ พรหมสาขาฯ อายุ - ปี
บ้านเลขที่ 267 หมู่ 5 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
5. นางสมพิน กุดวงศ์แก้ว อายุ - ปี
บ้านเลขที่ 157 หมู่ 8 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
6. นางชาลี ชองศิริ อายุ 44 ปี
บ้านเลขที่ - หมู่ 8 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
7. นางสาวเวียน กุดวงศ์แก้ว
บ้านเลขที่ 265 หมู่ 6 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
8. นายศักดิ์สิน กุดวงศ์แก้ว อายุ 32 ปี
บ้านเลขที่ 1/3 หมู่ 6 บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
9. นายเรื่อน ไพคำนาม
บ้านกลาง หมู่ 3 ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
10. นายนุ่ม ไพเรืองนาม
บ้านกลาง หมู่ 8 ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร
11. นายคำฮวง โคตรลาคำ
บ้านกลาง หมู่ 8 ตำบลกุดไฮ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

ชนเผ่ากวย (ส่วย)

- จังหวัดอุบลราชธานี

1. นางมา บุราณ อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 62 หมู่ 8 บ้านกุดเชียงมุล ตำบลโดมประดิษฐ์ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

2. นายลา บัวศรี อายุ 75 ปี

บ้านเลขที่ 4 หมู่ 8 บ้านกุดเชียงมุล ตำบลโดมประดิษฐ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. นายกุนี กะหล่ำพุดทา อายุ 71 ปี

บ้านเลขที่ 162 หมู่ 8 บ้านกุดเชียงมุล ตำบลโดมประดิษฐ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

- จังหวัดศรีสะเกษ

4. ตาเฒ่าจ้ำ

บ้านเลขที่ - หมู่ 8 บ้านพะแะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

5. พ่อเฉลิม สายแก้ว

บ้านเลขที่ 10 หมู่ 7 บ้านคูสีแจ ตำบลปราสาท อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

6. พ่อบุดดี โลมาศ อายุ 64 ปี

บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 บ้านคูสีแจ ตำบลปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

7. ตาเที่ยง สมนาม อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 133 หมู่ 8 บ้านพะแะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

ชนเผ่าเขมร

- จังหวัดอุบลราชธานี

1. นายหนา ศรีนาคา อายุ 49 ปี

บ้านเลขที่ 154 หมู่ 1 บ้านโขง ตำบลโขง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2. นายเอก ดวงสนิท อายุ 52 ปี

บ้านเลขที่ 48 หมู่ 1 บ้านโขง ตำบลโขง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. นายพรมมา โฟพา อายุ 42 ปี

บ้านเลขที่ 45 หมู่ 1 บ้านโขง ตำบลโขง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

● จังหวัดสุรินทร์

4. คุณตามาก สุขศรี อายุ 82 ปี
บ้านเลขที่ 1 หมู่ 11 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
5. พระอาจารย์หาญ ปัญญาธโร
วัดป่าอาเจียง หมู่บ้านช้างหนองบัว ตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
6. นายประทีป ธรรมนาม
251/1 หมู่ 6 ตำบลบัวโคก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
7. นายเภา ธรรมนาม
หมู่ 9 ตำบลบัวโคก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
8. นายสุวรรณ จันทน์แดง
หมู่ 9 ตำบลบัวโคก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
9. นายวันดี หอมสมบัติ
25 หมู่ 2 บ้านธรรมชาติ ตำบลบัวโคก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
10. นายยน กระแสโท
31 หมู่ 16 ตำบลบัวโคก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
11. ยายเสงี่ยม บุญล้ำ
บ้านเลขที่ 90 หมู่ 1 ตำบลคอคโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
12. นายเปรียด เอ็กเกริก อายุ 69 ปี
บ้านเลขที่ 36/3 หมู่ 5 บ้านป่าตามัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
13. นายหนอม สุธรรมมา อายุ 51 ปี
บ้านเลขที่ 180 หมู่ 1 บ้านทัพทัน ตำบลทัพทัน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
14. นายบุญ ทองอัม อายุ 61 ปี
บ้านเลขที่ - บ้านทัพทัน ตำบลทัพทัน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
15. นายไฉ่ ไยแดง
บ้านเลขที่ 42/1 หมู่ 4 บ้านตาวง ตำบลโคกสะอาด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
16. นางนุต น้าชม
บ้านเลขที่ 73 หมู่ 5 บ้านตาเบา ตำบลโคกสะอาด อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์
17. นายทวีวัฒน์ วีระนิทยาพงศ์
บ้านเลขที่ 7 – 40/1 หมู่ 1 ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
18. นายน้อย วิเสโส
บ้านเลขที่ 65 หมู่ 1 บ้านหนองยายพิมพ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ชนเผ่าโคราช

● จังหวัดนครราชสีมา

1. ดต. ผดุง ทัดพงษ์ศรีธร อายุ 52 ปี
186 หมู่ 6 ต.เมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชนเผ่าโซ่

● จังหวัดสกลนคร

1. นางอิดต้า แก้วมุงคุณ อายุ - ปี
บ้านเลขที่ 33 หมู่ 3 บ้านหนองไฮใหญ่ ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
2. นางหนูจันทน์ แก้วมุงคุณ อายุ 57 ปี
บ้านหนองไฮใหญ่ ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
3. นางบัว แก้วชัยยา
บ้านเลขที่ 17 บ้านหนองไฮใหญ่ ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

ชนเผ่าญ้อ

● จังหวัดนครพนม

1. นายบุปผา ลวงไชย อายุ 47 ปี
บ้านเลขที่ 49 หมู่ 8 บ้านโพน ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
2. นายประสิทธิ์ ไชยสาร อายุ 54 ปี
บ้านเลขที่ 11 หมู่ 4 บ้านกุดกุ่มน้อย ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
3. นายบันลอน กวนคำอ้อย อายุ 52 ปี
บ้านเลขที่ 29 หมู่ 2 บ้านกลาง ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
4. นายเกษรา พรหม อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 3 หมู่ 15 บ้านกลาง ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
5. นายเป็ง บุรพะศิริ อายุ 68 ปี
บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 1 บ้านกลาง ตำบล โนนตาล ตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
6. นายเลิม ประกอบ อายุ 53 ปี
บ้านเลขที่ 39/6 หมู่ 7 บ้านกุดสะกอย ตำบล โนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
7. นายพิณศักดิ์ สุทา อายุ 69 ปี
บ้านเลขที่ 25 หมู่ 1 บ้านเอื้อง ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

8. นายบุตดา นิลเอื้อง อายุ 61 ปี
บ้านเลขที่ 50/17 ม.1 บ้านเอื้อง ตำบล บ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
9. นางสิม สุทา อายุ 59 ปี
บ้านเลขที่ 6 หมู่ 1 บ้านเอื้อง ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
10. นายมานะ เมืองชัย อายุ 47 ปี
บ้านเลขที่ 14 หมู่ 11 บ้านน้อยทวย ตำบล โนนตาล อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
11. นางเคย สุทา อายุ 40 ปี
บ้านเลขที่ 25 หมู่ 1 บ้านเอื้อง ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
12. นายชัย เสมา อายุ 58 ปี
บ้านเลขที่ 5 หมู่ 3 บ้านโคกหินแห่ ตำบลโคกหินแห่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
13. นายสมศรี โคตรนาหว่า อายุ 59 ปี
บ้านเลขที่ 60/1 หมู่ 7 บ้านเชียงเซา ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม
14. นายคำหล้า บุคา อายุ 70 ปี
บ้านเลขที่ 32 หมู่ 4 บ้านนาหว่า ตำบลนาหว่า อำเภอนาหว่า จังหวัดนครพนม
15. นายสิงห์ คำถ่อน อายุ 64 ปี
บ้านเลขที่ 9 หมู่ 3 บ้านนาคุณใหญ่ ตำบลนาคุณใหญ่ อำเภอนาหว่า จังหวัดนครพนม
16. นายสมพร พรหมมา อายุ 56 ปี
บ้านเลขที่ 40 หมู่ 1 บ้านนาคุณน้อย ตำบลนาคุณใหญ่ อำเภอนาหว่า จังหวัดนครพนม
17. นายหมูน เจริญรัตน์
บ้านเลขที่ 85 หมู่ 3 ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
18. นายพอน คำลือ
บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 10 ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
19. นายกัญหา คำลือ
บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 10 ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
20. นายสันต์ คำลือ
บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 10 ตำบลไชยบุรี อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
- อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
21. นายสัมฤทธิ์ พรหมบุรมย์ อายุ 58 ปี
บ้านเลขที่ 127/1 บ้านคำสะอาด ตำบลพระธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

- อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

22. ตาบวร เนื่องวรรณะ อายุ 75 ปี

บ้านเลขที่ 88 หมู่ 1 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

23. ตาซา เนื่องวรรณะ อายุ 84 ปี

บ้านเลขที่ 61 หมู่ 3 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

24. นายบุญมี มุตสาร

บ้านเลขที่ 5 หมู่ 1 ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ชนเผ่าญ้อย

- จังหวัดสกลนคร

1. นายคมเดช แก่แก้ว อายุ 27 ปี

บ้านเลขที่ 138/16 บ้านผักตบ ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

2. นายทองเปลว พาเสน่ห์ อายุ 50 ปี

บ้านเลขที่ 39 หมู่ 7 บ้านผักตบ ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

ชนเผ่าไทดำ-จังหวัดเลย

- จังหวัดเลย

1. ผู้ใหญ่พิช ช้อนเปี้ยยุ่ง

บ้านเลขที่ 12 หมู่ 4 บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

2. ตู๋แหลม สดด้วง

บ้านเลขที่ 54 หมู่ 4 บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

3. ตู๋เขม ช้อนเปี้ยยุ่ง

บ้านเลขที่ 16 หมู่ 4 บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

4. ตู๋เฝย ทันทา (หมอเสน)

บ้านเลขที่ 41/2 หมู่ 4 บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

5. ตู๋แก้ว ช้อนเต็ม (จำ)

บ้านเลขที่ 48 หมู่ 4 บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ชนเผ่าคนไทย

● จังหวัดขอนแก่น

1. พ่อหนูเล็ก พิมพ์ดี (นครไทย)

บ้านเลขที่ 32 หมู่ 7 บ้านหนองนกทา ตำบลโนนคอม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

2. แม่พร ชุนตา

บ้านเลขที่ 31 หมู่ 7 บ้านหนองนกทา ตำบลโนนคอม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

3. ตาเสาร์ พิมพ์ดี

บ้านเลขที่ 66 หมู่ 7 บ้านหนองนกทา ตำบลโนนคอม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

4. แม่ตัน เต็มวงศ์

บ้านเลขที่ 135 หมู่ 1 บ้านภูผาม่าน ตำบลภูผาม่าน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

5. พ่อสุรินทร์ ขวัญใจ

บ้านเลขที่ 22 หมู่ 1 บ้านวังกกแก้ว ตำบลวังสาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น

ชนเผ่าบน

● จังหวัดนครราชสีมา

1. คุณยายแดง เล็งกระโทก

บ้านมาบกราด ตำบลโคกกระชาย อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา

2. คุณยายจ้อย ย้อยตะขบ และแม่สวาท ปลั่งกลาง

บ้านกลาง ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

● จังหวัดชัยภูมิ

3. นายแหลม จันทน์พิมพ์ อายุ 73 ปี

บ้านเลขที่ 9 หมู่ 2 บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

4. นายเคลือบ เค้นชัยภูมิ อายุ 72 ปี

บ้านเลขที่ 24 หมู่ 2 บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

5. นายพวง อ่อนตา อายุ 86 ปี

บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2 บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

6. นายโฮม ชิดชัยภูมิ อายุ 81 ปี

บ้านเลขที่ 32 หมู่ 2 บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ชนเผ่ามอญ

1. พ่อดอน แกลงกระโทก

บ้านเลขที่ 45 บ้านหนองยายเหล ตำบลพลับพลา อำเภอโคกชะชัย จังหวัดนครราชสีมา

2. พ่อลับ เกริ่นกระโทก

บ้านเลขที่ 28 บ้านหนองยายเหล ตำบลพลับพลา อำเภอโคกชะชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชนเผ่าเยอ

1. นางจันทน์สมุทร โยธี อายุ 63 ปี

บ้านปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

2. นางพิมพ์ โยธี

บ้านเลขที่ 92 หมู่ 1 บ้านปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

3. นายว่อง บุญโย อายุ 64 ปี

บ้านเลขที่ 35 หมู่ 10 บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

4. นางทองมี โยธี

หมู่ 10 บ้านปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

5. นายสมพงษ์ สาสังข์

บ้านเลขที่ 6 หมู่ 5 ตำบลเสียว กิ่งอำเภอไพรธรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

6. นายอุดม มีศรี

บ้านเลขที่ 4 หมู่ 5 บ้านหนองแคน ตำบลเสียว กิ่งอำเภอไพรธรรณ จังหวัดศรีสะเกษ

ชนเผ่าข่า (ข่า)

● บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1. นางบัวผัน แก้วใส

บ้านเลขที่ 53 หมู่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

2. นายกิ คำบุญเรือง

บ้านเลขที่ 12 หมู่ 8 บ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

3. นายที ศรีพันธุ์ อายุ 45 ปี

บ้านเลขที่ 86 หมู่ 8 บ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

4. แม่ฝอย ฟังดง อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 28 หมู่ 8 บ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

● บ้านท่าลั้ง อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี

5. นายสายสมร ละครวงษ์ อายุ 42 ปี

บ้านเลขที่ 31 บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

6. คุณแม่สี แก้วใส อายุ 61 ปี

บ้านเลขที่ 18 หมู่ 5 บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

7. พ่อเคน พึ่งป่า อายุ 75 ปี

บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

8. พ่อสายดำ พึ่งป่า อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 25 หมู่ 5 บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

9. นายสิงห์ทอง พึ่งป่า

บ้านเลขที่ 4 อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

● อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

10. คุณพ่อจอม คำมุงคุณ อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 82 หมู่ 6 บ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

11. พ่อทองดี คำมุงคุณ

บ้านเลขที่ 39 หมู่ 5 บ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

12. พ่อจำปา คำมุงคุณ

บ้านเลขที่ 50 หมู่ 6 บ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

13. คุณพ่อสัง ขาวเขา อายุ 80 ปี

บ้านเลขที่ 97 หมู่ 6 บ้านคำผักกูด ตำบลกกตูม อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

14. นายแจน ขาวเขา อายุ 37 ปี

บ้านเลขที่ 83 หมู่ 6 บ้านคำผักกูด ตำบลกกตูม อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ชนเผ่าผู้ไท

● อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

1. นางสด ชุ่มนาว อายุ 57 ปี

บ้านเลขที่ 39 หมู่ 2 บ้านฝั่งแดง ตำบลฝั่งแดง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

2. นายสุทิน จุลเทพ อายุ 61 ปี

บ้านเลขที่ 183 หมู่ 2 บ้านฝั่งแดง ตำบลฝั่งแดง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

3. นางพารุกา หาญคำหล้า อายุ 38 ปี

บ้านเลขที่ 189 หมู่ 5 บ้านด้องใต้ ตำบลฝั่งแดง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

4. นายคำพอง จุลทอง อายุ 75 ปี
บ้านเลขที่ 63 หมู่ 4 บ้านโนนสว่าง ตำบลฝั่งแดง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
5. นายสอน มานะ อายุ 61 ปี
บ้านเลขที่ 29 หมู่ 2 บ้านนาบ่งคอง ตำบลนาแก อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
6. นายคำพูน สุขศรี อายุ 35 ปี
บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 บ้านนาโสก ตำบลนาแก อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
7. นายคำพันธ์ โครตนาแก อายุ 61 ปี
บ้านเลขที่ 26 หมู่ 2 บ้านนาบ่งคอง ตำบลนาแก อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
- **อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร**
8. นายวัฒนา วงศ์ภาคำ อายุ ๖๖ และนายสวาด ราชคำ อายุ 68 ปี
บ้านเลขที่ 162 หมู่ 18 บ้านโนนนาคำ ตำบลคำบ่อ อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร
- **อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**
9. นายฉลอง ศรีใต้
บ้านเลขที่ 51 หมู่ 4 ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
10. คุณยายสี พนมคุณ อายุ 82 ปี
บ้านเลขที่ 6 หมู่ 7 ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
11. นายคา ไวกล้ำ
บ้านเลขที่ 58 บ้านเลขที่ 36 หมู่ 3 ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
12. นายสอน ไชยสุข
บ้านเลขที่ 1 หมู่ 1 ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
13. นางกลมรินทร์ บุญเสน
ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
14. นายอิฐ ภูกิ่งผา
บ้านเลขที่ 64 หมู่ 8 ตำบลหนองหว้า อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์

ชนเผ่าลาว (สำเนียงเวียงจันทน์)

1. นายรันดร บุญประชม อายุ 60 ปี
บ้านเลขที่ 57 หมู่ 1 บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
2. นางพัน ส่งเสริม อายุ 68 ปี
บ้านเลขที่ 56 หมู่ 1 บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. นายอุดม จันทร์พวง อายุ 76 ปี
บ้านเลขที่ 77 หมู่ 3 บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4. หลวงพ่อบัวกัน จันเวียง อายุ 58 ปี
วัดป่าสว่างพิมพ์ธรรม หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์
จังหวัดอุบลราชธานี
5. นายมา สิงหาภู อายุ 73 ปี
บ้านเลขที่ 52 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
6. นางหนูสิน แนนดี อายุ 76 ปี
บ้านเลขที่ 32 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
7. นายมี ทาระสาร อายุ 77 ปี
บ้านเลขที่ 103 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
8. นางแหม วงษาพรหม อายุ 71 ปี
บ้านเลขที่ 100 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
9. นางสาวมี จันเวียง อายุ 48 ปี
บ้านเลขที่ 43 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
10. นายโสมดี แสนทวีสุข อายุ 70 ปี
บ้านเลขที่ 42 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
11. นายถนัด มาดสุวรรณ อายุ 61 ปี
บ้านเลขที่ 91 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
12. นายกว้าง สายวงษ์ อายุ 63 ปี
บ้านเลขที่ 36 หมู่ 8 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
13. นายภูวดล หอมสมบัติ อายุ 50 ปี
บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
14. นางบุญมา พลอาจ อายุ 62 ปี
บ้านเลขที่ 57 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
15. นายสุข แนนดี อายุ 78 ปี
บ้านเลขที่ 42 หมู่ 8 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
16. นายบัวลา แสนทวีสุข อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 118 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี
17. นางสนอง มุงคุณดา อายุ 59 ปี
บ้านเลขที่ 18 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

18. นางกฤษณา แสทวิสุข อายุ 37 ปี

บ้านเลขที่ 104 หมู่ 2 บ้านสว่าง ตำบลสว่าง กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

19. นางพิชิต การกล้า อายุ 53 ปี

บ้านเลขที่ 65 หมู่ 2 บ้านขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

20. นางสาวล การกล้า อายุ 54 ปี

บ้านเลขที่ 153 หมู่ 2 บ้านขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

21. นายถนอม สายแวว อายุ 51 ปี

บ้านเลขที่ 111 หมู่ 8 บ้านหนองเสือ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

22. นายอ่อนศรี บุญสูง อายุ 74 ปี

บ้านเลขที่ 56 หมู่ 2 บ้านขี้เหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ลาว (สำเนียงหลวงพระบาง)

23. ตาบัวลี บุญพา (หมอกระดุก)

บ้านเลขที่ 13 หมู่ 4 บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

24. พ่อคำมูล ผลคำ (หมอตา)

บ้านเลขที่ 13/1 หมู่ 4 บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

25. พ่อเปลี่ยน คำนามะ

บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ 4 บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลาว – จังหวัดมหาสารคาม

26. นายไส เทียมมาลา

บ้านเลขที่ 276/6 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ลาว-จังหวัดมุกดาหาร

27. พ่อวร แข็งแรง

บ้านเลขที่ 58 หมู่ 2 ตำบลนาสีนวน อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

28. พ่อหวาน แข็งแรง

บ้านเลขที่ 42 หมู่ 2 ตำบลนาสีนวน อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

29. นายบรรจง คุณารักษ์

บ้านเลขที่ หมู่ ตำบล - อำเภอบ้านแพง จังหวัดมุกดาหาร

30. ยายแจ้ แข็งแรง อายุ 68 ปี

บ้านเลขที่ 10 หมู่ 2 ตำบลนาสีนวน อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ลาว - จังหวัดนครราชสีมา

31. นางอ้ม โควิชัย

บ้านเลขที่ 51 หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลวังไม้แดง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

32. นางบุญชวน สมบัติหอม อายุ 52 ปี

บ้านเลขที่ 52 หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลวังไม้แดง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

33. พ่อเหล่ คำมีสิทธิ์

บ้านเลขที่ 53 หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลวังไม้แดง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

34. นายเคน คำวิสิทธิ์

บ้านเลขที่ 15 หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลวังไม้แดง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

35. นางสุรี ทัพธานี

บ้านเลขที่ 20 หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลวังไม้แดง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

ลาว - จังหวัดอุบลราชธานี

36. นางบัวคำ พัฒนสาร อายุ 60 ปี

บ้านเลขที่ 78/1 บ้านห้วยชัน อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

37. นายศุภร์ โพธิ์ขาว

บ้านเลขที่ 17 ถนนสว่างคำ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ลาว - จังหวัดขอนแก่น

38. นายโสม ศรีแดน

หมู่ 10 บ้านโนน ตำบลนาหว้า อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

39. นายพัน ลูกุมาลย์

บ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ลาว - จังหวัดชัยภูมิ

40. นายนิมิตร หิรัญคำ

บ้านเลขที่ 3 หมู่ 5 ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

41. นายทองมา ภาคแก้ว

บ้านเลขที่ 73 บ้านเหล่าเมย อำเภอ จังหวัดชัยภูมิ

ลาว – จังหวัดยโสธร

42. นายสุวิทย์ ภาคแก้ว

หมู่ 7 ตำบลทรายมูล อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

ลาว – จังหวัดอุดรธานี

43. นายนิรุต ทองอินทร์

บ้านเลขที่ 9/31 บ้านน้ำเที่ยง ตำบลอุมจาน กิ่งอำเภอบระจักษ์ศิลปาคม
จังหวัดอุดรธานี

ชนเผ่าลาวพวน หรือไทพวน

● จังหวัดนครราชสีมา

1. พ่อเฮียง สิงห์หะ

บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 4 บ้านบุยายแลบ ตำบลมาบตะโกเอน อำเภอครบุรี จังหวัด
นครราชสีมา

2. พ่อจันดา พรหมบุตร

บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 4 บ้านบุยายแลบ ตำบลมาบตะโกเอน อำเภอครบุรี จังหวัด
นครราชสีมา

3. พ่อจันดา เสกรัมย์

บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 4 บ้านบุยายแลบ ตำบลมาบตะโกเอน อำเภอครบุรี จังหวัด
นครราชสีมา

ชนเผ่าเวียด (เวียดนาม)

● บ้านดอนโม่ง จังหวัดนครพนม

1. นายพนม วัฒนจิต อายุ 56 ปี

บ้านเลขที่ 103 หมู่ 4 บ้านดอนโม่ง ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

2. นายพงษ์ พิพัฒน์กิจ

บ้านเลขที่ 174/1 หมู่ 4 บ้านดอนโม่ง ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

● บ้านนาจอก

3. นายกุมภา วงศ์ตาธรรม

บ้านเลขที่ 16 หมู่ 5 บ้านนาจอก อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

4. นายเตี๋ยว เจริญ (บ้านท่านโฮจิมินห์) อายุ 79 ปี

บ้านเลขที่ 48 หมู่ 5 บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ชนเผ่าแสก

1. ตาทรัพย์ สุวรรณมาใจ

บ้านเลขที่ 55 หมู่ 5 ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

2. ตาสั่งข์ เอกจักรแก้ว อายุ 70 ปี

บ้านเลขที่ 18 / 10 บ้านดอนสมอ ตำบลท่าบ่อ อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม

กลุ่มชนเผ่าในภาคอีสาน

ประชากรภาคอีสานทั้ง 17 จังหวัด ที่อยู่ในบ้านลอมอันเดียวกัน คือ อีตบ้านคองเมืองและ
ถือประเพณีท้องถิ่นที่เรียกว่า “ฮีดลีสบสอง” ร่วมกัน แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ยังแตกต่างกันไปบ้าง เพราะ
เหตุว่าชาวอีสานนั้นประกอบด้วยหลายกลุ่มวัฒนธรรม แม้ว่าโครงสร้างวัฒนธรรมหลักจะเหมือน
กัน แต่ยังมีวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น ภาษาพูด วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมเฉพาะถิ่น
เฉพาะเผ่าพันธุ์ ฯลฯ บางกลุ่มวัฒนธรรมจะมีภาษาพูดใกล้เคียงกับภาษามาตรฐานของไทย ซึ่ง
ชนกลุ่มนี้ถือว่าใช้ภาษาไทยถิ่นสาขาหนึ่ง เช่น กลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ได้แก่ ไทยอู้อ ผู้ไทย ไทย
ลาย ไทยแสก รวมทั้งไทยโคราชด้วย แต่บางกลุ่มวัฒนธรรมมีภาษาพูดที่ต่างไปจากภาษาไทยโดย
สิ้นเชิง ได้แก่ กลุ่มวัฒนธรรมเขมร-ส่วย (กูย) ถึงแม้ว่าหัวเมืองที่พูดภาษาเขมรส่วยนั้นจะอยู่ใน
อำนาจรัฐบาลกลางมาหลายศตวรรษแล้วก็ตาม แต่การที่รัฐบาลกลาง หรือราชธานีไทยปกครอง
อย่างหลวมๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาพูดของชนเผ่า

หากพิจารณาการรวมกลุ่มเป็นชุมชน ของประชากรอีสานที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันนั้น จะ
พบว่าชนกลุ่มที่ใช้ภาษาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน หรือมีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน จะรวมตัวอยู่ใน
เมืองเดียวกัน เช่น กลุ่มที่พูดภาษาไทยถิ่น (ไทย-ลาว ผู้ไทย ไทยอู้อ ฯลฯ) จะรวมตัวอยู่กลุ่มเดียว
กัน กลุ่มที่พูดภาษาเขมร-มอญ (เช่น เขมร ส่วย (กูย)) จะรวมตัวอยู่ในหัวเมืองเดียวกัน เช่น สุรินทร์
ศรีสะเกษ นอกจากนี้อาจจะมีชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ตั้งชุมชนแทรกอยู่บ้างในหัวเมืองนั้น ๆ

จากการแบ่งกลุ่มชนเผ่าตามความสัมพันธ์ทางภาษาพบว่าในภาคอีสานประกอบด้วยกลุ่ม
ชนเผ่าดังนี้

I. ตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic)

สาขา มอญ-เขมร (Mon-Khmer)

มอญ-เขมรตะวันออก (Eastern Mon-Khmer)

กลุ่มเขมร (Khmeric)

1. เขมรถิ่นไทย (Northern Khmer)

กลุ่มธาตุ (Katuic)

2. กูย (Kuy)

3. โซ (So)

4. บรู (Bru)

มอญ - เขมรใต้ (Southern Mon-Khmer)

กลุ่มมอญ (Monic)

5. ญัฮกุร (Nhyahkur)

II. ตระกูล ไต-กะได (Tai-Kadai)

สาขา กัม-ไต (Kam-Tai)

ไต (Tai)

6. ไทยโคราช (Thai Korat)

7. ไทยอีสาน/ลาว (North Eastern Thai/Lao)

8. โญ้ย (Yoy)

9. ญ้อ (Nyoh)

10. กะเลิง (Kaloeng)

11. พวน (Phuthai)

12. ผู้ไท (Phuthai)

13. แสก (Sack)

กลุ่มชนเผ่ากะเลิง

กะเลิง เป็นชนกลุ่มชนเผ่ากลุ่มหนึ่งในจำนวน 6 กลุ่มที่อยู่ในจังหวัดสกลนคร ได้แก่ ผู้ไทย กะไหหรือโซ่ ญ้อ โญ้ย กะเลิงหรือข้าเลิง และลาว แหล่งที่มีชาวกะเลิงอาศัยเป็นชนกลุ่มใหญ่ของหมู่บ้านที่เรียกกันว่าหมู่บ้านกะเลิงในเขตอำเภอกุดบาก ได้แก่ หมู่บ้านกุดแฮด บ้านบัว บ้านหนองสะโน บ้านโพนงาม นอกจากนี้ยังมีชาวกะเลิงเป็นส่วนน้อยอยู่ร่วมกับชนกลุ่มอื่นๆ เช่นอยู่ปะปนกับชาวญ้อในบ้านนาม่อง บ้านหนองคำ บ้านบากหรือกุดบาก เป็นต้น

คำว่า “กะเลิง” ที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้ มีผู้สันนิษฐานโดยอาศัยหลักนิรุกติศาสตร์และกล่าวพาดพิงหลักแหล่งของชนกลุ่มนี้ เซเฟอร์ (Schafer) กล่าวว่า ชาวจีนเขียนว่า คุณ-ลุน (K'un-lun) หรือ “กูรุง” (Kurung) ต่อมาคำนี้กลายเป็น “กะลุง” (Klung) ในภาษาจาม ดังปรากฏว่าเป็นชื่อของกษัตริย์จามปา กษัตริย์โปะลุง (Po Kloung) เซเฟอร์ยังสันนิษฐานต่อไปอีกว่า เมื่อกลุ่มพวกเขมรมาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบตอนเหนือของเวียดนามยังได้ขอยืมคำนี้มาจากพวกจามอีกต่อหนึ่ง แหล่งที่มีชาวกะเลิงจึงไม่ห่างไกลจากเมืองเงอานในบริเวณเทือกเขาอาททางทิศตะวันตก

นอกจากเซเฟอร์จะระบุหลักแหล่งของชาวกะเลิงว่ามีอยู่ในบริเวณทิศตะวันตกของเทือกเขาอาทแล้ว รอ. เดอมาแกลฟ หัวหน้าคณะสำรวจดินแดนฝั่งซ้ายร่วมกับ ม.ปาวี ยังกล่าว

ถึงหลักแหล่งของพวกกะเลิงว่าแหล่งใหญ่ของชาวกะเลิงทางฝั่งซ้ายอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำตะโปน (Tchepon) และที่ต้นน้ำเซบั้งเหียน (Se'Ban-Hean) ดังที่เขาพบหมู่บ้านของชาวกะเลิงว่า “หมู่บ้านแรกที่คณะสำรวจพบชาวกะเลิง คือหมู่บ้านเลตง (Le' Ton) เป็นหมู่บ้านที่ยังไม่เจริญ

คนกะเลิงมีลักษณะคนป่าที่รักความสงบ ทำทางซื่อๆ ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเลิง รอ.เดอ มาแกลฟ กล่าวอ้างถึงกะเลิงที่บ้านท่าชา (Ta-Tcha) ว่าเป็นหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ เช่นเดียวกับบ้านท่าเรียบ (Ta-Riep) ซึ่งมีบ้านหลังใหญ่ๆ สร้างเป็นระเบียบ มีรั้วเป็นขอบเขตสำหรับป้องกันตนเองรอบหมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านริมแม่น้ำตะโปนมีการปลูกพืชยืนต้น มีสวนผลไม้ ต้นหมาก สวนคร้ว อาชีพของชาวกะเลิง ในฤดูน้อยลดจะปลูกฝ้าย ยาสูบ ต้นหม่อนตามชายฝั่ง มีการจับปลาและเผาป่าเพื่อทำไร่ ส่วนกะเลิงแถบเซบั้งเหียนจะเลี้ยงสัตว์เป็นกิจการหลัก”

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

โดยประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนเผ่าในภาคอีสานแถบลุ่มแม่น้ำโขง อาจกล่าวได้ว่าได้มีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ในดินแดนนี้มาช้านานแล้ว ส่วนผู้คนที่ย้ายมาจากอาณาจักรล้านช้างที่อพยพมาเป็นจำนวนมากๆ เกิดขึ้นหลายช่วงสมัยโดยเฉพาะเหตุการณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2367-2394) ความขัดแย้งระหว่างกรุงเทพฯ กับราชสำนักเวียงจันทน์เกิดขึ้นเนื่องจากมูลเหตุที่เจ้าอนุวงศ์ยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คน ในหัวเมืองต่างๆ หลายแห่งในภาคอีสานและนำกองทัพลงมาถึงเมืองโคราช สระบุรี ใน พ.ศ. 2369 เหตุการณ์ครั้งนี้ถือว่าการกระทำที่ถูกต้องอาจเป็นการก่อกบฏ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้พระยาบดินทร์เดชา (สิง) ยกกองทัพจำนวนหนึ่งไปสมทบกับกองทัพตามหัวเมืองต่างๆ ในภาคอีสานข้ามแม่น้ำโขงไปตีหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองบริวาร เมืองหน้าด่านของเวียงจันทน์ ระหว่าง พ.ศ. 2370-2372 ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ไพร่พลผู้คนตามหัวเมืองทางฝั่งซ้ายถูกกวาดต้อนมาอยู่ในภาคอีสานเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในช่วง พ.ศ. 2376-2388 เป็นช่วงที่ไทยและญวนทำสงครามกันเป็นเวลายาวนานเพื่อแย่งอิทธิพลในเขมร ฝ่ายไทยไม่ต้องการให้ญวนได้ประโยชน์จากผู้คนจากเวียงจันทน์และหัวเมืองต่างๆ จึงมอบนโยบายให้พระมหาสงครามเป็นแม่ทัพหาวิธีการกวาดต้อน แล้วยกกลุ่มผู้คนจากเมืองต่างๆ ทางฝั่งซ้ายที่ยังเหลืออยู่ให้ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านเป็นเมืองในพื้นที่ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอีกเป็นจำนวนมาก

การกวาดต้อนผู้คนในครั้งนั้น กองทัพไทยได้ตีเมืองมหาชัยกองแก้วแตกเมื่อวันที่ 10 ค่ำเดือน 8 ปีมะเมีย จ.ศ. 1198 (พ.ศ. 2377) ตัวเจ้าจุลนี เจ้าเมืองมหาชัยกองแก้วได้หลบหนีไปอาศัยที่เมืองกะปองแล้วนำผู้คนกองทัพจากเมืองกะปองและยังได้รับการสนับสนุนจากญวนในด้านไพร่พลบุกเข้าตีเมืองมหาชัยกองแก้วคืนจากกองทัพไทยแต่ไม่ประสบความสำเร็จ กองทัพไทย

จึงได้ไล่ตามจับเจ้าเมืองพร้อมกับกวาดต้อนผู้คนตามป่าตามดง ในการกวาดต้อนผู้คนครั้งนี้มีการกล่าวถึงชนกลุ่มชนเผ่ากะเลิงดังปรากฏในเอกสารพื้นเวียง

การอพยพชนกลุ่มชนเผ่าครั้งใหญ่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะมีเหตุการณ์ที่สำคัญ 2 อย่างคือ ปัญหาศึกฮ่อที่เมืองเชียงขวาง ท่งเชียงคำ (เมืองไหหิ่น) และการกวาดต้อนผู้คนในแถบเทือกเขาอาวกเมื่อราชวงศ์ (ฟอง) ได้รับมอบหมายให้ไปปักด่านหรือหลักเขตที่บ้านนากระแต้งแขวงเมืองภูวดลสออง เหตุการณ์ทั้ง 2 เรื่องเกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือ

ปัญหาการปราบปรามพวกฮ่อที่ชอบก่อความวุ่นวายตามชายแดนไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ฮ่อหรือชาวจีนที่ตั้งตัวเป็นกบฏเพื่อล้มราชวงศ์แมนจูได้ตั้งเป็นกลุ่มขึ้นเรียกว่าพวกไต้เผง เมื่อถูกรัฐบาลจีนปราบจึงถอยร่นมาอยู่แถบตั้งเกียของญวนและเรียกตนเองว่า“ฮ่อ”พวกฮ่อคงเหลืออยู่ได้ยังได้เข้ามาอาศัยอยู่ติดชายแดนสิบสองจุไทยและเข้าตีบ้านเมืองในเขตสิบสองจุไทยและเมืองญวนได้หลายเมือง ยิ่งกว่านั้นใน พ.ศ. 2416 ฮ่อยังตีเมืองเชียงขวางได้ พวกฮ่อได้ชุมนุมที่ท่งเชียงคำซึ่งเป็นต้นทางที่จะลงมาหัวเมืองริมฝั่งแม่น้ำโขง เช่น เมืองหลวงพระบางซึ่งอยู่ในการปกครองของไทย ผลการคุกคามของพวกฮ่อทำให้ไทยต้องส่งกำลังไปปราบฮ่อถึง 4 ครั้ง คือ ใน พ.ศ. 2418, 2426, 2428 และ 2430 และจากผลของสงครามฮ่อทำให้ชาวกะเลิงได้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตเมืองสกลนครส่วนใหญ่จะอพยพมาในช่วง พ.ศ. 2426 ถึง พ.ศ. 2430 เป็นส่วนใหญ่ทั้งนี้เนื่องจากเกิดสงครามกับพวกฮ่อนอกจากนี้การปักด่านที่เมืองภูวดลสอองเชิงเขาอาวกใกล้เมืองมหาชัยกองแก้วโดยกลุ่มกรรมการเมืองสกลนครทำให้ชาวกะเลิงได้อพยพติดตามมาตั้งบ้านเรือนในเขตสกลนครเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีชาวกะเลิงอยู่ในเขตเมืองนครพนม เมืองเรณูนคร เมืองมุกดาหารก็มีจำนวนไม่มากนักดังจะพบจากบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบปรปักษ์

ถิ่นฐานของกะเลิงในประเทศไทย

ปัจจุบันชนเผ่ากะเลิงตั้งบ้านเมืองบริเวณอำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหารและเทือกเขาภูพาน อำเภอกุตุบาท อำเภอเมืองสกลนคร อำเภอท่าอุเทน นครพนม

ลักษณะทางชนเผ่า

ภาษากะเลิง

ภาษากะเลิงมีลักษณะคล้ายภาษาไทยถิ่นอีสานทั่วไป คือ ไม่มีเสียง ร / r / และ ช / ch / แต่เป็นเสียง ล / l / และ ซ / s / แทนคำที่เป็นเสียง ร / r / ใช้ในภาษาไทยกลางบางคำก็เป็นเสียง ฮ, ห / h / ที่มีลักษณะการออกเสียงแบบนาสิก คือ มีลมออกทางจมูก เช่น

ภาษาไทยกลาง	คำอ่าน	ภาษากะเลิง	คำอ่าน	ความหมาย
/ ra : /	รา	/ la : ² /	ลา	“รา”
/ chi : /	ชี	/ si : ² /	ซี	“แม่ชี”
/ rien /	เรือน	/ hien ² /	เฮือน	“เรือน”

หมายเหตุ * ตัวเลขที่เขียนกำกับไว้หมายถึงเสียงวรรณยุกต์

จารีลักษณะ ทิสาวงศ์ (2528) ได้ศึกษาระบบเสียงภาษากะเลิงที่บ้านดงมะไฟ จังหวัดสกลนคร ทั้ง 3 ระบบ คือ ระบบเสียงพยัญชนะ, ระบบเสียงสระ และระบบเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้ภาษากะเลิงแตกต่างจากภาษาไทยถิ่นอีสานอื่น

อาหาร

ชาวกะเลิงในอดีตมักปลูกข้าวไร่ไว้ประทวน รวมทั้งปลูกพืชอื่นๆ เช่น แตงไทย แตงกวา บวบ นอกจากนั้นชาวกะเลิงยังหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติทั้งสัตว์ป่า สัตว์น้ำ

อาหารชาวกะเลิงก็คงเหมือนกับอาหารของชาวไทย-ลาวทั่วไป เป็นอาหารพื้นๆ ง่ายๆ ไม่ค่อยมีผัด ทอด อาหารแทบทุกชนิดเครื่องปรุงที่ขาดไม่ได้คือปลาร้า

การรักษาโรค

ในอดีตการแพทย์การสาธารณสุขยังไม่เจริญ ไม่กว้างขวาง และยังมาไม่ถึงหมู่บ้านชาวกะเลิง ดังนั้นเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย พวกกันรักษากันตามความเชื่อแบบโบราณ เช่น รักษาด้วยสมุนไพร รักษาด้วยหมอมอ รักษาด้วยหมอธรรม รักษาด้วยหมอเหยา เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ ถึงแม้การสาธารณสุขเข้าถึงหมู่บ้านแล้ว แต่การรักษาแบบโบราณก็ยังมียู่ไม่เสื่อมคลาย ควบคู่กับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย จะไปรักษาที่โรงพยาบาลก่อน เมื่อไม่หายก็หันมารักษาตามแบบโบราณ หรือรักษาตามแบบโบราณก่อนเมื่อไม่หาย ก็จะพาไปโรงพยาบาล

1. **หมอสมนไพร** หมอสมนไพร ภาษาถิ่นเรียกว่า “หมอฮากไม้” เพราะสมุนไพรที่เป็นยาส่วนมากจะเป็นรากไม้

2. **หมอมอ** สำหรับหมอมอนั้นไม่ถือเป็นหมอรักษาโรคโดยตรง แต่เป็นหมอดูประเภทหนึ่ง โดยการอธิษฐานจิตหรือนั่งทางในหรือกรรมวิธีอื่นที่ได้เรียนจากครูมา เช่น หมอกะโป หมอมอจะดูให้ทั้งชะตาชีวิต ทั้งคู่ครอง ทั้งการเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งสิ่งของหาย แม้กระทั่งคนหาย

สำหรับการเจ็บไข้ป่วยนั้นดูว่าป่วยเพราะ “มีแนวเห็ดแนวทำ หรือไม่” (มีสิ่งใดมาทำให้ป่วยไข้) เมื่อหมอดู “ส่อง” เห็นแล้วก็จะบอกแก่ญาติคนไข้ผู้มาให้ดูให้

ถ้าเป็นผีดัง ผีป่า ผีนาผีไร่มากระทำ ก็จะส่องหาอีกว่าจะแก้โดยวิธีใด จะกินไก่หรือกินหมู ญาติคนไข้ก็จะไปแก้ตามนั้น

3. **หมอธรรม** ก็เป็นหมอที่ทำการรักษาการป่วยเจ็บ หรือ “ส่อง” หาสิ่งที่ “มาเห็ดมาทำ” ให้มีการเจ็บป่วย กรรมวิธีการรักษาหรือการ “ส่อง” ของแต่ละหมอของแต่ละครูนั้นแตกต่างกัน บางหมอก็นั่งทางใน บางหมอก็ดมเทียน (เทียนที่ญาติคนไข้นำมาหา) บางหมอก็ใช้ไสยศาสตร์ บางหมอก็ใช้คาถา หรือบทสวดในทางพุทธศาสนาเป็นคาถา

โดยภาพรวมแล้ว หมอธรรมโดยทั่วไปจะใช้คาถาจากบทสวดในทางพระพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรม จึงเรียกหมอประเภทนี้ว่า “หมอธรรม”

4. **หมอเหยา (หมอผี)** การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากวิธีกล่าวมานั้น ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่เป็นที่นิยม เป็นวิธีที่ไม่ต้องใช้ยาใดๆทั้งสิ้นในการรักษา วิธีนั้นคือ “การเหยา”

ที่อยู่อาศัย

เมื่อ 40 ปีก่อน บ้านของชาวกะเลิงกรณีที่บ้านโนนสังข์ศรี เป็นบ้านรูปทรงที่มีหลังคาเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่วยอดแหลมสูง ใ้ตั้งยาว เพื่อให้มีความลาดชันมาก เพราะหลังคามุงด้วยหญ้าคา ถ้าความชันน้อยน้ำฝนจะค้างไหลลงไม่ทันทำให้รั่วและหลังคาผุเร็ว มีฝาล้อมรอบ มี 2 ประตู หน้าต่างมี 2 หน้าต่าง หน้าต่างภาษาถิ่นว่า “ป่องเคียม”

ความสูงจากพื้นดินถึงพื้นบ้านสูงเลยศีรษะขึ้นไปเล็กน้อย (ประมาณ 2 เมตร)

ตัวบ้านแบ่งเป็นส่วน คือ เรือนใหญ่ เปิง ชานและครัว

ตัวเรือนใหญ่มีเสายาว 4 คู่ รวมทั้งเสาเอก เสาขวัญ เรียกว่า “เสาทวน”

เสายาว 4 คู่นี้ แต่ละคู่จะรับช่อและรอด ทำให้ห้องเรือนเป็น 3 ห้องเรือน

เสาทวนตรงที่รับรอดจะใช้ส่วเจาะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า คือให้เป็นรูปตามขนาดหน้าตัดของรอด เจาะจนทะลุ ไม่ใช่นอตยึดเพราะยังไม่มีนอต ปลายเสาทวนตรงที่รับช่อจะปาดเป็นง่าม เรียกว่า “หูกะต่าย” ความกว้างของรอยปาดก็วัดเอาความกว้างของช่อ ช่อกับหัวเสายึดเข้ากัน โดยวางเส้นช่อที่กะแบบไว้แล้วให้เข้าในร่องบากหัวเสา (หูกะต่าย) แล้วใช้ส่วตรงกึ่งกลางของหูกะต่ายให้ทะลุช่อและทะลุเลยหูกะต่ายอีกข้างหนึ่งแล้วเหลาดอกไม้ไผ่เป็นสลักตอกเข้าไปให้แน่น กึ่งกลางของรอดทั้ง 4 ตัว จะมีเสาค้ำเพื่อไม่ให้รอดแอ่นลง (แอ่นลงภาษาถิ่นว่า “ก่อง”) มีทอด

บ้านทั้ง 4 ด้าน ทอดบ้านเป็นไม้หน้ากว้างประมาณ 15 เซนติเมตร หน้า 5 เซนติเมตร ยาวตามความยาวของบ้านแต่ละด้าน จะตีปิดตง แล้วตีคร่าวใส่ทอดนี้ (คร่าวภาษาถิ่นเรียกว่า “เซิน”)

บ้านผู้มีเงิน ตรงเสาค้ำรอดที่อยู่ขอบนอกทั้ง 2 ข้าง จะมีเสาค้ำทอดตั้งคู่กับเสาค้ำรอด เสานี้ถือเป็นเสาพิเศษเรียกว่า “เสาปากทาง” เสานี้ผู้มีฝีมือช่างน้อยจะแกะสลักลายใส่ปัจจุบันเสาปากทางไม่มีแล้ว หายไปเกือบ 50 ปีมาแล้ว

หลังคา มุงด้วยหญ้าคาหรือหญ้าแฝก

ฝาบ้าน ใช้ไม้พาง เป็นไม้ตระกูลไม้ไผ่ แต่ปล้องยาง บาง เอามาสับแล้วแกะออกเป็นฟาก ผึ่งแดดแล้วนำมาสาน ลายสอง หรือลายขัด

พื้น ใช้ทั้งฟากไม้ไผ่ และพื้นกระดาน

ประโยชน์การใช้สอยบ้าน

ได้กล่าวแล้วว่าบ้านของชาวกะเลิงบ้านโนนสังข์ศรี แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ เรือนใหญ่ เปิง ชาน และครัว

เรือนใหญ่ เป็นส่วนสำคัญของบ้าน จะมีฝารอบขอบชิด มีประตู 1 หรือ 2 ช่อง มีหน้าต่าง 1 ช่อง เรียกเนื้อที่ข้างในทั้งหมดว่า “ห้องใน”

ภายในห้องใน ยังกันเป็นห้องอีก 1 หรือ 2 ห้องเล็ก สำหรับพ่อแม่นอน และอีกห้องสำหรับลูกสาวนอน ห้องที่กันไว้นี้เรียกว่า “ส้วม”

ในห้องในเมื่อกันส้วมแล้วยังมีส่วนที่เหลืออีก ส่วนนี้จะเป็นห้องผีเรือน จะมีหิ้งผี เป็น “ชั้นกระหย่อง” ตั้งไว้ติดฝาสูงเหนือศีรษะ ถ้ามีลูกชายจะให้ลูกชายนอนห้องนี้ และห้องนี้จะห้ามลูกเลข และลูกสะใภ้ล่วงเข้าไปเด็ดขาด

เปิง เป็นการต่อบ้านออกไปทางหน้าของเรือนใหญ่ บริเวณที่ต่อกออกไปนี้จะไม่ฝากัน ปล่อยให้เป็นห้องโล่ง สำหรับนั่งเล่นรับแขก นอนรับลมเย็นในหน้าร้อน เป็นต้น (เป็นห้องอเนกประสงค์) ชั้นใดจะขึ้นที่เปิดนี้

ชาน เป็นการต่อพื้นออกไปอีกข้างใดข้างหนึ่งของเปิง สำหรับเป็นที่ตั้งตุ่มน้ำและใช้เป็นี่อาบน้ำด้วย ที่ชานจะมีบันไดขึ้นเรียกว่า “ชั้นไคชาน” นอกจะใช้เป็นที่ตั้งตุ่มน้ำ และอาบน้ำแล้ว การทำกับข้าว เช่น การชำแหละไก่ ก็ออกมาชำแหละที่ชานนี้

ครัว ต่อกจากชานออกไปอีกมุงหลังคา และมีฝา

กลุ่มชนเผ่ากูย

กลุ่มชนเผ่ากลุ่มนี้เรียกตนเองว่า กูย กูย โกย หรือ กวย ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะการออกเสียงของแต่ละถิ่นและพบว่าคำราที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศก็เขียนแตกต่างกันไปตามวิธีคิดของผู้แต่งคำราแต่ละคนเช่นเดียวกัน เช่น เขียนว่า Kuy Kui Koui Kouei และ Kouai

ถึงแม้ชนพื้นเมืองจะออกเสียงสระแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ชนพื้นเมืองต่างก็ให้ความหมายของคำว่า กูย กูย โกย หรือ กวย ไว้อย่างมีเอกภาพ คือมีความหมายว่า “คน” ทั้งสิ้น การให้ความหมายไว้ในลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นความเป็นสากล หรือฐานคติของทัศนคติการมองโลกของมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรมต่างว่า กลุ่มของตนเองนั้น มีสถานภาพที่แตกต่างจากสัตว์ และมีความเท่าเทียมกันกับมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรมอื่นๆ เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อมิให้เกิดความสับสนในหมู่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชนกลุ่มนี้ นักภาษาศาสตร์และนักชนเผ่าวิทยาในประเทศไทยจึงเสนอให้ใช้คำว่า “กูย” เพียงคำเดียว

ส่วนคำว่า “ส่วย” นั้น เป็นคำที่บัญญัติขึ้นมานอกเหนือบริบทของวัฒนธรรมกูย ซึ่งชาวกูยเองไม่ค่อยจะยอมรับชื่อนี้เท่าใดนัก

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ถิ่นฐานเดิมของชาวกูยอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชา มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ชนชาติกูยเคยเป็นรัฐอิสระในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 เคยส่งทูตมาค้าขายกับราชสำนักอยุธยา และเคยช่วยกษัตริย์เขมรแห่งนครธมปราบขบถ แต่ต่อมาเขมรได้ใช้อำนาจทางทหารปราบปรามชาวกูยและผนวกเอาอาณาจักรกูยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเขมรตั้งแต่ บัดนั้นเป็นต้นมา

ชาวกูยชอบอพยพเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ เพื่อแสวงหาที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก นอกเหนือจากอยู่ในประเทศกัมพูชาแล้ว ชาวกูยยังได้อพยพขึ้นเหนือเข้าสู่บริเวณเมืองอัตตะปือ แส่นปาง จำปาศักดิ์และสรวัน ในบริเวณตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่เนื่องจากต้องประสบกับภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม หรือฝนแล้ง รวมทั้งภัยทางการเมือง ชาว กูยจึงอพยพข้ามลำน้ำโขงเข้าสู่ภาคอีสาน โดยเฉพาะทางด้านแก่งสะพือ ซึ่งชาวกูยเรียกว่า แก่งกะชัยผืด (แก่งงูใหญ่) และในเขตอำเภอโขงเจียม ซึ่งชาวกูยเรียกว่า โฟงเจียง (ฝูงช้าง) หลังจากนั้นลูกหลานชาวกูยก็แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านนาบอนจอก ซึ่งเป็นภาษากูย แปลว่าบ้านนาลูกหมา ปัจจุบันคืออำเภวารินชำราบ บ้านเจียงอี ซึ่งเป็นภาษากูย แปลว่าบ้านช้างป่วย ในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน นับว่าในบรรดากลุ่มชนเผ่า กูย ลาว เขมร ชาวกูยเป็นชนดั้งเดิมที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในพื้นที่ของอีสานใต้เป็นกลุ่มแรก

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น เริ่มตั้งแต่ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) และได้มีการอพยพครั้งใหญ่เข้ามาในจังหวัด สุรินทร์และศรีสะเกษอีก ในยุคปลายของกรุงศรีอยุธยาไปจนถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2245-2326) ชาว กูยแต่ละกลุ่มที่อพยพมา มีหัวหน้าของตัวเอง สาเหตุอื่นๆ ของการอพยพนอกเหนือจากที่กล่าวไป แล้ว ได้แก่ ชาวกูยที่มาก่อนชักชวนให้อพยพตามมา หรือหาบริเวณล่าช้างแหล่งใหม่เพราะชาว กูย มีความชำนาญในการเดินป่า การล่าช้างและฝึกช้าง การอพยพได้หยุดลงในสมัยรัชกาลที่ 4 ในเวลาต่อมาได้มีการโยกย้ายไปอยู่จังหวัดใกล้เคียงได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดมหาสารคาม ชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ เรียกหมู่บ้าน ที่ชาวกูยโยกย้ายไปว่าเป็น “หมู่บ้านใหม่” การใช้ภาษาระหว่างชาวกูยกลุ่มเดิมและกลุ่มที่โยกย้าย ยังคงมีความเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี เพราะยังติดต่อกันอยู่

ถิ่นฐานของชาวกูยในประเทศไทย

ปัจจุบันชาวกูยอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ระหว่างแม่น้ำมูลกับเทือกเขาพนมดงรัก ครอบคลุม ถึงบริเวณพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษจนถึงอุบลราชธานี เชื่อกันว่าบริเวณนี้เป็นเส้นทางอพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศลาวสู่ประเทศไทยและยังเชื่อกันว่าชาวกูยที่อยู่ในจังหวัด อุบลราชธานีเป็นชาวกูยที่ตกค้างอยู่ตั้งแต่ครั้งอพยพมาจากลาว ชาวกูยจะอยู่กันมากทางฝั่งใต้แม่น้ำมูลลงมา จังหวัดที่มีชาวกูยอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด คือ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ ชาวกูยที่อยู่ในประเทศกัมพูชาจะอยู่ทางตอนเหนือของเมืองกำปงธม

นอกจากนี้ยังพบผู้พูดภาษากูยในเขตอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็น บริเวณที่มีผู้พูดภาษาเขมรอาศัยอยู่เช่นกัน ชาวกูยที่นี่เรียกตัวเองว่า “กวย” เรียกภาษาที่ตนเองพูด ว่า “ภาษากวย” เข้าใจว่าเป็นพวกเขมรส่วยเพราะพูดได้ทั้งภาษากวยและภาษาเขมร คำศัพท์บาง คำก็เหมือนภาษาเขมรเหนือ ชาว กวยกลุ่มนี้อพยพมาจากที่ใดไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่คาดว่าน่าจะอพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรที่ได้มีการสำรวจ ปี พ.ศ. 2533 มีจำนวนดังต่อไปนี้

	จำนวนประชากร	จำนวนหมู่บ้าน
อุบลราชธานี	6,916	11
ศรีสะเกษ	105,852	257
สุรินทร์	119,506	322
บุรีรัมย์	41,296	96
รวม	273,570	686

ลักษณะทางชนเผ่า

รูปร่างลักษณะของชาวกูย

รูปร่างของชาวกูยดั้งเดิมมีลักษณะคล้ายคลึงกับพวกเซม้งหรือเงาะหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ซาไก ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในป่าทึบของประเทศมาเลเซีย และทางภาคใต้ของประเทศไทย กล่าวคือ กูยดั้งเดิมจะมีผมหดก หยิกหยอย จมูกแบน ริมฝีปากบาง ผิวดำ แต่กระบวนการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการแต่งงานข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการถ่ายทอดทางพันธุกรรม (Gene Flow) ทำให้ชาวกูยกลายลักษณะเป็นแบบมอญ-เขมร กล่าวคือ มีร่างกายสูงใหญ่ ไหล่กว้างเป็นเหลี่ยม ปัจจุบันจะพบว่ารูปร่างลักษณะของชาวกูยจะเหมือนชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่ว ๆ ไป

การแต่งกาย

ในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงสูงอายุชาวกูยส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าที่มีลายเป็นแบบเฉพาะของชาวกูย และใส่เสื้อคอกระเช้าธรรมดา บางคนก็ใส่เสื้อแบบชาวบ้านทั่ว ๆ ไป เป็นที่น่าสังเกตว่าหญิงสูงอายุมักจะชอบใส่สร้อยคอลูกปัดพลาสติกบ้าง เงินบ้าง โบหุนิยมใส่ดอกไม้หอมไว้ที่ตักนุ่งที่เจาะไว้ เช่น ดอกมะลิ บางคนก็ซื้อตุ้มหูเงินมาใส่ เป็นต้น

ผ้าไหมเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทอขึ้นใช้เองในครอบครัวเมื่อมีเวลาว่างจากการทำนา การทอผ้าไหมของชาวกูย ได้มีผู้วิจัย (เครือจิต ศรีบุญนาถ และคณะ 2536) แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ประเภทผ้านุ่ง

ผ้านุ่งสตรี มักนิยมทอหมีคันเป็นทางแนวตั้ง ใช้ไหมควบ ยืนพื้นสีน้ำตาลอมดำ มีหัวขึ้น ที่ยืนพื้นสีแดงลายขีด ตีนขึ้นพื้นดำขนาด 2-3 นิ้ว มีริ้วสีขาวเหลืองแดง ผ้านุ่งแบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

ก. จิกกะน้อย เป็นผ้าที่มีลักษณะคล้ายผ้าหางกระรอกหรือผ้ากะเนียวของไทยเขมร มีสีเขียวลักษณะจะออกเหลืองมัน เป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่งในพิธีการสำคัญต่าง ๆ ลักษณะการนุ่งจะนุ่งพับจับจีบด้านหน้า เหมือนการนุ่งโจงของกลุ่มชาวไทยเขมร นอกจากนี้ยังนำไปใช้ในการคลุมศพคนตายด้วย

ข. โสร่ง เป็นผ้าตารางสีเหลืองใหญ่ มีหลายสีในการทอผ้านุ่งจะนำเส้นไหมมา “กวี” หรือมาควบกัน 2 เส้น เพื่อให้เกิดความมันและหนาลักษณะการทอเหมือนกับผ้าโจงของไทยเขมร

ค. จะกวี เป็นผ้าที่มีลักษณะคล้ายผ้าอันลู่มของชาวไทยเขมร จะมีลายทางยาวเป็นร่องเล็ก ๆ เป็นผ้าที่ผู้หญิงใช้นุ่งในงานสำคัญ ๆ เช่น งานแต่งงาน หรือเป็นผ้าไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายเพื่อไหว้ปู่ ย่า ผู้ที่เป็นสะใภ้จะต้องทอเข็มเปิด (หัวขึ้น) และเจิง (ตีนขึ้น) มอบให้ด้วยโดยไม่ต้องเย็บต่อกับจะกวีหรือผ้าถุง ในพิธีแต่งงานของชาวภูยจะต้องให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวถือ“เคียวเกี่ยวข้าว” อันเดียวกัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความเกี่ยวกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ช. จิกโฮล เป็นประเภทผ้ามัดหมี่ ลายต่าง ๆ จะเรียกว่า “จิกโฮล” การนุ่งผ้าประเภทนี้ จะต้องต่อเจิง (ตีนขึ้น) และเข็มเปิด (หัวขึ้น) เช่นเดียวกับ จะกวี

2. ประเภทผ้าสไบ

ผ้าสไบที่ใช้พาดบ่าหรือเป็นผ้าเปี่ยงของชาวภูยจะทอเป็นผ้ายกดอกหรือยกเขาเรียกว่า “ตะกอก” ผ้าสไบที่มีลักษณะการทอเช่นนี้เรียกว่า “ผ้าแก็บ” จะทอแล้วนำมาตัดเป็นตัวเสื้อและผ้าสไบ ตัวเสื้อนิยมเป็นสีดำ โดยนำผ้าไหมที่ทอเป็นสีขาวหรือเหลืองตามลักษณะของไหม แล้วไปย้อมมะเกลือให้เป็นสีดำ ผู้ชายจะใช้ผ้าขาวม้า 2 ผืน เป็นผ้าเปี่ยงในการแต่งกายออกงานพิธี ผู้หญิงใช้ ผ้าไหมยกดอกสีดำหรือสีขาวเป็นผ้าเปี่ยง เรียกว่า “สไบแวง” (สไบดำ) หรือ “สไบว๊ะ” (สไบขาว) นอกจากนี้ยังมีผ้าสไบโพกหัวเรียกว่า “สไบเจียดตรุย” ทอด้วยพื้มสันขนาด 12 ลีบ เก็บลายขิด 4-5 ลาย จัดระยะสวยและเป็นระบบ มีชายครุยทั้งสองข้างห้อยลูกปัดเล็ก ๆ เรียกว่า “ปอนจุ” ใช้โพกศีรษะทั้งชาย-หญิง เวลาออกงาน เช่น การแห่บั้งไฟ งานบวชนาค

3. ประเภทหัวขึ้นและตีนขึ้น

ก. ประเภทหัวขึ้นเรียกว่า “เข็มเปิด” จะทอเป็นลายขิด คล้ายของชาวไทยลาวซึ่งใช้สำหรับต่อเป็นหัวขึ้นเวลานุ่งจะทั้งชายลงมาให้ห้อยเป็นพวงไว้ใส่เงิน หรือสิ่งของอย่างอื่นที่จำเป็น ผ้าคาดเอวของผู้ชาย จะทอเหมือนหัวขึ้นแต่มีความกว้างมากกว่า เช่น หัวขึ้นขนาดพื้น 4-5 ลีบ แต่ผ้าคาดเอวใช้ขนาดพื้ม 7-8 ลีบ โดยยืนพื้นสีแดง เช่นกัน เก็บลาย (เกาะเลีย) เป็นขิดเป็นระยะ ๆ วิธีใช้จะทำผ้าซิบในก่อนแล้วนำวุ้นหรือเครื่องกลางของขลังที่ถือว่าเป็นของดีสำหรับป้องกันอันตรายต่างๆ มาห่อด้วยผ้าผืนนี้แล้วใช้เชววง (กวางหรือแก้ง) หรือเถววง (เถาว์ลย์ของพีชบางชนิด) มามัดเป็นเปลาะ ห่างกันเป็นระยะ ๆ ไว้คาดเอวเวลาจะออกไปจับช้างในป่า ซึ่งผู้ชายภูยถือว่าการมัดเป็นเปลาะโดย เชววงหรือเถววงนั้นมีความหมายมาก เพราะเชื่อว่าสิ่งที่เป็นวงกลมนั้นแทนความวนเวียน เมื่อเป็นช้างและช้างเห็นตนแล้ว ก็จะมีวงกลับมาหาตนใหม่ ของดีที่ใช้ป้องกันตัวนั้น คนไทยเขมรจะใช้คัล้องคอตแต่ชาวภูยจะใช้คาดเอว ผ้าคาดเอวจะแขวนไว้ที่สูงห้ามสตรีจับต้อง การทำผ้าคาดเอวจากผ้าขิดหัวขึ้นของผู้หญิงนั้น ก็เพื่อเป็นสิ่งแทนตัวในยามห่างไกลจากบ้าน และคำว่าหัวขึ้นก็เป็นของสูงและดี ฝ่ายชายจึงใช้ห่อเครื่องกลางของขลัง

ข. ประเภทดินชั้น มี 2 ชนิด คือ

“เจิง หรือ ยิง” เป็นดินชั้นที่มีความกว้างประมาณ 2 นิ้ว นิยมสีดำ โดยทอเป็นผ้าฝ้ายริมขอบล่างสุดใช้ไหมสีเหลืองแดง การนำเส้นไหมมาทอเป็นริมขอบล่างสุดใช้ไหมสีเหลืองแดง การนำเส้นไหมมาทอเป็นริมของดินชั้นอาจเป็นเพราะไหมทนและเหนียวกว่าฝ้าย ส่วนการใช้ผ้าฝ้ายทอเป็นเชิงนั้นก็เพื่อให้ผ้าชั้นมีน้ำหนัก

“กระบูล” เป็นดินชั้นที่มีลายเป็นผ้ามัดหมี่เหมือนกะโบลของชาวไทยเขมร อาจเพราะรับเอาวัฒนธรรมมาจากชาวไทยเขมร เพราะชาวภูยจะเรียกผ้าที่มีลวดลายทั้งหลายว่า “ผ้าโฮล” หรือ “จิกโฮล”

ภาษาภูย

นักภาษาศาสตร์ จัดภาษาภูยอยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกับภาษามอญ-เขมร สาขา Katuic ตะวันตก ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Thomas and Headley 1970 และ Smith 1983) ชาว ภูยแต่ละถิ่นจะมีการใช้สำเนียงภาษาที่แตกต่างกันไปบ้าง

ภาษาภูยไม่ได้ใช้เสียงวรรณยุกต์แยกความหมายของคำดังเช่นภาษาไทย แต่มีลักษณะน้ำเสียง (voice quality) คือเป็นภาษาที่มีกลุ่มลักษณะเสียง (registers) โดยมีความแตกต่างของพยางค์ 2 ประเภท คือ พยางค์ที่มีเสียงสระแบบธรรมดา (normal voice) และพยางค์ที่มีเสียงสระก้อง-มีลม (breathy voice) ซึ่งจะใช้สัญลักษณ์ทางสัทศาสตร์ [...] เขียนได้สระ เปรียบเทียบตัวอย่างอย่างคำคำที่มีลักษณะน้ำเสียงเป็นตัวแยกความหมายของคำ

Liap เลียบ “เชิง,ริม” liap เลียบ “ทา”

calah จะละฮ “ขัด” calah จะละฮ “เข้า,คำลักษณะนามเป็นหัว”

ในปัจจุบัน ชาวภูยส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษาภูยและภาษาไทยกลาง ในชุมชนภูยที่ไม่มีผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานอาศัยปะปน จะไม่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน ในชุมชนภูยที่มีคนเขมรและคนลาวอาศัยปะปนกัน จะพูดภาษากันและกันได้

อาหารการกิน

ชาวภูยจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นหลัก และรับประทานข้าวเหนียวเป็นครั้งคราว อาหารที่พบว่ารับประทานกันเป็นประจำในหลายๆที่ คือ พริกตำและแกงกบหรือกบย่าง พริกตำจะใส่พริกสด เกลือ และหัวหอมตำเข้าด้วยกัน แกงกบเหมือนต้มโคล้ง ใส่ใบที่มีรสเปรี้ยว เช่น ใบมะขาม ใส่พริกสด ใส่หัวหอม กับข้าวเหล่านี้จะรับประทานกับพืชผักตามรั้วเท่าที่หาได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกผักสวนครัว เช่น ผักชี กระเพรา ต้นหอม การจับกบหน้าเกี่ยวข้าวจะใช้เหล็กซึ่งเรียกว่า

“ตารห์” เกี้ยวเอกราบออกมาจากภู หน้าฝนจะจับบดโดยวางเบ็ดสั้น ๆ ซึ่งเรียกว่า “ตะบะฮะ” ไว้ตาม เนินดินในทุ่งนา

นอกจากนี้ ชาวภูยังมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ดไก่ ทั้งไว้รับประทานและจำหน่าย การเลี้ยง วัวควาย นอกจากเอาไว้ใช้ทำนาแล้ว ยังใช้ในการบริโภคโดยมีการลั้มนัวลั้มควายแล้วแล่นวางไว้ เป็นกองๆ จำหน่ายให้แก่ชาวบ้าน บางส่วนก็เก็บไว้บริโภคเอง ในเวลาที่จัดงานพิธี เช่น วันเช่นผี บรรพบุรุษ วันบวช ก็จะมีการลั้มนัวควาย และฆ่าหมูเพื่อใช้ประกอบอาหารเช่นกัน

ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ

ความเชื่อทางศาสนาของชาวภูยังมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและการนับ ถิ่นผี (animism) ภายในชุมชนชาวภูจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน ชาวภูบูชาผีบรรพบุรุษ ซึ่งเรียกว่า “ยะจัวฮะ” บนบ้านจะมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีรูปเทียนและกรวยที่เย็บจากใบตอง บาง บ้านก็จะสร้างเป็นศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้กับศาลเจ้าที่ บ้านที่ไม่มีหิ้งหรือศาลก็อาจจะไปไหว้ผี บรรพบุรุษ ที่หิ้งหรือศาลของญาติพี่น้อง บ้านส่วนใหญ่จะมีหิ้งบูชาพระพุทธรูปไว้ในบ้านและจะ สร้างศาลผีบรรพบุรุษไว้ใกล้บ้าน

นอกจากวิญญาณของบรรพบุรุษแล้ว ชาวภูยังเคารพนับถือวิญญาณทั่วไป ได้แก่ ภูมิดี ปีศาจเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา เป็นต้น เมื่อจะประกอบกิจการใดที่สำคัญเกี่ยวกับความสุข ความเจริญ จะต้องทำพิธีกรรมขจัดปัดเป่า ด้วยความกลัวว่าผีบางเทวดาจะให้โทษหรือมาขัด ขขวางการกระทำ ในพิธีกรรมต่าง ๆ เกือบทั้งหมดจะมีข้าวเป็นองค์ประกอบในการเซ่นสังเวยอยู่ เสมอ เพราะข้าวเป็นอาหารหลักที่มีบุญคุณและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในการเพาะปลูกข้าวเกือบทุกชั้น ตอนจะมีการจัดพิธีกรรม สวดสรรเสริญหรือแสดงความเคารพข้าว (นิคม วงเวียน 2533) ชาวภู ยังม่

การรักษาพยาบาลของชาวบ้าน

ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าที่ทำหน้าที่ดูว่าความเจ็บไข้หรือปัญหาที่มีเกิดจากอะไร เรียกว่า **ทำนายนี้ว่า “โปล”** นอกจากนี้ก็มีผู้ที่เก่งทางไสยศาสตร์ เรียกว่า “ถัม” บางแห่งก็เรียกว่า “อาจารย์” (ออกเสียงสั้นรวทำคำ) ซึ่งเป็นผู้ชายที่มีคาถาอาคมสามารถดูให้ได้ว่าชาวบ้านไปถูก ของอะไรมา และจะแก้ไขได้อย่างไร

การเจ็บไข้อาจทำให้บรรเทาลงได้โดยการจัดพิธีกรรมรักษาคนป่วย เพราะเชื่อว่าการเจ็บ ป่วยเกิดจากการกระทำของภูตผี จึงมีการทำพิธีอ่อนน้อมให้ภูตผีพอใจ โดยจัดให้มีการรำผีมือ ซึ่ง มีลักษณะคล้าย ๆ รำผีฟ้าของกลุ่มที่พูดภาษาลาว

การคล้องช้างของชาวกูย

ในประเทศไทยของเรามีการคล้องช้าง หรือการจับช้างกันมาแต่โบราณแล้ว ด้วยพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยโบราณ ทรงใช้ช้างเป็นราชพาหนะ ทั้งในยามปกติและยามศึกสงคราม ดังนั้น การคล้องช้างเพื่อนำมาใช้ในราชการบ้านเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งยังเป็นการฝึกฝนให้ข้าราชการบริพารและบรรดาทหารให้มีความชำนาญในการจับช้างและขี่ช้างออกทำศึกอีกด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการที่พระมหากษัตริย์ ในสมัยโบราณทรงเป็นจอมทัพทรงช้างนำหน้าในยามศึกสงคราม เช่น สงครามยุทธหัตถี เป็นต้น

การคล้องช้างหรือการจับช้างมีอยู่ด้วยกัน 3 วิธี คือ

1. การจับช้างทั้งโขลงในคราวเดียวกัน หรือการจับช้างครั้งละหลาย ๆ เชือก ด้วยการทำคอกช้างขนาดใหญ่ แล้วไล่ต้อนโขลงช้างให้เข้ามาติดอยู่ในคอก ซึ่งเรียกว่า “วังช้าง” เคยจับช้างด้วยวิธีนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

2. การจับช้างหรือคล้องช้างด้วยการทำเพี้ยดักเอาไว้ แล้วไล่ต้อนให้โขลงช้างเข้าไปติดในเพี้ยดักทั้งโขลง คัดเลือกเอาเฉพาะช้างเชือกที่ต้องการจะใช้งานเท่านั้น เรียกวิธีนี้ว่า “คล้องช้าง” ที่เพี้ยดักคล้องช้างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. การจับช้างโดยใช้หมอช้าง นำช้างที่ฝึกเอาไว้ไปไล่ต้อนช้างป่า จับคล้องด้วยบ่วงบาศหรือเชือกปะกำ เรียกว่า “การโพนช้าง” วิธีนี้เป็นวิธีที่ชาวกูยหรือชาวส่วย จังหวัดสุรินทร์ นิยมจับช้างกัน ซึ่งพวกเขามีความถนัดและชอบมาก โดยมีการถ่ายทอดวิชาการจับช้าง จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดต่อกันมาในหมู่ของชาวกูย

สำหรับสถานที่ชาวกูยนิยมออกไปจับช้างกัน ก็คือ บริเวณป่าชายแดนกัมพูชา ซึ่งบางครั้งพวกเขาก็เคยรุกเข้าไปถึงเขตเสียมราฐ พระตะบอง และจำปาศักดิ์ (ตามที่ คุณสา ศาลางาม เคยเล่าให้ฟัง) เพราะเนื่องจากบริเวณนั้นเป็นป่าที่มีช้างอยู่กันชุกชุมมาก ส่วนป่าในเขตประเทศไทยของเรา ก็มีที่เขตดงลาน และอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย แต่แถบนั้นเมื่อก่อนมีภูมิประเทศเป็นป่าทึบมาก ไม่เหมาะแก่การไล่ติดตามช้าง ดังนั้นชาวกูยจึงชอบที่จะไปคล้องช้างในเขตแดนกัมพูชามากกว่า

พิธีกรรมและความเชื่อในการคล้องช้าง

พิธีกรรมและความเชื่อที่สำคัญเป็นลักษณะเฉพาะตัวของชาวกูยได้แก่พิธีกรรมและความเชื่อในการเลี้ยงช้าง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากงานของ สมัย สุทธิธรรม 2537) ความมีระเบียบวินัยและความเป็นเอกภาพในสังคมของชาวกูยจะเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มชาวกูยที่เรียกว่า “กูยดำแรย” (ส่วยช้าง) ที่นับถือผีปะกำ ชาวกูยที่เลี้ยงช้างเกือบทั้งหมดในปัจจุบันมีพื้นเพเดิมอยู่ที่บ้านตากกลาง ชาวกูยเหล่านี้จะเลี้ยงช้างไว้เป็นสัตว์เลี้ยง มีความชำนาญในการเลี้ยงช้างมาตั้งแต่เดิม สืบทอดวิธีการเลี้ยงช้างมาตามบรรพบุรุษ จนถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

ชาวภูยจะเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนที่ใกล้ป่า และมีน้ำ เพราะเป็นที่เหมาะสำหรับการเลี้ยงช้าง การเลี้ยงช้างจะเป็นลักษณะธรรมชาติมากที่สุด คือปล่อยให้เข้าป่าไปหากินเอง การเพิ่มประชากรช้างในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2504) นอกจากปล่อยให้ตกตามธรรมชาติแล้ว ยังมีการออกไปจับมาเพิ่มขึ้นเรียกว่า “การคล้องช้าง” อีกด้วย วิธีการคล้องช้างที่เป็นที่นิยมในหมู่ชาวภูยคือ “โพนช้าง” ซึ่งเป็นการจับช้างโดย หมอช้าง โดยใช้ช้างต่อไล่จับช้างป่า และใช้บ่วงมาศที่เรียกว่า “เชือกปะกำ” คล้องเท้าช้างป่าข้างใดข้างหนึ่ง แล้วผูกมัดไว้กับต้นไม้ระยะหนึ่งจึงนำมาฝึกเพื่อใช้งานในเวลาต่อไป

I. เครื่องมือที่ใช้ในการคล้องช้าง

ก่อนจะออกไปจับช้างป่าแต่ละครั้ง ชาวภูยจะต้องเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือในการคล้องช้าง ตลอดจนทั้งสัมภาระและอาหารต่าง ๆ ให้พร้อม เพราะชาวภูยถือว่า การไปจับช้างป่าแต่ละครั้ง จะต้องเอาชีวิตไปเสี่ยงกับอันตรายทั้งปวง และใช้เวลานานถึง 2-3 เดือน

ในช่วงปลายฤดูฝนราวเดือน 11 เดือน 12 หรือเดือนอ้าย เดือนยี่ เป็นฤดูกาลที่เหมาะสมต่อการที่จะออกไปหาจับช้างป่าของชาวภูย พวกเขาจะต้องเตรียมสิ่งของสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้

1. ที่สำคัญที่สุด คือ **เชือกหนังปะกำ** ซึ่งเป็นเชือกที่ทำจากหนังควายแห้ง ชาวภูยถือสิ่งนี้ว่า มีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ต้องระมัดระวังในการปฏิบัติต่อหนังปะกำ ต้องมีความเคารพเชื่อถือ ห้ามเหยียบหรือห้ามผู้หญิง และบุคคลอื่นแตะต้องโดยเด็ดขาด บนศาลปะกำจะต้องมีเครื่องสังเวยอยู่เสมอ เช่น เหล้า ซึ่งจะขาดไม่ได้เลย เพราะถ้าปฏิบัติต่อศาลปะกำดี ไม่ผิดผีปะกำ การไปคล้องช้างก็จะมีแต่โชคดี ได้ช้างกลับมา เป็นต้น

2. **ทาม** ทามเป็นเชือกหนังหรือหวายพันเป็นเกลียวขนาดใหญ่ สำหรับผูกคอช้างป่าเมื่อคล้องได้แล้ว เป็นเครื่องมือในการคล้องช้างที่สามารถรัดคอช้างป่าและผูกช้างป่าที่เป็นเชลยไม่ให้หนีได้ ทามมีเงื่อนไขที่สามารถที่จะรัดหรือคลายก็ได้ ระหว่างทามทั้ง 2 ด้าน มีเชือกร้อยรัดทาม มีโซ่โยงติดต่อกับ **กาหรั้น** ซึ่งเป็นห่วงคอยึดโซ่กับทามเอาไว้ไม่ให้รัดคอช้างมากเกินไป

3. **สลก** หมายถึง เชือกหนังที่พันแข็งแรงสองถึงสามเกลียว ปลายทั้งสองข้างทำเป็นห่วงสำหรับผูกเชือกหนังปะกำ อีกข้างหนึ่งเอาไว้คล้องคอช้างต่อ เป็นการป้องกันไม่ให้ช้างป่าหลุดไปได้

4. **ชนัก** มีรูปร่างคล้ายบังเหียนม้า ทำด้วยเหล็ก บิดเป็นเกลียวต่อกัน 3 ห่วง 2 ท่อน ใช้เชือกสอดห่วงทั้งสองข้าง ผูกสวมกับคอช้างต่อ ให้หมอช้างที่นั่งบนคอช้างใช้หัวแม่เท้าสอดคืบเชือกชนัก ป้องกันไม่ให้พลัดตก เมื่อเวลาช้างต่อวิ่งไล่ตามช้างป่า

5. **สายลำโยง** เป็นเชือกหนังสำหรับผูกหรือมัดเข้ากับเท้าช้าง

6. **สนามมูก** คือ ถูที่ทำด้วยหนัง สำหรับใส่สิ่งของ และอาหารเวลาออกไปคล้องช้าง

7. **ไม้งัก** เป็นไม้ที่มีรูปร่างเหมือนค้อนงอ ๆ เจาะปลายด้ามร้อยเชือกผูกกับข้อมือสำหรับ
ควรวาง หรือมะใช้ตีแรงข้างให้วิ่ง

8. **ไม้คั่นจาม** เป็นไม้เนื้อแข็งที่ถือเหมาะมือ ยาวประมาณ 5 เมตร ใช้สำหรับเหน็บ
เชือกปะกำที่ทำเป็นปวงบาศ คล้องเท้าข้างป่า

9. **กาหรั้น** หรือ **เดื่อง** เป็นห่วงเหล็ก ใช้เป็นหัวต่อระหว่างทามกับห่วงโซ่ ป้องกันมิให้
ทามรัดคอช้างมากเกินไปเวลาล่ามติดกับต้นไม้ เพราะช้างจะดิ้นสุดกำลังเมื่อถูกจับได้ใหม่ ๆ

10. **สะแนงเกล** เป็นเครื่องเป่าให้สัญญาณ คล้ายสังข์ ทำจากเขาควาย ใช้เป่าเป็น
สัญญาณระหว่างกัน การเป่าสะแนงเกล จะเป่าเมื่อได้ฤกษ์ก่อนออกจากบ้านไปคล้องช้างและ
เป่าเมื่อมีการออกตระเวนป่า หรือขณะที่อยู่ในป่าตอนกลางคืน ป้องกันการหลงป่าของหมอช้าง
และจะเป่าสะแนงเกลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเสร็จจากการคล้องช้างแล้วเดินทางกลับบ้าน เป็นสัญญาณ
ให้ญาติพี่น้องครอบครัวรู้ว่า ได้เดินทางกลับบ้านแล้วด้วยความปลอดภัย

สำหรับการออกป่าไปคล้องช้าง ชาวภูยจะต้องดิ้นงานช้างต่อของตนเป็นเวลาหนึ่งเดือน
และเลี้ยงดูช้างต่ออย่างดี ครั้นได้ฤกษ์หมอช้างก็จะเริ่มพิธีกรรมที่ศาลปะกำ เพื่อแจ้งให้ผีปะกำ
ทราบก่อนโดยมีการเซ่นไหว้ผีปะกำ นำหัวหมู เครื่องในหมู เหล้าขาวหนึ่งขวด พร้อมไก่ต้ม กรวย
ดอกไม้ 5 กรวย เทียนหนึ่งคู่ หมากสองคำ ข้าวหนึ่งจาน พร้อมแกงหนึ่งถ้วย และขมิ้นผงกับน้ำอีก
หนึ่งขัน มีด้ายสีดำสีแดงใส่มา

II. พิธีกรรมก่อนไปคล้องช้าง

ชาวภูยทุกคน จะต้องกล้าหาญและมีความชำนาญในการจับช้างป่าอย่างมาก เพราะถ้า
ขวัญและกำลังใจไม่ดี ก็อาจจะเป็นอันตรายได้ ทุกคนจะต้องเสี่ยงกับอันตรายนานาประการ ทั้ง
จากสัตว์ป่า และผีป่า แต่หากว่าพวกเขามีความเชื่อมั่นในการกระทำดี ไม่ทำผิดกฎของป่า ปฏิบัติ
ต่อหนึ่งปะกำอย่างถูกต้อง พวกเขาก็เชื่อว่า ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะช่วยให้ประสบผล
สำเร็จได้เช่นกัน

ดังนั้น ชาวภูยที่ไปคล้องช้างในป่า จึงต้องจัดระเบียบและควบคุมบังคับบัญชากันอย่าง
เคร่งครัดมาก โดยมีครูบาใหญ่หรือหมอช้างใหญ่เป็นผู้ควบคุมดูแลเหมือนหัวหน้าคณะ โดยมี
ลำดับการปกครองกัน ดังนี้

1. **ครูบาใหญ่** คือ หมอช้างใหญ่ หรือ “ปติยา” “หมอเฒ่า” ก็เรียก เป็นชื่อเรียกหัวหน้าผู้
ประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ทุกอย่าง มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทุกอย่างในการออกไปจับช้างป่า
ทั้งยังเป็นผู้ตัดสินปัญหาคดีความต่าง ๆ ในคณะ ปกป้องภัยอันตรายให้กับคณะคล้องช้าง ในการ
ออกจับช้างป่าแต่ละครั้ง ครูบาใหญ่จะต้องจับให้ได้หนึ่งเชือกก่อน

2. **ครูบา** คือ หมอช้างที่รองลงมาจากครูบาใหญ่ เป็นหัวหน้าในแต่ละกลุ่มของหมอช้าง

3. หมอสะดำ คือ ครวญช้างเบื่องขวา บางทีก็เรียกว่า หมอใหญ่ ถ้าหากมีความชำนาญหรือเคยจับช้างปามาแล้วนับสิบ ๆ ตัว

4. หมอสะเดียง เป็นผู้ที่รู้เรื่องป่าเป็นอย่างดี เช่น รู้ภาษาป่า และรู้ภาษาผีสะเดียง ที่สำคัญต้องมีประสบการณ์ในการจับช้างปามาแล้วหลายครั้ง เป็นครวญช้างเบื่องช่วยหมอสะดำ

5. มะ หรือ จา เป็นผู้ช่วยและรับใช้ครวญช้าง หรือครุบาใหญ่ เป็นต้น

สำหรับการออกไปคล้องช้าง ชาวญจะต้องดใช้งานช้างต่อของตนเป็นเวลาหนึ่งเดือน และเลี้ยงดูช้างอย่างดี ครั้งได้ฤกษ์หมอช้างก็จะเริ่มพิธีกรรมที่ศาลปะกำ เพื่อแจ้งให้ผีปะกำทราบก่อน โดยมีการเซ่นไหว้ผีปะกำ นำหัวหมู เครื่องในหมู เหล้าขาวหนึ่งขวด พร้อมไก่ต้ม กรวยดอกไม้ 5 กรวย เทียนหนึ่งคู่ หมากสองคำ ข้าวหนึ่งจาน พร้อมแกงหนึ่งถ้วย และขมิ้นผงกับน้ำอีกหนึ่งขัน มีด้ายสีดาสีแดงใส่มาในสำรับนั้นด้วย หมอช้างผู้ทำพิธีจะต้องนุ่งผ้าทอควบ หรือใส่ธงสีเขียวควบ ไม่สวมเสื้อมีผ้าขาวม้าคาดเอว อีกผืนคล้องเฉียงไหล่ จุดเทียนบูชา เพื่ออธิษฐานและเสี่ยงทาย โดยดูที่ไก่ต้มว่า หัวไก่เป็นปกติดีหรือไม่ ถ้าเป็นสีขาวแปลว่า ปกติ แต่เป็นรอยชำหรือดำ หมายความว่า อาจจะมีเหตุร้าย หรือดูที่กระดูกคางไก่อว่าตรงดีหรือไม่ ถ้ากระดูกคางโค้งงอรั่มเข้าหากันนั้นไม่ดี แสดงว่าจะเกิดกลางร้าย ต้องงดการไปคล้องช้าง พิธีกรรมเช่นนี้เรียกว่า “พิธีถอดกระดูกคางไก่”

เมื่อเสร็จพิธี ก็นำเชือกปะกำลงจากศาลมาวางบนหลังช้าง ซึ่งมีหมอช้างนั่งที่คอช้าง มีมะหรือจา ชี้อยู่ข้าง ตงกลางหลังช้างไปด้วยหนังรองหลายผืน พร้อมอุปกรณ์ เมื่อพร้อมแล้วก็ออกเดินทางเรียงตามลำดับ ตามที่หมอเผ่ากำหนดไว้ให้ พอพ้นเขตหมู่บ้านไป ขบวนช้างต่อก็จะหยุดพักที่เชิงรม หรือชมรม (ที่พักช้าง) เป็นเวลา 3 คืน เพื่อให้ลูกเมียนำข้าวปลาอาหารมาส่งที่เชิงรม เฉพาะลูกผู้ชายสามารถเข้าไปถูกเนื้อตัวผู้ที่ไปในขบวนคล้องช้างได้ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงไม่ว่าเป็นใครก็ตาม จะเข้าไปในเขตและถูกเนื้อตัวไม่ได้ และผู้ที่ไปคล้องช้างนั้นก็จะต้องกระทำตัวให้บริสุทธิ์ทุกกรณีไป เช่น ไม่โกหก ไม่เสพยา ไม่เป็นหนี้สินผู้ใด ฯลฯ ทั้งยังมีข้อปฏิบัติปลีกย่อยอีกดังนี้ คือ

1. ห้ามแต่งตัวสวยงาม ห้ามสวมเสื้อ
2. เมื่อทำพิธีเข้าปะกำแล้ว ห้ามขึ้นเรือนของตนอีก จนกว่าจะกลับมา
3. ห้ามยุ่งเกี่ยวถูกเนื้อตัวผู้หญิง แม้ลูกและภรรยา
4. ห้ามใช้ผ้าขาวม้าโพกศีรษะ
5. ต้องเคารพเชื่อฟังหมอใหญ่
6. ต้องพูดกันด้วยภาษาป่า หรือภาษาผีเท่านั้น
7. ห้ามพูดเท็จ หรือมีความลับต่อกันในคณะ

8. นอนที่หลังหมอนใหญ่หรือครุบาใหญ่ ก่อนนอนต้องไหว้หนึ่งปะกำก่อน
9. ห้ามสูบบุหรี่หรือสูบกี้ก็ต้องได้รับอนุญาตจากครุบาใหญ่และต้องบั้งแสงไฟเมื่อเวลาสูบ
10. ห้ามคล้องลูกช้างต่อที่ติดแม่ ขณะที่วิ่งตามแม่เวลาลคล้องช้างป่า ส่วนบุตรและภรรยาของผู้ที่ออกไปคล้องช้าง ก็จะต้องปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด เช่นกัน คือ
 1. ห้ามบุคคลอื่นมาพักในบ้านโดยเด็ดขาด
 2. ห้ามนั่งขวางบันไดข้างโดยเด็ดขาด
 3. ห้ามทุกคนในบ้านดัดเล็บ ดัดผม ขณะที่ครอบครัวนั้นมีผู้ออกไปคล้องช้างป่า
 4. ห้ามหวีผมหรือตัดผม หรือแม้แต่สระผม
 5. ห้ามแต่งตัวแต่งหน้า ทาแป้ง หรือทาขมิ้น
 6. ห้ามไปนอนค้างคืนที่อื่น
 7. หากมีคนมาเรียกไม่ว่าเวลาใด ห้ามขานรับ ขณะอยู่บนบ้าน
 8. ให้ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนนอนทุกครั้ง
 9. ห้ามพูดเท็จหรือพูดจาหยาบค้าย ดุด่ากัน
 10. ห้ามนุ่งผ้าใหม่
 11. ห้ามชักดันพื้นออกจากเตาไฟ ต้องดันเข้าไป
 12. ตัดพื้น จะต้องตัดให้ขาด อย่าใช้เท้าเหยียบดันพื้น
 13. ผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน จะต้องไว้มวยาว

III. การคล้องช้างและข้อปฏิบัติในป่า

ตลอดเวลาของการเดินทางเข้าไปในป่า หมอช้างจะลงจากหลังช้างไม่ได้ นอกจากเวลาหุงหาอาหารและเวลานอนเท่านั้น เมื่อไปถึงบริเวณที่คล้องช้าง หมอเผ่าหรือครุบาใหญ่จะต้องทำพิธี “ปะสะ” ให้ทุกคนหมดมลทินเสียก่อน คล้ายเป็นการรับศีล ผู้กระทำความผิดจะไม่อนุญาตให้ร่วมไปในการคล้องช้าง จะต้องถูกปรับไหมเสียก่อน มีการชำระบาปของผู้ที่กระทำความผิดมาก่อน เพื่อให้เป็นผู้บริสุทธิ์จริงๆ ครุบาใหญ่จะกล่าวขอภัยต่อผีสังเทวดาและต่อพระแม่ธรณี 3 ครั้ง แต่ถ้าหากว่ามีผู้เคยกินเนื้องูเหลือม อยู่ในคณะก็จะไม่สามารถชำระบาปให้หมดมลทินไปได้ เพราะถือเป็นโทษ เป็นบาปร้ายแรงมาก

เมื่อเสร็จพิธีชำระบาปแล้ว ครุบาใหญ่ก็จะทำพิธีเบิกไพร หรือเปิดป่าขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขาก่อนที่จะเข้าไปจับช้าง โดยตั้งเป็นศาลเล็ก ๆ เช่นไหว้ด้วยเนื้อสัตว์ ข้าวสาร หมากพลู บุหรี่ และเหล้า แล้วกล่าวคำขออนุญาต (คุณสา ศาลางาม เรียกพิธีนี้ว่าเบิกบาศ)

จากนั้นครุบาใหญ่จะพาคณะไปตั้งค่ายพักแรมหรือตั้งชมรมหรือเชิงรมในที่เหมาะสม แล้วก่อกองไฟศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ ที่หน้าเชิงรม 3 กอง เรียกว่า กองกำพวด กองไฟที่หน้าเชิงรม เรียกว่า

กำพวงเชิง กองไฟด้านขวาเชิงรม เรียกว่า **กำพวดสะดำ** ด้านซ้าย เรียกว่า **กำพวดสะเดียง** กองไฟทั้งสามกองนี้ จะจุดให้ลุกอยู่เช่นนั้นจนกว่าการคล้องช้างจะเสร็จสิ้น ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัดขณะอยู่ในป่า มิฉะนั้นครุบาใหญ่จะไม่รับประกันชีวิต หากเกิดเหตุร้ายขึ้น

การคล้องช้าง หมอช้างจะแบ่งกันออกค้นหาโขลงช้างป่าเสียก่อน โดยสะกดรอยตามไปดูจนแน่ใจ แล้วจึงกลับมาบอกหมอเฒ่า หรือครุบาใหญ่ จากนั้นหมอเฒ่าก็จะสั่งเตรียมพร้อม ออกหาโขลงช้างป่าทันที

การตามโขลงช้างป่าจะสังเกตได้ โดยดูจากช้างต่อ เช่น ถ้าช้างต่อยกวงชี้ไปทางไหน ก็แสดงว่า ช้างป่าอยู่ทางทิศนั้น และต้องเข้าทางใต้ลม เพื่อมิให้ช้างป่าได้กลิ่นคน ถ้าช้างต่อยกวงสูดอากาศต่ำ ๆ แสดงว่า โขลงช้างป่ามาใกล้แล้ว การคล้องช้างป่าจะต้องรอจนกว่าโขลงช้างป่าออกมาในที่โล่ง ที่โปร่งเสียก่อน จึงจะเริ่มไล่ประชิดตัว โดยครุบาใหญ่จะแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม เป็นกลุ่มครุบาใหญ่ กลุ่มสะดำ และกลุ่มสะเดียง ขยายออกเป็นปีกกาโอบล้อม ไล่ช้างป่ามายังจุดที่กำหนดคือ ที่โล่งแล้วจึงไล่ช้างต่อเข้าหาตัวที่ต้องการ เมื่อมีจังหวะก็สอดไม้คันจามที่มีบ่วงบาศ ติดอยู่ลงไปรับกับเท้าของช้างป่า ขณะที่กำลังวิ่งก้าวเท้าเหยียบลงไป บ่วงบาศจะหลุดจากไม้ค้ำ จามรัดอยู่ที่ข้อเท้าช้างป่า ขณะเดียวกัน หมอช้างจะผลักเชือกหนังปะกำที่เหลื่ออยู่ลงดิน มะ หรือคราญช้างจะต้องกระโดดลงพื้นจับปลายเชือกบ่วงบาศอีกข้างหนึ่งไปพันไว้รอบต้นไม้ใหญ่พอควร เพื่อผ่อนแรงของช้างป่า เวลามันเดิน เป็นการล่ามเอาไว้กับต้นไม้

เมื่อคล้องช้างป่าได้แล้ว ครวญช้างจะช่วยกันเปลี่ยนเชือกผูกช้างป่าเสียใหม่ โดยใช้ช้างต่อสองเชือกเข้าประกบช้างป่า เอาทามสวมคอช้างป่า ส่วนทามอีกเส้นหนึ่งมีสายเชือกขนาดใหญ่หรือเป็นโซ่ล่ามติดระหว่างทามทั้งสอง เป็นการผูกช้างป่าเอาไว้กับต้นไม้ แล้วจึงปลดบ่วงบาศออกจากเท้าช้างป่า เก็บไว้คล้องช้างตัวต่อไป (คุณดา จงใจงาม อธิบายว่า ช้าง เมื่อเป็นช้างป่าจะเรียกว่า ตัว แต่ถ้าเป็นช้างเลี้ยงแล้ว จะเรียกว่า เชือก)

ช้างป่าที่ถูกจับได้จะผูกเอาไว้ให้อดน้ำอดหญ้าหนึ่งคืนหนึ่งวัน เพื่อให้อ่อนกำลังลงไป และลดความตึงตังลงไปได้บ้าง หมอเฒ่าจะทำพิธีปัดรังควานไล่ผีป่าออกจากตัวช้าง เรียกว่า “พิธีสะปะช้างป่า หรือ มะเร็งงเวียร”

เมื่อคล้องช้างป่าได้พอสมควรแล้ว หรือถึงเวลาจะกลับบ้าน ครุบาใหญ่หรือหมอเฒ่าจะหาฤกษ์วันปล่อยหมอช้างออกจากการเข้าปะกำ ร่ายมนต์บอกกล่าวเทพยดา ผีป่า ผีตง กล่าวคำสรรเสริญและขอบคุณเจ้าป่าเจ้าเขา เทพอารักษ์เสียก่อน จึงจะกลับบ้านได้

ครันออกจากป่า ก็ต้อนรับช้างหรือเลี้ยงช้างปามาเรื่อย ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคย จนกว่าจะถึงหมู่บ้าน เสียงสะแนงเกล แตรเขาควายก็จะดังกังวานขึ้น เป็นสัญญาณบอกให้ทางบ้านรู้ตัวเพื่อจะได้ออกมาต้อนรับการกลับมามังวีรบุรุษ และนำช้างป่าที่คล้องมาได้ ไปผูกล่ามไว้นอกหมู่บ้าน

บ้านเสียก่อน เก็บหนังสือขึ้นไว้ที่ศาลปะกำและทำพิธีขอบคุณ หมอเผ่าจะเอาด้ายมาผูกข้อมือ
เรียกขวัญหมอช้างทุกคนให้กลับมาเสียก่อน จึงจัดการเลี้ยงฉลองตามประเพณีอย่างสนุกสนาน

กลุ่มชนเผ่าเขมรถิ่นไทย

เขมรถิ่นไทย เป็นเชื้อทางวิชาการซึ่งนักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และนักวิชาการท้องถิ่นที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแรกจาก
จังหวัดสุรินทร์, บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ได้กำหนดขึ้นในงานประชุมการจัดตั้งระบบการเขียนภาษา
เขมรด้วยอักษรไทย ซึ่งได้จัดประชุมขึ้น 3 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2529, 2530 และ 2531 ที่จังหวัด
สุรินทร์ โดยที่ประชุมได้เห็นพ้องให้ใช้คำว่า “เขมรถิ่นไทย” เพื่ออ้างถึงภาษาเขมรและผู้ที่พูดภาษา
เขมรซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย อันที่จริง ความพยายามที่จะศึกษาระบบเสียงภาษาเขมรที่พูดใน
ประเทศไทยเพื่อจัดทำระบบเขียนนั้น ได้มีผู้ดำเนินการมาก่อนแล้ว อาทิเช่น Smalley (1976) และ
Dhanan Chantupan และคณะ (1976)

โดยทั่วไป ชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตนเองว่า “คแมร” [Khme:r] แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่น
ของภาษาและชนเผ่า ชาวเขมรถิ่นไทยจะเรียกภาษาและชนเผ่าของตนเองว่า “คแมร-ลือ [Khme:r
: ly:]” ซึ่งแปลว่า “เขมรสูง” เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชาว่า “คแมร-กรอม”
[Khme:r Kra:m] แปลว่า “เขมรต่ำ” และเรียกคนไทยหรือคนที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ว่า “ซิม”
[Si:m] ซึ่งตรงกับคำว่า “สยาม” ในภาษาไทย

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเขมร ได้ขยายเข้าสู่สมัยเขมรพระนคร
(พุทธศตวรรษที่ 16-18) การขยายอำนาจทางการเมืองของเขมรในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1
(พ.ศ. 1545-1593) พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (1656-1693) และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724-
1761) เป็นสมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในเขตอีสานใต้ และได้ทำขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลป
วัฒนธรรม เข้ามาผสมผสานกับคนพื้นเมือง เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมรจากประเทศ
เขมรและชาวทวยในเขตอีสานใต้เป็นผู้สร้างปราสาทในภาคอีสาน เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาท
เมืองต่ำ ปราสาทพิมาย ปราสาทเขาพระวิหาร นอกจากนี้ยังได้สร้างถนนจากนครธมไปตาม
เมืองและปราสาทต่าง ๆ ในภาคอีสานด้วย

นอกจากนี้ในสมัยสุโขทัย ไทยกับเขมรมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งทางด้านการ
เมือง การปกครอง การศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ดังปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ 1
และ 2 เห็นได้ว่าไทยได้ยืมภาษาเขมรมาใช้อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานว่ากษัตริย์ได้

พระราชทานพระราชธิดาให้กับเจ้าเมืองทางเหนือของไทยด้วย หรือแม้แต่ในประเทศกัมพูชา จิตร ภูมิศักดิ์ (2525) ได้กล่าวว่ามีหลักฐานของกองทัพกรุงสยามยกทัพไปช่วยกษัตริย์เขมรทำสงครามกับพวกจาม ดังภาพสลักที่พบที่ปราสาทหินนครวัด เป็นต้น ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติของชนชั้นปกครอง อีกทั้งมีการยืมภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ทำให้ภาษาของทั้งสองกลุ่มชนเผ่ามีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

หลังสมัยสุโขทัย อำนาจของเขมรรวมหรือเขมรขอมเสื่อมลง ไทยกลับกลายเป็นผู้มีอำนาจเหนือเขมร นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างเขมรกับไทยดำเนินสืบเนื่องมาโดยตลอด ดังหลักฐานของชาวจีนที่ชื่อ เจาตากวน (คริสต์กร 2534) ซึ่งระบุว่ามิชชาวไทยเข้าไปทำมาหากินในประเทศเขมรเป็นจำนวนมาก จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยได้ยกทัพไปตีเขมรหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งที่ชนะ ก็ได้แต่งตั้งเจ้านายไทยและเจ้านายเขมรปกครองประเทศเขมร บางครั้งเจ้านายเขมรก็เข้ามาพำนักในประเทศไทย ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางภาษาของชนชาติทั้งสองจึงมีความต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ทำให้มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

เนื่องจากกลุ่มชนเผ่าเขมรถิ่นไทย ได้รับอิทธิพลจากเขมรได้คือวัฒนธรรมเขมรในประเทศกัมพูชาเป็นส่วนสำคัญ ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทย-ลาว และวัฒนธรรมไทยภาคกลางเป็นส่วนน้อย ทำให้ชาวเขมรถิ่นไทยมีวิถีชีวิตคล้ายกับเขมรได้ในหลายประการ

ถิ่นฐานของเขมรถิ่นไทยในประเทศไทย

เขมรถิ่นไทยเป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมร ตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมากในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์ และบางส่วนได้ย้ายถิ่นฐานตั้งบ้านเรือนอยู่ในบางอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด รวมทั้งบางอำเภอของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสำรวจเมื่อปี 2537 พบว่ามีกลุ่มชนเผ่า เขมรถิ่นไทย ที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยทั้งสิ้น 1,311,837 คน กระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

1. สุรินทร์	518,527 คน	8. ปราจีนบุรี	2,449 คน
2. บุรีรัมย์	425,604 คน	9. ตราด	3,652 คน
3. ศรีสะเกษ	284,482 คน	10. จันทบุรี	7,952 คน
4. นครราชสีมา	3,833 คน	11. ฉะเชิงเทรา	8,726 คน
5. อุบลราชธานี	25,181 คน	12. สระแก้ว	18,951 คน
6. ร้อยเอ็ด	7,086 คน	13. อื่น ๆ	1,542 คน
7. มหาสารคาม	3,852 คน		

การแต่งกาย

การแต่งกายของผู้ชาย มีทั้งนุ่งโสร่ง, ใจกระเบน และกางเกงขาจกกับ สวมเสื้อคอกลม ผ่าอก มีผ้าขาวม้า ซึ่งเรียกตามภาษาเขมรว่าสไบ” คาดเอวสำหรับผู้นุ่งจกกระเบนนั้นนิยมผ้าหางกระรอก ซึ่งชาวเขมรมีฝีมือในการทอผ้าไหมหางกระรอกมาก ผู้ชายนิยมตัดผมสั้น

การแต่งกายผู้หญิง นุ่งซิ่นทอด้วยไหมและผ้าเย เรียกว่า “ซำป้อด” มีหลายแบบหลายลาย เช่น โสล (ผ้าปูม) ลุยซิ่น (ทางไทย, ลายไทย) อันปรม (พื้นแดงเข้ม มีขีดดำขาวตัดกัน สะมอ (ลายสก็อตเล็ก ๆ เหลืองกับเขียวแกมดำ) สะคู (ลายสก็อตเหลืองกับเขียว ตาใหญ่กว่าสะมอ) ละเม็ก (ยกลายขัดสีชมพูแก่) หมี่คั่น (มัดหมี่แบบเขมร) ผู้หญิงเขมรถิ่นไทยใส่เสื้อแขนกระบอก ผ่าอกติดกระดุม คอกลม มีผ้าสไบในโอกาสสำคัญ ๆสตรีนิยมไว้ผมปล่อยยาว ไม่เกล้ามวย

ภาษา

กลุ่มชนเผ่าเขมรถิ่นไทยใช้ภาษาในตระกูลมอญ-เขมร ที่มีลักษณะที่สำคัญทางภาษาคือ

1. ภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรเหนือ (Northern Khmer) เป็นภาษาไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ (Tone) และไม่มีระบบเสียงหนัก-เบาของสระที่เรียกว่า เรจิสเตอร์ (Register) ที่ทำหน้าที่แบ่งแยกความหมายของคำ (Prakorb 1987) ฉะนั้น ในการใช้พยัญชนะไทยเพื่อเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย จึงไม่จำเป็นต้องเขียนเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับคำด้วย

2. ภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษาที่มีระบบทำนองเสียง (Intonation) เพื่อแบ่งแยกความหมายของประโยค คล้ายคลึงกับภาษาอังกฤษ ทำนองเสียงในภาษานี้มี 2 ระดับ คือ ระดับเสียงกลางระดับ-ตก และเสียงสูง-ขึ้น

3. โครงสร้างคำในภาษาเขมรมี 2 ประเภท คือ คำที่มีพยางค์เดียว (Monosyllable words) และคำที่มีสองพยางค์ (Disyllabic words) ตัวอย่างเช่น

4. พยัญชนะในภาษาเขมรมี 21 เสียง (17 หน่วยเสียง) ซึ่งเกิดเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้ง 21 เสียง และเกิดเป็นพยัญชนะท้าย 14 เสียง (แต่ในภาษาเขมรกลางมีพยัญชนะท้ายเพียง 13 เสียง เพราะไม่มีเสียง [-r])

5. ระบบเสียงสระในภาษาเขมรถิ่นไทย และเขมรกลางมีความแตกต่างกัน กล่าวคือในการศึกษาสระระบบสระภาษาเขมรกลาง ผู้ศึกษาแต่ละคนวิเคราะห์ระบบสระไม่เหมือนกัน บางงานก็วิเคราะห์สระเป็น 2 ชุด คือชุดเรจิสเตอร์ 1 และชุดเรจิสเตอร์ 2 แต่บางงานวิเคราะห์เป็นสระชุดเดียวกัน ไม่มีเรจิสเตอร์ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะระบบสระในภาษาเขมรถิ่นไทยเท่านั้น

ภาษาเขมรถิ่นไทย มีสระทั้งหมด 34 เสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 28 เสียง (เสียงยาว 14 เสียง เสียงสั้น 14 เสียง) และสระผสม 6 เสียง (เสียงยาว 3 เสียง และเสียงสั้น 3 เสียง) ดังต่อไปนี้

ระบบไวยากรณ์

ลักษณะเด่นของระบบไวยากรณ์ในภาษาเขมรพอสรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างประโยคโดยทั่วไปของภาษาเขมร จะเรียงตามลำดับดังนี้คือ ประธาน (Subject) กริยา (Verb) และกรรม (Object)

2. การสร้างประโยคคำถามแบบตอบรับหรือปฏิเสธ (Yes-No Question) สามารถทำได้ด้วยการใช้ทำนองเสียงสูง หรือใช้คำแสดงการเป็นคำถาม (Question word) และใช้ทำนองเสียงกลางระดับ - ตก

3. การสร้างประโยคคำถามแบบอื่น ๆ จะวางคำแสดงความเป็นคำถามไว้ท้ายประโยค เช่น

4. การปฏิเสธ จะใช้คำแสดงการปฏิเสธไว้หน้าคำกริยา เช่น

[kɿ : man sl : ba:j] ก็ มัน ชี บาย “เขาไม่กินข้าว”

เขา ไม่ กิน ข้าว

5. การสร้างคำใหม่ทำได้ 2 วิธี คือ การสร้างคำประสม และการสร้างคำด้วยการเติมอุปสรรค (Prefix) และอาคม (Infix) เช่น

5.1 การสร้างคำประสม เช่น

[rw:n n:n] รุง รีน “โรงเรียน”

โรง เรียน

[kha : ?aw] คอ เอา “เสื้อผ้า”

กางเกง เสื้อ

[pra? Khe:] ประ แค “เงินเดือน”

เงิน เดือน

5.2 การเติมอุปสรรค (Prefix) เช่น

[kɿ:t] เกิด “เกิด”

[paŋ kɿ:t] บัง เกิด “ทำให้กำเนิด”

[ceŋ] แจญ “ออก”

[paŋ ceŋ] บัญ แจญ “ทำให้ออก”

5.3 การเติมอาคม (Infix) เช่น

[kal] ก้อล “หนุน”

[knal] กน้อล “ไม่สำหรับหนุน”

[kɿ:t] เกิด “เกิด”

[knɿ : t] กเนิด “การเกิด, ข้างขึ้น”

คำเชื่อเกี่ยวกับศาสนา

ชาวบ้านพลวงนับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมู่บ้านจึงทำให้เกิดกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา คล้ายคลึงกับชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนากลุ่มอื่น ๆ วัดจึงเป็นศูนย์กลางการควบคุมกิจกรรม ในด้านศาสนพิธี โดยมีคณะกรรมการด้านการศึกษาและวัฒนธรรมประจำหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงานระหว่างชาวบ้านกับทางวัด ข้อแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นจะเป็นเรื่องของการกำหนดวันที่ใช้ประกอบพิธีของเทศกาลประจำปี การร่วมกิจกรรมทางศาสนานั้น ปรากฏว่ายังมีคนหนุ่มคนสาว คนสูงอายุไปร่วมพิธีทางศาสนาอยู่ในระดับดี

ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี

ชาวเขมรถิ่นไทยมีการนับถือผียายตา ผีบ้าน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้าน เรียก เนี้ยะตา) ส่วน ผีอื่นๆ ไม่เห็นการนับถือที่เด่นชัด ผียายตาเป็นผีดีคอยคุ้มครองลูกหลานพิธีกรที่เด่นที่สุดที่แสดง ออกถึงการนับถือผียายตาคือเทศกาลเดือน 10 ในวันแรม 15 ค่ำ มีการเซ่นผียายตาที่เรียกกันว่า แชนโดนตา คำว่า แชน หมายถึง เซ่น โดน หมายถึง ยาย ตา หมายถึงคุณตานั่นเอง ส่วนผีเนี้ยะ ตาจะทำพิธีเซ่นในวันก่อนลงทำนา วันเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเอาข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านเรียกว่าการเซ่น สะเรอเลียงยุงชาวบ้านอาศัยศาลเนี้ยะตาที่กระโตมตานี้เป็นที่พึ่งพาทางด้านอื่นด้วย เช่น ใช้เป็นที่ บบนบาน เป็นที่เรียกหาขวัญให้ผู้ป่วย เวลาสะเดาะเคราะห์ ในการเซ่นผีกระท่อมตานี้จะไม่มีการจุด บ้องไฟเหมือนชาวอีสานหมู่บ้านอื่น ๆ

ที่อยู่ของผียายตานี้จะอยู่ตามบ้านเรือนหรือศาลพระภูมิ ชาวบ้านเรียกศาลเจ้าผียาย ตานี้ ชาวบ้านเชื่อว่าติดตามไปทุกหนทุกแห่ง จะเห็นได้จากการเซ่นไหว้เวลาจะดื่มสุราจะรินสุรา ลงพื้นเรียกผียายตามาดื่มเป็นพิธี ส่วนผีที่ให้โทษ ได้แก่ ผีจราบ

พิธีเซ่นโดนตา ที่จัดขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 นั้น ตอนเช้าจะมีพิธีที่วัดตอนบ่ายจะมี การปล่อยเรือกากกล้วย ซึ่งบรรจุอาหารคาวหวานไว้แล้วนำไปวางตามมุมถนนหรือปล่อยลงน้ำ ใน การปล่อยจะพูดในทำนองส่งตายาย กลับก็ได้ สมัยก่อนถือว่าลูกหลานที่อยู่ห่างไกลจะต้องมาร่วม พิธีวันเซ่นโดนตา และถือว่าเป็นสนุกสนานกัน จะหยุดงาน 1 วันในปัจจุบันเซ่นโดนตา ชาวไทย เขมรจะหยุดงาน 1 วัน สังเกตดูที่ตลาดนัดจะไม่มีชาวบ้านไปขายสินค้าเมื่อวันปกติ

ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

ยากลางบ้านที่ชาวบ้านรู้จักส่วนมากเป็นพวกพืชที่มีอยู่ในและใกล้หมู่บ้าน และตามป่าดง ในบริเวณใกล้เคียงในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะเขียนถึงพวกสมุนไพรต่าง ๆ ด้วย บางชนิดหาง่ายบางชนิดหา ยาก ผู้ใช้ยากลางบ้านมักจะเป็นผู้สูงอายุ นำมาใช้ต้มฝนทารักษาโรค การเรียกชื่อพืชใช้ภาษา

กลางและภาษาถิ่นอยู่ในวงเล็บ และอธิบายโดยกำหนดชื่อโรค แล้วตามด้วยพืชที่มีส่วนช่วยในการใช้รักษาโรคนั้น ๆ ดังต่อไปนี้

ยาแก้ผดผื่นแดง (อาการที่เป็นจุดเสียดแน่นท้อง มีไข้ วิงเวียนหนาวสั่นตาลายอาจจะเป็นอาการใดอาการหนึ่งก็ได้) ยาที่ใช้รากครอบจักรวาล (เขมรเรียกกันตรุม ลาวเรียก กันจ้ำ หรือก่องข้าว) รากขัดมอบตัวเมีย (เขมรเรียกกันตรวงแตะขอ) รากหญ้าพันธุ์ขาว (เขมรเรียก นาทญู) นำมามัดรวมกันด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ใส่ตะปูลงไปด้วยหนึ่งดอกนำไปต้มให้เดือดนำน้ำไปดื่ม เป็นยาที่รู้จักกันมากในหมู่บ้านพลวงและชาวไทยเขมรทั่วไป ใช้รากลูกเดือย (สกุย) รากถั่วแระ มัดรวมกันด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ต้มน้ำดื่มใช้รากมะกล่ำตาหนู (เขมร เรียก กรอมแกรม) ฝนใส่น้ำดื่ม ใช้รากหม่อน (เอาชนิดที่มีรากแก้วเดียว) พริกไทย เหล็ก รากกระถิน มัดด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ต้มน้ำดื่ม ใช้ต้นขาไก่ มัดด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ต้มน้ำ 3 ส่วนเกลือ 1 ส่วนดื่ม ใช้ทางตาลโตนดสับเป็นชิ้น ๆ กว้างยาวประมาณ 2 นิ้ว 7 ชิ้น ต้มน้ำดื่ม

ยาแก้โรคบิด ใช้ยาสะแก 7 ยอด ผูกด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ใส่น้ำ 3 ชัน ต้มให้เหลือ 1 ชัน ดื่ม ใช้เปลือกแคนทาเกลืออย่างไฟแช่น้ำดื่ม ใช้เปลือกในของต้นประดู่ โดยชูดเอาแต่เยื่อบาง ๆ ผสมเกลือรับประทาน

ยาแก้ท้องร่วง ใช้เปลือกผลทับทิมแช่น้ำดื่ม ใช้เปลือกหรือยอดฝรั่ง 1 กำมือ มัดหัวมัดท้าย ต้มพอน้ำยาออกดื่ม ใช้ยอดสะแก 7 ยอดเคี้ยวกินตามด้วยสุราขาว 40 ดีกรีประมาณครึ่งแก้ว ใช้กล้วยดิบ ๆ รับประทาน ใช้เปลือกตะเคียนทาเกลืออย่างไฟแช่น้ำดื่มใช้ใบตำลึงหรือต้นกัญชากับพริกไทยต้มน้ำดื่ม

ยาแก้ปวดท้อง ใช้แก่นประดู่ชูดเอามากลั่นดื่มพร้อมเสกคาถา ใช้น้ำผึ้งกับรากครอบจักรวาล (รากกันตรุม) มัดด้วยด้ายดำ 3 เปลาะต้มน้ำดื่ม ใช้รากหม่อนต้มน้ำ 3 ส่วน เอา 1 ส่วนดื่ม ใช้เปลือกประดู่กับหญ้าหวายแช่น้ำดื่ม

ยาแก้ปวดฟัน ใช้อมรากกระเพราทับเกลือ

ยาแก้ปวดศีรษะ ใช้ใบตะไคร้ตาย รากกระเพรา พริกไทย กระเทียมมัดรวมกันด้วยด้ายดำ 3 เปลาะ ต้มดื่ม ใช้ผักกาดขาวปลีทั้งต้มและสุดเอาไอน้ำเข้าปอด ใช้แก่นขี้เหล็กและผักเสี้ยนผิต้มน้ำดื่ม ถ้าเป็นเด็กใช้กระเทียมตำพอกกระหม่อม

ยาแก้ไข้ ใช้รากหม่อน รากหมาก รากมะเฟืองเปรี้ยว ฝนใส่น้ำให้ดื่ม ใช้รากหญ้าคา รากขัดมอนตัวเมีย แช่น้ำดื่ม แก้ไข้มาเลเรีย ใช้แก่นมะขามตัดเป็นท่อน ๆ ผ่านจากล่างขึ้นข้างบนดื่ม เคี้ยวกับน้ำ 3 ส่วน เอา 1 ส่วนดื่ม

ยาแก้หวัด ใช้ใบหนาด ผักโขม หัวไพล เปลือกมะสัง ใบส้มโอ รวมกันต้มน้ำอาบหรือใช้ใบหนาดนั้นฝอยแทนยาสูบสูบแก้หวัด

ยาอยู่ไฟใช้แก่นกบกดมน้ำดื่ม ใช้มะกล่ำตาหนูทั้งต้นต้มอาบ ใช้รากเข็มแดงเข็มขาวต้มน้ำดื่ม ทำให้เลือดลมเดินสะดวก นอกจากนี้ยังมีพืชที่ใช้ต้มอาบได้เช่น ใบกล้วยเหลือง ใบเชือกพลู กระเทียม แก่นไม้กวอด ต้นตะไคร้แก่นไม้พอก

ยาแก้เด็กเป็นตะฟ้าน (อาการชักน้ำลายไหลมือกำทั้งสองข้างตาปิดไม่ดูคน) ใช้รากกระเพราะ หัวไพล มาเคี้ยวรวมกันเสกคาถาแล้วพ่นใส่กระหม่อมเด็ก หรือใช้หัวไพลเสกคาถาอย่างเดียวกันได้

ยาแก้ตกต้นไม้ ใช้เลือดเปิดสด ๆ แขน้ำสุราดื่มวันละ 3 เวลา ก่อนอาหาร

ยาแก้คัน ใช้ใบตองกล้วยสุก ใบไผ่ ต้มน้ำอาบ

ยาแก้โรคหนองใน ใช้รากมะละกอดัดเป็นท่อน ๆ รากลำเจียกช่อเกสรตัวผู้ของตาลโตนด มัดด้ายดำ 3 เปลาะ - ต้มน้ำดื่ม ใช้แขงต้นสับประรด รากมะละกอช่อเกสรตัวผู้ของตาลโตนดต้มน้ำดื่มและมีคาถากำกับ (คาถาต้องยกครูด้วยกรวยดอกไม้ 5 สุรา 1 ขวด เงิน 20 บาท) ใช้ช่อเกสรตัวผู้ของตาลโตนด รากลำเจียกเผาแล้วเอาขี้เถ้าแช่น้ำดื่ม ใช้ตะไคร้อายุ 2-3 ปี กระตุกควาย คางคกย่างไฟจนสุกแช่น้ำดื่ม แต่ห้ามรับประทานปลา

ยาแก้เมาสุรา บิบน้ำมะนาวให้ดื่ม ใช้หัวสาครขาวเคี้ยวรับประทาน

ยาแก้พิษสัตว์ต่าง ๆ ใช้เปลือกตะโกหรือยอดบรเพ็ดตำพอกแผล พิษงู ใช้ยอดบรเพ็ดหรือเปลือกสนปูขาว หัวมันน้ำ ตันกระเพรา หัวเปราะป่าฝนใส่น้ำดื่ม ใช้รากหรือเปลือกเสลดพังพอนตัวผู้ (เขมรเรียกรูโรกัต ภาคกลางเรียกอังกาบเหลือง) เคี้ยวรับประทานและตำพอกบาดแผล ตันเสลดพังพอนตัวผู้นี้แก้ปลาชุกปักสลายพิษได้ดี แมลงป่องต่อยใช้รากหญ้าคา 7 ชั่น หมากแห้ง 7 ชั่น เคี้ยวพ่นและพูดว่า "อี๊กัดตอนกลางวันไม่เจ็บ กลางคืนจึงจะเจ็บ" (ถ้าถูกกัดกลางวัน) ถ้ากัดกลางคืนพูดว่า "อี๊กัดตอนกลางคืนไม่เจ็บ กลางวันจึงจะเจ็บ"

ยาแก้พิษที่เกิดจากการถูกคุณไสยต่าง ๆ เอารากเสลดพังพอนตัวผู้มาฝนใส่น้ำให้ดื่ม

ยาฆ่าพยาธิ ใช้เมล็ดทองกวาวแห้งมาบดผสมแบ่งทำขนมผสมน้ำผึ้งทอดให้หอมแล้วรับประทาน ใช้รากไม้แดง รากสะเดาต้มน้ำ 3 ส่วน เอา 1 ส่วน ดื่มแก้พยาธิตัวดี

ยาแก้เลือดคั่งค้างหลังจากการคลอดบุตร ใช้รากเอื้องหมายนา (ตะเทาะ) รากเอ็นอ้า (ใบเบะ) รากมะนาวป่า (กลาญ) ต้มดื่ม ใช้แก่นไม้กวอดต้มน้ำดื่ม ใช้แก่นไม้แดง แก่นขี้เหล็ก แก่นมะค่าแต่ต้มน้ำดื่ม

ยาแก้ตกเลือดในสตรี ใช้รากลูกเดือย (กุย) รากรักป่า (มะเรี่ยะ) พริกไทย กระเทียม ต้มน้ำดื่ม ใช้ต้นตะคร้อ ต้นรักป่า ต้นมะขาม (ใช้ต้นขนาดหัวแม่มือ เอารากทั้ง 3 ชนิด ๆ ละ 3 ท่อน) ต้มดื่ม

ยาระบาย ใช้ใบชูปเห็ดต้มน้ำดื่ม ใช้ต้นสองฟ้า (ปิ่นเราะ) ต้นเอื้องหมายนาต้มน้ำดื่ม

ยาแก้ท้องอืด ในเด็กใช้ซีไธ่ถั่วสนน้ำมะนาวทาท้องแก้ท้องอืด ใช้ใบข่อยอย่างไฟพอบอม
ชงน้ำดื่มแทนน้ำชาได้

ยาแก้เส้นท้องตึง ใช้รากเล็บเหยี่ยว (ลาวเรียกเล็บแมว เขมรเรียกสะเคิร) ต้มดื่ม

ยาแก้ปวดไม่ตก ใช้รากไผ่ ดินจอมปลวก ต้มครอบฟันสี (เปรียบจรุก) ช้ออ้อยดำ มัดด้าย
ดำ 3 เปลาะต้มดื่ม

ยาแก้ฝี เอาใบขั้ดมอนผู้ (ใบแหลมกว่าขั้ดมอนตัวเมีย) ตำพอกหัวฝี ใช้ผลน้อยหน้าแห้ง
ฝนกับน้ำทาหัวฝี

ยาแก้แผลบวม ใช้บรเพ็ด เปลือกสนุขาว (ทอง) ฝนทาแผลถ้าเป็นแผลเรื้อรังใช้ยาง
ตะเคียนทาแผล

ยาแก้แน่นนมแห่งในสตรีกำลังมีบุตร ใช้แก่นไม้ฉนวนผ่าฝั้งแดดต้มน้ำดื่ม ใช้แก่นจบกแก่น
มะขามต้มดื่มใช้หัวปลีแกงใส่หอยรับประทานจะมีน้ำนมมากขึ้น

ยาแก้เคล็ดขัดยอก ใช้ยอดหม่อน 7 ขึ้น หมาก 7 ขึ้น เคี้ยวพ่นที่มีอาการพร้อมกับเจริญ
คาถาว่า พุทธัง ยันเต อัคคัสนันติ

ยาแก้ปัสสาวะเป็นเลือด ใช้รากหม่อนรากมะละกอมัดด้ายดำ 3 เปลาะต้มดื่ม

ยาแก้อาเจียน ใช้ลูกตาลโตนดลูกเล็ก ๆ เผาไฟแช่น้ำดื่ม

ยาแก้พิษที่เกิดจากการรับประทานยาเกินขนาด ใช้รากมะกล่ำตาหนู (กรอมแกรม) ฝนใส่
น้ำดื่ม ใช้เมล็ดมะค่าแต่เผาแช่น้ำดื่ม

ยาป้องกันผี ใช้ใบขนาดแขวนตามบ้าน ใช้หนามตะคอง (เดิมโกรง) กองสุ่มไว้ใต้ถุนบ้าน
ของสตรีที่อยู่ไฟคลอดบุตรป้องกันผีปอบได้

ยาแก้ท้องมาน ใช้ลำข่อยทุกลเปลือกพอให้หลุดจากเนื้อไม้แล้วดึงเปลือกออกมาตัดเป็น
ท่อน ๆ ยาวประมาณ 4 นิ้ว นำข้าวสารเหนียวมายัดใส่เปลือกข่อย แล้วนำไปต้มพอข้าวสุกก็นำ
ข้าวออกมารับประทานวันละ 3 เวลา

ยาขับปัสสาวะ ใช้อ้อยแดง รากตาลโตนด ใบสับปะรด รากมะละกอดัวผู้ต้มดื่ม

ยาแก้กลากเกลื้อน ใช้ใบชุมเห็ดเทศตำทาบริเวณกลากเกลื้อน ใช้รากทองพันชั่งทุกลให้
ละเอียดแช่น้ำมันก๊าดทากลากเกลื้อน

ยาแก้ปวดหลัง หรือกระเบนเหน็บ ใช้รากไม้แดงที่อยู่กลางทางเกวียนเดินผ่านจนเป็นร่อง
ลึก และรากสะเดาต้มน้ำดื่ม

ยาแก้เต้านมคัดแข็งในสตรีกำลังมีบุตร ใช้รากหม่อม รากกระถินมัดด้ายดำ 3 เปลาะ ต้ม
น้ำดื่มอาการจะหายไป

ความเชื่อเรื่องยาสั่ง

ยาสั่งเป็นยาพิษที่เชื่อกันว่าสามารถทำให้ผู้ที่รับยานั้นตายตามสั่งได้ อาจจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับการใช้สารพิษ หรืออาการเครื่องดื่มนั้นที่สั่งไว้ แหล่งที่เชื่อว่ามียาสั่งนั้น นอกจากจะเชื่อว่ามีที่พัทลุง ปราจันบุรี (อำเภอกบินทร์บุรี) แล้ว (จันทร์ขาว (นามแฝง). 2526 : 176-187) ยังเชื่อว่ามีในเขตจังหวัดสุรินทร์ (อำเภอสังขะ) จังหวัดศรีสะเกษ (อำเภอขุขันธ์) ส่วนที่มีในจังหวัดสุรินทร์บางแห่งมีสาเหตุจากการที่ประชาชนจากจังหวัดสุรินทร์เดินทางไปทำงานในจังหวัดภาคใต้แล้วนำยาสั่งนั้น ติดตัวขึ้นมาด้วย

ยาสั่งที่ผู้สนใจนั้นแท้จริงแล้วเป็นยาพิษนั่นเอง ยาสั่งมี 2 ประเภท คือสั่งให้ตายหลังจากที่รับยาเข้าไปแล้ว หลังระยะรับยา 2-3 ชั่วโมง ชาวบ้านเรียก ถิ่นปะปลุ ส่วนยาสั่งประเภทหลังจะตายเมื่อรับยาสั่งกับอาหารที่ต้องการให้ผู้ถูกยาไปกินภายหลังรับยาสั่ง ยาสั่งจะออกฤทธิ์ทำลายผู้ถูกยาตายตามสั่ง ชาวบ้านเรียกยาประเภทนี้ว่า ถิ่นมปดัม

ดนตรีและการละเล่น

ดนตรีและการละเล่นของชาวเขมรถิ่นไทยบางอย่าง มีลักษณะแตกต่างจากดนตรีและการละเล่นของชาวไทยในภูมิภาคอื่นค่อนข้างมาก ซึ่งจะขอกล่าวถึงเฉพาะที่เด่น ๆ ดังนี้

1. จเรียง (จรีง หรือ จรีญ)

จเรียง (จรีง หรือจรีญ) เป็นการขับร้องหรือแหล่กลอนสดและบทเพลงพื้นบ้าน เน้นยะจเรียง หมายถึง ผู้ขับร้องหรือผู้ที่มีอาชีพจเรียง ภาษาที่ร้องนี้เป็นภาษาเขมร และการจเรียงทำได้ทุกโอกาส ไม่ว่าจะยามอยู่ลำพังคนเดียว ยามทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม หรืออาจจัดเป็นการละเล่นในงานต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและงานทั่ว ๆ ไป

จเรียงมีหลายประเภท เช่น

1. จเรียงนอกรแก้ว เป็นจเรียงที่เก่าแก่ ทุกวันนี้หาดูได้ยากมาก คนรุ่นใหม่มักไม่มีใครรู้จักนัก เป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายกับหญิง แต่ละฝ่ายจะมีพ่อเพลง แม่เพลง และลูกคู่ร้องรับกัน ในการจเรียงนอกรแก้ว จะมีการตบมือเป็นจังหวะประกอบการจเรียงด้วย

2. จเรียงอาโย เป็นการจเรียงโต้ตอบระหว่างชายกับหญิงเช่นกัน โดยมีการรำประกอบด้วย เรียกว่า เวี้อมอาโย จเรียงอาโย เป็นการละเล่นที่นิยมเล่นในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น โกนจุก บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ

เครื่องดนตรีที่บรรเลงในจเรียงอาโย ประกอบด้วยปี่อ้อ (เปียอ) 1 เล้า, ซอด้วง (ตรัว) 1 คัน และฉิ่ง (ชิง), ฉาบ (ซาบ), กรับ (กรับ), กลอง (ชกาว) อย่างละ 1 คู่

3. จเรียงขันตู่จ เป็นการจเรียงเพื่อความสนุกสนานของหนุ่มสาว ซึ่งไปช่วยงานแต่งงาน และงานมงคลในยามค่ำคืน เป็นการจเรียงที่ไม่มีพิธีรีตองอะไรมาก เมื่อเสร็จจากภารกิจในการช่วยเจ้าภาพเตรียมการเรื่องข้าวปลาอาหารแล้ว หนุ่มสาวก็จะจเรียงขันตู่จกัน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตในชนบท ความสามัคคี ความรัก ฯลฯ

4. จเรียงบเร็น เป็นการจเรียงพื้นบ้านที่มีการร้องโต้ตอบระหว่างชายกับหญิง โดยมีผู้เป่าแคนประกอบการจเรียง 1 คน การจเรียงบเร็นมักจเรียงในงานเทศกาลและงานบุญทั่วไป ซึ่งเจ้าภาพจะไปว่าจ้างบเร็นคณะต่างๆ มาจเรียงให้แขกฟังในยามค่ำคืน เนื้อหาของบเร็น มักจะเกี่ยวกับประเพณี คำสั่งสอน นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

5. จเรียงจรวง เป็นการจเรียงประกอบกับเสียงปี่ และเป็นการจเรียงกลอนสด ส่วนเนื้อหานั้น แล้วแต่ผู้จเรียงจะพอใจ ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม และมีผู้รู้จักน้อยมาก

6. จเรียงตรัว เป็นการจเรียงประกอบกับเสียงซอ ซึ่งปัจจุบันไม่เป็นที่รู้จักเช่นกัน

II. กัณฑ์รึม

กัณฑ์รึมเป็นการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งนิยมเล่นในงานมงคลทั่วไป การเล่นกัณฑ์รึมมีการบรรเลงดนตรี การจเรียงกัณฑ์รึมสด การจเรียงกัณฑ์รึมประกอบดนตรี และรำ (เรียม) กัณฑ์รึม

การจเรียงและบรรเลงกัณฑ์รึมมีอยู่หลายทำนอง (ตำน, ตุ่น) เช่น ซวายจุมเวือ้มเปย ประทุมอมตูกันจัญเจปการันเจจ กโนบติญตอง เป็นต้น ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกัณฑ์รึม คือ กองโทน ปี่ ซอ ฉิ่ง ฉาบ

กัณฑ์รึมเป็นการละเล่นที่นิยมมากที่สุด ปัจจุบัน มีวงกัณฑ์รึมอาชีพรับจ้างไปเล่นในงานต่างๆ เป็นอันมาก

III. รำตรุษ (เรียมตรด)

การรำตรุษ (เรียมตรด) เป็นการละเล่นในเทศกาลสงกรานต์ (แคแแดด) ซึ่งในเดือนนี้ชาวบ้านจะมีประเพณีการหยุดงาน (ตอม) และเป็นช่วงที่จะมีการรำตรุษ ซึ่งชาวบ้านจะรวมตัวกันทั้งคนแก่ หนุ่มสาว และเด็ก การรำตรุษนั้นจะรำไปตามบ้านต่าง ๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน และไปยังต่างหมู่บ้านด้วย เพื่อขอบริจาคเงินมาทำบุญหมู่บ้าน การรำตรุษจะมีผู้ใหญ่เดินถือบาตรพระนำหน้า เพื่อรับบริจาค เมื่อถึงบ้านเรือนต่าง ๆ แล้ว ผู้นำขบวนก็จะเรียมตรดผู้รำก็จะร้องรับ พร้อมกับรำเป็นวงกลมหน้าลานบ้านนั้น ๆ ในระหว่างการรำตรุษ เจ้าของบ้านจะนั่งดูและคุยกับผู้หลักผู้ใหญ่ที่มาขบวนตรุษ และในบางบ้าน จะเอาน้ำมาสาดผู้รำตรุษเพื่อเป็นการเล่นสงกรานต์ด้วย

IV. รำสาก (เรือมอันเร)

รำสาก หรือรำกระทบสาก (เรือมอันเร หรือลูดอันเร) เป็นการรำประกอบเสียงดนตรีพื้นเมืองและเสียงกระทบสากเป็นจังหวะต่าง ๆ ผู้รำประกอบด้วยชายหญิงรำเป็นคู่ ๆ (รำ) รอบวงกระทบสาก ตรงกลางมีผู้ชาย 2 คน ทำหน้าที่กระทบสากเป็นจังหวะ และมีผู้รำเข้าระหว่างช่องการกระทบสากด้วย

รำสากที่เก่าแก่ที่สุดมี 3 จังหวะ คือจังหวะมลูกบโดง (รุ่มมะพร้าว) เป็นการรำที่อ่อนช้อยเหมือนกับใบมะพร้าวที่ต้องลม จังหวะจิ้งมูย (ขาเดียว) และจังหวะจิ้งปือ (สองขา) แต่ในปัจจุบันนี้มีการดัดแปลงและมีจังหวะมากขึ้น

การรำสากตามประเพณีโบราณของชาวเขมรถิ่นไทยจะรำในเทศกาลสงกรานต์ (แคแจด) เท่านั้น แต่ในปัจจุบัน มีการรำสากในงานประจำปีทั่วไป เช่น งานช้างสุรินทร์ งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น

กลุ่มชนเผ่าไทยโคราช

ไทยโคราช เป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาไทยภาคกลางในการติดต่อสื่อสารแต่มีสำเนียงที่เพี้ยนเหนือจากสำเนียงภาคกลาง ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

บริเวณจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบันปรากฏร่องรอยและหลักฐานแสดงว่ามีพัฒนาการของชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อราว 3000-4000 ปีมาแล้วที่บริเวณเขาจันทน์งาม อำเภอสีคิ้ว มีภาพเขียนสีแสดงการดำเนินชีวิตของคนในสังคมล่าสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการขุดค้นทางโบราณคดีพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกษตรกรรมที่เก่าแก่ที่สุดของเมืองนครราชสีมา เมื่อประมาณ 3000 ปีมาแล้วที่บ้านธารประสาท อำเภอโนนสูง และยังพบหินตั้งเป็นรูปวงกลมที่บ้าน หินตั้ง อำเภอสูงเนิน ซึ่งศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี สันนิษฐานว่าเป็นวัฒนธรรมหินใหญ่รุ่นใหม่เชื่อว่าเป็นศาสนสถานหรือหลักเขตแสดงอาณาเขตของเมือง

ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-13 อาณาจักรเจนละของขอมได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือปรากฏหลักฐานที่ปราสาทภูมิโปน จังหวัดสุรินทร์ และเมืองศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นโบราณสถานอันเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ของอาณาจักรเจนละแสดงว่าบริเวณเมืองนครราชสีมาก็อาจอยู่ใต้อำนาจของขอม เพราะมีหลักฐานว่าขอมแผ่ขยายอาณาเขตมาถึงเมืองพิมายด้วยร่วมสมัยกับอาณาจักรเจนละมีหลักฐานหลายประการที่แสดงว่าเมืองนครราชสีมาได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมสมัยทวารวดี โดยเฉพาะที่เมืองเสมา อำเภอสูงเนินพบชุมชนที่มีคูน้ำคันดินเป็นรูปวงรี มีการพบศิลปกรรมจักร และพระพุทธรูปไสยาสน์ ปัจจุบันอยู่ที่วัดคลองขวาง ตำบล

เสมอ อำเภอสองเนิน แต่ไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่าอาณาจักรทวารวดีจะแผ่อำนาจเข้าครอบครองหรือไม่เพราะลักษณะการก่อสร้างศิลปวัตถุเป็นฝีมือของช่างพื้นเมือง

ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 นี้เอง ขอมสมัยพระนครหรืออาณาจักรกัมพูชาได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในเมืองนครราชสีมา เพราะปรากฏพระนามของพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1432) ที่ปราสาทหินพนมวัน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง มีการสร้างปราสาทหินเมืองแขก ตำบลโคราช พบศิลาทับหลังวัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีการสร้างประสาธหินพิมาย สมัยพระเจ้า สุริยวรมันที่ 1 และสร้างต่อเนื่องมาถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่อรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ลี้ลับสุดลง อาณาจักรขอมสมัยพระนครได้เสื่อมลง ขอมคงไม่ได้ควบคุมดินแดนแถบนี้อย่างเข้มงวดนัก และในสมัยอาณาจักรสุโขทัยต้นเขตแดนของไทยยังไม่รวมเมืองนครราชสีมา เมืองนครราชสีมาารวมกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสมัยพระรามาธิบดีที่ 1

ชื่อเมืองนครราชสีมาถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกจากเอกสารสมัยพระบรมไตรโลกนาถในกฎหมายเรื่องพระอัยการตำแหน่งนาพลเรือนและนาทหารหัวเมืองที่ประกาศใช้ในปีพุทธศักราช 1998 ระบุว่าเมืองนครราชสีมาเป็นเมืองชั้นโท เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นออกญากำแพงสงคราม รามภักดีพิริยะภาหะ ศักดินา 10,000 ไร่

สมัยสมเด็จพระนารายณ์น่าจะเป็นสมัยที่เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่นครราชสีมา โดยโปรดให้ย้ายเมืองนครราชสีมาจากท้องที่อำเภอสูงเนินมาตั้งอยู่ในที่ตั้งปัจจุบัน โดยสร้างเมืองนครราชสีมาเป็นป้อมปราการในฐานะเมืองสำคัญชายพระราชอาณาเขตและทรงเลือกสรรข้าราชการที่มีความสามารถออกไปประกอบ

ในสมัยธนบุรี ปัญหาทางการเมืองภายในของเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์เปิดโอกาสให้อิทธิพลของไทยขยายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเริ่มเข้าไปจัดการปกครองดินแดนแถบนี้ อย่างจริงจัง อาณาจักรไทยสามารถเข้ามามีอิทธิพลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดอย่างสมบูรณ์ได้เป็นครั้งแรกแม้ว่าในสมัยนี้ยังไม่สามารถจัดระเบียบการปกครองเมืองใหม่เหล่านี้ให้เรียบร้อยลง แต่เมืองนครราชสีมาในฐานะที่เป็นเมืองใหญ่และใกล้ชิดกับอาณาจักรไทยในที่ราบภาคกลางมานาน จึงสามารถที่จะดูแลผลประโยชน์และเชื่อมโยงอำนาจของส่วนกลางที่มีอยู่เหนือเมืองต่างๆ นี้ได้เป็นอย่างดี การเดินทางติดต่อระหว่างเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับส่วนกลางต้องผ่านเมืองนครราชสีมา จึงเป็นแหล่งจ่ายเสบียง ที่พักระหว่างทางรวบรวมและเร่งรัดการจัดส่งส่วยสาอากรต่าง ๆ ดังนั้นนครราชสีมาจึงมีบทบาทเป็นเสมือนตัวแทนของส่วนกลางในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงแต่งตั้งพระพิมายขึ้นเป็นพระยานครราชสีมา เจ้าพระยานครราชสีมา (ปิ่น) ดังนั้นเมืองนครราชสีมายังคงความสำคัญเป็นเมืองหลักของไทยอยู่ระหว่างเมืองเวียงจันทน์ เมืองจำปาศักดิ์กับกรุงเทพฯทำหน้าที่ในการดูแลรักษา

ความสงบชายพระราชอาณาเขต เป็นเหตุเห็นตาแทนรัฐบาลใหม่ที่กรุงเทพฯ เพื่อช่วยงานการขยายอำนาจของไทยเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในขณะที่นครราชสีมา ลักษณะเป็น ตัวแทนของกลุ่มวัฒนธรรมไทย มีเมืองเวียงจันทน์ เมืองจำปาศักดิ์ และ อุบลราชธานี เป็นตัวแทนของกลุ่มวัฒนธรรมลาว

เนื่องจากกลุ่มชนเผ่าไทยโคราชไม่ปรากฏการเคลื่อนย้ายมาจากแหล่งอื่นแต่มีหลักฐานการอยู่อาศัยต่อเนื่อง ในบางครั้งอาจได้รับการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากกลุ่มชนเผ่าอื่นที่เคลื่อนย้ายเข้ามาบ้าง แต่ไทยโคราชยังคงรักษาเอกลักษณ์ของพื้นถิ่นได้ชัดเจน

ถิ่นฐานของไทยโคราชในประเทศไทย

ชาวไทยโคราชมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ยกเว้นบางพื้นที่ที่มีชาวไทยลาว และกลุ่มชนเผ่าอื่นเข้ามาอยู่อาศัยบ้าง เช่น ชาวไทยลาวที่อำเภอบัวใหญ่ สูงเนิน มอญที่อำเภอบักรังชัย ชาวเขมร บางพื้นที่ของอำเภอด่านขุนทด บักรังชัย หนองบุญนาคน ห้วยแถลง ชาวบ้านที่อำเภอปักธงชัย ครบุรี เป็นต้น

ชาวไทยโคราชนอกจากอาศัยในจังหวัดนครราชสีมาเป็นส่วนใหญ่แล้วยังตั้งบ้านเรือนกระจายในพื้นที่ใกล้เคียง ที่อำเภอนางรอง สะพานทราย หนองกี่ ลำปลายมาศ และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์, อำเภอจตุรัส บำเหน็จณรงค์ ในจังหวัดชัยภูมิ

ลักษณะทางชนเผ่า

การแต่งกาย

ชาวไทยโคราชจะแต่งกายแบบไทย คือ ผู้ชาย นุ่งผ้าจุกกระเบน เสื้อคอกลมไม่ผ่าอก ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าจุกกระเบนเช่นเดียวกัน ไม่นิยมนุ่งผ้าซิ่น สามเสื่อแขนกระบอก ห่มสไบทับเสื้อ ถ้าอยู่บ้านจะใช้ผ้าผืนเดียวคาดอก

อาหาร

กลุ่มชนเผ่าไทยโคราช นิยมรับประทานข้าวเจ้า อาหารหลักคือ น้ำพริก อาจมีเครื่องจิ้มแบบลาวบ้าง กับผักเท่าที่หาได้ในพื้นถิ่น อาหารพิเศษอื่น ๆ คล้ายกับอาหารไทยในภาคกลาง

การสร้างบ้านเรือน ปัจจุบันไม่ค่อยจะพบรูปแบบเรือนโคราชดั้งเดิม เรือนโคราชสร้างได้สูงชัน หน้าจั่วแบบเรือนไทย ผู้มีฐานะสร้างบ้านไม้กระดาน ฝาเรือนของโคราชเป็นฝาประคนแบบโคราชคือใช้ฝากระดานกั้นด้านตั้ง และใช้กระดานแผ่นเล็ก ๆ ขนาด 3 นิ้วปิดทับตามแนวต่อของแผ่นฝากระดาน ผู้ที่มีฐานะด้อยจะใช้ฝาด้านปรี้อ (ชาวอีสานเรียกว่า กกผือ) เรียงตั้งหนาประมาณ 2 นิ้ว แล้วใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกชนาบ ทั้งสองด้านผูกด้วยเชือกหวาย ระยะห่างกันพอสมควร ไม้ไผ่ชนาบนึ่งวางระยะห่างกันประมาณ 1 ศอก ตลอดด้านตั้งของฝาเรือน ส่วนในชุมชนของเมืองโคราชพบ

ว่ามีบ้านแบบตึกดินอยู่บ้าง (บริเวณสี่แยกวัดแจ้งใน) ซึ่งใช้โครงไม้ แต่ฝาเรือนใช้ดินดิบก่อเรียงกัน แล้วฉาบด้วยปูนขาว

การละเล่น

การละเล่นที่สำคัญของชาวโคราช ก็คือ “เพลงโคราช” โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นเพลง “ปฏิพากย์” คือเป็นการร้องเกี่ยวกันระหว่าง หญิงชาย ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ คนร้องจึงต้องตบมือบางครั้งเพื่อให้จังหวะ เพลงโคราชปัจจุบันมีหลายคณะ ตั้งสำนักงานอยู่ละแวกประตูน้ำในตลาดนครราชสีมา เพลงโคราชยังอยู่ในความนิยมของชาวไทยโคราชไม่น้อย โดยเฉพาะเจ้าภาพจะจ้างเล่นกับ “ย่าโม” คือเล่นเพลงโคราชถวายรูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ฉะนั้นเพลงโคราชจะดำรงอยู่ได้อีกนาน ตราบใดที่อนุสาวรีย์ยังตั้งอยู่ ส่วนดนตรีนั้นชาวโคราชนิยมวงปี่พาทย์ ไม่นิยมวงแคน การแสดงที่สำคัญของนครราชสีมา คือ ลิเก ซึ่งมีคณะมากมายตั้งอยู่บริเวณตรอกสวายเรียง และบริเวณสถานีรถไฟโคราช

จารีตประเพณี ชาวโคราชนิยมจารีตแบบไทยภาคกลาง

กลุ่มชนเผ่า กะโสี หรือ ไช

ชาวไชโดยลักษณะของการจัดกลุ่มชนเผ่าของมนุษย์ชาติแล้วก็ถือว่าเป็นกลุ่มมองไกลยด์ตระกูลออสโตรเอเชียติก มอญ-เขมร ชนเผ่าไชนี่ Frank M. Lebar นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ได้จัดชนเผ่าไชไว้อยู่ในกลุ่มชาเช่นเดียวกับพวกกะเลิง และพวกสแก ในเอกสารชั้นต้นของไทยเมื่อกล่าวถึงไชนี่มักจะเรียกว่า “ชากระไช” มากกว่าเรียกว่า “ไช” แสดงให้เห็นการแตกแขนงของพวกชามากมายหลายพวกรวมทั้งพวกไชซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งของชา

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

พงศาวดารเมืองแกลง กล่าวถึงลักษณะบางประการที่พอจะใช้สันนิษฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวไชได้ กล่าวคือกลุ่มที่ออกมาจากน้ำเต้านั้นเริ่มด้วยชาแจะ ผู้ไทยดำ ลาวพุงขาว สอและพวก ชาแจะถือเป็นพี่ใหญ่ เพราะออกจากร้ำน้ำเต้าก่อนเพื่อน ทำให้สันนิษฐานได้ว่าชาวกะโสีน่าจะเคยตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองแกลง เช่นเดียวกับผู้ไทยดำลาวพุงขาว มาก่อน

การที่ชาวไชยืนยันว่าบรรพบุรุษของตนมาจากเมืองมหาชัยกองแก้วบ้าง มาจากเมืองบกเมืองวัว เมืองบ้ำเมืองวัง แสดงว่าชนกลุ่มไชที่อยู่ในอำเภอกุสุมาลย์นี้ มาจากหลายแหล่งและมาหลายรุ่น จากการสอบถามชาวไชในกุสุมาลย์จะบอกแหล่งที่มาส่วนใหญ่คือมหาชัยกองแก้ว แสดงว่าชาวกะโสีอาจจะอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากเมืองแกลงมาตั้งหลักปักฐานบริเวณเมือง

มหาชัยกองแก้ว เมืองบก เมืองวั เป็นเวลานานแล้วก่อนที่จะอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กับเจ้าอนุวงศ์ ในด้านการสงครามจะพบว่า กองทัพไทยได้เข้ายึดนครเวียงจันทน์ครั้งแรกในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2371 หลังจากนั้นก็กลับมาทำลายนครเวียงจันทน์อีกครั้งหนึ่งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2371 ขณะที่ไทยทำสงครามสู้รบกับกองทัพของเจ้าอนุ่นั้น เจ้าอนุ่ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากเจ้าจุลนี (พระพรหมราชา) ซึ่งมีฐานะเป็นญาติพี่น้องโดยการแต่งงานให้ลูกชายและลูกสาวเป็นดอซึ่งกันและกัน เมื่อกองทัพไทยยกทัพมาปราบและโจมตีเวียงจันทน์ เจ้าอนุ่ได้หลบหนีมาอยู่เมืองมหาชัยกองแก้ว เมื่อกองทัพของพระยาราชสุภาวดียกกองทัพมาตีเมืองมหาชัยกองแก้ว เจ้าอนุ่และเจ้าจุลนีพร้อมด้วยญาติพี่น้องจำนวนหนึ่งก็พากันหลบหนีไปทางเมืองเซ เมืองกะปอม และไปอาศัยในเขตแดนญวน ตัวเจ้าจุลนีได้ขอกำลังจากญวนเข้ายึดแย่งเมืองมหาชัยกองแก้วจากทหารไทย แต่กองทัพไทยก็ฉลาดหลบหนีมาตั้งมั่นที่เมืองนครพนมและลงไปยังเมืองคืนไว้ได้อีก

พฤติกรรมของเจ้าจุลนีแห่งเมืองมหาชัยกองแก้ว ทำให้แม่ทัพไทยไม่พอใจที่เจ้าจุลนีฝักใฝ่ต่อญวนซึ่งคล้ายกับเจ้าอนุ่ จึงกวาดต้อนผู้คนในเมืองมหาชัยกองแก้วซึ่งอาจถือว่าเป็นเมืองใหญ่ เป็นแหล่งที่ชนกลุ่มน้อยเผ่าพันธุ์ต่างๆ รวมอยู่หนาแน่นกว่าแห่งอื่นๆ และกระจายออกไปเป็นบริเวณกว้าง กองทัพไทยได้กวาดต้อนไพร่บ้านพลเมืองจำนวนมาก ที่หลบหนีไปอยู่ตามป่าตามเขาก็กติดตามจับกุมตัวทุกวันมิได้ขาดจนเมืองมหาชัยเกือบไม่มีผู้อาศัย

การกวาดต้อนครัวเมืองต่าง ๆ ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้หยุดชะงักไปประมาณ 5 ปี แต่เมื่อไทยและญวนเปิดศึกแย่งชิงอิทธิพลในเขมร การกวาดต้อนผู้คนบริเวณฝั่งซ้ายเพื่อมิให้เป็นประโยชน์ต่อญวนจึงเริ่มขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2376-2388 ดังปรากฏว่าพระมหาเทพซึ่งตั้งกองทัพอยู่ที่เมืองนครพนมได้มีใบบอกลงมาว่าจะยกกำลังไปตีเมืองล่าน้ำ เมื่อยกกองทัพไปถึงด่านก็เห็นเป็นช่องทางแคบเดินกองทัพลงไปได้ จึงไปตีเมืองมหาชัย เมืองนอง เมืองพลาน เมืองชุมพร แต่เมื่อเดือน 3 ข้างขึ้น ปีมะเส็งเบญจศก ได้กวาดต้อนผู้คนครอบครัวข้ามฟากประมาณ 6,000 คน ส่งมาเมืองนครราชสีมา....

จากการกวาดต้อนครั้งนั้นเองทำให้เกิดการแพร่กระจายของพวกข่าและกระโซในพื้นที่ย่างๆ โดยเฉพาะในกุสุมาลย์นั้นมีเอกสารกล่าวพาดพิงถึงการตั้งเมืองกุสุมาลย์ตอนหนึ่งว่า

“... พระมหาสงคราม เจ้าอุปราชาเวียงจันทน์ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าเมื่อครั้งกองทัพกรุงเทพฯ พระมหานคร ยกขึ้นตีเมืองมหาไชย เพี้ยเมืองสูง เพี้ยบุตรโคตร ท้าวบุตร ท้าวหลาน พวกกระโซได้เข้าหากองทัพสมัครหาท้าวเพี้ยครอบครัวสามภักดีเข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระยามหาอำมาตย์นายทัพนายกอง บุตรหลานท้าวเพี้ยจัดแจงให้ครอบ

ครัวกระโซ่ ตั้งอยู่บ้านกุดขมานแขวงเมืองสกลนคร เป็นคนท้าวเพี้ย 67 ครอบครั 612 รวม 679 คน ครัว 2503 รวมครอบครั 3209 ครัว 2000....

กลุ่มชนพวกโซ่ดังกล่าวนี้ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่าบ้านหนองสิม บริเวณห้วยขมานและมีความสัมพันธ์กับการตั้งชื่อเมืองกุสุมาลย์ในสมัยต่อมา แต่ชาวโซ่บางคนก็เห็นว่าชื่อเมืองอุตุสุมาลย์นั้นแต่เดิมบริเวณเมืองเก่านี้อุดมสมบูรณ์ด้วยต้นอ้อยและเป็นอาหารของช้างเจ้าเมือง

อย่างไรก็ตาม เมื่อราชวงศ์ (อิน) แห่งเมืองสกลนคร รับอาสาไปเกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองอุบล ชาติ ราชวงศ์ที่ยังไม่ยอมอ่อนน้อมใน พ.ศ. 2385 และได้ครัวเมืองวังลงมาเป็นจำนวนมากนั้น ชาวโซ่จำนวนไม่น้อยอาจอพยพมาพร้อมๆ กับเจ้าโสมกลางและบางส่วนอาจเข้ามาอยู่ที่เมือง กุสุมาลย์ จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงย้ายจากเมืองเก่าไปสู่เมืองใหม่ห่างจากแหล่งเดิมไปทาง ตะวันตกประมาณ 3 กม. ด้วยเหตุผลที่น้ำแห้งลงไม่พอดื่มพอใช้

ถิ่นฐานของชาวโซ่ในประเทศไทย

การอพยพของชาวกะโล้ในเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็น กลุ่มก้อนที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร นอกจากนี้ยังได้มีชาวกะโล้ ย้ายถิ่นฐานตั้งบ้านเรือน กระจายอยู่ในบริเวณใกล้เคียงที่อำเภอบ้านแพง กิ่งอำเภอนาทม อำเภโพนสวรรค์ อำเภอ เรณู นคร อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาแก อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม บางตำบลของอำเภอ เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตำบลดงหลวงและใกล้เคียง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร บาง ตำบลของอำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย

ลักษณะทางชนเผ่า

รูปร่างลักษณะของชาวไทยโซ่

พันตรี อีริค ไฮเดินฟาเดน ได้บรรยายลักษณะรูปร่างของชาวโซ่ในงานวิจัยภาคสนามที่ อำเภอภูผินาธารณ์ โดยใช้ตนเองซึ่งเป็นชาวตะวันตกมาเปรียบเทียบ ตอนหนึ่งว่า “ชาวโซ่มีรูปร่าง ค่อนข้างอ้วน เตี้ย ความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 1.40 เมตร ถึง 1.60 เมตร ผู้ชายส่วนมากผอมรูป ใบน้าของพวกโซ่เป็นรูปไข่ แบน จมูกเล็กไม่โด่งปลายจมูกแบน ริมฝีปากมีสีน้ำเงินเข้มและเท่า กันทั้งล่างและบนผู้ชายบางคนปลูกหนวยที่คางแต่บางๆ ผมของชาวโซ่ยาวประมาณครึ่งนิ้วและ ออกสีค่อนข้างเหลือง ส่วนผมของสตรีจะเป็นลอนโดยธรรมชาติ ขนตามร่างกายสั้น นุ่ม และออกสี ค่อนข้างเหลือง นัยตาส่วนที่เป็นสีขาวออกสีเหลือง ผิวของชาวโซ่ที่อยู่ในร่มเสื้อผ้ามีสีแดงเรื่อๆ แต่ส่วนที่อยู่ข้างนอกจะออกสีคล้ำ เด็กเล็ก ๆ จะมีจุดสีดำตามผิวหนัง แต่จุดนี้จะหายไปเมื่ออายุได้ 31 วันขึ้นไป ผู้ชายนิยมสักขาลายจากเหนือเข่าขึ้นไปถึงขาอ่อน ผู้หญิงสักที่ท้องและเอวด้วยลวด

ลายแบบรวงข้าวหรือลายดอกไม้ นานาพันธุ์” เป็นที่สังเกตว่าในปัจจุบันความนิยมในการสักขาลายหรือทอกลายได้เสื่อมสลายไป และหาได้ยากในหมู่ชาวโซ่ตลอดจนเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการวิจัยดังกล่าวได้เขียนขึ้นนานถึง 38 ปีแล้ว

การแต่งกาย

เอกสารพื้นเวียงได้กล่าวถึงชนพวกราชที่กวต้อนมาจากบนเขาภูทัง โดยเฉพาะการแต่งกายของพวกราชที่แปลกกว่าพวกลาวหม้อ คือใช้ผ้าน้อยชิ้น ใช้เชิงผ้าสองข้างผูกติดกัน แล้วเอาข้าวของใส่ตรงกลางซึ่งทำเป็นถุงสะพาย แล้วใช้บาทั้งสองสะพายของนั้นไว้บนหลัง นุ่งเสื้อผ้านิดเดียว ปิดหน้าหลัง ผู้หญิงนุ่งผ้าชิ้นลายดอกสีขาวดำคาด สวมเสื้อสั้น ๆ ปิดคอไว้ด้านหลัง เสื้อนั้นปักด้วยด้ายสีแดงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ม้วนผมเกาะกันผูกไว้ท้ายทอย.....

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวไว้ไทยเที่ยวอีสานว่า ชาวกะโล่ปัจจุบันแต่งกายเหมือนไทยลายสมัยอดีตนุ่งผ้ากะเตี๋ย หากชายผู้ใดเรียนอาคมไสยศาสตร์จะใส่ลูกประคำแก้วคล้องคอเป็นสัญลักษณ์ หญิงจะใส่เสื้อแขนกระบอกสีดำเลยข้อศอกลงมาเล็กน้อย ผ่าอกขลิบแดงปล่อยให้เลยชายเสื้อลงไป 2-3 นิ้ว กระดุมเงินกลม หรือเงินเหรียญเท่าที่หาได้ ชายเสื้อด้านข้างแทรกชายสองข้างใช้ด้ายแดงตกแต่ง ขอบชายเสื้อ คอเสื้อ และปลายแขน ชายเสื้อจะมีด้ายแดงปล่อยให้เลยห้อยลงมาตรงเอวทั้ง 2 ด้าน 2-3 ปอย ผ้านุ่งใช้ผ้ามัดหมี่ฝ้ายสีน้ำเงินวง ต่อตีนขึ้น และหัวขึ้น ด้ายผ้าแถบสีสันสวยงาม ชาวโล่ส่วนใหญ่ที่จังหวัดนครพนม ขึ้นคั่นนิยมลายนาคล่อง นาคเอกล นาคปะแล ขึ้นมัดหมี่นิยมลายমন ลายโคมห้า ลายนาคสาน ลายขอ ลายแมงมุม ทรงผมผู้หญิงจะเกล้ามวยสูงเรียกว่า “มะยวล” ในงานพิธีจะนุ่งผ้าไหมใส่กำไลข้อมือ ข้อเท้า สร้อย เงิน ตุ่มหู ตามฐานะ และห่มผ้าสไบทับ (ดูรูปประกอบ)

ภาษา

ชาวไทยโล่มีการใช้ภาษาแยกออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นคนส่วนใหญ่ของชาวโล่ที่กุสุมาลย์ พูดภาษาโล่ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเล็กพูดภาษาโล่กิลีคือพูดโล่ปนส่วย

ภาษาโล่เป็นภาษาที่ไม่มีตัวอักษร ออกเสียงอักษรสูงเป็นอักษรต่ำ เช่น คำว่าหมา จะออกเสียงเป็นมา คำว่าसानจะออกเสียงเป็นซาน หรือคำว่าขานจะออกเสียงเป็นคาน เป็นต้น ลักษณะภาษาโล่คล้ายภาษาเขมรและส่วย มีศัพท์หลายคำที่ออกเสียงตรงกัน ต่อไปนี้เป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับภาษาโล่

เสียง ร, ซ และคำควบกล้ำ ร, ล จะชัดเจนมาก ซึ่งผิดกับคนอีสานทั่วไปที่ออกเสียงควบกล้ำไม่ชัด

ตัว ญ ส่วนมากยังออกเสียงนาสิก หรือมีเสียงออกทางจมูก เช่นเดียวกับภาษาอีสาน

การออกเสียงคำต่าง ๆ มักมีเสียง หึ่ง ๆ หน้าคำ อาจจะเป็นเสียง “อะ” “อ้ง” หรือ อัน อยู่หน้าคำแต่มีเสียงสั้นและเบา

เสียงของคำที่มี “ล” สะกด จะออกเสียงคล้ายคำภาษาอังกฤษที่มีตัว “L” สะกด

สระเอียมักจะลากเสียงยาวเป็น “เอีย-อา” คือมีเสียง “อา” ต่อท้ายแต่ออกเสียงไม่ชัดนัก

คำบางคำที่เลือนหายไปและชาวใต้ใช้ภาษาอีสานแทนแต่ออกเสียงสำเนียงของตนเอง

คำใหม่หรือคำที่ไม่มีในภาษาใต้มาก่อนจะใช้ทับศัพท์ภาษาไทยกลางหรือไทยอีสาน แต่ออกสำเนียงใต้เช่นกัน

ประเพณี ความเชื่อ ของชาวกะโหล่

ประเพณีสำคัญของกะโหล่ คือ การแต่งงาน ชางกะมุด และสะลา

1. **การแต่งงาน** เมื่อหนุ่มสาวชอบพอกัน ผู้ใหญ่ก็ตกลงหาวันฤกษ์ ครั้นเมื่อถึงวันแต่งงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็มารวมกันในพิธี พ่อเฒ่าคนหนึ่งทำพิธี เรียกว่า “หมอสื่อ” ให้โอวาท สั่งสอนบ่าวสาว เสร็จแล้วก็ป้อนข้าวเหนียว น้ำตาล น้ำ ให้คู่บ่าวสาว หลังจากนั้นญาติทั้งสองฝ่ายก็ผูกข้อมือให้พรกัน เลี้ยงอาหารสุรา เป็นอันว่าเสร็จพิธีภาคกลางวัน ส่วนภาคค่ำ ชาวกะโหล่มีพิธีรับตัวเจ้าสาวค่อนข้างแปลกกว่าไทยลาว นั่นคือพ่อตลบคำเจ้าบ่าวต้องทำพิธีลักพาเจ้าสาว โดยพาสมัครพรรคพวกไปขโมยอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเงียบ ๆ บ้านเจ้าสาวจะดับไฟนอน (ทำพอเป็นพิธี) เจ้าบ่าวจะนำจ้าวหรือดาบขึ้นเรือนเจ้าสาวเพียงคนเดียว เจ้าบ่าวต้องวางดาบ หรือจ้าวบนเรือนเจ้าสาว โดยหันปลายดาบ หรือจ้าวเข้าข้างตนเอง และหันด้ามดาบ หรือจ้าวไปด้านเสาเอกของเรือน ซึ่งเป็นที่อยู่ของหิ้งวิญญาณ (หากวางดาบผิดจะถูกปรับไหม) จากนั้นเจ้าสาวก็จะมาพบเจ้าบ่าวพากันลงเรือน และนำขันห้า และ ไก่ต้ม 2 ตัวไปด้วย เมื่อเจ้าบ่าวพาเจ้าสาวลงเรือนได้แล้ว สมัครพรรคพวกที่ซ่อนตัวอยู่จะปรากฏตัวและร้องรำทำเพลงแห่แห่นเจ้าบ่าวเจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าว ฝ่ายพ่อแม่เจ้าสาวจะไปบอกผีเรือนว่า “อะจู้ บิดสะตะลา พร้ามิดสะจี้จ้อย” (แปลว่า เขาเอาลูกเอาผัวแล้ว ไม่ต้องเอาผัวไปตามเขาหรอก) หลังจากนั้นต้องพามาขมาพ่อแม่ฝ่ายสาวอีกครั้งหนึ่ง พ่อแม่เฒ่าถามได้ความว่าสมัครรักใคร่กันก็จะเลี้ยงดูกันอีกครั้งหนึ่ง การขอมานี้ไม่จำเป็นจะต้องทำในวันรุ่งขึ้น บางคู่มีลูกแล้วมาทำพิธีก็มี

2. **พิธีสาบกะมุด หรือชางกะมุด** คือ พิธีทำผี (ชาง-ทำ, กะมุด-ผี) กะโหล่เชื่อว่าหากไม่ทำพิธี ผู้ตายจะเป็นผีดิบ จึงต้องทำพิธีสาบกะมุดก่อนนำไปเผา ถ้าหากตายโหงจะต้องรอให้ครบปีก่อนจึงจะทำพิธี (ผู้ตายอายุน้อยกว่า 20 ไม่ต้องทำพิธี) คำวันก่อนจะนำไปเผา จะทำพิธีกัน โดยญาติใกล้ชิดของผู้ตายจะต้องร่วมพิธี เพื่อมิให้ญาติได้รับการกระทำจากผีดิบ เครื่องใช้มีผ้าลวดลายสวยงามพาดอยู่บนโลงศพ ชันกะหย่องทำด้วยไม้ไผ่สาน 2 ลูก มีจักจั่นสานจากไม้ไผ่ 4 ตัว (เชื่อว่าให้ผู้ตายมีความสุขเหมือนจักจั่นร้อง) มีจอกน้ำ หรือเหล้า ซองดอกไม้ 4 ซอง น้ำชาขยู่เป็น

ญาติผู้ใหญ่จะเป็นผู้กล่าวส่งวิญญาณ ญาติผู้ตายจะถือเครื่องของในพิธีด้วยอาการสงบ หลังจากกล่าวส่งวิญญาณจบแล้ว ญาติจะเดินวนรอบโลงศพซ้าย 3 รอบ แล้ววนขวาอีกสามรอบ ญาติผู้ตายคนหนึ่งจะตีพวงหรีด (คล้ายฆ้อง) เป็นจังหวะ คนอื่น ๆ จะร้อง เฮะ ๆ ๆ ๆ วันรุ่งขึ้นก็นำศพไปเผาได้ตามประเพณี

3. พิธีสะลา หรือใส่หีบ ใส่หีบเป็นพิธีกรรม ให้วิญญาณบรรพบุรุษประจำปี ดังกล่าวแล้วในสมัยอดีตนั้นผู้ชายกะลั้ จะเป็นผู้กระทำพิธี 6-10 คน นุ่งผ้าเตี่ยวไม่ใส่เสื้อ การทำพิธีจะเริ่มจากการเหยา (ทรงเจ้า) แล้วร้องรำพร้อมกับหีบ (กระทุ้งกระบอกไม้ไผ่) เป็นจังหวะไปด้วยอุปกรณ์อื่น ๆ มีข้าวสาร เหล้าไห (อุ) ไข่ ข้าว พะแนง หรือพวงหรีด (คล้ายฆ้อง) หน้าไม้และกระบอกไม้ไผ่ ปัจจุบันพิธีกรรมเปลี่ยนไปมาก กลายเป็นการเล่นประเภทหนึ่ง นั่นคือ ใช้ผู้หญิงพ่อนรำ ชายเป็นผู้หีบ (กระทุ้งกระบอก) แต่งกายสวยงามทั้งหญิงและชาย แต่หญิงยังรักษาชุดประจำเผ่าอยู่ ใส่เครื่องประดับทำด้วยเงินเท่าที่มีฐานะ ชายใส่เสื้อ นุ่งโจง ผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนเครื่องดนตรีเพิ่มเติมมากขึ้น มีกลองเสียง ฉาบ ฉิ่ง แคน ฯลฯ

การรักษาพยาบาล

ชาวโซ่ ซึ่งมีความเชื่อเรื่องอำนาจของผี ได้กล่าวถึงผีชนิดต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยมากมาย เท่าที่รวบรวมได้ เช่น

1. ผิดิบ หมายถึงผู้ตายที่นำไปเผาแต่ไม่ได้จัดพิธีที่ชาวโซ่เรียกว่า “ซางกมูท” ผิดิบชนิดนี้นอกจากจะมาหลอกหลอนญาติพี่น้องเพื่อนฝูงแล้ว ยังทำให้เกิดความเจ็บป่วยในครอบครัวได้ด้วย
2. ผีสุก หมายถึง ผู้ตายที่ผ่านการทำพิธีซางกมูทก่อนนำไปเผา แต่เมื่อเผาแล้วต้องทำพิธีเชิญวิญญาณผู้ตายให้มาอยู่ในบ้านเรือนต่อไป
3. ผีมูลหรือผีตระกูล คือผีที่เป็นญาติพี่น้อง เป็นบรรพบุรุษครอบครัว ผีชนิดนี้จะอยู่ที่เสาเอกหรือเสาแก้วของบ้าน
4. ผีต้อง เป็นคำที่หมายถึงผีที่มาทำร้ายให้เกิดความเจ็บป่วย
5. ผีหมอมนต์หรือผีเวทมนต์ คือผีซึ่งผู้ตายมีวิชาอาคม ผีชนิดนี้ชาวโซ่เชื่อว่าจะไม่ชอบอยู่เรือนชานของลูกหลาน แต่ชอบท่องเที่ยวไปตามที่ต่างๆ และอาจทำร้ายคนใดคนหนึ่งให้เจ็บป่วยได้
6. ผีน้ำหรือผีฟ้า คือผีที่มาจากที่อื่นเช่นมาตามกระแสน้ำหรือล่องลอยมาก็ได้ ผีชนิดนี้ทำให้เกิดความเจ็บป่วยได้เช่นเดียวกัน
7. ผีคุณ คือผีที่เกิดจากอำนาจคุณไสยของหมอไสยศาสตร์ของผู้หนึ่งผู้ใด ส่งมากระทำให้เกิดความเจ็บป่วย

8. ฝีปอบมีลักษณะพิเศษกว่าฝีชนิดอื่น ๆ คือเป็นทั้งฝีและเป็นทั้งคนที่มีชีวิต ซึ่งถ้าไม่สังเกตหรือผู้อื่นบอกกล่าวแล้วจะไม่ทราบว่าผู้นั้นเป็นปอบ ด้วยเหตุนี้เองฝีปอบจึงเป็นภัยต่อสังคมระดับหมู่บ้านมากกว่าฝีชนิดอื่น ๆ การเป็นปอบเกิดขึ้นได้หลายวิธี เช่น การสืบทายาท การสืบทอดสิ่งของจากผู้ที่เป็นปอบ หรือการเล่นคาถาอาคม ว่าน สมุนไพร แต่ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อห้ามของครูอาจารย์ จึงต้องเป็นปอบ

ฝีชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ หมอผีซึ่งใช้วิธีการทางไสยศาสตร์เท่านั้น ที่จะทราบว่าความเจ็บป่วยเกิดขึ้นเพราะผีอะไร ต้องการอะไร จะรักษาพยาบาลอย่างไร สิ่งเหล่านี้นอกจากจะทราบด้วยการสังเกตอาการผู้ป่วยแล้ว ยังทราบด้วยการสอบถามและการเสี่ยงทายซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

วิธีการรักษาพยาบาล อาจแบ่งหมอไสยศาสตร์เป็น 4 พวกคือ

1. หมอน้ำมนต์ หมอชนิดนี้จะเสกเป่าคาถาลงในน้ำมนต์ ที่เรียกว่าเสกเป่าคาถาน้ำมนต์ แล้วให้ผู้ป่วยดื่ม อาบ หรือทา หมอน้ำมนต์รักษาโรคทางกายและทางจิต และอาจมีหมอน้ำมนต์ที่เป็นพระภิกษุ

2. หมอมนต์ หมอชนิดนี้จะใช้มนต์คาถาอย่างเดียวกันในการรักษาคนไข้ และรักษาทั้งโรคทางกาย เช่น การปวดบวมตามร่างกาย เสกหนังเข้าท้องและรักษาโรคจิตที่เกิดจากผีชนิดต่าง ๆ หมอมนต์ที่มีความเชี่ยวชาญมีวิธีการสังเกตว่าผีอะไรที่เข้ามาเข้าคนในลักษณะอาการที่เรียกว่า “ผีเข้า” เช่น

ก. ฝีปอบ เมื่อสิ่งสูงคนมักจะย้มอ้าย ๆ มองหน้าหมอ

ข. ผีมูล ผีตระกูล ผีเชื้อ เมื่อสิ่งสูงคนจะไม่เกรงกลัวใคร ไม่หลบหน้าหลบตาเมื่อถูกจ้องมอง

ค. ผีฟ้าผีแกน เมื่อสิ่งสูงคนแล้วชอบสนุก

ง. ผีจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บอกชื่อคล้ายชื่อในวรรณคดี เวลาสิ่งสูงจะวางท่าเฉย ๆ

3. หมอทรง หมอชนิดนี้จะไม่ใช้คาถาของตัวหมอ แต่ทว่าจะมีผีที่อยู่ในบ้านตนติดต่อกับผีที่มาสืบสูงในร่างผู้ป่วย หมอทรงส่วนมากจะมีผีที่มีฤทธิ์อำนาจสูงในการขู่หรือปราบผีอื่น ๆ บางคนอาจมีผีจำนวนไม่น้อยที่ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากผีอื่น ๆ อย่างไรก็ดี ผีของหมอทรงมักใช้การเจรจาที่นุ่มนวลและขอให้ผีที่มาสืบสูงผู้ป่วยออกจากร่าง แต่ถ้าขัดขึ้นก็อาจแสดงฤทธิ์อำนาจให้เห็นเป็นการข่มขวัญจนยอมจำนนไปในที่สุด

4. หมอยาโบราณ หมอชนิดนี้แม้จะใช้สมุนไพรเพื่อสกัดเอาน้ำ น้ำมัน หรือรากไม้ใบไม้มาต้ม ฝนแล้วนำมาทาหรือดื่มก็ตามแต่ ก็จะไม่เสกเป่าคาถาอาคมในการรักษาด้วย มิได้ใช้การพยาบาลด้วยสมุนไพรหรือรากไม้ใบไม้แต่อย่างเดียว

เรือนของชาวกะโหล่

ชาวกะโหล่ปัจจุบันดำเนินชีวิตคล้ายกลุ่มไทย-ลาวมาก การสร้างเรือนอยู่อาศัยสร้างแบบลาว ใช้หญ้าคามหลังคา ผู้มีฐานะดีจะใช้ไม้กระดานมุงหลังคา ทำรูปคล้ายกระเบื้องดินเผา วางซ้อนทับกัน

กลุ่มชนเผ่าไทยญ้อ

ถ้าพิจารณาจากหลักกลุ่มชนเผ่าของมนุษยชาติ ซึ่งถือเอาสภาพความคล้ายคลึงกันทางด้านกายภาพตามพันธุกรรมแล้ว ชาวไทยญ้อซึ่งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง จัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มมองโกลอยด์ (Mongoloid) ทางตอนใต้ของจีน อินโดจีน ในกลุ่มที่พูดภาษาไทย อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาชาวไทยญ้อโดยอาศัยหลักความคล้ายคลึงกันทางด้านวัฒนธรรม การแต่งกาย ศาสนา ความเชื่อ ขนบประเพณี ชาวไทยญ้อถือว่า อยู่ในกลุ่มชนเผ่าไทย

ลักษณะของชาวไทยญ้อนั้น ภาษาพูดคล้ายกับชาวพื้นเมือง (ชาวไทย-อีสานทั่วไป) แต่เสียงแปร่งบางคำก็ไม่เหมือนกัน บางคำก็เหมือนกัน ผิวเนื้อเหลืองขาวมากกว่าดำ ขันเดิมนั้นพวกลายไฉ่ผมโหยง (ภาษาไทยเรียกว่า ทองผมมหาดไทย) ส่วนพวกผู้หญิงไฉ่ผมยาวเกล้าตรงกลางศีรษะ แต่สมัยนี้พวกชายไฉ่ผมเหมือนคนไทย และผู้หญิงก็ตัดผมเหมือนคนไทยเกือบหมดแล้ว เหลือพวกที่เกล้าผมบ้างเล็กน้อย โดยมากเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งไฉ่ผมมาแต่เดิม

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

เมื่อ ปี พ.ศ. 2351 ตรงกับแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีไทยเผ่าหนึ่งเรียกว่า “ไทญ้อ” อยู่เมืองหงสาวดีทางตอนเหนือของหลวงพระบาง พระราชอาณาจักรลาว ในครั้งนั้นหัวหน้าชาวญ้อชื่อ ท้าวหม้อ ภรรยาชื่อนางสุนันทา ได้พาบุตรและบ่าวไพร่จำนวน 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง ด้วยเหตุผลที่ถูกพระเจ้าหงสาวดีเนรเทศ เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์ฯ จึงอนุญาตให้พาครอบครัวและพรรคพวกไปตั้งเมืองที่ปากน้ำสงคราม ริมแม่น้ำโขง (ปัจจุบันคือตำบลไชยบุรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม) และตั้งท้าวมหม้อให้เป็นพระหงสาวดีขึ้นตรงต่อนครเวียงจันทน์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2369 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ จึงอพยพหนีไปอยู่เมืองญวน พระยาหงสาวดี (ที่ตั้งเมืองอยู่ที่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง) ก็อพยพครอบครัวและบ่าวไพร่ข้ามแม่น้ำโขงไปฝั่งซ้ายและตั้งเมืองใหม่ชื่อว่า “เมืองหลวงปู่เลง” ขึ้นตรงต่อเมืองญวน

ในปี พ.ศ. 2371 เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์กลับจากเมืองญวนมานครเวียงจันทน์และคิดกบฏต่อกรุงเทพฯ อีกครั้ง แต่ทัพไทยตามจับเจ้าอนุวงศ์และครอบครัวมาได้ ในขณะเดียวกันก็กวาด

ตอนราษฎรจากเมืองปทุมมาตั้งเมืองใหม่ชื่อ “เมืองท่าอุเทน” (ปัจจุบันคือ อำเภอท่าอุเทน จังหวัด นครพนม) ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2373 โปรดเกล้าให้ตั้งเจ้าเมืองหลวงปทุมมาเป็น “พระ ศรีวรราช” เจ้าเมืองท่าอุเทนคนแรก

ในปี พ.ศ. 2379 พระมหาอำมาตย์ (ป้อม) และพระมหาสงครามเกณฑ์กำลังพลเมืองฝ่าย ตะวันออกเฉียงเหนือยกกองทัพไปตั้งอยู่นครพนมจัดการและปราบปรามบรรดาหัวเมืองฝั่งโขง มีเมืองมหาชัยเป็นต้น ขณะนั้นพระคำก่อน เจ้าเมืองคำเกิด มีความเห็นว่าเจ้าอนุวงศ์แห่งกรุงเวียง จันทน์ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ยังยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ เมืองคำเกิดเป็นเมืองน้อยก็ควร จะสวามิภักดิ์ด้วย ดังนั้นจึงได้ทำบัญชีราษฎรชายหญิง ภูิกษุ สามเณรได้ประมาณ 2,895 คนขึ้น อยู่ในปกครองของพระคำก่อน นำไปขึ้นสวามิภักดิ์ต่อกรุงเทพฯ พระยาอำมาตย์จึงนำความขึ้น กราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาปี พ.ศ. 2382 ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงรับไว้ในร่มพระโพิศสมภาร ท้าวคำก่อนจึงได้พาราษฎรอพยพมาจากเมือง คำเกิดลงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน สัญญาบัตร บรรดาศักดิ์ให้พระคำก่อนเป็น “พระสุวรรณภักดี” ปกครองเมืองท่าขอนยาง แต่ให้ขึ้น อยู่กับเมืองกาฬสินธุ์ (ปัจจุบันท่าขอนยางเป็น ต.ท่าขอนยาง อยู่ใน อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม) ส่วนราษฎรที่ตกค้างอยู่ที่เมืองคำเกิดนั้น ให้คงเป็นไพร่หลวงเก็บส่วยขึ้นเมืองท่าขอนยาง

ปี พ.ศ. 2395 พระสุวรรณภักดีถึงแก่กรรม จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาดเป็นพระสุวรรณ ภักดี ให้ท้าวหนุมตรคนใหญ่ของพระสุวรรณภักดีเป็นอุปฮาด และให้ท้าวหงส์บุตรคนที่ 2 เป็นราช วงศ์ รับราชการฉลองพระเดชพระคุณสืบต่อมา ปี พ.ศ. 2418 พระสุวรรณภักดีถึงแก่กรรม รุ่งขึ้นปี พ.ศ. 2419 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้อุปฮาด (ท้าวหนุมตร) เป็นพระสุวรรณภักดี ให้ราชวงศ์ (ท้าวหงส์) เป็นอุปฮาด ต่อมาปี พ.ศ. 2427 พระสุวรรณภักดี (ท้าว หนุมตร) ได้พาไพร่พลประมาณ 300 คน อพยพไปทำราชการ เพื่อขึ้นกับเมืองท่าอุเทน (อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม) ดังนั้นจึงคงเหลือแต่อุปฮาดปกครองเมืองท่าขอนยางแต่ตามลำพัง

ในปี พ.ศ. 2447 อุปฮาด (ท้าวหงส์) ถึงแก่กรรม รุ่งขึ้น ปี พ.ศ. 2448 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบ เมืองท่าขอนยาง เป็นอำเภอท่าขอนยาง ต่อมาปี พ.ศ. 2454 จึงยุบอำเภอท่าขอนยางเป็นตำบลขึ้น อยู่กับอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มาจนทุกวันนี้ (พระโพธิวงศาจารย์. 2469)

จากประวัติชาวไทยภู้อยู่โดยสงบพอจะประมวลความได้ว่า ชาวไทยภู้อย่อยอพยพเข้ามาใน ประเทศไทย ได้มีการอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ใน 2 พื้นที่คือบริเวณอำเภอท่าอุเทน จังหวัด นครพนมและท้องที่ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามและได้มีการสืบทอด วัฒนธรรมประเพณีต่อมาอย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันสภาพความเป็นอยู่ก็มิแตกต่างจากคนไทยใน ภาคอีสาน

ถิ่นฐานของชาวญ้อในประเทศไทย

แม้ว่าชาวไทยญ้อจะเป็นกลุ่มชนที่ไม่ใหญ่มากนัก และกาลเวลาที่อพยพเข้ามาในดินแดนประเทศไทยจะนานร่วม 200 ปี เท่าที่ปรากฏว่าเป็นชุมชนชาวไทยญ้อที่สำคัญจะมีอยู่ในพื้นที่ 7 จังหวัดคือ

1. จังหวัดสกลนคร
 - บ้านกุดนางแดง บ้านหนามแท่ง อำเภอพรรณานิคม
 - บ้านจำปา บ้านดอกนอ บ้านบุงเป้า บ้านนาสีนวน
 - อำเภอวานรนิวาส
 - บางหมู่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง อำเภออากาศอำนวย
 - อำเภอกุดบาก และอำเภอกุสุมาลย์
2. จังหวัดนครพนม
 - เกือบทุกหมู่บ้านในเขตอำเภอท่าอุเทน และกิ่งอำเภอโพนสวรรค์
 - บางหมู่บ้านในเขตอำเภอนาหว้า อำเภอศรีสงคราม
 - อำเภอเรณูนคร อำเภอปลาปาก อำเภอนาแก และ อำเภอเมือง
3. จังหวัดกาฬสินธุ์
 - บ้านสิม บ้านหนองแวง บ้านสา ตำบลอิติ้อ อำเภอยางตลาด
 - บ้านหนองไม้ตาย ตำบลโคกเครี อำเภอสหัสขันธ์
4. จังหวัดมหาสารคาม
 - บ้านท่าขอนยาง บ้านกุดน้ำใส บ้านยาง บ้านลิ้นฟ้า
5. จังหวัดอุดรธานี
 - บ้านนาเย่ง อำเภอกุมภวาปี
6. จังหวัดหนองคาย
 - บางหมู่บ้านในอำเภอท่าบ่อ
7. จังหวัดมุกดาหาร
 - ตำบลดงเย็น อำเภอเมือง
 - บางหมู่บ้านของอำเภอนิคมน้ำอภัยและอำเภอดงหลวง

เฉพาะในส่วนของกิ่งอำเภอโพนสวรรค์ (เป็นอำเภอใหม่ที่แยกออกมาจากอำเภอท่าอุเทน เมื่อปี พ.ศ. 2528) มีหมู่บ้านชาวไทยญ้ออยู่ทั้ง 6 ตำบล รวม 49 หมู่บ้าน มีชาวไทยญ้ออยู่ประมาณ 35,000 กว่าคน ส่วนชาวไทยไล้้นั้นมีอยู่ประมาณ 15,000 กว่าคน เท่านั้น

ลักษณะทางชนเผ่า

การแต่งกาย

หลักฐานทางด้านเอกสารที่ได้กล่าวถึงการแต่งกายของชาวไทยญ้อมีอยู่น้อยมาก จะพบก็เพียงจากหนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ 18 ตอนที่ 1 ว่าด้วยชนชาติผู้ไทและชาติญ้อซึ่งเรียบเรียงโดยพระโพธิวงศาจารย์ (2469) โดยบันทึกไว้ว่า

การแต่งกายของผู้ชาย

ก. ชั้นเดิมเป็นผู้มีตระกูล หรือมีทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักฐาน ชอบใช้เครื่องตกแต่งที่ส่งมาจากประเทศญวน มีผ้าฝ้ายและไหมต่าง ๆ ใช้ตัดเสื้อคล้ายเสื้อญวน คือเป็นเสื้อผ่าอกแขนยาวและกว้าง นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้าที่ใช้นุ่งเป็นผ้าทอพื้นเมือง คือ ผ้าไหมควบ หรือที่เรียกกันว่า “ผ้าหางกระรอก”

ข. ถ้าเป็นราษฎรสามัญ ใช้เสื้อที่ทอด้วยผ้าสีดำตามภาษาญวนเรียกว่า “เสื้อปีก” มีลักษณะคล้ายเสื้อที่ชาวนาใส่ทำนา คือเป็นเสื้อผ่าอกใช้กระดุมไม่น้อยกว่า 9 เม็ด ทรงรัดตัวและเอว ต่อจากเอวผายออกปกหน้าขา มีลายทั้ง 2 ข้าง ขลิบริมด้วยสีต่าง ๆ ตามแต่ชอบส่วนผ้านุ่ง ภาษาญวนเรียกว่า “ผ้าซิ่น” คือทำด้วยผ้าสีดำ นุ่งโจงกระเบน แต่มาในสมัยนี้ได้เปลี่ยนแปลงเหมือนคนไทย คือมีผ้านุ่งสีม่วง กางเกงจีน และสวมเสื้อเหมือนคนไทยเกือบหมดแล้ว

การแต่งกายของผู้หญิง

ก. ในชั้นเดิมการแต่งกายของผู้หญิงที่มีตระกูลหรือมีทรัพย์สินสมบัติจะชอบนุ่งซิ่นทิวหรือซิ่นน้ำเปียก และนิยมการห่มผ้า คือห่อสะไบเฉียง ผ้าห่มมักซื้อมาจากประเทศญวน นอกจากนี้ก็มีใส่จอนหู กำไลข้อมือ กำไลเท้าซึ่งทำด้วยเงินและทอง และแหวนทองรูปพรรณต่าง ๆ

ข. ส่วนการแต่งกายของหญิงธรรมดา นุ่งซิ่นฝ้าย เรียกว่า “ซิ่นตามืด. ถ้าเป็นซิ่นใหม่ก็เรียกว่า “ซิ่นหมี่” ถ้าทำด้วยผ้าฝ้ายกับไหมก็เรียกว่า “ซิ่นซิ่น” มีลวดลายต่าง ๆ กัน และนิยมห่มผ้าสะไบเฉียง แต่มาสมัยนี้การแต่งกายของหญิงชั้นดีและหญิงธรรมดาได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ ซิ่นยังนุ่งอย่างเดิม พวกสาวรุ่นใหม่นิยมใส่เสื้ออย่างหญิงไทยสมัยนี้ ห่มผ้าก็มีบ้างแต่น้อยเต็มที โดยมากเป็นพวกขัดสน

นางยศ มากอง ได้เล่าถึงการแต่งกายของชาวไทยญวนว่า “ใส่เสื้อดำ ซิ่นดำที่ญวนครามเครื่องประดับจะใช้เงิน เช่น เงินห้าเงินสิบ รวมทั้งต่างหูด้วย ซิ่นดำต่อหัวต่อตีน เก็บซิด นุ่งซิ่นใหม่ทำผมเป็นมวย มัดด้วยผ้าแพร หรือเกี้ยวขอตนเอง บางครั้งค่าหมากที่คายออกก็เก็บไว้ที่มวยผมได้ ข้อมือจะเต็มไปด้วยกำไล (ทองแขน) นิ้วมือก็ใส่แหวน ซึ่งทำจากเงินฮาง (เงินฮาง คือ เงินที่มีเนื้อบริสุทธิ์ร้อยละ 98 ขึ้นไป มีลักษณะเหมือนรางข้าวหมู (ฮาง = ราง) มีขอบโดยรอบเหมือนแฉมเรือทางด้านหน้า มีตราประทับเป็นอักษรญวนทางด้านหัว เงินฮางมีน้ำหนัก 6 ตำลึง 6 สลึง (คิลปากกร, กรม. 2516.)

ปัจจุบันการแต่งกายแบบเดิมเกือบจะหมดไปแล้ว จะเหลืออยู่บ้างก็เฉพาะคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น การไหลบ่าเข้าไปของวัฒนธรรมเมืองทำให้คนรุ่นใหม่ (20 กว่าปีมานี้) หันมานิยมซื้อเสื้อผ้าจากตลาดใฝ่มากกว่า ทั้งนี้เพราะสะดวกและได้เลือกสีสันทึ่สวยงาม ดังนั้นปัจจุบันชาวไทยญวนเกือบทุกหมู่บ้านก็มีการแต่งกายไม่แตกต่างอะไรกับคนไทย - อีสานทั่ว ๆ ไป

ภาษา

ชาวไทยญ้อมีภาษาพูดพื้นฐานเหมือนภาษาไทย-ลาว (ภาษาอีสาน) โดยทั่วไป แต่มีความแตกต่างที่สำเนียงเล็กน้อย คือมีน้ำเสียงอ่อนหวาน ไม่ห้วนสั้นเหมือนไทย-ลาวผิวขาว ภาษาไทยญ้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไทยซึ่งเป็นภาษาของคนกลุ่มน้อย

อาหาร

อาหารการกินล้วนแล้วแต่ได้มาจากธรรมชาติทั้งสิ้น ซึ่งจะมีในแทบทุกฤดูกาล อาทิ เช่น สัตว์ป่า หนูป่า นกต่าง ๆ อาหารตามแหล่งน้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด เป็นต้น อาหารจำพวก หน่อไม้ต่าง ๆ ก็มีมากระบบเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ในแต่ละวันจะหากินไปเป็นวัน ๆ เท่านั้น ไม่เคยใช้ของในเมืองเลย

“อาหารการบริโภคพวกญ้อรับประทานข้าวเหนียว ปลาธำเป็นอาหารสำคัญขาดไม่ได้ ส่วนนอกจากนี้รับประทานเช่นเดียวกันกับคนชาวพื้นเมือง”

ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า ข้าวเหนียวเป็นข้าวที่ปลูกและรับประทานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนกับข้าวนั้นทุกวันนี้เริ่มหายากขึ้น เพราะป่าเริ่มหมด คนก็เพิ่มมากขึ้น จะพอมีไม่ขาดก็เฉพาะในช่วงฤดูฝน หรือยามทำนาเท่านั้น ส่วนใหญ่ช่วงฤดูแล้งจะต้องหาซื้อของจากในเมืองมารับประทาน

พิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนา

จารีตประเพณีต่างๆ ชาวไทยญ้อก็ยังคงปฏิบัติสืบต่อมาอย่างไม่ขาดช่วง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับการเกิด พฤติกรรมการบริโภคแบบดั้งเดิมในขณะอยู่กรรม (ภายหลังการคลอดบุตร) ประเพณีเกี่ยวกับการบวชนาค การแต่งงาน งานศพ งานประเพณีขึ้นบ้านใหม่ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ รูปแบบของพิธีกรรมในประเพณีเหล่านี้ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวไทยญ้อตลอดมา

ศาสนา วิถีชีวิตของชาวญ้อได้ผสมผสานความเชื่อกับพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งแสดงออกได้จากประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ และหลักในการปฏิบัติตน การทำบุญสร้างกุศลถือเป็นเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตของคนไทยทั่วทุกภาค ซึ่งปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยญ้อก็เช่นกันในรอบ 1 ปีจะมีช่วงของการทำบุญในแทบทุกเดือน เหมือนกับชาวไทยอีสานทั่วไปคือ “ฮีตสิบสอง” อันเป็นจารีตประเพณีที่สำคัญยิ่ง เช่น เดือนอ้าย ประเพณีนาวานเกี่ยวข้าวทวดข้าว เดือนยี่ ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ เดือนสาม วันขึ้น 3 ค่ำ เป็นวันบายศรีสู่ขวัญบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลักในการปฏิบัติตนหรือคลองธรรม 14 อย่าง อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติต่อกันของผู้คนในชุมชนหรือผู้คนกับวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น คลองที่ 1 เดือนหกให้ทำบุญเบิกบ้าน ขน

ทรายเข้าวัด และก่อพระเจดีย์ทราย ปั้นรูปพระยานาคให้ฝน คลองที่ 4 ให้ทำบุญอุทิศผลไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

ระบบความเชื่อ ในชุมชนไทยญ้อก็ยังคงมีความเชื่อที่หลากหลายปะปนกัน กล่าวคือ ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งทีนอกเหนือธรรมชาติ เช่นมีการบวงสรวงขอฝน เป็นต้น ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา เชื่อว่าการทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี รวมทั้งเรื่องบาป บุญต่างๆ ความเชื่อแบบคติพราหมณ์ เช่นพิธีกรรมที่มีหมอขวัญ (งานแต่งงาน) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีต่างๆ เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีนา เป็นต้น ระบบความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยญ้ออย่างมาก การละเลยไม่ประพฤติปฏิบัติตามอาจจะมีผลถึงความเจ็บป่วย หรือเสียชีวิตได้

เรือนของชาวไทยญ้อ

รูปแบบของเรือนของชาวไทยญ้อบ้านโพนเพ็กจากการสังเกตจะพบว่าเหมือนกับเรือนของหมู่บ้านอีสานทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ

1. ยกใต้ถุนสูง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก นอกจากนี้แล้วยังเกิดประโยชน์ด้านอื่น เช่น

ใช้เนื้อที่ว่างใต้ถุน เก็บเครื่องมือการเกษตร ทำคอกสัตว์ เก็บฟืน ใช้เป็นที่ทอดผ้า หรือใช้เป็นที่พักผ่อนในยามว่างจากการทำไร่นา

2. ลักษณะอาคาร บางส่วนโปร่งลม และเปิดโล่ง ได้แก่ การออกแบบฝาเรือน เพื่อให้อากาศถ่ายเทเข้าสู่ภายใน เช่น ฝาไม้ไผ่สาน ฝาเก็บตอง หรือมีฉนวนก็เปิดโล่งในบางส่วน เช่น เฉลียง ซานบ้าน เป็นต้น

ลักษณะของบ้านเรือนที่ยกเสาสูงหรือมีใต้ถุนสูงขึ้น สุจิตต์ วงษ์เทศ (2530) ให้ความเห็นว่า “เป็นลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในตระกูลไทย-ลาว ซึ่งแต่ก่อนมักกล่าวกันว่าเหตุที่ผู้คนไทย-ลาว ยกเรือนที่มีเสาสูงก็เพื่อหนีน้ำท่วม เพราะผู้คนในกลุ่มนี้ชอบปลูกบ้านเรือนในบริเวณน้ำท่วมถึง แต่ในอีสานและสิบสองปันนานั้น ผู้คนในตระกูล ไทย-ลาว ปลูกเรือนอยู่อาศัยทั้งในบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำและบนหุบเขา แต่ก็ล้วนยกเสาสูงเสมอกันทั้งสิ้น แล้วใช้พื้นที่ใต้ถุนเก็บสิ่งของเครื่องมือทำมาหากิน เช่น เครื่องมือทำนาทำไร่

กลุ่มชนเผ่าไทยใหญ่

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

กลุ่มชนเผ่าไทยใหญ่มีความเป็นมาเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นฐานมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่นเดียวกับกลุ่มชนเผ่าอื่นๆ หลายกลุ่มชนเผ่า กล่าวคือ เริ่มต้นในสมัยพระนั่งเกล้าฯ ประมาณ พ.ศ. 2370 เมื่อปราบกบฏพระไชยเชษฐาธิราชที่ 3 (เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์) แม่ทัพใหญ่ คือ พระยาราชสุภาวดี (สิงห์ ต้นตระกูลสิงหเสนี ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าพระยาบดินทร์เดชาสภุหนายก) ยกทัพมาปราบเวียงจันทน์เจ้าเมืองสกลทวาปีและนครพนมขัดอาญาศึกไม่เตรียมผู้คนเสบียงอาหาร ดินปืน จึงถูกตัดคอ แม่ทัพใหญ่จึงให้พระสุนทรราชวงศา (ท้าวฝ่ายหรือฝ่ายต้นตระกูลยศสุนทร) เจ้าเมืองยโสธร เป็นเจ้าเมืองนครพนมอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตั้งเมืองบริเวณภูพานนี้ทั้งหมด เมื่อปราบเวียงจันทน์ก็กระทบกับเวียดนามที่หนุนหลังอยู่ จนเกิดศึกใหญ่อาณานิคม-สยามยุทธ 14 ปี ราษฎรที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็ได้รับความเดือดร้อน เพราะเป็นสมรภูมิรบ ฝ่ายไทยจึงถือเป็นนโยบายสำคัญในการเกลี้ยกล่อมชักชวนให้ข้ามโขงมาฝั่งขวา โดยให้เข้าเมืองเดิมมาตั้งเมืองใหม่ และสามารถสืบตระกูลเจ้าเมืองได้เหมือนเดิม

ชาวใหญ่จากเมือง “ฮ่อมท้าว” แขวงจำปาศักดิ์ โดยท้าวศรีสุราชเป็นหัวหน้า ได้อพยพมาประมาณ 2 พันคนเศษ ตั้งหลักอยู่บ้านม่วงริมยาม (แม่น้ำยม) ประมาณ พ.ศ. 2373 คือ ท้องที่อำเภออากาศอำนวยปัจจุบัน แต่ขึ้นกับเมืองนครพนม เพราะเมืองสกลทวาปีร้างถูกอาญาศึกอพยพผู้คนไปปราจีนบุรี

พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองนครพนมเสร็จราชการสงครามแล้ว (ประมาณ พ.ศ. 2378) จึงกลับเมืองยโสธรตามเดิม ท้าวจันโสมซึ่งเป็นท้าวเพี้ย (ข้าราชการอีสานโบราณ) บ้านม่วงริมยาม ซึ่งคงจงรักภักดีต่อพระสุนทรราชวงศามาก ได้ชักชวนชาวใหญ่ประมาณพันคนเศษติดตามไปเมืองยโสธรด้วย และตั้งหลักแหล่งอยู่ “บ้านกุดลิง” เมืองยโสธร

ท้าวจันโสมเห็นว่า “บ้านกุดลิง” คับแคบลำบากในการทำกิน ซึ่งเหตุผลอีกอย่างประกอบกันคือ พระสุนทรราชวงศา (ท้าวฝ่าย) เจ้านาย อาจจะอสังกรรมหมดความผูกพันหรืออาจจะคิดถึงญาติพี่น้องชาวใหญ่เดิมที่บ้านม่วงริมยามก็ได้ จึงอพยพกลับมาใกล้บริเวณเดิมอีกที่บ้านแร่ (ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร) แต่คงนำชื่อ “บ้านกุดลิง” ตามมา จะเป็นปี พ.ศ. ไตไม่ปรากฏ และคาดว่าท้าวจันโสมหัวหน้าชาวใหญ่อาจจะถึงแก่กรรมที่นี่ หัวหน้าคนต่อมาคือ “จันคำ” ซึ่งอาจเป็นบุตร (จัน คือ อาจารย์ผู้บวชหลายพรรษา)

ชาวใหญ่บ้านกุดลิง (ตำบลแร่) ยังไม่พอใจอีก อาจเป็นเพราะทำไร่นาไม่ได้ผล เพราะดินมีแร่หรือแ่่มาก จึงอพยพมาอยู่ที่ “บ้านชุมแสงห้วยนา” (ตำบลวานรนิวาส) ซึ่งเป็นที่ตั้งสุดท้าย

ปัจจุบัน พงศาวดารอีสานกล่าวว่า พ.ศ. 2400 ชาวไทยแตกหมู่แตกกองเป็น 2 พวก ขอลี้ภัยขึ้นกับเมืองยโสธร และพวกขอลี้ภัยขึ้นกับเมืองสกลนคร

ซึ่งทางกรุงเทพฯ ได้ใช้เวลาสืบสวนสอบสวนเดินทางไปมาถึง 4 ปี เพื่อแก้ปัญหาระหว่างเมืองยโสธรเจ้านายเดิมกับเมืองสกลนคร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงทรงตั้งเมือง (จังหวัด) ให้ใหม่ และพระราชทานสาส์นตราตั้ง ทั้งเปลี่ยนชื่อเป็นเมือง “วานรนิวาส” เมื่อวันจันทร์แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ปีระกา ตรีศก จ.ศ. 1223 ตรงกับวันจันทร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2404 ซึ่งกว้างขวางรวมเขตปัจจุบันของอำเภอยโสธร อากาศอำนวย บ้านม่วง คำตากล้า และบางส่วนของเมืองจำปาชนบท (พังโคน) และอำเภอบ้านหิน (สว่างแดนดิน) ด้วย โดยเมืองวานรนิวาสมีฐานะเป็นเมืองจัตวา เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น “พระ” มีราชทินนามว่า “พระประจักษ์ราชวรรักษา” (จันคำ ต้นตระกูลศรีภาพร)

ถิ่นฐานของไทยโย้ยในประเทศไทย

ชาวไทยโย้ยหลังจากที่ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานเป็นที่แน่นอนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ก็ได้กระจายชุมชนอยู่ในเขตอำเภออากาศอำนวย และบางส่วนของอำเภอยโสธร-นิวนาส จังหวัดสกลนคร และบางส่วนอยู่ในเขตจังหวัดยโสธร

ลักษณะทางชนเผ่า

การแต่งกาย

กลุ่มชนเผ่าไทยโย้ยได้มีการเคลื่อนย้ายและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มชนเผ่าไทยย้อ รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มไทยลาว ทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของกลุ่มไทยโย้ยกลมกลืนกับกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวโดยทั่วไป เว้นกรณีเครื่องนุ่งห่มของไทยโย้ยบ้านโพนแพ่งเมื่อ 50 ปีที่แล้ว มีการใช้ผ้าฝ้ายเป็นสำคัญ โดยใช้ผ้าที่ผลิตจากฝ้ายย้อมสีคราม นำมาใช้ในการแต่งกาย แต่ปัจจุบันมักใช้เสื้อผ้าจากการซื้อในตลาดเพื่อความสะดวก

ภาษา

ภาษาไทยโย้ยเป็นกลุ่มภาษาในตระกูลไท เป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยที่เรียกว่าภาษาไทยโย้ย ที่ชาวไทยโย้ยปัจจุบันยังคงใช้สื่อสารกันถึงร้อยละ 77.48% แสดงว่ามีการรักษาเอกลักษณ์ของภาษาไว้อย่างต่อเนื่อง สำเนียงของชาวไทยโย้ยจะลากเสียงยาว สระจะกลายเป็นสระอา สระอาก็จะลากเสียงเหมือนกับมี 3-4 ตัว และคำอุทานเสริมบทถ้าเป็นชาวญ้อจะออก “ละบ้อ” ชาวโย้ยก็จะว่า “หาวา นอน ฮ้อ”

อาหารของชาวไทยญ้ย

ชาวไทยญ้ยนิยมการทำอาหารดังนี้

1. แกงหน่อไม้ ส่วนประกอบมีหน่อไม้ หนุ่ยนาง ข้าวสาร ผัก ปลา พริก ผักชะอม ผักสะแหะ ผักแขยง ปลาร้า ผงชูรส

2. อ่อมซี่เหล็ก ส่วนประกอบ ซี่เหล็ก หนุ่ยนาง พริก ข้าวสาร ผักชะอม ใบแมงลัก หนังกึม ปลา ปลาร้า

วิธีทำ ทำเช่นเดียวกับแกงหน่อไม้

3. ซุปหน่อไม้ ส่วนประกอบ หน่อไม้ที่เผา งา หนุ่ยนาง ปลาร้า พริก หอม ปลา เนื้อ หมู

วิธีทำ ซอยหน่อไม้ให้เป็นฝอย ๆ แล้วต้มให้จืด นำหนุ่ยนางที่ขยี้แล้วนำไปต้ังไฟ และนำปลาร้าใส่ด้วย แล้วคั่วงาใส่กับหอม ปรงรสให้อร่อย

4. แกงอ่อม ส่วนประกอบ มีแกงอ่อมไก่ แกงอ่อมปลา

5. ลาบเทา ส่วนประกอบ ตะไคร้ที่มันเป็นสีเขียวอยู่ตามน้ำ (เรียกว่าเทา) หอย ถั่วฝักยาว ขิง ข่า ตะไคร้ ปลา ปลาร้า พริก หอม แล้วนำมาคลุกให้เข้ากัน ต้องทำให้สุกด้วย

สรุปแล้วอยากกินอะไรก็ไปหา ถ้าหาไม่ได้ก็ไม่ได้กิน ก็กินข้าวกับปลาร้า แต่สมัยนี้ก็มีแม่ค้าไปซื้อของจากในอำเภอมาขายก็ได้้นำเงินไปซื้อกินบ้าง

อาหารเที่ยง คนส่วนใหญ่ชอบกินส้มตำกับข้าว

อาหารเย็น ส่วนมากก็ทำง่าย ๆ กินง่าย ๆ และทำอาหารทางอีสานหมดเลย ผลไม้ก็กินตามที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

ชาวไทยญ้ย เป็นกลุ่มชนเผ่าที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เช่นเดียวกับกลุ่มชนเผ่าอื่น ๆ เช่น ไทย-ลาว, ไทยย้อ ทำให้ชาวไทยญ้ยมีคติความเชื่อใกล้เคียงกับกลุ่มชนเผ่าที่ได้กล่าวมา กล่าวคือมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีชาวบ้านที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง โดยมีประเพณีซึ่งมีความเกี่ยวพันกับการสร้างบุญกุศล เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตการปลูกข้าว เกี่ยวพันกับช่วงระยะเวลา 12 เดือน ซึ่งเป็นหลักของประเพณีทั่วไปในถิ่นอีสาน (ไทย-ลาว) นอกจากนี้ชาวไทยญ้ยยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีบ้าน (ผีเฮือน) คือเชื่อว่า ผีญาติพี่น้อง, พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ตายไปแล้ว เป็นผีเฮือนที่คอยดูแลรักษาลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัยจากภยันตรายต่าง ๆ

ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา โดยจะมีศาลปู่ตาเป็นที่ทำบุญเลี้ยงผีปู่ตาของคนภายในหมู่บ้าน

ความเชื่อเรื่องผีน้ำ ในกรณีของชุมชนชาวไญ้ที่บ้านโพนแพง อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร อาศัยอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ชาวชุมชนไทยไญ้จะมีความเชื่อในเรื่องผีน้ำ เมื่อผู้ใดทำกิจกรรมในลุ่มน้ำและมีเหตุไม่สบายมักอ้างว่ามาจากผีน้ำจากน้ำยาม

ความเชื่อเรื่องเสียงค้อง

เป็นความเชื่อเรื่องการทำนายของหาย โดยมีการทำนายโดยเชิญท้าวเซียงมาที่ซ่องหาปลา แล้วสอบถามเรื่องของหายได้

นิทานชาวบ้าน

นิทานของชาวไทยไญ้กรณีบ้านโพนแพง เมื่อก่อนจะเป็นนิทานท้าวเซียงเมียง หรือผีกองก้อย

1. เรื่องท้าวเซียงเมียง

มีครอบครัวหนึ่งลูกมีลูก 2 คน คนที่ชื่อท้าวเซียงเมียงและน้องอีกคน วันหนึ่งพ่อแม่ต้องไปทำไร่ บอกท้าวเซียงเมียงว่าคว้นน้องเด้ออย่าให้น้องร้องไห้ พออยู่ ๆ ไปน้องก็ร้องไห้ ท้าวเซียงเมียงก็ทำตามทีแม่สั่งทันที คือ คว้นน้อง โดยการเอาน้องมาผ่าเอาซี่ออกให้หมด ล้างให้สะอาด แล้วเอาไปนอนไว้ดังเดิม พอพ่อแม่กลับมาจากไร่ก็ถามท้าวเซียงเมียงว่า น้องนอนตื่น ร้องไห้อยู่บ่ ท้าวเซียงเมียงตอบว่าร้องไห้ครั้งเดียว แล้วก็ควไปแล้ว แม่ก็ไปดูน้องปรากฏว่าน้องตายไปแล้ว

2. เรื่องงูเหลือมบมิพิษ

เมื่อก่อนเล่ากันว่างูเหลือมมีพิษมากมายกัดอะไรก็ตายหมด อยู่มาวันหนึ่งงูเหลือมไปกัดตาบตาบตาย แล้วก็มีการพูดคุยกันว่า “งูเหลือมกันบ่ตาย” งูเหลือมได้ยินดังนั้นงูเหลือมโมโหมาก จึงคายพิษในตัวออกให้หมด งูตัวเล็กตัวน้อยก็พากันมากินพิษงูเหลือมหมด ตัวไหนกินมากมีพิษมาก ตั้งแต่นั้นมางูเหลือมเลยไม่มีพิษอีกเลย

3. เรื่องผีกองก้อย

มีครอบครัวตาดี ตาดีจะไปหาปลาโดยการใส่ไซ ตาดีไปกู้ไซขึ้นมาเมื่อไรก็ไม่มีปลา เขาเล่ากันว่าผีกองก้อยแม่ลูกอยู่บริเวณนี้ แล้วอยู่มาวันหนึ่งตาดีไปแอบดูจึงเห็นผีกองก้อยมาซมียปลา ตาดีก็เข้าไปขัดขวาง แต่แพ้ผีกองก้อย ตาดีจึงโดนผีกองก้อยแบกเอาไปไว้ที่ถ้ำ แล้วปิดปากถ้ำด้วยก้อนหินขนาดใหญ่ ชังตาดีไว้ 7 วัน โดยไม่ได้กิน ข้าว อยู่มาวันหนึ่งตาดีจึงใช้มือลูกผีกองก้อยไปผลักหินที่ปิดปากถ้ำ มันก็เปิดออก แล้วตาดีก็วิ่งหนีไป ได้ลักพังกก็เหนื่อยมาก มาถึงบริเวณที่คนเขาขุดเผือกขุดมัน ตาดีเลยเอาหัวซุกลงไปหลุม กล่าวถึงผีกองก้อยกลับมาจากหา กิน ปรากฏว่าถ้ำเปิดอยู่จึงถามลูกว่าตาดีไปทางไหน ผีกองก้อยก็ตามไปทางที่ลูกบอก ก็ไปเจอตาดี เอานิ้วชี้ที่เอวก็ใส่สะดุ้ง ไม่หัวเราะ และตาดีก็ผายลมออกมา ผีกองก้อย همینจึงคิดว่าตาดีตายแล้ว จึงกลับไปเอาไหเงินไหทองมาให้ตาดีแล้วกลับถ้ำไป ตาดีเมื่อเห็นว่าผีกองก้อยกลับไปแล้วจึงลุกขึ้น แล้วแบกไหเงินไหทองกลับบ้าน ตาดีจึงรำรวย อยู่มาวันหนึ่งมีเพ็ญรักของตาดีชื่อว่าตามี

จึงมาถามข่าวว่าทำไมตาสีจึงมีเงินทองมากมาย ตาสีจึงเล่าความจริงทั้งหมดให้ตามีฟัง ตามีได้ฟังอย่างนั้นแล้วจึงทำตามตาสี เพราะต้องการร่ำรวยเหมือนตาสี ฝีกองก๋อยแบกตามีไปยังถ้ำ ตามีอยู่ได้ 3 วัน จึงหิวนมาก และต้องการเงินทองจึงใช้มือลูกของฝีกองก๋อยผลักให้หินเปิด จึงวิ่งหนีไปบริเวณที่เขาขุดเผือกขุดมัน แล้วเอาหัวไปซุกลงที่หลุม ฝีกองก๋อยเดินมาหาแล้วเจ็จึงใช้นิ้วจี้ที่เอว ตามีตื่นและหัวเราะ ฝีกองก๋อยจึงตมดูแล้วไม่มีกลิ่นเหม็น ฝีกองก๋อยจึงโมโหที่ถูกหลอก จึงใช้มือล้วงลงไปตรงทวารหนักล้วงเข้าไปกินตับ กินไต ตามีก็เลยตาย

การรักษาของชาวไทยญ้ย

ยารักษาโรคในปัจจุบันมี 2 พวก คือ ยาแผนปัจจุบันและแผนโบราณ ยาสมุนไพร ส่วนยาแผนปัจจุบันแหล่งยาได้จากโรงพยาบาล สถานีอนามัย และร้านขายยาโดยทั่ว ๆ ไป ส่วนที่เป็นยาสมุนไพรแหล่งที่ได้จากป่ารอบบ้านหรือบริเวณทุ่งนา อย่างเช่น ผู้หญิงที่คลอดลูกใช้ใบเป่าต้มอาบ แก่นจิก แก่นแดง แก่นเถือกา รากตองโทง ผลมะตูมอ่อนหรือแก่ก็ได้ ใช้ต้มรับประทานในขณะที่อยู่ไฟ

แม่คลอดใหม่จะให้นั่งเกลือใช้เป็นยาสมานแผล ต้นแก่นขาม (ต้นบะขาม) มากินมาอาบ แม่อยู่กำใช้เปลือกแดง ใบเป่า ใบหนาด น้ำต้มมีแก่นจิก แก่นแดง ต้นเกลือกา ต้นนมสาว (จะทำให้มีน้ำนมมาก) แก่นกระเบา (ยารัดมดลูกให้เข้าอยู่เร็ว)

วิธีการรักษาแบบแผนโบราณมีดังนี้

แขนขาหัก จะใช้น้ำมนต์รักษา ทาและเป่า ดมด้วย

บาดแผลใช้น้ำมนต์และทาเป่า

ตาแดง ใช้ใบปึกโก่ตำมาแช่น้ำล้างหน้า เป่าด้วยกระเทียม

ปากนกกระจอก (สมหิโก) ใช้ยางต้นประสง

หูอื้อ ใช้กำนันต้นละหุ่งมาเป่าโดยใช้ลูกคนสุดท้อง ถ้าหญิงเป็นใช้ชายเป่า เป่าเบา ๆ

ริดสีดวงจมูก ใช้บัวหลวงซอยตากแห้ง แล้วนำใบตองกล้วยมาพันเป็นเหมือนบุหรีแล้วนำ

มาดูด

ถ้าเด็กเป็นลิ้นขาว ใช้ผ้าอ้อมที่เด็กปัสสาวะรดแล้วนำมาถูลิ้นเด็ก 3-4 ครั้งก็หาย

กำดัดคอ ใช้น้ำมนต์มาสะเดาะออก

คางทูม ใช้ปูนขาวแต้มบริเวณที่เป็น แล้วใช้หมอบเป่า

ปวดท้อง ท้องร่วง ใช้ยางต้นชาดมาดื่ม

จุกเสียดแน่น ใช้รากต้นคังคี่มาเคี้ยว จะมีรสขม รากต้นสองฟ้า

เด็กท้องอืด ใช้ต้นหว่านไฟผานต้วน้ำหว่านไฟจ้มกะเกลือ

ปวดฟัน ใช้รากมะเขือคั้นมาฝนทา กระเทียม ตะไคร้

กลากเกลื่อน ใช้ต้นขี้เหล็กป่า (ชุมเห็ดเทศ) ข่าแกมสมสุรา
ตาปลา ใช้เผาเปลือกผลนุ่นมาตะบิบริเวณที่เป็น
น้ำกัดเท้า ใช้ยอดตั่ว ยอดสมอ ก่อนใช้ต้องนำไปย่างไฟแล้วมาปั่นน้ำใส่ ใช้น้ำมาก
เป็นฝี ใช้น้อยหน้าที่เหี่ยวแห้ง
สระผม ใช้น้ำแช่ข้าว
แปรงฟัน ใช้เกลือ ก่อนถ่านใช้ขัดให้ฟันขาว

เรือนชาวไทยญ้ย

เนื่องจากชาวไทยญ้ยเป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีการตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือค่อนข้างน้อย และบางกลุ่มได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะเด่นได้ชัดเจนนัก จึงอธิบายถึงเรือนของชาวไทยญ้ยโดยใช้กรณีศึกษาจากบ้านโพนแพงเพื่อความเข้าใจ ลักษณะโครงสร้างของบ้านเรือน

ลักษณะโครงสร้างแบบของบ้านเรือนของบ้านโพนแพงมีดังนี้

แบบที่ 1 บ้านเรือนแบบแรกเริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ ๆ เป็นบ้านใต้ถุนสูง หลังคามุงหน้าแฝก หนาแฝกเป็นวัสดุหาง่าย ฝาบ้านใช้ใบตองหรือไม้ไผ่ผ่าสับให้เป็นแผ่นเป็นฝายบ้าน ห้องนอน และห้องครัวอยู่บนบ้าน แยกห้องนอนด้านละมุม เป็นบ้านไม้ถาวร สร้างประมาณ 2-3 ปีก็ก่อสร้างใหม่ เพราะหญ้าคาไม่ถาวร ฝนตกจะรั่ว ปัจจุบันไม่มีแล้ว

แบบที่ 2 เมื่อ 40 ปีมานี้บ้านเรือนเป็นบ้านใต้ถุนสูงชั้นเดียว มีครัวเรือนแยกออกจากหาก (ภาษาญ้ยเรียกว่า เฮือนไฟ) ไม่มีห้องน้ำห้องส้วม มีตัวบ้านมีชานบ้านไม่มุงหลังคา กันฝน หลังคามุงด้วยฝาไม้ ส่วนมากมี 4-5 ห้อง เป็นบ้านใหญ่ ด้านในกันห้องนอน (ภาษาญ้ยเรียกว่า ส้วม) มีห้องพ่อแม่ ลูกสาว ลูกสะใภ้-ลูกชายนอนห้องพระ ที่กันห้องเพราะในบ้านมีพ่อแม่ ลูกสาว ลูกชาย ลูกสะใภ้ ลูกเขย หลาน เป็นครอบครัวใหญ่ คือครอบครัวของบ้าน นายพิม แก้วไพฑูรย์ นายคำพา แก้วไพฑูรย์ และนายสี โภธิ ต่อมาเมื่อลูกแต่งงานแยกครัวเรือนออกไป พ่อแม่เสียชีวิต มีการแบ่งมรดกแบ่งบ้าน ไร่ นา วัวควาย ทำให้บ้านที่ใหญ่ก็เล็กลง ที่ดินมากก็แบ่งให้ลูกทุกคนได้คนละน้อย ควายวัวมาก ๆ ก็แบ่งให้ลูกทุกคนไปเป็นน้อยลง เป็นต้น ปัจจุบันบ้านแบบนี้ไม่มีแล้ว

แบบที่ 3 เป็นบ้านชั้นเดียวแต่ใต้ถุนสูง 1 เมตร สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มุงหลังคาด้วยสังกะสี มีห้องครัวแยกต่างหากอยู่ด้านหลัง มีชานยื่นออกไป จะเป็นห้องครัว มีห้องน้ำแต่ไม่มีส้วม สร้างมาประมาณ 50 กว่าปี เหตุที่สร้างแบบนี้เพราะจะประกอบอาชีพค้าขาย ตัดผม เย็บผ้า ในสมัยก่อน จำนวนห้องก็สร้าง 3 ห้อง เป็นส่วนมาก มีบ้าน นายภา โภธิ สร้าง 5 ห้อง เปิดร้านขายของ พอนายภาเสียชีวิตต่อมาได้รื้อไปแล้ว อย่างไรก็ตามขณะนี้ยังมีให้เห็น 4 หลัง คือ บ้านของ นาย

สมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ ของเดิมยังพอเห็นอยู่ มีบ้านของนายสมัย แก้วไพฑูรย์ เป็นร้านค้ากองทุนด้วย และบ้านของ นายประวิทย์ จันทรหาล้า แต่ก็ได้ดัดแปลงไปบ้าง

แบบที่ 4 เป็นบ้านไม้ 2 ชั้นทั้งหลัง ยกพื้นสูง 1 เมตร สร้าง 3 ห้อง มีห้องครัวแยกต่างหาก สร้างมาได้ 60 กว่าปีแล้ว รูปทรงบ้านยังเหมือนเดิมให้เห็นอยู่ คือ บ้านของอาจารย์วาน บุญสุณีย์ อดีตครูใหญ่โรงเรียนบ้านโพนแพง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว เหตุที่สร้างแบบนี้ก็เพราะจะได้มีที่อยู่อาศัยมากขึ้น ถ้ามีญาติพี่น้อง เพื่อนมาเยี่ยมเยียนจะได้มีที่นอน คือ ให้นอนชั้นล่าง รับแขกก็ง่ายขึ้น บ้านแบบนี้มีหลังเดียว และยังมีให้ลูกหลานเห็นอยู่ในปัจจุบัน

แบบที่ 5 เป็นบ้านไม้ถื่อปูน 2 ชั้น ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างเป็นปูน หลังคามุงสังกะสี บางบ้านก็มุงด้วยกระเบื้องตามสมัยนิยม การสร้างแบบนี้สร้างอยู่ชั้นเดียวก่อน พอมีงบประมาณก็ต่อเติม ชั้นล่างสร้างด้วยปูน มีห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องครัวอยู่ชั้นล่าง สะดวกในการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ บ้านแบบนี้เริ่มสร้างมาได้ 10 กว่าปีแล้ว และชาวบ้านส่วนมากก็นิยมแบบที่ 5 นี้มากในขณะนี้

แบบที่ 6 เป็นบ้านชั้นเดียวสร้างด้วยปูนทั้งหลัง เริ่มสร้างประมาณ 5-6 ปีมานี้เอง เนื่องจากหาไม้มาสร้างบ้านยาก แต่ปูนซีเมนต์มีขายทั่วไป หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง ใช้วัสดุล๊อคเป็นฝาผนัง พื้นลาดปูนซีเมนต์ ขณะนี้มี 7 หลังคา

กลุ่มชนเผ่าญัฮกุร หรือชาวบน

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ญัฮกุร หรือ เนียะกุล หรือที่คนไทยเรียกว่าชาวบนหรือฮาวดง เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามไหล่เขาหรือเนินเขาเตี้ยๆ แถบบริเวณด้านในของริมขอบที่ราบสูงโคราชบริเวณจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ และเพชรบูรณ์ที่ติดต่อกับชัยภูมิ

ไม่มีใครทราบแน่นอนว่าคนกลุ่มนี้มาจากไหน ชาวบนที่บ้านวังกำแพงเล่าว่า พวกเขาอยู่ในบริเวณที่เขาอยู่ในปัจจุบันนี้นานไม่ต่ำกว่า 100 ปี จากบทความของไซเดนฟาเดน กล่าวถึง ชาวบนที่ปักธงชัยที่เขาพบเมื่อเดือนมีนาคม 2461 ว่าพวกนี้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการล่าสัตว์มานานกว่า 60 ปีแล้ว เขาจึงสรุปว่าพวกนี้อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมากกว่า 100 ปี ในขณะที่พระเพชรบูรณ์บุรี กล่าวว่าพวกชาวบนในจังหวัดเพชรบูรณ์เรียกตนเองลว่า บุศย์ จินตนา ก็เรียกคนกลุ่มนี้ในจังหวัดชัยภูมิว่าลว่าชาวบน แต่จิต ภูมิศักดิ์ ให้ความเห็นว่าชาวบนหรือนียะกุล เป็นชาเผ่าหนึ่งและหลวงปู่โต แผลงปัญหาเจ้าคณะอำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอเทพสถิต ซึ่งเคยติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชาวบนมานานจนเป็นที่นับถือของกลุ่มนี้เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ชาตองเหลื่อง

แม้คนอื่น ๆ จะเรียกคนกลุ่มนี้แตกต่างกัน แต่สำหรับชาวบนแล้วเขาจะเรียกตัวเองว่าเนียะกุล (Nia-Kuoll) หรือ ญัฮกูร (Nyah Kur, pah kur) คำว่า เนียะ หรือ ญัฮ ในภาษาชาวบน หมายถึง คน (people) คำว่า กูร หรือ กูล หมายถึงภูเข

ชาวบนส่วนใหญ่จะตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นหมู่บ้านที่แน่นอนในบริเวณดังกล่าว แต่ก็ยังมีบางพวกอพยพหนีเข้าไปอยู่ในป่าลึกหรือบนภูเขาที่สูงขึ้นไป เนื่องจากพวกนี้มักชอบอยู่เฉพาะในกลุ่มพวกของตนไม่ชอบคบค้าสมาคมกับพวกชนกลุ่มอื่น เมื่อถิ่นที่พวกชาวบนไปหักร้างทางพงมีชนกลุ่มอื่นอพยพเข้าไปอยู่มากขึ้น เช่น พวกคนไทยหรือลาว พวกเขาจะอพยพหนีเข้าไปในป่าลึกหรือภูเขาที่สูงขึ้นเพื่อแสวงหาหลักแหล่งใหม่ เหตุที่ชาวบนไม่ชอบติดต่อสมาคมกับชนกลุ่มอื่นนอกจากจะมีสาเหตุจากทางด้านวัฒนธรรมแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งคือ พวกชาวบนมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนกลุ่มอื่นอยู่เสมอโดยเฉพาะจากคนไทย และคนลาว ที่มักจะเอาเปรียบพวกชาวบนในด้านการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าหรือการรุกรานถิ่นที่ทำกิน ทักษะของชาวบนที่แสดงถึงความไม่ชอบคนไทยและคนลาวนั้นดูได้จากคำเรียกคนไทยและคนลาวในภาษาชาวบนเป็นคำๆ เดียวกับที่เขาใช้เรียก “มดง่าม” เมื่อถามว่าทำไมเรียกคนไทยคนลาวว่ามดง่ามคำตอบที่ได้ก็คือ “มดง่ามจุมกไว กล้วยอ้อยอยู่ที่ไหนมดง่ามไปถึงหมด (ชาวบน) ไม่ได้กินมดง่ามกินหมด”

ถิ่นฐานของชาวญัฮกูรในประเทศไทย

ในอดีตชาวบนจะเร่ร่อนย้ายถิ่นที่อยู่จากถิ่นหนึ่งไปยังอีกถิ่นหนึ่งในแถบบริเวณนครราชสีมา ชัยภูมิ และเพชรบูรณ์ ปัจจุบันมีการตั้งหลักแหล่งที่แน่นอน แต่การไม่มาหาสู่การเยี่ยมเยียนและการนับเครือญาติในหมู่ชาวบนที่อยู่ต่างถิ่นกันก็ยังมีอยู่

จากการสำรวจของพะเยา มีมานัส เมื่อปี 2522 พบว่ามีชาวบนอาศัยอยู่ในบริเวณต่อไปนี้

1. บ้านพระบึง บ้านวังตะเคียน บ้านกลางและบ้านตะขบ ในตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีชาวบนอยู่ 69 ครอบครัว เป็นชาย 223 คน หญิง 233 คน
2. บ้านห้วยแย้ 200 คน บ้านท่าโป่ง 100 คน ทั้ง 2 หมู่บ้านนี้อยู่ในกิ่งอำเภอนหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ
3. บ้านไร่ 233 คน บ้างวังอ้ายโพธิ์ 329 คน วังตาเทพ 118 คน วังอ้ายดง 175 คน ทั้ง 4 หมู่บ้านอยู่ในตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
4. บ้านสะพานหิน 158 คน บ้านนา 125 คน บ้านน้ำลาด 286 คน บ้านบึงเวียน 108 คน บ้านสะพานยาว 38 คน บ้านเสลียงทอง 116 คน บ้านโคกสะอาด 99 คน ทั้ง 7 หมู่บ้าน อยู่ในตำบลนายางเล็ก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
5. บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มี 377 คน

จากการศึกษาของดิฟฟลือธ (Diffloth, G.) เมื่อปี 2523-2524 ยังพบกลุ่มคนที่พูดภาษาชาวบนที่พะเยา มีมานัส ไม่ได้สำรวจไว้คือ

1. บ้านตลิ่งชัน ตำบลจระเข้หิน มีคนแก่ที่ยังพูดภาษาชาวบนได้เพียง 2 คน บ้านมาบกกราด ตำบลโคกกระชายมี 6 คน ทั้ง 2 หมู่บ้านอยู่ในอำเภอกนครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
2. บ้านนำเลา และบ้านห้วยไคร้ ตำบลตะเปาะ อำเภอมือง บ้านท่าด้วง ตำบลท่าแดง อำเภอหนองไผ่ ทั้ง 3 หมู่บ้าน อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังมีคนพูดภาษาชาวบนหลายร้อยคน

ลักษณะทางชนเผ่า

ขนบธรรมเนียมและการแต่งกาย

ขนบธรรมเนียมของชาวบนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างจากคนกลุ่มชนเผ่าอื่น ๆ อย่างเด่นชัด คือ การแต่งกาย ชาวบนไม่รู้วิธีการทอผ้าขึ้นใช้เอง ในอดีตต้องหาของป่าหรือนำผลิตผลในไร่ที่เหลือกินไปแลกผ้ามาจากคนไทยคนลาวในที่ราบ แล้วนำเอาผ้ามาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม แต่ก่อนผู้ชายชาวบนมักนุ่งกางเกงแบบไทยหรือไม่ก็โจงกระเบนแบบเขมรไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงชาวบนจะแต่งกายแตกต่างจากคนกลุ่มชนเผ่าอื่นอย่างเด่นชัดคือ จะนุ่งผ้าผืนสีสด เช่น สีแดง หรือแดงเข้ม หรือน้ำเงินเข้ม ลักษณะผ้าเป็นสีเหลี่ยมผืนผ้า พันอ้อมแล้วเหน็บชายไว้ด้านข้างทำเป็นหัวพกโตๆ สวมเสื้อที่เรียกว่าเสื้อเกี๊ยะ สีน้ำเงินเข้ม หรือสีดำ แขนสั้นกุดปักกุ้น รอบแขนและรอบคอเสื้อด้วยด้ายสีแดงหรือสีอื่น คอเสื้อด้านหลังจะมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วปล่อยเศษด้านเส้นยาวๆ ทั้งไว้ประมาณ 3-4 เส้น ซึ่งจะใส่เฉพาะในงานพิธี ปัจจุบันมีแต่ชาวบนที่เป็นผู้หญิงวัยกลางคนขึ้นไปเท่านั้นที่ยังแต่งกายด้วยผ้าผืนและเสื้อเกี๊ยะอยู่

เครื่องประดับของชาวบน นิยมเครื่องเงิน เช่น สายสร้อย กำไล และต่างหู ต่างหูของชาวบนมีทั้งต่างหูที่ทำด้วยเงินและต่างหูกระดูก แต่ก่อนหญิงชาวบนนิยมเจาะใบหูเป็นรูกว้าง ๆ ใช้ใบลานกลม ๆ ใส่หูไว้แล้วเอากะจอกอุดรูใบลาน เพื่อให้มีแสงแวววาว มักจะใช้แต่งในงานบุญ คนแต่งหันหน้าไปทางไหนแสงกระดูกก็จะสะท้อนไปทางนั้น เป็นสัญญาณให้ชายหญิงที่ถูกมองบ่อยๆ รู้ตัวว่ามีคนกำลังสนใจ ชาวบนที่ยังไม่แต่งงานจะใช้กระจอนกระดูก

ชาวบนรู้จักใช้เปลือกไม้ในป่ามาทำรองเท้า คือ เปลือกกระโดน เพื่อป้องกันหนาม หรือของมีคมในเวลาเดินทาง แต่ปัจจุบันไม่มีการทำรองเท้าจากเปลือกไม้อีกแล้ว รองเท้าที่ใส่อยู่เป็นรองเท้าที่ซื้อจากตลาด

ภาษา

ภาษาของคนกลุ่มนี้อยู่ในตระกูลมอญ-เขมร จากการศึกษานักภาษาศาสตร์พบว่า ภาษาชาวบนเป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดในสมัยอาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย มีคำในภาษาชาวบนหลายคำที่ทำให้มองเห็นความ

เชื่อมโยงทั้งในด้านเสียงและความหมายกับคำในศิลาจารึกของมอญโบราณ (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 6)

อาชีพ

ชาวนมมีอาชีพทำไร่ ปลุกข้าวตามไหล่เขา ใช้วิธีการเพาะปลูกแบบบ้านไร่ กล่าวคือวิธีขุดหลุมหยอด เมื่อตอนเก็บเกี่ยวก็ใช้มือรูดเมล็ดข้าวออกจากรวงข้าวใส่กระบุงหรือคราดแทนการเกี่ยวข้าว ด้วยเคียวและนวดข้าวด้วยกรรมวิธีอย่างอื่น นอกจากการปลูกข้าวแล้วชาวนมยังปลูกข้าวโพด ถั่วฝักยาว ฝรั่ง มะเขือ พริก เป็นต้น มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ด้วยและมีการหาของป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน หวาย ฝั ง ปลา และการล่าสัตว์

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

ความเชื่อ ในปัจจุบันพวกชาวนม นับถือศาสนาพุทธ เชื่อในเรื่องภูมิผิวิญญาน และเวทมนต์คาถา ซึ่งมีประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับภูติผีมากมาย

ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา

ชาวนมจะทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตาประมาณเดือน 5 และเดือน 6 ก่อนจะทำพิธีจะซ่อมศาลผีเจ้าบ้าน เอาไม้ทำเป็นรูป ช้าง ม้า หอก ดาบ ปืน ไว้ที่ศาล ผู้ใหญ่บ้านจะนัดลูกบ้านทุกคนว่าจะเลี้ยงผี เครื่องดนตรีใช้ โทน ปี่แก้ว แคน เครื่องเช่นนี้ ข้าวดำ (ย้อมดินหม้อ) ข้าวแดง (ย้อมน้ำหมาก) ไข่ต้ม ดอกไม้ ธูป เทียน ยาสูบ ไข่ต้ม ผ้าแพร ผ้าไหม ชาวนมจะไปรวมกันที่ศาล หมอโชนจะเริ่มพิธีโดยตีโทน ชาวนมจะเชิญคนทรงว่า “ถ้าผีเข้าแล้วก็ให้แสดงผีไม้มลายมือ” การฟ้อนร้องรำเพลง และบอกให้กินของที่นำมาเช่น ถ้าผีตองเข้า คนทรงจะร้องเป็นภาษาชาวนม ถ้าผีลาวก็จะร้องล้าเป็นภาษาลาว ถ้าผีไทยก็จะร้องเป็นภาษาไทย ขณะร้อง ชาวนมจะตีโทน เป่าปี่ เป่าแคน เสร็จแล้วชาวนมจะถามผีว่ามาจากไหน ผีจะบอกว่ามาจากเขาอะไร อยากกินอะไร บางทีก็ถามถึงญาติที่ตายไปแล้วว่าอยู่สุขสบายดีหรือไม่ แล้วเชิญผีกินเครื่องเช่น เสร็จแล้วผีก็จะออกไป ผีตัวใหม่ก็จะเข้ามาเรื่อยๆ ตลอดวัน เช่น ผีป่า ผีตอง ผีลาว ผีไทย ผีภูเขื่อน ผีเจ้าพ่อพระยาแล เป็นต้น ระหว่างไหว้ผีจะมีการเสี่ยงทางคางไก่ ถ้าคางไก่ตรง แปลว่าดี การทำมาหากินดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าคางไก่เอียงหรือคดถือว่าไม่ดี

ประเพณีการเกิด

ชาวนมจะใช้หมอดำแยทำคลอด โดยใช้น้ำมันงาทาเมื่อคลำท้องเมื่อคลอดจะใช้ผิวไผ่ฉีกไฟตัดสายรก ถ้ารกไม่ออกต้องบนบานผีปู่ตายายหาหมอเวทมนต์มาเสกเป่าให้รกออก เด็กที่คลอดจะนอนในกระดังที่มีใบตองปูรองอยู่ มีเครื่องเช่นผีทำขวัญเด็ก เช่น กระเจก ข้าวสาร 1 ชัน กรวยกันแหลมใส่หมากพลู 1 คำ เงิน 10 สลึง เต้าปูน 1 ลูก ด้ายขาว 1 มวน กำไลทองเหลือง 1 วง

ประเพณีการโกนจุก

เด็กชาวนบ้นไ้วมจุกเรียกว่า โซงโปย หรือ ซวกโปย เวลาโกนจุกไม่มีพิธีกรรมอะไร เขาจะโกนตอนเด็กอายุ 11-12 ปี โดยมากมักโกนตอนกลางคืน เดือนธูญ คือคืนที่เกิดจันทรุปราคา

ประเพณีงานศพ

เมื่อมีคนตายในบ้านเขาจะไม่เอาศพลงทางบันไดบ้าน เพราะถือว่าผีจะแรงหรือดูเขาจะเอาศพออกทางด้านข้างบ้านโดย รื้อฝาบ้านออก เวลานั้นไปฝังจะใช้ฟากไม้ไผ่ห่อศพใช้เถาวัลย์มัด 3 แห่ง คือ ตรงด้านหัว ตรงกลางและตรงเท้า แล้วหามไปฝังในป่าช้า เวลาฝังจะขุดหลุมลึกพอประมาณ แล้วเอาไปฝังรองเอาศพลงหลุม โดยคว่ำหน้าหันหัวไปทางทิศตะวันตก เอาดินกลบชั้นหนึ่งแล้วเอาท่อนไม้วางสะกด เอาดินกลบอีกชั้นหนึ่งเอาหนามสะ หากเป็นศพเด็กก็จะฝังไว้ตลอดไป ศพผู้ใหญ่จะฝังไว้ประมาณ 2-5 ปี จึงจะขุดขึ้นมาเผา แล้วเอากะดุกใส่หม้อดิน เอาผ้าขาวปิด แล้วเอาไปไว้ตามหลืบถ้ำ ตามโพรงไม้ หลืบหิน โคนไม้เอน หรือที่วัด หม้อกระดุก เรียกว่า หม้อธาตุ ในหมู่บ้านมักจะเอาหม้อธาตุไว้รวมกัน ในหม้อธาตุบางทีก็จะมีเครื่องประดับของคนตายรวมอยู่ด้วย ในช่วงเทศกาล เช่น วันสงกรานต์ ชาวนบ้นจะไปเอาเครื่องประดับเหล่านี้ออกมาแต่งเล่นสงกรานต์ เมื่อเลิกแล้วก็จะเอาไปคืนที่เดิม

การละเล่น

การละเล่นของชาวนบ้นนอกเหนือจากการเป่าใบไม้ ซึ่งบางครั้งใช้เป็นสัญญาณเรียกหากันแล้ว ยังมีการเล่นเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเรียกว่า กระแจะ หรือ ปะเรเร เป็นเพลงที่ร้องเป็นภาษาชาวนบ้นระหว่างชายกับหญิงมีโหนดเป็นจังหวะ เนื้อหาเป็นการเกี้ยวพาราสีโดยใช้ธรรมชาติรอบกายโดยเฉพาะ ดอกไม้ต่าง ๆ ในป่ามาเป็นโวหารในการเปรียบเทียบ

กระแจะหรือปะเรเร

เป็นเพลงปฏิพากย์ชนิดหนึ่ง คือจะมีการว่าได้ตอบกันระหว่างหญิงชาย ใช้เล่นในโอกาสที่มีงานบุญต่าง ๆ เช่น งานบุญเดือน 5 เป็นต้น

วิธีเล่น จะปูเสื่อนั่งกับพื้น ผู้เล่นอยู่ตรงกลาง ผู้ฟังอยู่รอบ ๆ

เครื่องแต่งกาย

ผู้หญิงนุ่งผ้าฝืนใส่เสื้อเกี้ยวมีผ้าแพรพาดบ่า เครื่องประดับอื่นๆ เช่น กรอง, กระจอนและตั้ง
ผู้ชายนุ่งผ้าโต่งหรือกางเกงใส่เสื้อแขนสั้นมีผ้าคาดเอว

เนื้อหาของเพลง

ส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับความเหงา ว้าเหว่ แม่ม้าย ความต้องการเพื่อนใจเพื่อเป็นที่ปรึกษา และช่วยทำงานเป็นไปในทำนองชมธรรมชาติบ้าง

ดนตรีประกอบ

ใช้โทนเพียงอย่างเดียว โดยผู้หญิงเป็นผู้ตีโทน

การเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาล

ชาวบนเชื่อว่าการเจ็บป่วยมีอยู่ 2 ประเภท คือ การเจ็บป่วยทางร่างกายที่เรียกว่า **โรคตัว** กับ **โรคผีทำ** ซึ่งเป็นการเจ็บป่วยที่ชาวบนไม่ทราบสาเหตุ ถ้าเป็นโรคตัวก็จะไปหาหมอ ซึ่งอาจเป็นหมอยาสมุนไพรหรือที่เรียกว่า **หมอนุย** หมือหมอที่สถานพยาบาลของรัฐ ถ้าเป็นโรคผีทำก็จะต้องไปหาหมอผีที่เรียกว่า **ขมุก**

โรคที่ชาวบนแต่ก่อนเป็นกันมากจนต้องอพยพย้ายหมู่บ้านหนีคือ โรคคหิวาต์หรือโรคห่า ซึ่งมักจะเป็นระหว่างเดือนมีนาคมถึงเมษายน และโรคโม้ (โรคผิวหนังเรื้อรัง) และฝีดาษ ซึ่งมักจะเป็นช่วงฤดูหนาว คือ ประมาณเดือนกันยายนถึงธันวาคม โรคไข้มาเลเรียหรือไข้ป่าก็เป็นกันมาก และเป็นบ่อย แต่ก่อนเชื่อว่าผีดินเดียวทำ ต้องไปหาหมอผี ปัจจุบันถ้าเป็นไข้มาเลเรียไม่ร้ายแรงก็จะไปขอยาจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับแจกจากหน่วยมาเลเรียที่บ้านนายงกลักมาอีกทีหนึ่ง ถ้าเป็นมากก็จะไปหาหมอที่บ้านนายงกลัก

เมื่อมีอาการเจ็บป่วยโดยมากมักมีอาการไข้ ชาวบนเชื่อว่าเป็นโรคที่เกิดจากผีทำ แต่ไม่ทราบว่าเป็นผีอะไร จึงต้องไปหาหมอ ดูให้ดูว่าถูกผีอะไรผีบ้านผีเรือน ผีป่าหรือผีดินเดียว คนไข้หรือญาติจะเอาเครื่องเซ่นอันประกอบด้วยหมาก 1 คำ เทียน 1 ดอก เงิน 10 บาท ใส่ขันไปให้หมอดู ตอนเช้าจะไปรับคืน หมอจะบอกว่าผีอะไรทำและผีต้องการอะไร โดยตอนกลางคืนหมอจะเสี่ยงทายโดยหยอดดอกเทียนลงในขันแล้วดูจากลักษณะของดอกเทียน ผีที่มักมาทำให้เจ็บไข้คือ ผีปู่ย่าตายาย หรือที่ชาวบนเรียกว่าท็อกยงท็อกเป็นมาทำให้เจ็บป่วย เป็นไข้เล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ร้ายแรง ผีปู่ย่าตายายมาทำเพราะอดอยาก แต่ก่อนไม่มีวัด ชาวบนไม่ค่อยได้ทำบุญ ผีจึงไม่ได้กิน ต้องมาตามกินกับญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ ปัจจุบันนี้บ้านน้ำลาดมีวัดและมีพระประจำ ชาวบนได้ทำบุญตักบาตรอยู่เสมอ ผีปู่ย่าตายายจึงไม่ค่อยมารบกวน ถ้ารู้ว่าผีปู่ย่าตายายต้องการกินอะไรก็จะต้องเซ่นด้วยสิ่งนั้น โดยทั่วไปมักเซ่นด้วยหมาก 1 คำ เหล้า 1 ถัง

ผีอีกชนิดหนึ่งคือ ผีป่า ผีดงหรือภาษาชาวบนเรียกว่าท็อกยาถูล คนที่ป่วยเพราะผีป่าทำจะมีอาการเป็นไข้จับสั่น ต้องเซ่นด้วยข้าวต้มห่อใบตอง 7 กลีบ ข้าวต้มที่ใช้เซ่นผีจะมีเฉพาะข้าวเหนียวไม่ใส่กล้วยหรืออื่น ๆ

ผีตีนเดียวเป็นผีอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบนกลัวเพราะมักจะทำให้เจ็บป่วยบ่อย ๆ คนที่ถูกผีตีนเดียวทำจะเป็นไข้จนชมอยู่ตลอดเวลาลุกไปไหนมาไหนไม่ได้เสียเวลาทำงาน เครื่องเช่นผีตีนเดียวประกอบด้วยแป้งตั่วกะมัด คือแป้งที่ทำเป็นแผ่นเล็ก ๆ กลม ๆ หรือยาวประมาณ 2 นิ้ว จำนวน 1-2 อัน เหล้า โดยเอาน้ำชาวนาเกลือ (ไม่ใช่เหล้าจริง) ใส่ถ้วยเช่นแทน และไก่ 1 ตัว โดยใช้ชนไก่เป็นสัญลักษณ์แทนไก่

ผีปอบ เป็นผีอีกชนิดหนึ่งที่ทำให้คนเจ็บป่วยไม่รู้สึกรู้สีกตัวเพื่อต้องไล่ออก โดยใช้ว่านโพลติ ผีปอบเกิดจากคนในบ้านที่เรียนวิชาคาถาอาคมแล้วละเมิดข้อห้ามหรือแขนงหรือที่กลุ่มไทยลาวเรียกว่า ขะล่ำ ทำให้เป็นผีปอบ

การป้องกัน

การป้องกันไม่ให้ผีป่าหรือผีร้ายมาทำให้เกิดโรค อาจทำได้โดยใช้หัวว่านโพลมาร้อยดอก แล้วพกเวลาเดินทาง เขาเชื่อว่าผีกลัวว่านโพล สำหรับผีปญาตายายจะป้องกันได้โดยทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้และลูกหลานจะต้องไม่ทำผิดต้องให้ความเคารพนับถือ ไม่เช่นนั้นผีปญาตายายจะทำให้คนในครอบครัวเจ็บป่วย ในขณะที่ศึกษาเกิดกรณีคนเฒ่าคนหนึ่งป่วยเนื่องจากคนเฒ่าผู้นั้นใช้ให้ลูกสาวเอาดอกไม้ไปไหว้ผีปญาตายาย ลูกสาวไม่ทำ ผีจึงมาทำให้ผู้เฒ่าป่วย ผู้เฒ่าไปหาหมอผีเสี่ยงทาย แล้วบอกว่าทวดของผู้เฒ่ามาทำ เพราะโกรธที่ลูกสาวผู้เฒ่าไม่เคารพนับถือ จะต้องให้ลูกสาวของผู้เฒ่าแต่งเครื่องเช่นไปแก้

การป้องกันโรคตัวหรือการบาดเจ็บเนื่องจากสัตว์ร้ายหรืออุบัติเหตุหรือจากคนด้วยกัน ชาวบนมีเครื่องรางของขลังที่เรียกว่า คองถ่อนคองสวาด เป็นคาถาอาคมเสกจากไม้ เสกบรเพ็ดกินเสกขี้ผึ้งและการอาบว่านน้ำยา ทำให้คงกะพัน เครื่องรางก็มีพวกเขี้ยวเสี้ยว ใช้เป่าป้องกันเสือ เขี้ยวหมูตันป้องกันทำให้คงกะพันฟันไม่เข้างไม่ออก

กลุ่มชนเผ่าบรู

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ชาวบรู หรือ บรู เป็นกลุ่มชนเผ่าที่พูดภาษากลุ่มตระกูลมอญ-เขมร อาศัยอยู่ตามป่าเขาตามแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งในลาวและไทย เมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสได้ปกครองดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตั้งแต่ พ.ศ. 2436 เป็นต้นมา ชาวพื้นเมืองเหล่านี้ได้ถูกกดขี่และให้ทำงานหนักและต้องเสียภาษีให้ฝรั่งเศสอีกด้วย จึงอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ทางฝั่งไทยตามแนวริมฝั่งโขง เช่น ที่บ้านเงินบึก บ้านท่าลั้ง และบ้านหินคก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ชาวอีสานเรียกพวกที่อยู๋ในป่าและใกล้ภูเขาว่า “ข่า” เป็นคำเรียกรวม ๆ แต่เขาเรียกตนเองว่า “บรู” หรือ “บรู” ซึ่งแปลว่า ภูเขา หรือคนที่

อยู่ในป่าใกล้ภูเขานั้นเอง ธรรมชาติ ปุณโณทก กล่าวว่า บรู บางท้องถิ่นเรียกว่า “ชาวบรู” ความจริงแล้ว เป็นชนเผ่ากวย คือ “กวยบรู” โดยให้ความหมายของคำว่ากวยและชาวว่าความจริงเป็นชนเผ่าเดียวกัน เพียงเป็นกลุ่มย่อยที่สำเนียงภาษาที่ต่างกันบ้าง

ถิ่นฐานของชาวบรูในประเทศไทย

จากหลักฐานการอพยพเคลื่อนย้ายจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง ชาวบรูได้ตั้งถิ่นฐานกระจายบริเวณใกล้จังหวัดอุบลราชธานี ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขง ดังนี้

ท้องที่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี, ตำบลหวาย ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร อำเภอหลวงติเขตเทือกเขาภูพาน จังหวัดมุกดาหาร

ลักษณะทางชนเผ่า

การแต่งกาย

ในปัจจุบันชาวบรูไม่มีการทอผ้าใช้เอง แต่ยืมซื้อจากกลุ่มชนอื่น ดังนั้น การแต่งกายจึงคล้ายกับชาวอีสานทั่ว ๆ ไป คือ ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงใส่เสื้อมีแขน (แขนสั้น) และเสื้อไม่มีแขน (เสื้อกะແຮ່ງ) ส่วนผู้ชายมีทั้งนุ่งกางเกงขาสั้นและขากว้างและมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ใส่เสื้อในขณะที่ยักตอกหรือสานหวดในตอนกลางวัน การแต่งกายของชาวบรูจึงไม่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

ภาษา

ชาวบรูเป็นกลุ่มชนเผ่าที่ใช้ภาษาในตระกูล มอญ-เขมร มีพื้นฐานภาษาใกล้เคียงกับภาษากวยมาก เช่นกรณีชาวบรูที่หมู่บ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ใช้ภาษาพูดเช่นเดียวกับภาษากวย ที่อาศัยในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

อาหารการกิน

ชาวบรูรับประทานข้าวเหนียวเช่นเดียวกับชาวอีสานส่วนใหญ่ กับข้าวชาวบ้านจะหาได้จากป่าและจากแม่น้ำโขง เช่น สัตว์ป่าที่ล่ามาได้ หน่อไม้และผักต่าง ๆ จากป่า และปลาต่าง ๆ เป็นต้น การประกอบอาหารมีตั้งแต่ ต้ม ลาบ แกง หมก ปิ้ง ย่าง อาหารที่ปรุงส่วนใหญ่มีรสจัด คือ เค็ม และเผ็ดโดยใช้เครื่องปรุงที่สำคัญคือ พริก เกลือ ขิง ข่า ตะไคร้ ที่ปลูกเองตามไร่และบริเวณบ้านการถนอมอาหารที่ทำมาได้โดยการตากแห้งและทำปลาแดด นำไปแลกข้าวหรือขายสำหรับซื้อห้ามในการกินอาหารก็เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป เช่น หนิงแม่ลูกอ่อนห้ามกิน แต่ปลาปาก แต่ไม่ห้ามในการรับประทานเนื้อไก่ เป็นต้น ชาวบรูจะปลูกข้าวไร่ และหาอาหารจากธรรมชาติ รวมทั้งจับสัตว์น้ำ

ที่พักอาศัย

เนื่องจากชาวนูรส่วนใหญ่ในบานเวินบีกมีฐานะยากจน สภาพที่อยู่อาศัยจึงทำแบบง่าย ๆ ตั้งแต่บ้านไม้ไผ่ เสาไม้ไผ่ ฝาसानขัดแตะด้วยไม้ไผ่ และมุงด้วยหญ้าคา บ้านผู้มีฐานะดี เช่น บ้านของผู้ใหญ่บ้านเป็นบ้านไม้ ใต้ถุนสูง มุงสังกะสีและฝาเป็นไม้กระดานเช่นเดียวกับบ้านของชาวชนบทในภาคอีสานที่มีฐานะดีทั่ว ๆ ไป ใต้ถุนบ้านเป็นที่เก็บของใช้ต่าง ๆ และใช้เป็นที่นั่งเล่นและจักตอกสานหวด ส่วนบ้านของผู้ที่มีฐานะยากจนจะใช้ลานบ้านด้านหน้าบ้านเป็นที่ทำงาน เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวบ้านไม่นิยมนำควายไว้ใต้ถุนบ้าน ผู้ที่มีควายจะทำคอกไว้ใกล้ๆ หรือ ข้างบ้าน ชาวบ้านจะเดินไปมาหาสู่กันได้สะดวก เพราะไม่มีรั้วกั้นระหว่างบ้านแต่ละหลัง เว้นแต่บ้านที่อยู่ริมถนนจะทำรั้วด้วยไม้ไผ่รวก ตอกตะปูเข้ากับเสาหลัก จำนวน 2-3 ไม้ไผ่ครึ่งซีกหรือลำแล้วแต่ขนาดของไม้ไผ่ การทำรั้วไม้ไผ่นี้ชาวบ้านเวินบีกได้เริ่มทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เมื่อปี 2527 มาจนถึงขณะนี้เอง บริเวณบ้านโดยทั่วไปเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านส่วนใหญ่ในภาคอีสาน จะเห็นได้ว่า สภาพโดยทั่วไปค่อนข้างสกปรกกว่า เนื่องจากชาวนูรเคยชินกับธรรมชาติที่เป็นป่าเขาและไม่พิถีพิถันในการรักษาความสะอาดมากนัก แต่อย่างไรก็ดี บ้านผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีฐานะดีกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ มีบ้านหลังใหญ่กว่าและมีการรักษาความสะอาดบริเวณบ้านและภายในบ้านเป็นระเบียบเรียบร้อยดี

ความเชื่อและการนับถือศาสนา

ชาวนูรเชื่อในการนับถือลัทธิวิญญาณสูงมาก จะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมซึ่งยังกระทำอย่างเคร่งครัดทุกปี คือประเพณีเลี้ยงผีบ้านและประเพณีเลี้ยงผีตม

ประเพณีเลี้ยงผีบ้านกระทำในเดือน 12 (ประมาณเดือนพฤศจิกายน หรือธันวาคม ตามจันทรคติ) ก่อนถึงวันเลี้ยงบ้าน ชาวบ้านจะรวมกันทำเหล้าสาโท 2 ไห เพื่อบอกกับผีในหมู่บ้านให้ทราบและขออนุญาตให้ลูกบ้านออกไปเกี่ยวหญ้าและถางป่าทำไร่ได้ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี ถ้ามีเหตุการณ์ปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เจ้าของหมู่บ้านจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีเซ่นสรวงเพื่อแก้ปัญหา

กลุ่มชนเผ่าผู้ไท

ถ้าพิจารณาจากหลักกลุ่มชนเผ่าของมนุษย์ชาติ ซึ่งถือสภาพเอาสภาพความคล้ายคลึงกันทางด้านกายภาพตามพันธุกรรมแล้ว ชาวผู้ไทซึ่งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง จัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มมองโกลอยด์ (Mongoloid) ตอนใต้ของจีน อินโดจีน ในกลุ่มที่พูดภาษาไทยกะได (Tai Kadai) อย่งไร ก็ตามถ้าพิจารณาชาวผู้ไท โดยอาศัยหลักความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม การแต่งกาย

ศาสนา ความเชื่อและชนบประเพณี ชาวผู้ไทถือว่าอยู่ในกลุ่มชนเผ่าไทย ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนนับแต่ตอนเหนือของแม่น้ำโขงลงมาครอบคลุมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งตอนบนและตอนล่าง ในบางครั้งมีผู้เรียกกลุ่มชนเผ่านี้ว่า ชาวผู้ไทย ไทยทรงดำ หรือผู้ไทดำ

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

แต่เดิมชาวผู้ไทตั้งรกรากอยู่ที่เมืองแกในแคว้นสิบสองจุไทย ดังปรากฏตามพงศาวดารเมืองไลว่า ชาวผู้ไทมี 2 พวก คือ ผู้ไทดำและผู้ไทขาว สภาพบ้านเมืองของชาวผู้ไทในแคว้นสิบสองจุไทยนั้น พงศาวดารเมืองไลกกล่าวว่า “ไม่เป็นถิ่นอุดมเลยเวลาป่วยลงแล้วหาที่จะเยียวยารักษาโรคนั้นไม่มี เจ็บเองหายเองตายเองและภูมิประเทศก็ไม่ดี ฤดูฝน ๆ ตกลงมาก็ตายปีละมาก ๆ ดูเหมือนคนเกิดกับคนตายจะเท่ากัน จึงมีคนไม่มาก พลเมืองมีอยู่เท่าใดก็มีอยู่เท่านั้น” ชาวผู้ไทส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ที่เมืองแกในแคว้นสิบสองจุไทย จึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่แม่น้ำน้อยอ้อยหนูในที่ราบสูงบริเวณต่อพันทั้งห้าทั้งหก ต่อมาแม่น้ำน้อยอ้อยหนูบังเกิดการขัดคัดตอดอยากและทั้งทำวากาคนชาติผู้ไท ซึ่งเป็นหัวหน้าของคนจำพวกผู้ไทนี้เกิดมีการแก่งแย่งไม่พอใจกันกับเจ้าเมืองน้ำน้อยอ้อยหนู เจ้าเมืองน้ำน้อยอ้อยหนูก็ไม่มี ความพอใจให้อยู่ในความปกครองด้วยเช่นเดียวกัน ทำวากาจึงได้เกลี้ยกล่อมสมัครพรรคพวกชาติผู้ไทได้แล้วควบคุมครอบครองคนจำพวกที่กล่าวนี้ รวมทั้งชายหญิงประมาณหมื่นคนพาอพยพไปสมัครขึ้นแก่เจ้าอนุรุธกุมาร เจ้าเมืองเวียงจันทน์ เจ้าอนุรุธกุมารจึงสั่งให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองวังซึ่งเป็นที่อยู่ของคนจำพวกชาอยู่โดยไม่ได้ขึ้นกับผู้ใดและไม่มีใครปกครอง

เมืองวัง เมืองตะโปนจึงเป็นถิ่นฐานของชาวผู้ไทในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก่อนที่จะอพยพเข้ามาในภาคอีสานปัจจุบัน ส่วนในดินแดนแคว้นสิบสองจุไทยก็ยังคงปรากฏว่า มีชาวผู้ไทอยู่เป็นจำนวนมากต่อมาอีกไม่ขาดสาย แม้ในสมัยกรุงธนบุรีก็ยังปรากฏว่า เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ได้เป็นแม่ทัพยกไปตีนครเวียงจันทน์ และได้กวาดต้อนเอาลาวทรงดำและลาวเวียงเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ เมืองเพชรบุรี สระบุรี ในปี พ.ศ. 2322 จนมีคนไทยเชื้อสายลาวโซ่งและลาวเวียงในท้องถิ่นจังหวัดดังกล่าว

จวบจนกระทั่งต่อมาในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์เป็นกบฏต่อกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2369 เจ้าพระยาบดินทร์เดชา แม่ทัพไทยได้ยกกองทัพออกไปปราบปรามจนสงบราบคาบและมีนโยบายที่จะทำลายล้างนครเวียงจันทน์ ไม่ให้มีอำนาจขึ้นอีก กับไม่ต้องการให้หัวเมืองต่างๆ ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเป็นกำลังแก่ฝ่ายญวน จึงให้กวาดต้อนผู้คนในหัวเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งมีหลายเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ให้มาตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองทางฝั่งขวา แม่น้ำโขง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบัน หลายครั้งหลายหนด้วยกัน

ชาวผู้ไทก็เป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่งที่ได้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาและตั้งถิ่นฐานกระจาย
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ถิ่นฐานของชาวผู้ไทในประเทศไทย

จากประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวผู้ไทจากเมืองแถนมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นไปหลายครั้งและที่สำคัญคือการเคลื่อนย้ายในสมัยรัชกาลที่ 3 จากเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ การอพยพเคลื่อนย้ายชาวผู้ไทได้ปรากฏหลักฐานในพงศาวดารรัชกาลที่ 3 ซึ่งได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า ครอบครัวย้ายมาตั้งถิ่นฐานตามสมัครใจ ปรากฏว่าชาวผู้ไทได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตบ้านกุฉินารายณ์ บ้านขอนแก่น บ้านแซงบาดาล เมืองกาฬสินธุ์ บ้านปะขาวพะงา บ้านกุสุมาล เมืองสกลนคร บ้านนางหวาย บ้านห้วยศิระะบัว และเมืองนครพนม

ในปัจจุบันชาวผู้ไทได้กระจายตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มปะปนกับกลุ่มไทยลาว อ.เรณูนคร อ.นาแก อ.ธาตุพนม อ.ศรีสงคราม จังหวัดนครพนม อ.สหัสขันธ์ อ.กุฉินารายณ์ อ.เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ อ.คำชะอี อ.หนองสูง จังหวัดมุกดาหาร อ.วาริชภูมิ อ.พังโคน อ.พรรณานิคม อ.วานรนิวาส จังหวัดสกลนคร และตั้งบ้านเรือนกระจายตามตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี อุทุมธานี และจังหวัดเลย นับว่าชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรมากกว่ากลุ่มไทย-ลาว

ลักษณะทางชนเผ่า

รูปร่างลักษณะของชาวผู้ไท

ลักษณะรูปร่างชาวผู้ไทนั้น พันตรี อิริค ไชเต็นฟาเดน ชาวเดนมาร์กซึ่งเข้ามาทำงานกิจการตำรวจไทย ได้กล่าวถึงรูปร่าง ลักษณะชาวผู้ไทในงานวิจัยตอนหนึ่งว่า “ชาวผู้ไททั้งชายและหญิงมีรูปร่างดีดัด ผิวขาว-เหลือง สูงประมาณ 140-160 ซม. ผู้ชายรูปร่างผอมกว่าผู้หญิงซึ่งค่อนข้างเจ้าเนื้อสมบูรณ์ และมีรูปใบหน้าที่รูปไข่ แบน จมูกเล็กแต่ไม่โด่ง ริมฝีปากคัลเล็กน้อย ริมฝีปากกลางหนากว่าด้านบน มีริ้วรอยย่นเป็นเส้นเล็กๆ เหนือริมฝีปาก ชาวผู้ไทผู้ชายบางคนไว้หนวดหรือเคราขนตามร่างกายสั้นหรือเกือบไม่มีเลย นิยมตัดผมสั้นประมาณครึ่งนิ้วถึงหนึ่งนิ้ว ผมนวดแต่แข็งมีสีดำ สตรีนิยมปล่อยผมยาวตามธรรมชาติ เด็กๆ ชาวผู้ไทมีตาสีดำ ส่วนสีขาวยังคงตาออกสีค่อนข้างเหลือง ส่วนวงกลมของดวงตาสีดำสูงกว่าส่วนสีขาวยเล็กน้อย ชาวผู้ไทนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่คลุมร่างกาย จึงทำให้สตรีผู้ไทมีผิวค่อนข้างขาวอมชมพู และตัดกับส่วนอื่นที่อยู่นอกร่มเสื้อผ้าซึ่งจะมีสีน้ำตาล”

การแต่งกาย

การที่กลุ่มชนเผ่าผู้ไทได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้มีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นโดยเฉพาะกลุ่มชนเผ่าไทย-ลาว ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในภูมิภาคนี้ ทำให้ลักษณะการแต่งกายของชาวผู้ไทในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันบ้าง แต่โดยภาพรวมแล้วยังคงเอกลักษณ์การแต่งกายของชาวผู้ไทไว้ได้ และในการนำเสนอจะใช้ลักษณะการแต่งกายของชาวผู้ไทที่อาศัยอยู่ที่อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เนื่องจากเป็นชุมชนชาวผู้ไทกลุ่มใหญ่ และสามารถนำเสนอเอกลักษณ์ของชุมชนได้ชัดเจน

การแต่งกายของชาวผู้ไทตำเมืองเรณูนคร อาจารย์เปี่ยมศรี จุลกาญจน์ เขียนไว้ว่า “การแต่งกายสตรีชาวผู้ไทดำมี 2 แบบ คือ 1. การแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์ และ 2. การแต่งกายของ ชาวบ้านทั่วไป

(1) การแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์ ผ้านุ่ง ผ่าถุงพื้นสีดำที่มีเนื้อเป็นมันระยับไม่มีลวดลายใดๆ เช่น กำมะลิน แพรต่วน ผ้ามัดขั้มน ผ่าไหมดำ เย็บต่อชายซึ่งทอยกดอกสลักสี (จก) หรือปักด้วยดินทอง เงิน เลื่อม และไหมสีต่าง ๆ ระยิบระยับ ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ตามแต่ผู้ใส่จะชอบ นุ่งยาวกรอมตาตุ่ม (เรียกว่าเตะไปเพื่อจะ)

เสื้อ ผ่าดำเนื้ออย่างเดียวกับผ้านุ่ง ตัวยาวคลุมตะโพกเข้ารูป ผ่าซ้ายด้านข้างทั้งซ้ายขวา (แบบเสื้อกุยเฮง) แขนยาวจดข้อมือทรงกระบอก คอตั้ง หน้าอกผ่าตลอด ติดกระดุมเป็นแถวชิด ๆ กัน จากคอถึงเอวคอด รวมประมาณ 10-12 เม็ด ขลิบ (แขน) ด้วยผ้าเกลียวไหมสีแดง ที่ริมชายเนื้อ ปลายแขน ริมคอตั้ง และหน้าอกยาวตลอดจนสุดชายเสื้อ แล้วปักดินทับอีกเพื่อความสวยงาม (เลื่อมยาบ ๆ)

สไบ (แพแบ่งโตง) สีเข้มปักดินทอง เงินและไหมสอดสีหรือยก (ผู้ไทเรียกว่าผ้าขิดผ้าจ้อง)

อาภรณ์ ใช้กำไลข้อมือ ข้อเท้า (ก้องแขน ก้องขา) คอสวมลูกประคำ (หมากตุ้ม) สร้อยเฉียงไหล่ สังวาลย์ (สายเบน) ปิ่นปักมวยผม (ปิ่นปักเกล้า) ต่างหู พวงเต่าร้าง (กะจอนหรือต่างโพงมะตา) กระดุมเสื้อล้วนเป็นเครื่องทำด้วยทองทั้งชิ้น

ทรงผม สตรีผู้ไททุกคนไม่ว่ารุ่นสาวหรือผู้ใหญ่เกล้าผมไว้ผมขมวดเกล้ามุ่นทรงสูงเอียงซ้ายหรือขวานิดหน่อยตามถนัด เสียบด้วยปิ่น หรือลูกประคำประดับที่ขมวดมวย

(2) การแต่งกายของสตรีชาวบ้านทั่วไป

ผ้านุ่ง ใช้ฝ้ายย้อมใบครามหรือมะเกลือ (จับหม้อหรือมะเก้อ) สีดำล้วน เย็บต่อด้วยเชิงเป็นริ้วตามยาว ริมร่างแดงกว้างประมาณไม่เกิน 10 เซนติเมตร นุ่งยาวสูงจากข้อเท้าพอสะดวกลงในการเดินเหิน และทำงานได้คล่องแคล่วไม่พันแข้งพันขา หัวข้อการทำงานหนักก็ต้องหนีบผ้านุ่งหยักรั้งขึ้นไปข้างหนึ่งหรือสองข้างเพื่อก้าวขาสะดวก

เสื้อ แบบเสื้อและสีชนิดเดียวกับสตรีสูงศักดิ์ แต่เป็นเนื้อฝ้ายหรือด้าย
สไบ ผ้าแดงธรรมดา หรือผ้าขาวม้าห่มชายหนึ่งรอบเอว แล้วทิ้งชายหนึ่งข้างไปไว้ข้าง
หลัง

อาภรณ์ ใช้ทุกอย่างแบบเดียวกับสตรีสูงศักดิ์ แต่เป็นเงินล้วน ถ้ายากจนก็ใช้โบราณทำ
ด้วยกระดูกกลิ้งกลม ๆ กำไลทองเหลือง ลูกประคำแก้วหรือลูกเดือย (โพงมะตูมแก้วหรือโพงมะ
เตย)

กะหยั่ง สะพายกะหยั่ง (ตะกร้าสานด้วยไม้ไผ่รูปร่างคล้ายกะบุง แต่ทรงสูงเล็กกะทัดรัดกว่า)
ใช้ใส่หมากพลู ผ้าเช็ดหน้า (แพมณ) และเครื่องใช้ประจำตัว หวี แป้ง น้ำมัน เล็ก ๆ น้อย ๆ
คล้ายกับสตรีปัจจุบันมีกระเป๋าท่อนั่นเอง สตรีผู้ไทดำทั่วไปต้องมีกะหยั่งสะพายเป็นของคู่กายจะ
ละเว้นไม่ได้ ถือเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงชาวผู้ไทดำอย่างหนึ่ง

การแต่งกายผู้ชายผู้ไทดำ

ผ้าถุง ใช้กางเกงขาสั้นครึ่งน่อง (ขาก้วย) สีดำนหรือสีรงดาหมากrukแบบพม่า ทำด้วยฝ้าย
หรือไหมตามแต่ฐานะ นุ่งสีรงยาวกรอมเท้า (เตะซาซะ)

เสื้อ ผ้าสีดำนชนิดเดียวกับกางเกง คอกลมแคบชิดคอ ผ่าอกตลอด ติดกระดุมขาว 5 เม็ด
เว้นระยะจากคอถึงเอวเท่า ๆ กัน ชายเสื้อซ้ายขวาผ่าเหมือนเสื้อกุยเฮงแขนยาวจดข้อมือหรือสั้น
ครึ่งแขน ไม่มีขลิบใด ๆ ผ้าคาดเอวและโพกศีรษะ ใช้ผ้าขาวม้าสีดำนขาวหรือสีดำนแดงพัน
รอบศีรษะและคาดเอว

ทรงผม ผมตัดสั้นแบบชายทั่วไป

อนึ่ง ถ้าออกจากบ้านไปทำมาหากินหรือค้าขาย ต้องสะพายย่ามแดง หรือถุงกะเทียว
(ถุงสานแบบร่างแห) มีกระติบข้าว แอบยา สะพายดาบหรือถือมีดพร้า นอกจากนี้ผู้ชายชาวผู้ไท
โบราณมักนิยมสักแขนขาสาวยด้วยหมึกสีดำ แดง ถือเป็นความสวยงามและอยู่ยงคงกระพันด้วย

การแต่งกายของเด็กผู้ไทดำ เด็กแดง ๆ ถึงประมาณไม่เกิน 10 ขวบ บางคนโกนผม
หัวล้าน ใส่หมวก (ว้อม) สีดำ เย็บด้วยผ้าตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 6 นิ้ว ยาว
รอบศีรษะต่อกันเป็นวงกลม แล้วเย็บปลายข้างหนึ่งให้เป็น 4 แฉก เอาด้ายสอยตึงไว้ ขลิบด้วย
ผ้าหรือด้ายฝ้ายเกลียวสีแดง เด็ก ๆ มักใช้เหรียญเงินนำมาเจาะผูกร้อยด้วยด้ายรอบคอหลาย ๆ อัน
ถือว่าสวยงามดี

การแต่งกายของนักฟ้อนรำ ชาวผู้ไทดำเป็นนักศิลป์ ฟ้อนรำลีลาท่าทางสวยงามมากมา
แต่โบราณไม่แพ้ชาวไทยเหนือ ยามมีบุญเดือนหก มักจะมีสาวแก่แม่มาয়มาฟ้อนรำฉลองงานรอบ
บริเวณลานวัด ผ่านหน้าปะรำ (ตูบหรือผาม) ซึ่งปลูกเป็นที่พักชั่วคราวของชาวหมู่บ้านต่าง ๆ ที่
เชิญมาร่วมงาน

นักฟ้อนหญิงจะแต่งกายสวยงามระยิบระยับ มีผ้าสไบแดงคล้องคอปล่อยชายลงมาข้างหน้า (ห้อยต่องแต่ง) สวมเล็บ (กะโจ้ยมือ) สีแดงทำด้วยทองเหลืองหรือสังกะสี ทำเป็นรูปกรวย ต่อยอดด้วยลายยาวพันด้วยด้าย หรือไหมสีแดง มีพู่แดง รูปดอกกฐินเล็ก ๆ ติดที่ปลายลวดทุกนิ้ว ฟ้อนพร้อมกันเป็นแถวเป็นหมู่ใหญ่ ๆ ประมาณ 40-50 คน ลีลาการฟ้อนเชื่องช้า เหมือนท่าซำ ยাত্রาสวยงามจับตายิ่งนัก

ส่วนผู้ชายมักฟ้อนนุ่งผ้าโสร่งไหมกรอมข้อเท้า สวมเสื้อแบบผู้ชายผู้ไทดำ บางที่มีขลิบแดง ผ้าขาวม้าไหมคล้องคอ ปล่อยชายสองข้างลงข้างหลัง ใบหน้าผัดแป้งประขาวที่หูทัดดอกเตเล (ดอกหว้านชนิดหนึ่ง กลีบสีขาวเกสรเหลือง ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักของหนุ่มสาว) แล้วฟ้อนเกี่ยวล่อไปข้างหน้าของหมู่ฟ้อนฝ่ายสตรี ประกอบด้วยเสียงแคนและกลองยาวสวยงามยิ่งนัก ซึ่งประเพณีเช่นนี้ในปัจจุบันหาชมได้ยาก”

ภาษา

ชาวผู้ไทมีภาษาพูดอยู่ในกลุ่มไทกะได (Tai Kadai) ภาษาพูดมีคำพื้นฐานตรงกับไทยลาว ต่างกันที่สำเนียงพูดที่ชาวผู้ไทออกเสียงสระอัว เอีย เอือ ไม่ได้ คือออกเสียง อัวเป็นโอ, เอียเป็นเอ เอือเป็นเออ เช่น วัว (จัว) เป็น โง, เสียวเป็นเส, เมียวเป็นเม เนืองเป็นเมิง

อาหาร

ชาวผู้ไทรับประทานข้าวเหนียว อาหารประจำคือเครื่องจิ้มกับผักเห่าที่จะหาได้ ส่วนอาหารพิเศษอื่น ๆ จะรับประทานเช่นเดียวกับอาหารอีสานทั่วไป เนื่องจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมไทย-ลาว

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

ชาวผู้ไทมีรากฐานจากการนับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน (Popular Bhuddism) ถือเป็นพุทธศาสนาที่ปรับให้เข้ากับจารีตประเพณีนิยมของชาวบ้าน รวมทั้งมีการนับถือภูษามิผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีไร่ผืนนา ผีฟ้าผีแถบ ควนคู่กันไป

ปรัชญาดำเนินชีวิตที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาแบบชาวบ้านกับการนับถือภูษามิผี วิญญาณ แสดงออกมาทางจารีตประเพณีของชาวผู้ไทอีสานที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีตลอดทั้ง 12 เดือน เช่นเดียวกับกลุ่มชนเผ่าไทย-ลาว เนื่องมาจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม

ชาวผู้ไทนอกจากมีความเชื่อในประเพณีฮีตสิบสองแล้วยังมีความเชื่อในเรื่องภูติผี ไทยชาวผู้ไทยังมีการนับถือผี มาจนถึงทุกวันนี้ มีการเช่นสรวงวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น การเสนเรือน คือการไหว้ผีประจำตระกูลมีรายชื่อบรรพบุรุษเขียนไว้ในสมุดเรียกว่า “บั้งผีเฮือน” ลูกหลานใน

ตระกูลจะมาร่วมกัน เพื่อให้มีผีบรรพบุรุษคุ้มครอง วันพิธีจะจัดอาหารคาวหวานเพื่อเซ่นผีเฮือน” หลังจากนั้นจะมีการเลี้ยงลูกหลานทุกคนที่มาร่วมพิธี

การรักษาอาการเจ็บป่วย

เนื่องจากชาวผู้ไทมีความเชื่อในเรื่องการถือผีโดยเชื่อว่าผีบิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้ว เป็นผู้ปกครองคอยดูแลการกระทำผิดของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ ดังเช่นมีชายไปจับแขนหรือกอดจูบลูกสาวบนเรือนอย่างหนึ่ง หรือคนในครัวเรือนนั้นไปเรียนวิชาอาคมอย่างใดโดยไม่บอกกล่าวกับผีอย่างหนึ่งหรือลูกสะใภ้ หลานสะใภ้เดินบนเรือนกระต๊อบสั้นแรง หรือเคาะไม้เสาเรือนฝาเรือนและไม้อย่างอื่นซึ่งเป็นเครื่องประกอบเรือนนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่กระทำดังกล่าวนี้ถือว่า ผิดผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีนั้นจะต้องมากระทำให้คนใดคนหนึ่งมีอาการเจ็บป่วยขึ้น เมื่อมีคนเจ็บป่วยเกิดขึ้นแล้วต้องไปหาหมอตำเฒ่าหรือหมอลำส่งมาเสียดาย ถ้าหมอลำเฒ่าทายว่า ผู้นั้นทำผิดอย่างนั้น ผีจะต้องกินไก่ กินหมู กินกระป๋อง คนที่กระทำผิดต้องจัดหามาเซ่นผีตามความ ต้องการ แต่ต่อมาทุกวันนี้ การเซ่นหมูและกระป๋องนั้นใช้แต่ไก่สมมุติกันเอาว่าเป็นกระป๋องโดยมาก

การละเล่น

ชาวผู้ไทมีนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นคือการฟ้อนที่ประกอบวงแคน ใส่เล็บยาว ร่ายรำลีลาอ่อนช้อย จังหวะเนิบกว่ากลุ่มไทยลาย เรียกว่า “ฟ้อนผู้ไท” มีเป็นประเพณีในการต้อนรับแขกเมืองให้เกิดความประทับใจ คือ การจัดบายศรีสู่ขวัญ เลี้ยงอาหาร ขี้ช้างคู้ (ดูตุ๋นขี้ช้างคู้) คือเหล้าหมักแบบท้องถิ่น ดื่มกันทั้งใจโดยใช้หลอดไม้ซางดูดน้ำเหล้าจากไห

การสร้างบ้านเรือนของชาวผู้ไท

ได้มีผู้ศึกษาการสร้างบ้านเรือนของชาวผู้ไทไว้ในหลายพื้นที่ดังมีรายละเอียดดังนี้ ลักษณะบ้านเรือนเคหะสถานที่อยู่อาศัยของชาวผู้ไทดำเมืองแกลง เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) กล่าวไว้ว่า “พวกผู้ไทดำนี้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในดินแดนแขวงสิบสองจุไทย ทำโรงเป็นที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกับลาวตามธรรมดา แต่แปลกกันอยู่ที่เฉลียงทางด้านสกัดนั้นทำวงโค้งกลมเหมือนกระโจมโรงหีบใหญ่ยาวถึง 9 ห้อง 11 ห้อง ก็มี เรือนหลังหนึ่งก็อยู่ด้วยกันได้หลายครัวคือลูกเขย ลูกสะใภ้และพวกญาติพี่น้องมักรวบรวมอยู่ในเรือนหลังเดียวกัน มิได้ทำเป็นห้องหับให้มิดชิดเลย มีแต่มุ้งกางเป็นหลัง ๆ ไปทั้งสองแถว ดูไม่มีความรังเกียจในการที่จะหลับนอนเลย ที่กลางเรือนนั้นก็มีเตาไฟเรียงกันไปถึง 2-3-4 เตาตามเรือนใหญ่เรือนเล็ก เตาไฟนี้สำหรับใส่ไฟผิงเท่านั้น เพราะในประเทศเหล่านี้เวลาหนาว ๆ มาก เตาที่หนึ่งข้าว ทำกับข้าวรับประทานนั้นมีเตาหนึ่ง ต่างหาก พื้นเรือนนั้นก็ใช้ไม้ไผ่ ไม้เฮี้ยะเป็นไม้อย่างบางสานเป็นลาย 2-3 มิได้มีไม้จริงใช้เลย”

สำหรับบ้านของลาวโซ่งหรือชาวผู้ไทดำเมืองเพชรบุรีนั้น อาจารย์เหรียญเพชร ตาลวันนา เขียนไว้ว่า “บ้านของโซ่งสมัยโบราณ เป็นบ้านแบบหลังคาไม่มีจั่ว เมื่อตั้งหลังคาออกไปขึ้นสูง (จะเรียกผิดถูกไม่ทราบ ต้องขออภัยด้วย) และติดตั้งเครื่องบนเช่นแป กลอน เสร็จก็มุงด้วยตับตันกกแทนตับจาก (ต้นกกที่ใช้แข็งแรงทนทานกว่าจากมาก) รูปหลังคาลาดคุ่มเป็นรูปคล้ายกะโหลกคลุ้มลงมรด้าเตี้ยถึงฝา อย่างสูงก็ดูเหมือนจะไม่เกินเมตรครึ่ง ฉะนั้น บางบ้านมองดูไกล ๆ จึงดูเหมือนไม่มีฝา เพราะหลังคาคลุมมิดหมด บ้านโซ่งไม่มีหน้าต่าง (เข้าใจว่าเดิมเมื่ออยู่ทางเหนืออากาศหนาวจัดจึงไม่ชอบที่จะมีหน้าต่างให้ลมโกรก พวกหลัง ๆ จึงถือประเพณีสืบทอดกันมา) แต่มีประตูซึ่งไม่เกินสองประตูคือประตูตรงกันข้ามเปิดออกไปหากว้าน (เข้าใจว่าเฉลียง) ซึ่งถ้าเป็นบ้านใหญ่ก็มีกว้านสองข้างเรือน กว้านนี้บางบ้านทำกว้างขวางและมีฝาสูง 1 ด้านหรือ 2 ด้าน ฝาสูงกว่าเรือนใหญ่ (เท่าที่เห็น) อากาศโปร่งสบาย ไม่เหมือนตัวเรือนใหญ่ซึ่งมุงคลุมตีบ

ในเรือนใหญ่นั้นบางที่ก็กันห้องไว้ด้านหนึ่งหลายห้อง (ถ้าครอบครัวใหญ่) และอีกด้านตรงกันข้าม ทอดเตาไฟใหญ่และเก็บของบ้าน คือฤดูหนาวก็ใช้เป็นที่พักไฟได้ แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือเกี่ยวกับพิธีเสน (พิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ) ซึ่งจำต้องทำกันในเรือนใหญ่ จะต้องใช้เตาไฟด้วย กว้านนี้บางที่ก็ใช้เป็นที่พักนอนของผู้ชายและใช้รับแขกด้วย ที่สุดของกว้านด้านหนึ่งมีบันได หมายความว่าเมื่อขึ้นบันไดก็จะถึงกว้าน ต่อจากกว้านจะเป็นนอกชานใหญ่หรือเล็กที่สุดแต่จะชอบ บันไดนิยมใช้ไม้กลม ๆ แบน ๆ เป็นลูกขั้นบันไดห่างกันประมาณ 12 นิ้ว เรือนแบบนี้สมัยนี้เกือบไม่มีใครปลูกสร้างกันแล้ว คนชั้นใหม่ถ้าจะปลูกบ้านสร้างเรือนกันใหม่ก็นิยมปลูกแบบไทยภาคกลางทั่ว ๆ ไป บ้านโซ่งโบราณได้ถุนบ้านค่อนข้างสูงและใช้ตอม่อมากได้ถุนบ้านใช้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เช่น วัว ควาย ข้างเรือนมักจะมีเสาและครกกระเดื่องไว้สำหรับซอมข้าว ซึ่งในสมัยนั้นต้องซอมข้าวกันเองแทบทุกครัวเรือน”

สำหรับที่เมืองเรณูนครหรือตำบลโพนทองและตำบลเรณูนครนั้น ผู้มีฐานะค่อนข้างดีปลูกบ้านเป็นเรือนแฝดสองหลัง เป็นเรือนไม่มีจั่ว เสาไม้แก่นมี 3 ห้องบ้าง 5 ห้องบ้างได้ถุนสูง เครื่องบนไม้เนื้อแข็ง มีหน้าต่างราว 4 ช่อง ประตู 2 ช่อง ฝาเป็นไม้กระดาน มุงด้วยกระเบื้องไม้ ทำเป็นแผ่นขนาด 5-6 นิ้ว สูงตามแนวตั้งประมาณ 2 ฟุต มุงซ้อนเหลื่อมกันในแนวตั้ง ใช้ตะปูตีหรือเจาะใช้เดือยไม้แทนตะปู เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนอีกหลังหนึ่งเปิดโล่งใช้สำหรับรับแขก รับประทานอาหาร พบปะญาติมิตร และจัดงานพิธีต่าง ๆ ส่วนผู้มีอยู่ในฐานะปานกลางก็ปลูกเรือนเสาไม้แก่นได้ถุนสูงมีราว 3 ห้อง มีระเบียบหน้าบ้านพองาม ฝาซัดตะหรือไม้เหียะ มุงด้วยหญ้าคา มีหน้าต่างราว 2 ช่อง และประตูอีก 2 ช่อง ชาวบ้านที่มีฐานะไม่สู้ดีนักก็ปลูกเรือนเสาไม้ไผ่ทำเป็นห้องหนึ่งหรือสองห้อง ฝาซัดหญ้าคา มีระเบียบด้านหน้า มีประตู 1 ช่อง และหน้าต่าง 2 ช่อง อยู่อาศัยไปตามอัตภาพ

กลุ่มชนเผ่า ไทย-ลาว

ไทยลาว หรือชาวอีสานเป็นประชากรกลุ่มใหญ่และมีวัฒนธรรมสูงกว่าไทย-ลาวกลุ่มอื่นพูดภาษาไทยลาว (ภาษาอีสาน) เป็นกลุ่มที่มีตัวอักษรไทยน้อย และอักษรตัวธรรม ใช้ทั้งสองแบบกลุ่มไทยลาวรับวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงมาช้านานนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เช่นจารึกฐานพระพุทธรูปพระประธานวัด พระธาตุพนม ลงศักราช พ.ศ. 2046 ใช้อักษรตัวธรรม และจารึกวัดแคนเมือง ลงศักราช พ.ศ. 2073 ใช้อักษรไทยน้อย หลังจากนั้นก็พบจารึกที่ใช้อักษรทั้งสองสลับต่อมา จนถึงตัวอักษรที่ใช้จารในใบลานภาคอีสานสมัยต้นรัตนโกสินทร์ อาจจะกล่าวได้ว่ากลุ่มไทยลาวหรือชาวอีสานเป็นกลุ่มผู้นำทางด้านวัฒนธรรมภาคอีสาน ฉะนั้นภูมิปัญญาสังคม เช่น ฮีตคอง ตำนาน อักษรศาสตร์ จาริตประเพณี กลุ่มไทยลาวจะเป็นกลุ่มที่สืบทอดและถ่ายทอดให้ชนกลุ่มไทยกลุ่มอื่นๆ อีกด้วย

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้มีนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้ทำการศึกษาหาหลักฐานการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งพบว่าในภาคอีสานมีการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีหลักฐานการพบโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์และภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในหลายพื้นที่

และได้พบหลักฐานการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ในแอ่งสกลนครและแอ่งโคราช ตั้งแต่ยุคร่วมสมัยทวารวดี ยุควัฒนธรรมขอมสมัยพระนคร จนกระทั่งถึงยุคสมัยวัฒนธรรมไทย-ลาว ซึ่งมีการพบศิลาจารึกที่บันทึกด้วยตัวอักษรตัวธรรม และอักษรไทยน้อยภาษาถิ่นอีสาน หลังจากที่ยุทธิพลขอมได้ลดอำนาจลงในพุทธศตวรรษ 20

การตั้งชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ปรากฏชัดเจนในราวพุทธศตวรรษที่ 19 (ร่วมสมัยกับสุโขทัย) บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน และลุ่มน้ำอู (เมืองแก่น เมืองเชียงดง เชียงทอง) ความจริงกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว อาจจะตั้งนครรัฐก่อนหน้านี้ แต่ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นอกจากตำนานเล่าสืบกันต่อมาเท่านั้น ฉะนั้นนักประวัติศาสตร์จึงยอมรับการตั้งชุมชนของกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ในสมัยเดียวกับสุโขทัย เพราะมีการกล่าวถึงชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนเหนือในศิลาจารึกหลักที่ 1 หลังจากนั้นเพียงเล็กน้อยศิลาจารึกสมัยพระเจ้าลิไทได้กล่าวถึงชุมชนกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว ได้รวมตัวกันเป็นอาณาจักร ซึ่งต่อมาเรารู้จักกันในนามอาณาจักรล้านช้าง ดังนี้ “... (เขตเมืองสุโขทัย)...เบื้องตะวันออก...ถึงแดนพระญาฟ้าจ้อม (จุ่ม)” รัชสมัยพระเจ้าฟ้าจุ่ม (พ.ศ. 1896-1916) มีการขยายอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างได้กว้างขวางและเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด

ในเวลาต่อมา คือรัชสมัยพระเจ้าสามแสนไทย (พ.ศ. 1916-1959) จางพงศาวดารล้านช้างยังกล่าว
ว่าอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างได้ครอบคลุมในภาคอีสานบริเวณที่ราบสูงโคราชอีกด้วย

การที่กลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว เข้ามามีอำนาจเหนือแอ่งสกลนคร โดยแพร่อำนาจการเมือง
เข้ามาในดินแดนแอ่งสกลนครในสมัยเริ่มต้นของอาณาจักรล้านช้างเป็นปัจจัยสำคัญให้วัฒนธรรม
ไทย-ลาวเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมขอมสมัยพระนคร แสดงให้เห็นว่าชาวท้องถิ่นนั้นคงไม่เป็นชุมชน
ที่เข้มแข็งทางวัฒนธรรมแต่อย่างใด วัฒนธรรมไทย-ลาว จึงเข้ามาแทนที่อย่างง่ายดาย ชนพื้นเมือง
เริ่มรับวัฒนธรรมไทย-ลาวและก่อตัวเป็นสังคมเมืองสืบทอดวัฒนธรรมสมัยไทย-ลาวต่อมา ซึ่งมี
ขอบเขตตั้งแต่จังหวัดเลย (เมืองหล่ม เมืองเลย ปากเหือง เชียงคาน ด่านซ้าย) จังหวัดหนองคาย
(เมืองเวียงคุก เมืองปากห้วยหลวง) จังหวัดอุดรธานี บริเวณ อำเภอบ้านผือ จนถึง จังหวัดหนองบัว
ลำภู จังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม (เมืองโคตรบอง) ฉะนั้นจึงพบว่าพงศาวดารลาวมักจะ
กล่าวถึงหัวเมืองที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ดินแดนในภาคอีสานก็ได้รับการเอาใจใส่จากราช
ธานีเป็นทวีคูณเช่น รัชกาลที่ 1 มีพระราชประสงค์จะตั้งเมืองขึ้นนอกให้เป็นกำลังของเมือง
นครราชสีมา อยู่ระหว่างประเทศราชเวียงจันทน์ และนครจำปาศักดิ์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เกลี้ยกล่อม
ท้าวพระยาในท้องถิ่นให้ไปตั้งที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จนเป็นชุมชนเกิดขึ้น ณ ที่ใด ก็โปรดเกล้าฯ ให้หัว
หน้าเป็นพระยาหรือเป็นพระที่เจ้าเมือง มีอาณาเขตปกครองและทรงตั้งญาติวงศ์ เป็นตำแหน่ง
อุปราช ราชวงศ์ ราชบุตร ตามธรรมเนียมการปกครองแบบวัฒนธรรมไทย-ลาว และให้ส่งส่วยสิ่ง
ของอันหาได้ในท้องถิ่นนั้นแก่ราชธานี

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 3 หลังจากกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ (พ.ศ. 2370-71) มีการเคลื่อนย้าย
ชุมชนในภาคอีสานครั้งใหญ่ ทั้งส่วนที่อยู่ในแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร

จากการศึกษาการตั้งหัวเมืองในภาคอีสาน จะพบว่าหลังกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ คือรัชสมัย
ร.3 และ ร. 4 ได้มีการตั้งหัวเมืองอีสานจำนวนมาก เนื่องมาจากการอพยพประชาชนฝั่งตะวันออก
ของแม่น้ำโขงในครั้งนั้นประการหนึ่ง และการแยกย้ายชุมชนที่แน่นหนาไปตั้งบ้านแปงเมืองในทำเล
ใหม่อีกประการหนึ่ง ครั้นสมัย ร.5 ได้มีการรวมหัวเมืองอีสานเป็นรัฐประชาชาติไทยแต่นั้นมา

ลักษณะทางชนเผ่า

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายชาวอีสาน(ไทยลาว) ปัจจุบันแต่งกายเปลี่ยนไปมาก การแต่งกายสมัยอดีต
ผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นยาวปิดเข่าเล็กน้อย นิยมตกแต่งชายผ้าซิ่น เรียกว่า “ตีนซิ่น” ผ้าซิ่นสีน้ำเงินเข้ม
ทางลงสีขาว ปกติใช้ผ้าฝ้าย หากเป็นพิธีการใช้ผ้าไหม เสื้อแขนกระบอก แถบผมมวยสูง หากอายุ
มากจะเกล้าผมมวยต่ำไว้ที่ท้ายทอย ห่มสไบทับเสื้อในงานพิธี ส่วนชายนุ่งกางเกงเรียกตามภาษา

ถิ่นที่ “โซ่ง” ทางเกยยาวเหนือเข้า หรือเสมอเข้า เสื้อคอกลมผ่าหน้าติดกระดุม แขนกระบอก ผ้าขาวม้าคาดเอว บางครั้งก็นุ่งผ้าโสร่งไหม

ภาษา

กลุ่มไทย-ลาวเป็นกลุ่มที่สืบวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงมาแต่โบราณ (ร่วมกับกลุ่มไทยเวียงหรือชาวเวียงจันทน์) มีตัวอักษรของตนเองใช้สืบเนื่องมาแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อยและอาจจะร่วมสมัยกับสุโขทัย ตัวอักษรที่ใช้มี 2 แบบ คือ อักษรไทยน้อย และอักษรตัวธรรม อักษรไทยน้อยเป็นอักษรสุโขทัยสาขาหนึ่ง ที่ได้ต้นแบบตัวอักษรจากสุโขทัย ส่วนอักษรตัวธรรมเป็นอักษรที่ได้ต้นแบบจากอักษรมอญโบราณคล้ายอักษรตัวเมืองของภาคเหนือ

อาหาร

อาหารชาวอีสานรับประทานข้าวเหนียวอาหารหลักของชาวบ้านคือ เครื่องจิ้ม (เช่น แจ่วบอง ปั่น) กับผัก ส่วนอาหารพิเศษอื่น ๆ ได้แก่ ลาบ ก้อย เนื้อย่าง ส้มตำ (ที่เรารู้จักกันดีตามร้านอาหารอีสานทั่วไป) และการถนอมอาหารและเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานได้แก่ การทำปลาร้า ซึ่งนำไปประกอบอาหารหลายประเภท

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

กลุ่มชนเผ่าไทยลาว เป็นกลุ่มชนเผ่ากลุ่มใหญ่ที่สุดในภาคอีสานและมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเวลาช้านานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 ชาวไทยลาวนับถือศาสนาพุทธที่ผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับผี ได้อย่างสมบูรณ์และลงตัว ซึ่งแสดงออกเป็นประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นต้นแบบของประเพณีหลักในภาคอีสาน ซึ่งได้แก่ งานบุญประเพณีในจารีตสิบสองเดือน หรือที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง” รวมทั้งบทบัญญัติของสังคมที่เรียกว่า “คองสิบสี่” นอกจากนี้ชาวไทยลาวยังมีจารีตประเพณีตามวาระสำคัญอีกมาก เช่น พิธีสูดขวน (สู่วัณ), การไหว้ผีปู่ตา, ประเพณีผู้เสีย เป็นต้น

การละเล่น

การละเล่นและการแสดงของชาวไทย-ลาวได้มีการพัฒนารูปแบบมากมาย จนถึงปัจจุบัน เช่น หมอลำ เเซิง เป็นต้น แต่เอกลักษณ์ที่สำคัญคือการใช้เครื่องดนตรีที่สำคัญคือแคน และเครื่องดนตรีประกอบอื่น เช่น ซึง พิณ ฉิ่ง ฉาบ

เรือน

ชาวไทยลาว เป็นชนกลุ่มใหญ่ในภาคอีสาน การปลูกสร้างบ้านเรือนย่อมมีความคล้ายกัน และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ฐานะทางเศรษฐกิจและหน้าที่การใช้งาน โดย ทม เกตุวงศา ได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท

1. ที่พักอาศัยประเภทชั่วคราว

เป็นประเภทที่ใช้เฉพาะบางฤดู เช่น เกียงนา หรือเกียงไร่

2. ที่พักอาศัยประเภทกึ่งถาวร

2.1 เรือนเหี่ยว เป็นเรือนขนาด 2 ห้องเสา สำหรับคู่สามี-ภรรยาที่แยกเรือนออกจากครอบครัวพ่อแม่

2.2 ตูบต่อเล้า เป็นการสร้างเกยหรือเทิบ (เพิง) ต่อก่อออกมาจากเล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ตามขนาดความยาวของเล้าข้าว ประมาณ 2-3 ช่วงเสา เป็นที่อาศัยชั่วคราวของสามีภรรยาที่เพิงออกเรือนแต่ยังไม่พร้อมที่จะสร้างเรือนใหญ่

3. ที่พักอาศัยประเภทถาวร

3.1 เรือนเกย ประกอบด้วยเรือนใหญ่ขนาด 3 ช่วงเสา มี 3 ส่วน คือห้องเปิง ห้องกลาง, ห้องล้อม, เกยหรือชานที่มีหลังคาคลุม, ชานแดด, เรือนไฟหรือครัว

3.2 เรือนโง่ ประกอบด้วยเรือนใหญ่และเรือนโง่ (เรือนน้อย) ตั้งอยู่ตรงข้าม

3.3 เรือนแฝด เป็นเรือน 2 หลังติดกัน

กลุ่มชนเผ่าไทยพวน

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยพวน มีหลักฐานปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติพงศาวดารภาคที่ 11 และพงศาวดารล้านช้างกล่าวว่า พระโอรสองค์ที่ 7 ของขุนบรม (บลุม) ผู้ครองเมืองหนองแส พระนามว่า เจ็ดเจือง เป็นผู้สร้างเมืองพวนในสมัยขุนบรมมาสร้างเมืองแกหรือแกน (เดียนเบียนฟู) เพื่อจะขยายอาณาเขตหนองแสให้กว้างขวางใหญ่โตไพศาล จึงได้ส่งโอรสทั้งเจ็ดองค์ไปสร้างเมืองต่างๆ โดยเฉพาะได้ส่งพระโอรสองค์ที่ 7 พระนามว่าขุนเจ็ดเจืองไปสร้างเมืองพวน (เมืองเชียงขวาง)

หัวเมืองพวนที่เป็นถิ่นกำเนิดของชาวไทยพวนนั้น มีชื่อเรียกรวม ๆ กันว่า หัวเมืองพวนทั้งหก คือหกหัวเมืองด้วยกัน คือเมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองเวียงไชย เมืองไพศาล (ฟองสาลี) เมืองซีเหนือ หรือเดียนเบียน แกน หรือแกน ปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียตนาม และเมืองเชียงขวาง

การอพยพของชาวไทยพวนย้ายมาพำนักอยู่ในราชอาณาจักรไทยนั้นนับตั้งแต่สมัยที่เมืองพวน (เชียงขวาง) ยังรวมอยู่ในราชอาณาจักรไทย ภายใต้การปกครองของมณฑลหนึ่ง ก่อนที่จะเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสและในระหว่างเหตุการณ์ที่ทำให้เสียดินแดนแก่ฝรั่งเศสนั้น ได้มีการอพยพหลายครั้งทั้งด้วยความสมัครใจเอง และด้วยการกวาดต้อนหรือติดตามกองทัพไทยที่ได้ยกออกไปตีหัวเมืองพวน 4 ครั้ง คือ

1. พ.ศ. 2322 กองทัพธนบุรี ยกออกไปกวาดต้อนผู้คนเข้ามา
2. พ.ศ. 2377 กองทัพกรุงเทพฯ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ยกไปตีหัวเมืองพวนคืนจากญาน และอพยพชาวไทยพวนเข้ามาไว้ตามหัวเมืองต่าง ๆ ภายในพระราชอาณาเขต
3. พ.ศ. 2418 กองทัพกรุงเทพฯ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ยกออกไปปราบจีนฮ่อ ที่ยกเข้าบุกหัวเมืองพวน เมื่อ พ.ศ. 2417 แล้วอพยพชาวไทยพวนเข้ามากรุงเทพฯ
4. พ.ศ. 2426 กองทัพกรุงเทพฯ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยกไปปราบจีนฮ่อ ที่เข้ามาบุกหัวเมืองพวนอีก

ปัจจุบัน ชาวพวนได้โยกย้ายแพร่กระจายตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ทั้งภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายจังหวัด

ถิ่นฐานชาวไทยพวนในอีสาน

จากประวัติศาสตร์การอพยพโยกย้ายของชาวไทยพวนหลายครั้งทำให้ชาวไทยพวนกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ถึง 37 จังหวัด โดยเฉพาะอีสานมีประชากรชาวไทยพวนอยู่ใน 6 จังหวัด จำนวน 14,550 คน

ยโสธร	2,099 คน
ร้อยเอ็ด	1 คน
เลย	1,415 คน
หนองคาย	3,675 คน
อุดรธานี	7,340 คน
อุบลราชธานี	20 คน
รวม	14,550 คน

ลักษณะชนเผ่า

ชาวพวนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาหมดจด ผิวพรรณสะอาดเกลี้ยงเกลา กิริยาละเมียด ละไม มีความขยันขันแข็งในการทำงาน อีกทั้งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาพูด วัฒนธรรม และประเพณีเป็นของตนเอง

การแต่งกาย

ในชีวิตประจำวัน การแต่งกายโดยทั่วไปมีความคล้ายคลึงกับประชากรไทยส่วนใหญ่ คือ หญิงนิยมนุ่งซิ่น สวมเสื้อตามสมัยนิยมหญิงสูงวัยมักสวมเสื้อ “คอกระเพาะ” หรือเสื้อ “อีแปะ” (เสื้อคอกระเช้า) แต่การแต่งกายในรูปแบบเดิมนั้น หญิงมักไว้ผมยาวมุ่นเกล้าไว้ด้านหลังใช้ผ้าพันรอบอก แทนการสวมเสื้อ นุ่งซิ่นตีนจก หรือสีพื้นแทรกลายขวาง บางถิ่นนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่ซึ่งมีลวดลายสีสันงามตาโดยอิงรูปแบบลายมาจากลายโบราณ ชาวพวนแต่ละภูมิภาคจะแต่งกายแตกต่างกัน ชายมักนุ่งกางเกงขาก๊วยดำเสื้อดำ ปัจจุบันทั้งชายและเด็กไม่มีความต่างทางด้านการแต่งกาย จนนับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด

ภาษาพวน

ภาษาพวนเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย (Tai Languages Family) เช่นเดียวกับภาษาไทยที่ใช้พูดในประเทศไทย ภาษาลาวในประเทศลาว และภาษาอื่น ๆ อีกหลายภาษา ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศจีนตอนใต้

เมื่อจำแนกถึงความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาลาวแล้ว ภาษาพวนจะมีวงศ์คำศัพท์ร่วมกับภาษาลาวมากกว่าภาษาไทยกลาง จึงมีคำเรียกชาวพวนเป็น 2 อย่างคือ เรียกว่า “ไทยพวน” ในฐานะเป็นประชากรของประเทศไทยกลุ่มหนึ่ง และเรียกว่า “ลาวพวน” เพราะว่าเป็นกลุ่มชนที่ใช้คำศัพท์ร่วมกันกับภาษาลาว และเคยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศลาวมาก่อน

ระบบเสียงภาษาพวน

หน่วยเสียงพยัญชนะ

พยัญชนะในภาษาพวนมี 20 หน่วยเสียง ได้แก่

/ p ph t th k kh c b d ? f s h m n n n l w j / ซึ่งทั้งหมดเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นได้ แต่เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายได้เพียง 9 หน่วยเสียงคือ / -p -t -k -? -m -n -n -w -j / และมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำอยู่ 1 หน่วยเสียงคือ /khw/ ได้แก่คำว่า /khwa:j/ “ควาย” เพียงคำเดียวเท่านั้น

หน่วยเสียงสระ

สระในภาษาพวนมี 21 หน่วยเสียง เป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง ได้แก่

/ i i: e e: æ æ: a a: : : u u: o o: : / และอีก 3 หน่วยเสียงเป็นสระประสม คือ /ia wa ua/

หน่วยเสียงวรรณยุกต์

วรรณยุกต์มี 6 หน่วยเสียงคือ

(1) วรรณยุกต์ระดับกลาง	เช่นคำว่า	มา, วน
(2) วรรณยุกต์ต่ำ - ต่ำ	เช่นคำว่า	ต่าง, ชูด
(3) วรรณยุกต์สูง - ต่ำ	เช่นคำว่า	ฟด 'เดียด', แท่ง, แญะ 'แยก'
(4) วรรณยุกต์ต่ำ - ขึ้น - ตก	เช่นคำว่า	อ้อย, ด้วง
(5) วรรณยุกต์ต่ำ - ขึ้น	เช่นคำว่า	เหล็ก, ผ่าน, โข 'สะพาน'
(6) วรรณยุกต์สูง - ขึ้น	เช่นคำว่า	เสื้อ, แห้ว, 'พิน'

อาหาร

สังคมชาวพวนเป็นสังคมบริโภคน้ำในปัจุบันมีชาวพวนหลายถิ่นที่บริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก แต่ก็ยังมีบางถิ่นที่นิยมบริโภคข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า เช่น ชาวพวนในเขตภาคอีสานและภาคตะวันออก

สังคมชาวพวนนับได้ว่าเป็นสังคมที่บริโภคปลาร้า (ภาษาพวน เรียก ปาเดะ) ซึ่งมีการนำมาปรุงอาหารหลายแบบ เช่น ทำปลาร้าสับ ใส่ในส้มตำ ผสมในน้ำต้มยำแกงต่าง ๆ ถือเป็นเครื่องชูรสประกอบอาหาร “ถ้าท่านเดินผ่านหมู่บ้านชาวไทยพวนที่แท้จริงแล้ว สิ่งที่ท่านสังเกตได้ง่ายยิ่งในเวลาเช้าตรู่ หรือในตอนบ่ายค่ำ กลิ่นน้ำต้มปลาร้าจะลอยมาต้องจุมกท่านมีกลิ่นเกือบทุกหมู่บ้าน ทำบ้านเอาเลยทีเดียว ทั้งนี้ได้หมายความว่า จะมีการบริโภคปลาร้ากันทุกมื้อทุกคราวไป ยังมีอาหารอย่างอื่นที่ปิ้ง ย่าง ทอด คละกันไป ในแต่ละคราว ซึ่งอาหารหรือของกินมักเป็นของพื้น ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น ชาวพวนที่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ปลูกผักต่าง ๆ เป็นครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก จึงต้องพึ่งอาหารจากแหล่งธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปลา ปู กบ เขียด หรือจากสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น เป็ด ไก่ การนำอาหารมาปรุงนั้นก็มีหลายวิธี ส่วนอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวน คือ แจ่วมะเขือ

ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ

ชาวไทยพวนนับถือศาสนาพุทธ จากหลักฐานการสร้างชุมชนของชาวไทยพวนในประเทศไทยไทยเกือบทุกแห่ง มักปรากฏว่าพระมีส่วนร่วมในการย้ายถิ่นฐานจากภูมิลำเนาเดิม และชาวไทยพวนมักจะสร้างวัดไว้ใกล้ชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

นอกจากความเชื่อในพุทธศาสนาแล้วไทยพวนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีสมณสถานในพิธีกรรม ทั้งที่เป็นพิธีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงานและประเพณีเกี่ยวกับการตาย รวมทั้งประเพณีอื่นเป็นประเพณีสงกรานต์ ทำบุญกลางบ้าน สารทพวน ประเพณีกำฟ้า ประเพณีเฮียะขวัญข้าว ล้วนแล้วแต่มีลักษณะเฉพาะของชาวไทยพวน

โดยเฉพาะประเพณีกำฟ้า ซึ่งถือว่าเป็นการแยกชาวไทยพวนห่างจากชาวผู้ไทย ประเพณีกำฟ้าจะจัดในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี โดยชาวพวนจะทำข้าวจีไปถวายพระที่วัด และมีข้อปฏิบัติคือจะไม่ด่าทอหรือทะเลาะวิวาทกันเป็นอันขาด ถ้าไม่ปฏิบัติจะถูกฟ้าดินลงโทษ และจะมีผู้สูงอายุคอยฟัง “ฟ้าเปิดประตูน้ำ” คือถ้าปีใดมีเสียงฟ้าร้องในช่วงของการกำฟ้า มักจะทำนายว่าปีนั้นฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ทำไร่ทำนาได้ดี พืชพันธุ์ธัญญาหารจะสมบูรณ์

สารทพวน หรือเรียกว่าประเพณีห่อข้าวดำดินหรือบุญห่อข้าวประดับดิน กำหนดวันแรม 15 ค่ำ เดือน 9

ประเพณีเฮียะขวัญข้าว เป็นประเพณีการเชิญขวัญข้าว ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะกำหนดวันประกอบพิธีไม่ตรงกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อม

การรักษาโรค

แม้วิทยาการด้านสาธารณสุขได้เจริญก้าวหน้า ชาวพวนส่วนใหญ่นิยมใช้บริการจากสถานพยาบาลแผนใหม่ แต่ก็ไม่ละทิ้งการรักษาพยาบาลแผนไทย เช่น กรณีมีผู้ป่วยพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ญาติผู้ป่วยบางรายได้นำน้ำต้มยาสมุนไพรบรรจุภาชนะไว้ให้ผู้ป่วยดื่มกิน หรือกรณีที่บางครัวเรือนนำยาสมุนไพรฝังแดดตามกระบวนการเก็บรักษาตัวยา ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้เห็นวัฒนธรรมในการรักษาพยาบาลแบบพึ่งตนเองและการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ไปในเวลาเดียวกัน

การแสดงและการละเล่น

การแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนคือ การลำพวน โดยที่ผู้ลำจะนั่งกับพื้น ดนตรีที่ประกอบในการลำ คือ แคน ผู้เป่าแคนเรียกว่า หมอแคน และหมอแคนจะนั่งหันหน้าไปหาคนลำ

ทำนองการลำของหมอลำพวนจะร้องเป็นท่อน ๆ ไป คล้ายบทสวดเป็นวรรค ๆ แต่ละวรรคจะประกอบด้วยทำนองขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นแบบแผน พอสิ้นวรรคหนึ่ง ๆ ทั้งเสียงแคนและเสียงลำจะหยุดเป็นห่วง ๆ

เนื้อหาของบทลามีตั้งแต่คำสอน บทเกี่ยวพาราสีหรือการกล่าวชื่อชมผู้สมควรรักใคร่ต่อกัน นอกจากนี้ยังมีการลำแบบประคารมได้ปฏิญาณของผู้ลำด้วยตนเองเรียกว่า “การลำชิงชู้” (ลำชิงชู้) ประกอบด้วยผู้ลำที่เป็นหญิง 1 คน และเป็นชาย 2 คน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายลากล่าวคารมไหวหารแสดงความฉลาดปราดเปรื่องในเรื่องต่าง ๆ แข่งขันกัน ส่วนฝ่ายหญิงจะล่ำกับทกลอนล่ำหรือการสอบถึงภูมิปัญญาปฏิภาณไหวพริบของชายแต่ละคนที่มาเกี่ยวข้อง การลำพวนในรูปแบบของการลำชิงชู้ จึงเป็นการรำที่เร้าใจ สร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง

ลักษณะบ้านเรือน

ชาวพวนปลูกบ้านไม้ยกพื้นสูง มุงหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝากระดูด้วยใบไม้ซึ่งทำจากไม้ไผ่สานขัดตะนํามาประกอบกระหนาบใบไม้ให้อยู่ตรงกลางหรือฝาเสื่อลำแพน ชั้นบนของบ้านมักใช้เป็นที่พักนอนนอน ภายใต้อุ้งมือจะกันเป็นห้องไว้ให้ลูกสาว หรือกันเป็นห้องเพื่อเก็บของมีค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตลอดจนอัฐิของบรรพบุรุษ ต่อมาจึงมีการสร้างเรือนด้วยไม้เนื้อแข็งทั้งหลัง มุมหลังคาด้วย “ไม้เก็ด” (กระเบื้องไม้) หรือดินของ (กระเบื้องดินเผา) จนถึงใช้สังกะสีมุมหลังคา เพื่อเบาและทนทานกว่าการใช้กระเบื้องไม้ ส่วนพื้นบ้านปูด้วยแป้น (ไม้กระดานที่เลื่อยเป็นแผ่นๆ) ฝาเรือนนิยมใช้ไม้กระดานที่เลื่อยเป็นแผ่นๆ เช่นกันแต่บางและแคบกว่ากระดานเรือน

ความละเมียดละไมใส่ใจต่อการทำที่อยู่อาศัยให้งดงาม ดังปรากฏว่าบางบ้านประดับด้วยลายไม้ “โป่ง” (ไม้ฉลุลาย) ตามมุมนั่วและเชิงชาย ความนิยมสร้างบ้านที่มีลายประดับเช่นนี้ มีแพร่กระจายตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นพระราชนิยมแบบจีนโพธิ์ฟ้าเข้าแผ่นดินที่มีกำลังทรัพย์จะสร้างบ้านเรือนที่ถือว่าเป็นของสวยงาม จึงนิยมประดับตกแต่งบ้านเรือนแบบดังกล่าว หรือการทำหลังคาทรงปั้นหยาอันเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 6 ปัจจุบันยังปรากฏว่ามีแบบการสร้างบ้านเช่นนี้อยู่ตามชุมชนชาวพวนเก่า ๆ หรือตามหอรบั้งและกุฎิในวัดบางแห่ง

กลุ่มชนเผ่าไทยแสก

ประวัติศาสตร์ชนเผ่า

ชนชนเผ่าไทยแสกเป็นชนชาติหนึ่งซึ่งพูดภาษาในตระกูลไต ปัจจุบันยังมีชนชนเผ่าแสกที่อยู่แคว้นสิบสองปันนาในประเทศจีน (ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านไทยแสกบ้านอาจสามารถ) และยังมีชาวไทยแสกที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองสอง ขึ้นอยู่กับกรุงเว้ ประเทศเวียดนาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้เล่าในนิทานโบราณคดีเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวแสกว่า ถิ่นเดิมของชาวแสกอยู่ทางฝั่งซ้ายใกล้เชิงเขาบรรพตต่อแดนญวน ดังนั้น

ถิ่นฐานดั้งเดิมน่าจะอยู่แถบบริเวณลุ่มน้ำโขงในประเทศจีนและประเทศเวียดนาม ชาวไทยแสงได้มีการอพยพหาภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการทำมาหากิน เนื่องจากเป็นชนชนเผ่าที่มีความอดุสาหะบากบั่นในการประกอบอาชีพมาตั้งแต่อดีต

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวว่า ไทยแสงมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่เมืองแสง เขตเมืองด้าเกิด ติดชายแดนญวน 20 กิโลเมตร แล้วได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมืองนครพนม ในปัจจุบัน ต่อมาในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ชาวไทยแสงจึงได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ “ป่าหายโคก” การอพยพแต่ละครั้งไม่ได้ถูกบังคับแต่อย่างใด เมื่อชาวไทยแสงเห็นว่าบริเวณ “ป่าหายโคก” ปัจจุบันเป็นบ้านอาจสามารถเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรต่างๆ จึงได้อพยพพากันมาประกอบอาชีพ คือการทำนา ประมง การทำปูนขาว และร่อนทองคำ (ปัจจุบันแหล่งแร่ได้หมดไป)

ภายหลังเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนีย์) แม่ทัพไทยได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้แต่งตั้งให้ “มานบุตดี” หัวหน้าชาวแสงเป็นหัวหน้ากอง เรียกว่า กองอาตมาต มีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมบริวารชาวแสงเป็นกองลาดตระเวนรักษาชายแดน ปลายอาณาจักรสมัยนั้นมีอาณาจักรต่อแดนญวน ซึ่งต่อมาได้รวบรวมกลุ่มชาวแสงที่อพยพหนีการรุกรานของเวียดนามมาตั้งภูมิลำเนาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงมากขึ้น จากป่าหายโคกได้ตั้งเป็นเมืองอาตมาตใน ปีพ.ศ. 2380 โดยมี “มานบุตดี” เป็นหลวงเอกอาษา เจ้าเมืองแสงคนแรก เมืองอาตมาตในปัจจุบัน ก็คือ บ้านอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ในปัจจุบัน จากนั้นชาวไทยแสงยังได้อพยพเคลื่อนย้ายกระจายในเขตจังหวัดนครพนมและใกล้เคียงในเวลาต่อมา เช่นกรณีของไทยแสงบ้าน บะหว้า

จากที่เล่าๆ กันมาว่า ชุมชนชาวไทยแสงบ้านบะหว้าเดิมมาจากบ้านนากระแตง ตำบลโพธิ์คำ เมืองท่าแขก และแขวงคำม่วน ประเทศลาว หรือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบันได้ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งไทย ตั้งบ้านเรือนอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านอาจสามารถ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อเมืองอาจสามารถขยายใหญ่ขึ้น ชาวบ้านราษฎร ส่วนหนึ่งก็ย้ายถิ่นฐานจากบ้านอาจสามารถไปอยู่บ้านดอนสมอ ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม คนกลุ่มหนึ่งที่อยู่บ้านดอนสมอไม่สะดวกในการหาเลี้ยงชีพ ประกอบกับประจวบกับโรคภัย จึงอพยพต่อไปจนถึงบ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม โดยการนำของนาโพธิ์สาร ก้อนกัน

ถิ่นฐานของไทยแสงในประเทศไทย

จากประวัติศาสตร์การอพยพเคลื่อนย้าย พบว่า ชาวไทยแสง รุ่นแรกที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เข้ามายังบ้านอาจสามารถ เป็นแห่งแรก และกระจายตัวตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้เคียง ในปัจจุบันชาวไทยแสงยังคงรักษาเอกลักษณ์ของ

เด็กแรกเกิดจนถึงผู้สูงอายุ ส่วนภาษาไทยกลางนั้นก็พูดได้ เรียนรู้ได้ เพราะเมื่อถึงเกณฑ์อายุเข้าโรงเรียน ชาวไทยแทบทุกคนจะไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือในภาคบังคับ เด็กนักเรียนที่เป็นไทยแทบทุกคนจะได้เปรียบกว่านักเรียนที่เป็นคนลาว คนย้อย หรือเผ่าอื่น ๆ เพราะคนแตกพูด ส, ร, ล ได้ชัดเจน หันลิ้นตัว ร. ตัว ล. ได้ชัดเจน แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่สมาชิกใช้ภาษาแตกพูดสนทนากันล้วน ๆ มีถึงร้อยละ 61.6 นอกเหนือจากที่ใช้พูดภาษาแตกปนกับภาษาอื่น ๆ เช่น ผู้ไท ลาว และญ้อ มีอยู่ร้อยละ 38.4 ก็แสดงให้เห็นว่าสมาชิกภายในครัวเรือนสามารถพูดภาษาแตกได้ทั้งหมด แสดงว่ายังเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของภาษาที่พูดกันมาก และมีแนวโน้มว่าครัวเรือนที่พูด 2 ภาษานั้นเมื่อถึงรุ่นลูกอาจจะพูดภาษาแตกล้วนก็ได้

การใช้ภาษาเมื่ออยู่กับกลุ่มที่เป็นคนเผ่าอื่น ก็สามารถพูดภาษาเผ่าที่อยู่ใกล้เคียงกัน แต่พอกลับบ้านตัวเองก็พูดภาษาแตก หรือในเหตุการณ์จำเป็นที่ไม่ต้องการให้คนอื่นทราบ ชาวไทยแตกก็จะส่งภาษาเฉพาะของเขาเพื่อไม่ให้คนอื่นรู้ แต่ปัจจุบันนี้อาจจะมีบางคำที่ถูกกลืนบ้าน แต่ยังเป็นส่วนน้อยมาก ส่วนใหญ่ยังรักษาได้เป็นอย่างดี ประกอบกับผู้นำในหมู่บ้านก็บอกกล่าวไว้ว่า จงช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ภาษาไว้ เราก็คือคนไทยชนชนเผ่าหนึ่งในแผ่นดินสยามเท่านั้นเอง

อาหาร

วัฒนธรรมการกินของชาวไทยแตกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากการผสมผสานวัฒนธรรมและการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา แต่ชาวแตกในอดีตที่บ้าน อาจสามารถได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการกินของชุมชนไว้ คือในอดีตเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านสามารถหาอาหารตามธรรมชาติ เช่น ปู ปลา หอย กบ เขียด นก หนู งู เต่า หน่อไม้ เห็ดชนิดต่างๆ ที่กินได้ ผักหวาน หัวมันแขง จู้ดจี้ (แมงขี้ควาย) กิ้งก่า ปลาไหล จักจั่น แมงขาวหรือแมงหัวหงอก ผึ้ง ต่อ และแตน เพราะหาได้ง่าย เมื่อถึงฤดูแล้งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะเกิดขึ้นเอง

การกินส่วนใหญ่ในอดีตตอนเช้าแม่บ้านเรียกว่า บั้นข้าว คือ เด็กๆ จะได้รับข้าวเหนียวปั้นโรยเกลือข้างนอก ใส่ไข่ข้างใน หรือเมื่อไม่มีไข่ก็เอาเนื้อปลาตัวใหญ่ๆ ที่ไม่มีก้างใส่เข้าไปข้างใน ข้าวแล้วก็ปั้นโรยเกลือบางๆ ข้างนอก แล้วแจกลูกแจกหลานคนละปั้นปริมาณใหญ่ขึ้นก็กับตัวคน คนไหนใหญ่แข็งแรงก็ปั้นใหญ่ คนไหนเล็กก็ปั้นเล็ก

ตอนเที่ยงคนในครอบครัวจะกินอาหารพร้อมกัน เพราะทุกคนอยู่ในครอบครัวไม่หนีไปไหน แต่เวลาตอนเที่ยงของชาวไทยแตกสมัยก่อนเขาถือเอาสัญญาณเสียงกลองเพลจากวัดเป็นหลัก ถ้าพระที่วัดตีกลองเพล คนในหมู่บ้านก็ถือว่าสายแล้ว แต่ละครอบครัวต่างก็ก่อไฟด้วยฟืน (ดูควันไฟก็รู้) ว่ากำลังทำอาหาร เมื่อกินอาหารเสร็จหรืออิ่มแล้ว ต่างก็จะนอนพักผ่อน เมื่อตื่นนอนก็แยกย้ายกันไปทำงาน อาหารค่ำหรืออาหารเย็น เมื่อ 30 ปีย้อนหลังไปอาหารมื้อเย็นจะก่อไฟสอง

ครั้ง ครั้งแรกพระอาทิตย์ยังไม่ตกดิน แต่ละครัวเรือนของชาวไทยแสดจะนั่งข้าวเหนียว พอหนึ่งข้าวเหนียวสุกก็ส่ายใส่กล่อ่งหรือกระติบข้าวเก็บไว้ ส่วนใหญ่จะเอาผ้าห่มคลุมกล่อ่งข้าวไว้กลัวมันเย็น ผู้ทำหน้าที่นั่งข้าวเป็นใครก็ได้ที่ว่าง ๆ อยู่ในหลังคาเรือนนั้น เมื่อหนึ่งข้าวเสร็จก็ถอดฟืนออกจากไฟ แต่ต้องเหลือฟืนที่ติดไฟไว้ 2-3 ดุ้น เมื่อตอนค่ำทุกคนมาพร้อมกันที่ครอบครัว แม่บ้านหรือพี่สาว คนโตในครอบครัวก็ช่วยกันปรุงอาหาร บางวันก็มีอาหารหลายอย่าง เช่น แกงปลา ก้อยหอย ลาบ เทา (เทา = สานห่อเส้น) กว่าจะได้กินก็ 1 ทุ่มถึง 2 ทุ่ม เด็ก ๆ บางคนนอนหลับไปแล้วก็มี อย่างไรก็ตาม ไรก็ดีเด็ก ๆ บางคนในครอบครัวจะได้กินข้าวตอนที่ส่ายข้าวตอนเย็นของทุกวัน ขณะที่กำลังส่ายข้าวในตอนเย็นเด็ก ๆ จะรู้แล้วมานั่งรอ เมื่อส่ายข้าวเสร็จผู้ส่ายข้าวจะปั้นข้าวโรยเกลือให้ทุกคน บางครอบครัวมีเด็กมาก ข้าวเหนียวสุกจะหมดไปแล้วครึ่งหนึ่ง เด็กเหล่านี้แม้จะรอกินอาหาร กลางคืนตอนหัวค่ำไม่ได้หลับไปก่อนก็อยู่ได้ เพราะเขาได้ปั้นข้าวเหนียวโรยเกลือแล้ว

การปรุงอาหารและผู้ปรุงอาหาร

การปรุงอาหารในอดีตเมื่อ 30 ปีมาแล้ว ตอนเช้าจะนำอาหารไปวัดเพื่อถวายพระ ที่เหลือก็ให้ลูกหลานในครอบครัวได้กิน ส่วนตอนเที่ยงจะถือเอาเวลาพระตีกลองเพลทำอาหารถวายพระ และอาหารมื้อนี้เป็นการทำอาหารที่ใหญ่มาก เพราะคนในครอบครัวจะกินอาหารร่วมกัน อาหารของชาวไทยแสดส่วนใหญ่จะเป็นแกงอ่อม ปลา กบ เขียด ไก่ เป็ด เนื้อ นอกจากแกงอ่อมแล้วยังปรุงอาหารประเภทป็น ลาบ ต้ม ย่าง ก้อย เผา นึ่ง ชาวไทยแสดไม่ค่อยชอบผัด ทอด แต่ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่ก็ต้องทำและชอบ เพราะได้เร็วกว่าอาหารชนิดอื่น ๆ

และอาหารอีกพวกหนึ่งที่ชาวไทยแสดชอบก็คือ ส้มตำหรือตำมะละกอ อาหารชนิดนี้กินทุกวันก็ได้ ในสมัยก่อน นางสุดตา ชัยปัญหา (อายุ 67 ปี) กล่าวว่า “ส้มตำกินทุกวันในตอนบ่าย และตำมะละกอนี้เป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ที่ดีให้กับผู้หญิง ลูก และหลาน ได้รวมกันและปรึกษากัน เพราะชาวไทยแสดสมัยก่อนเมื่อกินข้าวเที่ยงเสร็จก็ได้นอนพักผ่อน เมื่อตื่นนอนก็ชักชวนกันหา มะละกอ (หมากหุ่ง) มาตำ ใครมีอะไรก็ถือติดมือมาร่วมกันกิน ในขณะนั้นต่างก็พูดคุยปรึกษาหารือกันว่า เมื่อกินส้มตำอ่อมแล้วใครจะไปทำอะไรก็พูดกันตกลงกัน บางคนบางกลุ่มก็ชวนไปหาปลาจับปลา บางกลุ่มก็หาหน่อไม้ บางกลุ่มซดเผือกซดมัน จะอยู่กันอย่างนี้ เพราะสมัยก่อนไม่ค่อยมีการแข่งขัน จะอยู่ในลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พริกอยู่บ้านโน้น มะเขือที่บ้านนี้เกลืออยู่บ้านนั้น และเปลี่ยนกันได้ไม่ต้องซื้อ แลกเปลี่ยนกันได้ขอกันได้”

ผู้ปรุงอาหารส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง คือ แม่ หรือลูกสาวคนโต เพราะในอดีตชาวไทยแสดได้ให้เกียรติผู้หญิงมาก ให้ผู้หญิงอยู่บ้าน ผู้ชายออกนอกบ้านต่อสู้อย่างงานทำ หารายได้มาจุนเจือครอบครัว ผู้หญิงจะทำงานบ้านงานครัว ตลอดจนรับผิดชอบช่วยหาอาหารการกินเกือบทุกชนิด

ยารักษาโรค

ยารักษาโรคของชาวไทยแสกในปัจจุบันจะมี 2 พวก คือ ยาแพทย์แผนปัจจุบัน และยาสมุนไพร ในอดีตเมื่อ 30 ปีมาแล้วยารักษาโรคของชาวไทยแสกจะเป็นพวกสมุนไพร แหล่งที่มาของยาจะมาจากป่ารอบบ้านและป่าที่อยู่ต่างหมู่บ้านอื่นด้วย อย่างเช่น ผู้หญิงที่คลอดลูกใช้ใบเป่าต้มอาบสำหรับสตรีคลอดบุตรใหม่ ๆ ต้องออกไปหานอกชุมชน เช่น บ้านตาล ส่วนยาสมุนไพรอื่น ๆ สามารถหาได้จากรอบบ้านแสกก็มีมาก เช่น ตะไคร้ ตะกวง เป็นยาแก้ท้องแก่กระเพาะและลำไส้ ยาสมุนไพรรักษาโรคนี้ โรคต่อทางเดินปัสสาวะอักเสบ คนส่วนหนึ่งไปหาแพทย์และพยาบาล แต่บางครั้งคนป่วยก็ยังเป็นหนักขึ้น สุดท้ายก็หายโรคด้วยการรักษาด้วยยาสมุนไพรที่มีมาก ชาวบ้านไทยแสกบ้านบะหวายังมีความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคบางอย่างด้วยยาสมุนไพรในระดับมากร้อยละ 43 แสดงถึงความเชื่อในเรื่องยาสมุนไพรยังมีอยู่ในปัจจุบัน

แหล่งของยาสมุนไพร หาได้จากในหมู่บ้าน เช่น ยาแก่นัวในไต ก็จะมีพวกรากต้นมะละกอ ผู้หรือเรียกจากภาษาไทยแสกว่า “หมากสูงติง” (รากมะละกอตั้ง) รากต้นหนามเขาวัว ภาษาแสกเรียกว่า “ฮ้อนคัตเค้า” และต้นเสี้ยว เป็นต้น

ส่วนยาสมุนไพรอื่น ๆ ก็มีเช่น มะเกลือ เป็นยาถ่ายพยาธิชั้นหนึ่งของชาวไทยแสก แต่เวลากินจะลำบากต้องใช้น้ำกะทิมาช่วยในการกลืน

การใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค ส่วนใหญ่จะต้องปฏิบัติตามคำบอกกล่าวของหมอชา เช่น ท่านบอกว่าให้กินคนเดียว อย่าเปลี่ยนดินแดนพื้นไปข้างโน้นข้างนี้ พื้นในเตาไฟอยู่ข้างไหนก็ให้อยู่ข้างนั้น อย่าถอยออก มีแต่ผลึกเข้า การกินก็ปล่อยให้มันอุ้งเอง อย่าใช้ปากเป่าทุกคนต้องปฏิบัติตามกลัวโรคจะไม่หาย ซึ่งเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง

ในปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยต้องไปพบแพทย์จนสุดความสามารถของแพทย์ในระดับต่าง ๆ จึงค่อยกลับมาหาหมอสมุนไพร แม้ในเบื้องต้นจะไม่เชื่อแพทย์แผนโบราณ แต่ในบั้นปลายไม่มีทางเลือกแล้ว จึงหันมาพึ่งยาสมุนไพร แต่ตามข้อเท็จจริงชาวบ้านมีความเชื่อว่ารักษาด้วยยาสมุนไพรได้ แต่ถ้าต้องการหายเร็ว ๆ จึงไปหาแพทย์แผนปัจจุบัน เพราะยาแผนปัจจุบันนี้ออกฤทธิ์ทันใจและเร็ว เช่น เวลาปวดก็กินยาแก้ปวดเข้าไปไม่ถึง 10 นาที ก็หาย อย่างไรก็ตามพอถึงระยะเวลาหนึ่งเมื่อโรคไม่หายก็ยังนึกถึงยาสมุนไพร และเชื่อว่าสมุนไพรยังมีประโยชน์มหาศาลต่อคนป่วยโดยทั่วไปตลอดกาล

ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวไทยแสกมีประเพณี 12 เดือนเหมือนกับชนชนเผ่าไทยลาว ไทญ้อ และอื่นๆ ประเพณีและวัฒนธรรมที่แปลกไปจากชนชนเผ่าอื่น เช่นกรณีประเพณีและข้อปฏิบัติของชาว ไทยแสก บ้านบะหว้า อำเภอพานพร้าว จังหวัดนครพนม

1. การรับประทานอาหารเช้าหรือการกินข้าว เมื่อยกถาดข้าวและอาหารไปวางไว้สำหรับกินแล้ว การลงมือกินข้าวครั้งแรกในการรับประทานอาหารเช้าครั้งนั้น ๆ ต้องรอให้ผู้สูงอายุหรือบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัวได้กินก่อนทุกครั้ง ยกเว้นหัวหน้าครอบครัวได้บอกให้ทุกคนกินข้าวได้เลย เพราะยังไม่หิวน คนที่อาวุโสรองลงมาในครอบครัวนั้นก็จะลงมือก่อนตามลำดับ ร่วมรับประทานอาหารเช้าไปด้วยกันอย่างพร้อมเพรียง

เมื่อกินข้าวอิ่มแล้วก่อนที่จะลุกจากที่นั่งเพื่อไปตักน้ำและล้างมือ ทุกคนก็จะยกมือไหว้ขอบคุณข้าว และการไหว้หลังกินข้าวอิ่มนี้เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันสืบมา อาจกล่าวได้ว่าเกือบทุกคนในหมู่บ้านจะเป็นอย่างนี้ ยกเว้นเฉพาะคนที่มาจากถิ่นอื่นมาแต่งงานอยู่ในหมู่บ้านในระยะแรก ๆ ก็ไม่ค่อยทำ แต่เมื่อเห็นคนในครอบครัวทำ คนนั้นก็เริ่มทำบ้าง

2. ประเพณีการครองตนของผู้ที่เป็นหม้าย ในครอบครัวเมื่อสามีภรรยาคู่ใดก็ตาม เมื่อแต่งงานและอยู่เป็นสามีภรรยากันแล้วจนมีลูกหนึ่งคน สองคน หรือมากกว่านี้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจากกันไป ฝ่ายที่เหลือจะครองตนไม่ยอมแต่งงานกับคู่ครองใหม่ และโดยเฉพาะฝ่ายหญิงจะรักษาตัวได้ดีกว่าฝ่ายชาย

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทยแสกปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ มีนับถือศาสนาคริสต์บ้างไม่มากนัก ในขณะเดียวกันชาวไทยแสกยังคงมีความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ โดยเฉพาะวันตรุษแสก ซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ชาวไทยแสกจะบวงสรวงวิญญาณพระเจ้าองค์หนู ซึ่งถือว่าเป็นบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองชาวไทยแสกให้พ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ

การละเล่น

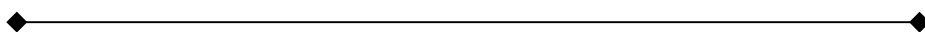
การละเล่นที่โดดเด่นของชาวไทยแสก คือ “แสกเต้นสาก” ซึ่งกระทำกันทุกปีในวันตรุษแสก คือวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จในหนังสือนิทานโบราณคดี เมื่อทรงเสด็จตรวจราชการหัวเมืองมณฑลอุดรเมื่อ พ.ศ. 2449 ว่า “เขาพาพวกผู้หญิงแสกมาเล่นให้ฉันดูอย่างหนึ่ง เรียกว่า เต้นสาก มีผู้หญิง 10 คู่ นั่งหันหน้าหากันเรียงเป็นแถว แต่ละคนถือไม้พลองมือละอันทั้งสองข้าง วางไม้พลองบนขอนไม้ทอดอยู่ข้างหน้า 2 ท่อน มีทางเดินอยู่กลางเวลาเล่น 10 คู่ นั้นขับร้อง แล้วเอาไม้พลองกระทบไม้ขอนเป็นจังหวะหนึ่ง จังหวะสอง ถือไม้พลองให้ห่างกัน ครั้นจังหวะสามจะรวบไม้พลองเข้าชิดกัน หญิงสาว 4 คน ผลัดกันเต้นทีละคู่ เดินตามจังหวะไประหว่างช่องไม้พลองที่ถือกัน 10 คู่ ต้องระวังจังหวะอย่าให้ไม้พลองนั้นหนีบข้อตีน กระบวนการเล่นมีเท่านี้.....”

ชาวไทยแสกยังรักษาประเพณีการเล่น “เต้นสาก” ซึ่งอยู่ในพิธีไหว้ผี หรือดวงวิญญาณของบรรพบุรุษอยู่จนทุกวันนี้ในวันตรุษแสก ชาวแสกจะนำอาหารสุราไปรวมกันที่ศาล แล้วจัดทำ

พิธีเช่นสรวงโดยหมอเหยา หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เจ้าจ้ำ” ครั้นเช่นสรวงแล้วก็เดินสาธนาบูชาผีบรรพบุรุษ จากนั้นก็ร้องรำทำเพลงและดื่มกินกันสนุกสนาน

บ้านเรือนของไทยแสก

ที่บ้านอาจสามารถ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม สภาพของบ้านในอดีตเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาเป็นสภาพใต้ถุนสูง ห้องนอน ห้องครัว และห้องน้ำ จะอยู่บนบ้าน โดยเฉพาะห้องน้ำสมัยก่อนเขาเรียกว่า “ชานน้ำ” หรือ ชาน จะอาบน้ำชำระร่างกาย จะล้างเนื้อ ผัก ปลา ก็จะไปที่ “ชาน” นี้ เพราะตรง “ชาน” นี้จะมีโถ่งน้ำ สบู่ และยาสีฟัน ตลอดจนมีเชียง มีด และพริก ชานน้ำจะอยู่ใกล้กับห้องครัว การทำครัวจะเกี่ยวกันกับน้ำ ชาวบ้านไทยแสกบ้างจะหว่าจิ้งจิดให้สองอย่างนี้อยู่ใกล้กัน และบันไดขึ้นลงของบ้านส่วนใหญ่มีที่ “ชาน” บ้าน เพราะเมื่อคนขึ้นไปบนชานแล้วสามารถที่จะถอดรองเท้า ล้างเท้า ล้างตัว และล้างสิ่งของอื่น ๆ ก็ต้องผ่าน “ชาน” นี้เสีย ก่อนจึงไปที่อื่น ๆ ได้ ก่อนจะลงจากบ้านก็ต้องมาที่ “ชานบ้าน” และจึงลงบันไดหลังคาบ้านของชาวไทยแสกในอดีตเมื่อ 30 ปีย้อนหลังใช้เฉพาะไม้กับใบตองสร้างบ้าน สมาชิกครัวเรือนได้อยู่บนบ้าน ช่างใต้ถุนบ้านเป็นคอกสัตว์ เนื่องจากชาวไทยแสกเลี้ยงวัวและควายเป็นจำนวนมาก จึงมีวัวและควายคอกหลาย ๆ ตัว ผูกกับเสาตอมกลางคี่นทุกคี่นปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนรูปทรงของหลังคาบ้าน สมาชิกนอนบนบ้าน ใต้ถุนจะดัดแปลงเป็นคนอาศัยอยู่ ส่วนคอกวัวและควาย เจ้าของแต่ละครอบครัวได้ทำคอกไว้ต่างหาก

คณะผู้วิจัย

ดร. อุษา	กลีนหอม	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช
นายวินัย	กลีนหอม	
นายโสภณ	เสื่อแก้ว	
นายทม	เกตุงศา	
นายคมกริช	วงศ์ภาคำ	
นายพรชัย	อุทรักษ์	
นายเกื้อกูล	พิมพ์ดี	
นายวีระ	ทองเนตร	
นายเดชา	บุ่งอุทุม	
นายเจษฎา	ทิพย์ะสุขศรี	
นางสาวภัทรพร	ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม	
นางชฎาพร	เสนาคุณ	
นางสาววิลาวัลย์	พร้อมพรม	
นางสาวสุภาพร	สมบัติหอม	
นางสาวจินตนา	ปัจจุยดา	
นางสาวสุทธิรา	ชุมกระโทก	

สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

www.walai.msu.ac.th

ดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์

	หน้า
A	
<i>Abrus precatorius</i> L.	176
<i>Acacia catechu</i> (L.f.) Willd.	184
<i>A. concinna</i> (Willd.) DC.	183
<i>A. pennata</i> (L.) Willd. subsp. <i>insuavis</i> (Lace) I.C. Nielsen	179
Acanthaceae	177, 179, 180, 184
<i>Achyranthes aspera</i> L.	174, 184
<i>Adenia viridiflora</i> Craib	179
<i>Albizia procera</i> (Roxb.) Benth.	177
Alliaceae	171, 186
<i>Allium ascalonicum</i> L.	186
<i>A. sativum</i> L.	171
<i>Allophylus cobbe</i> (L.) Raeusch.	172
<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	183
<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	173
<i>Alstonia scholaris</i> (L) R.Br.	176
Amaranthaceae	174, 179, 184
<i>Amaranthus lividus</i> L.	179
<i>A. spinosus</i> L.	179
Amaryllidaceae	182
<i>Amorphophallus</i> sp.	178
Anacardiaceae	185
<i>Andrographis paniculate</i> (Burm.f.) Wall. Ex Nees	180
<i>Annona squamosa</i> L.	177
Annonaceae	175, 177, 181
<i>Antidesma acidum</i> Retz.	186
<i>Antidesma</i> sp.	181

A

Apocynaceae	175,176,180,182, 186
<i>Aporosa villosa</i> L.	186
<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex H. Lec.	171
Araceae	177, 178,182
Araliaceae	174, 185
<i>Areca catechu</i> L.	185
<i>Artabotrys harmandii</i> Finet & Gagnep.	177
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	178
<i>A. lacucha</i> Roxb.	186
Asclepiadiaceae	172, 174,175, 180
Asphodelaceae	183
<i>Averrhoa carambola</i> L.	186
<i>Azadirachta indica</i> Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton	172

B

<i>Bambusa</i> sp.	179
Baringtoniaceae	171
<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	184
<i>Bauhinia strychnifolia</i> Craib	181
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	180
Bignoniaceae	172, 182
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	185
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	171
<i>Borassus flabellifer</i> L.	176
<i>Brachiaria mutica</i> (Forssk.) Stapf	184
<i>Bridelia retusa</i> (L.) Spreng.	187

B

<i>Bridenlia ovata</i> Decne.	177
<i>Butea monosperma</i> (L.) Taub.	175
<i>B. superba</i> Roxb.	175

C

<i>Caesalpinia decapetala</i> (Roth) Alston	171
Caesalpinioideae	171, 173, 174, 175, 177, 181, 184, 185, 187
Cannabaceae	172
<i>Cannabis sativa</i> L.	172
<i>Capsicum frutescens</i> L.	180
<i>Careya aborea</i> Roxb.	171
<i>Carica papaya</i> L.	186
Caricaceae	186
<i>Casearia flexuosa</i> Craib	171
<i>Cassia fistula</i> L.	174
<i>Cassytha filiformis</i> L.	174
<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	185
Celastraceae	174, 176
Chloranthaceae	181
<i>Chloranthus erectus</i> (Bnch.-Ham.) Verdc	181
<i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R.M. King & H.Rob	184
Chrysobalanaceae	186
<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin.	184
<i>Cissampelos pareira</i> L. var. <i>hirsuta</i> (Buch. ex DC.) Forman	174
<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm. & Panz.) Swing.	185
<i>C. hystrix</i> DC.	186
<i>Cissus</i> sp.	174

C

<i>Clausena harmandiana</i> Pierre	183
<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm.f.) Lindau	179
<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt.	176
<i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i>	180
<i>Colocasia gigantea</i> Hook.f.	177
<i>Colocasia</i> sp.	177
Combretaceae	175, 176, 183, 186
<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	176, 183
Commelinaceae	
Compositae	184, 185
Convolvulaceae	179, 181
<i>Crinum asiaticum</i> L.	182
<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	180
<i>C. roxburghii</i> N.P.Balakr.	178
<i>Cryptolepis buchani</i> Roem. & Schult.	175
<i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	183
<i>Cucumis sativus</i> L.	176
Cucurbitaceae	173, 176, 177, 179, 180
<i>Curcuma comosa</i> Roxb.	182
<i>C. longa</i> L.	
<i>C. mangga</i> Valetton & Zijp	173
<i>C. zedoria</i> (Berg) Roscoe	173
<i>Cymbopogon citratus</i> Ridsd.	186
<i>C. nardus</i> Rendle	184
Cyperaceae	171, 185
<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	171
<i>C. rotundus</i> L.	185
<i>Cyperus</i> sp.	171

D

<i>Dalbergia cf. lanceolaria</i> L. f.	178
<i>D. nigrescens</i> Kurz	171
<i>Davallia solida</i> (G.Forst.) Sw.	180
Davalliaceae	180
<i>Dellinia ovata</i> Wall. ex Hook.f & Thomson	183
Delliniaceae	183
<i>Dendrolobium lanceolatum</i> (Dunn.) Schindl.	176
<i>Derris elliptica</i> (Roxb.) Benth.	182
<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	173
Dilleniaceae	182
<i>Dioecrescis erythroclada</i> (Kurz) Tirveng	182
<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	172
Dioscoreaceae	172
<i>Diospyros gracilis</i> Fletcher	178
<i>D. mollis</i> Griff.	185
Dipterocarpaceae	172,175, 181, 183
<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G Don	181
<i>D. intricatus</i> Dyer	183
<i>D. obtusifolius</i> Teijsm. ex Miq.	175
<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	172

E

Ebenaceae	178, 185
<i>Enkleia siamensis</i> (Kurz) Nevling	174
<i>Ensete glauca</i> Roxb.	171
<i>Entada</i> sp.	178
<i>Eragrostis</i> sp.	185

E

<i>Eucalyptus camaldulensis</i> Dehnh.	181
Euphorbiaceae	172,173,177,178,180,181, 186, 187
<i>Exocoecaria cochinchinensis</i> Lour. var. <i>cochinchinensis</i>	173

F

Fern	179
Flacourtiaceae	171

G

<i>Glochidion occineum</i> (Buch.-Ham.) Mull.Arg	172
Graminae	173, 179, 184, 185, 186, 187

H

<i>Haldina cordifolia</i> (Roxb.) Ridsdale	173
<i>Helicteres</i> sp.	178
<i>Holarrhena curtisii</i> King & Gamble	180
<i>Hopea ferrea</i> Laness.	175
<i>Hoya kerrii</i> Craib	174
<i>Hydychium</i> sp.	182

I

<i>Ichnocarpus frutescens</i> (L.) W.T. Aiton	186
<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	184
<i>Indigofera sootepensis</i> Craib	173
<i>Indigofera</i> sp.	174

I

<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	179
<i>I. batatas</i> (L.) Lam.	180
<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.Benn.	172
Irvingiaceae	172
<i>Ixora lobbii</i> Loud.	173

J

<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	175
<i>Jatropha curcas</i> L.	181
<i>J. gossypifolia</i> L.	181

K

<i>Kaempferia rotunda</i> L.	182
------------------------------	-----

L

Labiatae	181, 187
<i>Lablab purpureus</i> (L.) Sweet	186
<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	187
Lauraceae	174
<i>Leea indica</i> Merr.	176
Leeaceae	176
<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	186
<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	179
<i>Limnophia aromatica</i> Merr.	178
<i>Lophopetalum wallichii</i> Kurz	174
<i>Ludwigia adscendens</i> (L.) H.Hara	180

Lyrthraceae	187
-------------	-----

หน้า

M

Malvaceae	184
<i>Mamordica charantia</i> L.	179
<i>Manihot esculenta</i> Crantz	181
Marsileaceae	179
Meliaceae	172
<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Ban	177
<i>M. fruticosum</i> Lour.	181
Memecylaceae	186
<i>Memecylon edule</i> Roxb.	186
Menispermaceae	174
<i>Merremia</i> sp.	177
<i>Mersilea creneta</i> C.Presl	179
<i>Micromelum glanduliferum</i> B.Hansen	183
<i>M. minutum</i> (G.Forst.) Wight & Arn.	183
<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	172
<i>Mimosa pudica</i> L.	185
Mimosoideae	176, 179, 183, 184, 185
Minispermaceae	174, 181
<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	173
Moraceae	178, 183, 185, 186
<i>Moringa oleifera</i> Lam.	187
Moringaceae	187
<i>Morus indica</i> L.	185
<i>Muehlenbeckia platyclada</i> (F.Muell.) Meisn.	182
<i>Musa</i> (กลุ่ม ABB)	171
<i>M. balbisiana</i> Colla	171

<i>M. sapientum</i> L.	171
------------------------	-----

หน้า

M

Musaceae	171
<i>Mussaenda sanderiana</i> Roxb.	176
Myrtaceae	172, 173, 184

N

<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	180
<i>Neuropeltis racemosa</i> Wall.	181
<i>Nicotiana tabacum</i> L.	181

O

<i>Ocimum canum</i> Sims	187
<i>O. tenuiflorum</i> L.	187
Oleaceae	175
Onagraceae	180
Orchidaceae	183
<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	182
<i>Oryza sativa</i> L.	173
Oxalidaceae	186

P

<i>Paederia tomentosa</i> Bl. Var. <i>glabra</i> Kurz	174
Palmae	176, 180, 185
Pandanaceae	172, 176
<i>Pandanus tectorius</i> Blume	172
<i>Pandanus</i> sp.	176

P

Papilionoideae	171,174,175,176,177,178, 181, 182, 186
<i>Parameria laevigata</i> (Juss.) Moldenke	182
<i>Parinari anamensis</i> Hance	186
Passifloraceae	179
Pedaliaceae	175
<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	187
<i>Piper betle</i> L.	180
<i>P. chaba</i> Hunt	176
<i>P. nigrum</i> L.	180
<i>P. sarmentosum</i> Roxb.	187
Piperaceae	176, 180, 187
<i>Plectranthus scutellarioides</i> (L.) R. Br.	181
<i>Plumeria rubra</i> L.	175
<i>Polyalthia asteriella</i> Ridl.	181
<i>P. cerasoides</i> Benth. Ex Bedd.	175
Polygonaceae	172, 182
<i>Polypodium fruticosum</i> (L.) Harms	174
<i>Psidium guajava</i> L.	184
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	177
<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	178
<i>Pterolobium integrum</i> Criab	185
<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i>	180
Punicaceae	180
<i>Pycnospatha arietina</i> Gagnep.	182

Q

<i>Quisqualis indica</i> L.	183
-----------------------------	-----

R

Rhamnaceae	185
<i>Rheum officinale</i> Baill.	172
<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	177
<i>Rhodamnia cinerea</i> Jack var. <i>cinerea</i>	172
<i>Ricinus communis</i> L.	181
Rubiaceae	172,173, 174,176,177, 182, 185
Rutaceae	183, 185, 186

S

<i>Saccharum officinarum</i> L.	187
<i>Salacia chinense</i> L.	176
<i>S. verrucosa</i> Wight	176
Santalaceae	177
Sapindaceae	172,180,186
<i>Sauropus hirsutus</i> Beille	172
<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	185
<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth.	174
<i>Scleropyrum wallichianum</i> (Wight & Arn.) Arn.	177
Scrophulariaceae	178
<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	175
<i>S. occidentalis</i> (L.) Link	175
<i>S. siamea</i> (Lamk.) Irwin & Barneby	173
<i>S. tora</i> (L.) Roxb.	184
<i>Sesamum orientale</i> L.	175
<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	175
<i>Shorea ferinosa</i> C.E.C. Fisch.	172

S

<i>Shorea obtusa</i> Wall.	175
<i>S. roxburghii</i> G.Don	172
<i>Sida rhombifolia</i> L.	184
<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.ex Miq.	177
Smilacaceae	173
<i>Smilax glabra</i> Wall. ex Roxb.	173
Solanaceae	180, 181, 185, 186
<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	180, 186
<i>Solanum</i> sp.	180, 185
<i>Spatholobus harmandii</i> Gagnep.	178
<i>S. parviflorus</i> Ktze.	175
<i>Spondias pinnata</i> Kurz	185
<i>Stemona phyllantha</i> Gagnep.	173
Stemonaceae	173
<i>Sterculia</i> sp.	178
Sterculiaceae	178
<i>Streblus asper</i> Lour.	183
<i>Streptocaulon juvenas</i> (Lour.) Merr.	174
Strychnaceae	176, 179
<i>Strychnos ignatii</i> Berg	179
<i>S. nux-blanda</i> A.W. Hill	176
<i>Syzygium gratum</i> (Wight) S.N. Mitra var. <i>gratum</i>	173

T

<i>Tabernaemontana pauciflora</i> Blume	180
<i>Tamarindus indica</i> L.	185
<i>Tamilnadia uliginosa</i> (Retz.) Tirveng. & Sastre	177

T

<i>Terminalia alata</i> Heyne ex Roth	175
<i>Terminalia glaucifolia</i> Craib	186
<i>Tetracera loureiri</i> (Finet & Gagnep.) Pierre ex Craib	182
Theaceae	174
Thymelaeaceae	171,174
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	181
<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	174
<i>Tradescantia spathacea</i> Stearn	182
<i>Trichosanthes cucumerina</i> L.	177
<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib	177

U

<i>Uraria</i> sp.	181
-------------------	-----

V

<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	184
Vitaceae	174

W

<i>Wrightia</i> sp.	180
---------------------	-----

X

<i>Xantonnea parvifolia</i> Craib	172
<i>Xylia xylocarpa</i> Taub. var. <i>kerrii</i> Nielsen	176

Z

<i>Zea mays</i> L.	184
<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	183
<i>Z. officinale</i> Roscoe	173
Zingiberaceae	171, 173, 178, 182, 183
<i>Zizyphus cambodiana</i> Pierre	185

ดัชนีสมุนไพรร

ก		กระเป๋ียง	104
		กรุงเขมา	174
กก	23, 142, 171, 188	กฤษณา	58, 146, 171, 188
กกผ่าน้อย	171, 188	กล้วย	81, 117, 118, 129, 163, 164, 167, 171, 188
กกรงกา	171, 188	กล้วยตานี	81, 148, 171, 188
กกลังกา	118, 164, 171	กล้วยตึบ	52, 69, 117, 121, 145, 148, 164, 171, 188
กกแห้วหมู	185	กล้วยนวล	171
กระจาย	35, 36, 37, 38, 171, 188	กล้วยน้ำว้า	94, 117, 155, 164, 171
กระเจียน	175	กล้วยยวน	81, 133, 149, 171, 188
กระชาย	99, 101, 157, 158, 159, 171, 188	กล้วยอ็อง	134, 171, 188
กระดองตะพาบน้ำ	36, 37, 71	กลอย	23, 172
กระดองตาเพชร	35, 171, 188	กลอยบ้าน	172, 188
กระดาดขาว	177	กว้าว	17, 173
กระดุกไก่	99, 158, 181	กอมก้อลดขอนแก่น	74, 148, 172, 188
กระดุกแซ่	86	กะเดา	172, 189
กระดุกช้าง	86	กะตังใบ	176
กระโดน	9, 17, 21, 22, 25, 36, 41, 42, 126, 142, 143, 166, 171, 188	กะตังเลื้อย	61, 172, 189
กระถิน	24, 87, 120, 137, 143, 151, 164, 165, 168, 179	กะบก	84, 172, 189
กระทุ่มกว้าว	17, 173	กะบาก	87, 172, 189
กระเทียม	9, 17, 32, 37, 51, 91, 99, 102, 128, 142, 143, 145, 155, 157, 159, 167, 171, 188	กะเพรา	53, 54, 57, 102, 110, 111, 112, 145, 147, 157, 160, 162, 187
กระนวน	124, 125, 127, 166, 171, 188	กะยอม	21, 142, 172, 189
กระบก	151, 172	กัญชา	61, 62, 63, 146, 172, 189
กระบาก	151, 172	กากน้ำตาล	81
กระป้อเจ็ดตัว	173	กากสุรา	63
		กานของ	54, 172, 189
		ก้านของ	145, 172, 189
		กาน้ำ	172

ก			ขมื่น	17, 34, 45, 55, 89, 97,
				98, 99, 102, 103, 104,
ก้ามปู	122, 126, 129, 163, 166,	172, 189		106, 144, 147, 154, 155,
				157, 158, 159, 161, 173,
กำจาย		171		190
กำแพงเก่าชั้น		176	ขมื่นแกง	99, 158
กำแพงเจ็ดชั้น		176	ขมื่นขาว	56, 173
กำมะถัน		83, 91	ขมื่นขึ้น	17, 53, 85, 108, 152,
กีด		50, 145, 172, 189		161
กุ่มฝอย		90, 98	ขมื่นชั้น	10, 17, 20, 82, 142, 146,
เกด		50, 172		151, 173
เกลือก	23, 24, 27, 28, 30, 31,	32, 33, 34, 35, 36, 37,	ขมื่นอ้อย	99, 158, 173
			ขยัน	18, 181
			ข่อย	29, 94, 142, 155, 183
			ขัดมอน	124
เกลี้ยงปิ่น	21, 68, 142, 148, 172,	189	ฆ่า	9, 17, 51, 79, 81, 97,
				102, 103, 104, 132, 133,
				145, 150, 157, 158, 159,
				173, 189
แก้มขาว		176		
แก้มอัน	73, 77, 120, 149, 164,	172, 189	ชาไถดำ	35, 143, 173, 189
			ชาบ้าน	132
เกลบ		110, 160	ขาม	15
เกลบหนู		176	ข้าว	9, 17, 120, 142, 145,
แก้วมือไว		185		146, 147, 151, 157, 158,
แก๊ส	45, 49			160, 161, 162, 163, 164,
				173, 189
โกรฐน้ำเต้า		145, 172	ขาว	17, 31, 34, 38, 142, 173,
โกรฐพุงปลา		145] 172		189
โกรฐน้ำเต้า		54, 189	ข้าวคั่ว	48, 49, 98
โกรฐพุงปลา	54, 189		ข้าวเปลือก	100
			ข้าวโพด	77, 149, 184
ข			ข้าวเย็นเหนือ	58, 77, 146, 173, 190
			ข้าวสาร	105, 107, 108, 109
ขนุน		73, 118, 149, 165, 178	ข้าวสาร	27
ขมขึ้น		124, 166, 172, 189		

ข้าวเหนียว	41, 84, 108, 109, 149, 152	เขว้า	38
ชิง	56, 82, 151, 173, 190	เขาควาย	20, 26, 41, 83
ซึกา	173	เขียงคำ	174, 191
ซึกาเครือ	38, 142, 173, 190	เขียง	178
ซึกैया	81	ไซไก่	42, 64, 76, 79
ซึกรัม	45, 147, 173		
ซึกวาย	44, 48, 138	ค	
ซึก้างควา	81		
ซึก้าง	106, 113	ครอบจักรวาล	172
ซึกัฒ	49	คราม	49, 50, 145, 174, 190
ซึกัถ้ำ	45, 91, 134	ครามป่า	173
ซึกัณิล	45, 173, 190	ครุฑ	31, 143, 174, 190
ซึกัยาง	83	ควยงู	34, 106, 143, 174, 184, 190
ซึกัว	48, 115	คอแลน	36, 136, 168, 180
ซึกัสด	49	คางคก	76, 77, 105
ซึกัหนอน	10, 17, 44, 146, 173, 181, 190	คางคิ	28, 142, 190
ซึกัหมื่น	17, 173, 190	คายไซ	45, 145, 174, 190
ซึกัหมื่นขาว	173, 190	คำพองกุลา	113, 160, 174, 190
ซึกัหมื่นขึ้น	17, 85, 173, 190	คำฟ้า	56
ซึกัหมื่นชั้น	173	คิงชูด	152
ซึกัหมื่นอ้อย	190	คุระ	99, 158, 174, 191
ซึกัเหล็ก	39, 40, 66, 79, 87, 143, 144, 150, 173, 190	คุน	62, 146, 174, 191
ซึกัเหล็กบ้าน	137, 168, 173	เค็ง	11, 23, 25, 118, 122, 127, 142, 143, 165, 173
เขม็ก	173, 190	เค็ด	185
เข้มขาว	29, 142, 173, 190	เครือกอฮอ	11, 17, 25, 29, 60, 61, 63, 65, 67, 99, 107, 142, 143, 146, 158, 160, 174, 191
เขลง	26, 42, 48, 69, 142, 145, 148, 173, 190	เครือเขาคำ	67, 78, 81, 84, 148, 151, 174, 191
เขวา	10, 17, 27, 28, 30, 31, 33, 38, 60, 123, 129, 142, 143, 146, 166, 167, 173, 189	เครือเขาปูน	59, 146, 174, 191
		เครือเค็ง	122, 163, 166
		เครือจาน	41, 143, 175, 191

ค

เครื่องชุด	182
เครื่องตัดหมา	17, 51, 52, 106, 119, 124, 145, 146, 160, 163, 166, 174, 191
เครื่องตัด	125, 166, 174, 191
เครื่องเต่าให้	125, 166, 174, 191
เครื่องไทสง	122, 163, 174, 191
เครื่องบอระเพ็ด	42, 63, 64, 73, 107, 145
เครื่องปลาสด	186
เครื่องมันแกว	46, 148, 180, 196
เครื่องมันเทศ	180
เครื่องลั่นแฮด	38, 142
เครื่องส้ม	40, 144, 183, 199
เครื่องหมาน้อย	86, 152, 174, 191
เครื่องเอ็นอ่อน	70, 175, 191
เคล็ด	127, 131, 166, 167, 175, 191
แค	57, 175, 191
แคน	34, 87, 142, 151, 175, 191
แคบ้าน	175

ง

งวงตาล	59, 145
งา	70, 71, 72, 89, 173, 148, 150, 154, 168, 175, 191
งูทำทาน	86, 152
งูนา	92
งูสิง	100, 101
งูเห่า	98, 100

จ

จาน	21, 142, 175, 191
จานเครือ	25, 57, 143, 144, 145, 175, 191
จานเครือแดง	39, 175, 191
จานต้น	21
จำปา	45, 145, 175, 192
จิก	24, 63, 143, 147, 175, 192
จุกโรหินี	172
จุนสี	83

ฉ

ฉนวน	171
------	-----

ช

ชะพลู	32
ชะอม	78, 107, 148, 179
ชันตันเต็ง	173
ช้าพลู	187
ชายแดน	26, 142, 175, 192
ชุมเห็ดเทศ	139, 155, 175, 192
ชุมเห็ดไทย	184
เชื้อก	21, 70, 142, 148, 175, 192

ช

ชาด	118, 163, 175, 192
ชิงชี่	124, 166

ด

		ตะไคร้	16, 18, 20, 52, 57, 69, 81, 88, 89, 90, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 130, 139, 140, 142, 149, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 167, 186
ดอกซ้อน	31, 142, 175, 192		
ดอกพุด	31, 142, 176, 192		
ด้ายดำ	129		
ด้ายแดง	129		
ดิน	39		
ดินจอมปลวก	48		
ดินเหนียว	45		
ดีปี	123, 163, 176, 192	ตะไคร้เครื่อง	78, 104, 111, 131
ดู	13, 17, 21, 39, 142, 143, 144	ตะไคร้หอม	78, 79, 148, 149, 150, 162, 184
ดูกอง	101, 157, 176, 192	ต๋ับไก่	139
แดง	12, 17, 21, 25, 39, 68, 70, 127, 128, 130, 131, 142, 143, 144, 148, 150, 166, 167, 176, 192	ตากวง	80, 148, 176, 192
		ตากวาง	176
		ตาไก่	36, 80, 142, 148, 176, 192
โดน	21, 142	ต้างไก่ใหญ่	30, 143, 176, 192
		ตาดำตาแดง	73, 148, 176, 192

ต

ตดหมา	11, 147	ตาล	105, 158, 176, 193
ต้นสามใบ	176, 192	ต๋านิน	12, 17, 176, 193
ต่อไล่	172	ต๋าลิ่ง	12, 17, 40, 46, 92, 95, 96, 109, 144, 147, 155, 156, 162, 176
ตะแก	47, 147, 176, 192	ตื้นเปิด	65, 176, 193
ตะครอง	185	ตุมกา	63, 69, 132, 147, 148, 176, 193
ตะเคียน	175	เต็ง	41, 144, 175
ตะเคียนทอง	17, 33, 173, 189	เตย	100, 158, 176, 193
		แต่	24, 126, 127, 130, 143, 166, 167, 177, 193
		แตงกวา	176, 193
		แต่หนาม	24
		แต่หูช้าง	125

ถ		น้อยหน้า	12, 17, 43, 79, 80, 110, 124, 148, 161, 166, 177,
ถ่อน	122, 177, 193		193
ถั่วแปบ	100, 140, 155, 158, 186	นางซ่อน	33, 177, 183, 193, 199
ถั่วพู	19, 26, 41, 83, 142, 151, 177, 193	นางแข่ง	193
ถ่าน	69	นางพญารากดี	31, 177, 193
ถ่านไฟ	117	นางรัง	62, 146, 177, 194
เถาตดหมา	79, 109, 149	น้ำ	44, 45, 46, 51, 65, 66, 67, 73, 74, 79, 88, 103
ถ		น้ำกะทิ	66
		น้ำเกลือ	21, 29, 76
เถานางน้อย	137, 168, 177, 193	น้ำแกงหอย	33
เถาประสงค์	174	น้ำขี้ขี้ก	23, 48, 135
เถาพันซ้าย	175	น้ำคราม	48
เถาย่านาง	18, 108, 181	น้ำครำ	23
เถาเอ็นอ่อน	68, 175	น้ำค่าง	101
		น้ำแซ่ข้าว	82
ท		น้ำชาข้าว	39, 46, 61
		น้ำตาล	76
ทองกวาว	175	น้ำตาลกรวด	92
ทองกวาวเครือ	175	น้ำตาลอ้อย	49
ทองพันชั่ง	135, 168, 177	น่านมแม่ลูกอ่อน	34
ทับทิม	65, 180	น่านมวัว	34
ทิ้งถ่อน	177	น้ำปลาร้า	20, 39, 41, 43, 51, 53, 60, 65, 67, 82, 85, 126, 130
ทูนทาม	33, 143, 177, 193		
น		น้ำผึ้ง	47, 88, 92, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 108, 128
นกกระจอก	100	น้ำฝน	28
นมจั่ว	73, 148, 177, 193	น้ำมวก	35, 40, 52, 82, 109
นมตำเลีย	174	น้ำมะขามเปียก	52
นมแมว	66, 177, 193	น้ำมันก๊าด	47, 80, 83, 111
นมสาว	73, 148, 177, 193	น้ำมันเครื่อง	81, 83
		น้ำมันงา	134

น		เบนซิน	47
		เป็นหม่อน	87, 151, 178, 194
น้ำมันงูเห่า	32, 33	เปือก	44, 145, 178, 194
น้ำมันพืช	52, 55, 56, 57, 83, 94, 106	ใบตอง	69, 117
		ใบทะยิง	46, 147, 178, 194
น้ำมันมะพร้าว	82, 125, 133		
น้ำมันหมู	35, 76, 83, 91, 93	ป	
น้ำมันเหม็น	49		
น้ำส้ม	39	ประดงขาว	70, 148, 178, 194
น้ำหุงข้าว	122	ประดงแดง	70, 148, 178, 194
น้ำอ้อย	125	ประดงเลือด	178
น้ำอัดลม	39, 58	ประดงเหลือง	70, 148, 178, 194
เนื้อไก่	130	ประดู่	13, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 42, 45, 55, 57, 117, 118, 137, 142, 143, 145, 146, 163, 165, 168, 178, 194
เนื้อปลา	101		
เนื้อสัตว์	100		
เนื้อสันวัว	101		
บ		ปลวก	82
		ปลากระดี	134, 135
บวบขม	80, 148, 177, 194	ปลากั้ง	101, 102
บอน	177, 194	ปลาคอกั้ง	100
บอนน้ำ	28, 142	ปลาช่อน	100
บ่อน้อย	86, 151, 177, 194	ปลาช่อนกั้ง	102
บอระเพ็ด	17, 65, 66, 67, 77, 85, 92, 94, 98, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 109, 120, 134, 148, 150, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 174	ปลากระดี	133
		ปลาแดก	32
		ปลาไหล	100
		ปลีปะก้าง	52, 146, 178, 194
		ปอขนุน	178
		ปอซี่ไก่	168
บักมี	178, 194	ปอแดง	132, 178, 194
บักหุ้ง	37, 142	ปอเต่าให้	174
บ้า	178, 194	ปอปีกไก่	137, 178, 194
บึงเห่ล้อม	132	ปะเทียร	74, 148, 178, 194
บุกเดื่อ	44, 178, 194		

ป		ผักโขมหนาม	30, 143, 179
		ผักไช้	179, 195
ปลีสาระคน	21, 23, 27, 29, 41, 42, 53, 59, 60, 63, 64, 65, 125	ผักบุ้ง	179, 195
ปลีสาระควาย	48	ผักแว่น	133, 179, 195
ปลีสาระวัว	48	ผักสาบ	106, 127, 130, 160, 166, 167, 179, 195
ปีบ	172	ผักหวานบ้าน	172
ปูนกินหมาก	27, 33, 44, 46, 49, 80, 91, 97, 98, 125, 128, 139	ผักอีหนู	179
ปูนขาว	102, 103, 137	ผู้เฒ่าลัมลูก	58, 146, 179, 195
ปูนา	40	แผ่นดินเย็น	17, 80, 148, 173, 190
เปราะป่า	182	แผ่นทองแดง	46
เปล้า	104, 136, 158, 168, 178, 195	ไผ่	36, 37, 142
เปล้าใหญ่	178	ไผ่บ้าน	47, 146, 179, 195
เปลือกหอย	90, 98	ไผ่ป่า	47, 146
เปลือกหอยخم	30, 37, 98	ฝ	
เปลือกหอยแครง	27	ฝรั่ง	30, 38, 109, 117, 118, 165, 184
แป้งข้าวหมาก	123	พ	
แป้งเหล้า	73		
ผ			
ผักกระแยง	53, 146, 178, 195	พญาจุฑา	132, 179, 195
ผักกะเสด	123, 179, 195	พญานาคราช	180
ผักกาดเขียว	64, 179, 195	พญามือเหล็ก	54, 145, 179, 195
ผักกาดฮีน	36, 64, 65, 142, 145, 179, 195	พญาอ	22, 143, 179, 195
ผักกูด	40, 144, 179, 195	พญาสัตบรรณ	176
ผักขม	179, 195	พรวด	172
ผักขมหนาม	179, 195	พริก	13, 17, 51, 82, 95, 96, 97, 136, 143, 146, 152, 154, 155, 161, 168, 180, 196
ผักขา	78, 107, 160, 179, 195	พริกขี้หนู	30
ผักโขม	179	พริกไทย	99, 100, 101, 102, 123, 157, 158, 163, 180, 196

พ		พันทม	86
		ฟ้าทะลายโจร	88, 95, 106, 107, 108, 155, 161, 180, 196
พลองเหมือด	186		
พลับพลึง	69, 70, 71, 75, 76, 85, 148, 182	เพ็ญนาคราช	180, 196
พลู	13, 18, 29, 33, 45, 72, 90, 97, 104, 142, 144, 147, 148, 154, 158, 180, 196	ม	
พะยอม	172	มดแดง	50, 56, 75, 86, 106, 126, 127, 130
พังคี่	20, 53, 54, 57, 142, 145, 146, 180, 196	มะกรูด	20, 33, 79, 102, 103, 104, 142, 144, 150, 157, 158, 186
พังโหม	17, 174		
พังกีบ	80	มะกอก	22, 143, 185
พิมเสน	27, 105	มะเกลือ	15, 18, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 145, 146, 147, 178, 185
พิลา	65, 180, 196		
พุด	180, 196	มะขาม	15, 18, 34, 51, 66, 92, 99, 102, 103, 104, 140, 144, 146, 155, 157, 158, 159, 168, 185
พุดทุ่ง	180		
พุดน้อย	20, 26, 41, 83, 142, 151, 180, 196	มะเขือ	46, 147, 180, 185, 196
พุดป่า	180	มะเขือขึ้น	32, 144, 180, 196
พุดใหญ่	20, 26, 41, 83, 142, 151, 180, 196	มะคังแดง	182
เพกา	182	มะค่าแต้	177
แพงพวย	65, 180, 196	มะค่าดีควาย	28
ไพล	14, 18, 20, 24, 50, 59, 75, 82, 142, 143, 145, 151, 166, 183	มะแงว	142, 180, 196
		มะแตกต้น	171
		มะนาว	16, 18, 20, 30, 32, 37, 39, 43, 56, 85, 119, 133, 142, 143, 152, 163, 185
ฟ		มะพร้าว	13, 18, 24, 30, 32, 62, 91, 143, 144, 146, 151, 152, 155, 166, 180, 196
ฟัก	180		
ฟักเขียว	86, 151, 180	มะพอก	84, 151, 186
ฟักมัน	40, 180, 196		
ฟักหม่น	180, 196		
ฟันเสือ	86		

ม

มะเฟือง	23, 27, 40, 53, 142, 143, 144, 145, 186
มะไฟแรด	177
มะเยา	35, 142, 181, 197
มะระ	39, 142, 179
มะรุม	54, 145, 187
มะละกอ	35, 51, 61, 62, 108, 142, 146, 160, 186
มะลิ	175
มะหวด	62, 146, 186
มะหาด	119, 164, 186
มังคุด	174
มันแกว	83, 180, 196
มันเทศ	73, 149, 180
มันปู	139
มันสำปะหลัง	73, 149, 181, 196
ม้ากระทืบโรง	58, 146, 181, 197
ม้าทลายโรง	181
เม็ก	21, 22, 142, 143, 173
เม่า	68, 148, 186
เม่าขี้	70, 71, 148, 181, 197
แมงงอด	140
แมงป่อง	140
แมงลัก	187
แม่ฮ้าง	184, 200
โมก	180
โมกนัง	180
ไม้กระดุกไก่	181, 197
ไม้ติตไฟพอนสั้น	34
ไมยราบ	21, 103, 122, 126, 142, 158, 163, 166, 185
ไม้โอน	99, 158, 181, 197

ย

ยาเขี้ยวตาใบโพธิ์	199
ยาง	181, 197
ยางกราด	183
ยางโดน	181
ยางนา	155, 181
ยางเหียง	118, 175
ยางโอน	181
ยางู	133
ยาฉุน	18, 91, 110, 111, 112
ย่านาง	14, 18, 56, 61, 62, 63, 82, 86, 120, 135, 145, 146, 147, 151, 152, 161, 169, 181, 197
ย่านางแดง	18, 26, 142, 181, 19782, 152
ยารากเดียว	82
ยาไวโกเท็บ	26
ยาสูบ	14, 18, 43, 44, 45, 46, 47, 80, 112, 113, 120, 145, 146, 147, 155, 160, 161, 162, 163, 181, 197
ยาเส้น	46, 47, 49, 50, 80, 111, 112, 148
ยาเสือ 11 ตัว	100
ยาหนอน	50, 145, 181, 197
ยาหัว	173
ยาเอมปีซัลฟา	77
ยูคาลิปตัส	14, 18, 78, 110, 111, 112, 148, 160, 161, 162, 181, 197
เยา	39, 142, 181, 197
เยาขาว	29, 142, 181, 197
เยาแดง	137, 169, 181, 197

ร		ว	
รกฟ้า	175	ว่าน	50, 113, 145, 182, 198
รสสุคนธ์	182	ว่านกาบหอยแครง	69, 149, 182, 198
รังหนาม	177, 187	ว่านแก้มตุ๊ก	85, 152, 182, 198
ราชพฤกษ์	174	ว่านขี้	44, 146, 182, 198
รำ	120	ว่านขี้เซิบ	74, 148, 182, 198
		ว่านคล้ายขมิ้น	182
ล		ว่านคิงชูด	85, 182, 198
		ว่านเค็ล็ด	69, 149, 182, 198
ละหุ่ง	91, 155, 181, 197	ว่านจอด	69, 71, 149, 182, 198
ลั่นทม	175	ว่านใจดำ	54, 78, 160, 182, 198
ลำดวน	86, 151, 181, 197	ว่านใจแหล่	148, 198
ลั่นฟ้า	50, 87, 145, 151, 182, 197	ว่านชน	44, 51, 69, 72, 75, 76,
ลั่นเหือง	182, 197		85, 145, 148, 182, 198
ลั่นแฮด	182, 197	ว่านชักมดลูก	182
ลุมพุก	31, 34, 122, 126, 127,	ว่านตะขาบ	182
	128, 131, 142, 143, 163,	ว่านตูปหมูป	41, 53, 64, 75, 76, 122,
	166, 167		142, 145, 148, 163, 182,
ลุมพุกขาว	177		198
ลุมพุกแดง	127, 130, 166, 167, 182, 197	ว่านน้ำ	158
ลูกเหม็น	44, 83	ว่านปาก	53, 54, 55, 68, 71, 145,
เลินเค็ด	87, 152, 175		148, 149, 182, 198
เล็บครุฑ	174	ว่านพิษ	182, 198
เล็บมือนาง	183	ว่านไพล	22, 41, 51, 53, 54, 55,
ไลดทะนงแดง	74, 109, 119, 132, 148,		85, 106, 124, 142, 145,
	160, 163, 177		146, 152, 161
โล่ห์ดิน	61, 78, 147, 150, 182, 198	ว่านไพลใหญ่	51, 145
		ว่านไฟ	14, 18, 51, 58, 75, 85,
ฤ			147, 148, 183, 198
		ว่านม้า	101, 183, 198
ฤชีสม	158, 181, 197	ว่านเมาชน	71, 148
ฤชีผสม	99, 181	ว่านเมงมูม	74, 149, 183, 198
		ว่านวัวควาย	78

ว	สังวาลพระอินทร์		174	
	สั้น		183, 199	
	ว่านสารพาก	2, 145, 182	สั้น	39, 57, 77, 117, 120,
	ว่านหอม	64, 124, 145, 166, 183, 198		142, 145, 149, 164, 183
	ว่านหอยแครง	182	สาบเสือ	23, 29, 30, 48, 82, 137,
ว่านหางจระเข้	22, 94, 143, 155, 183, 198		143, 145, 147, 151, 168,	
ส			184	
	สามใบ		75, 149	
	สามสิบ		75	
	สบู่ดำ	29, 181	สามสิบกีบ	17, 79, 80, 148, 173
	สบู่แดง	137, 181	สารพาก	198
	ส้มป่อย	68, 99, 103, 104, 149,	สารส้ม	35, 54
		158, 159, 183, 199	สาลี	184, 199
	ส้มพอ	183, 199	สิงไคหอม	184, 199
	สมศักดิ์	39, 142, 199	สีดา	30, 109, 142, 160, 163,
	สมัง	183, 199		184, 199
	สมัด	54, 59, 145, 183, 199	สีเสียด	72, 90, 91, 148, 154, 155,
	สมัดน้อย	74, 148, 183, 199		184, 199
	สมัดสองฟ้า	82, 85, 145, 151, 152, 183,	เสม็ด	87, 151, 184, 199
		199	เสม็ดทุ่ง	174
	สมัดใหญ่	33, 74, 113, 144, 148,	เสลดพังพอน	184, 199
		161, 183	เสลดพังพอนตัวเมีย	179
	ส้อซี่	95, 155	แสงเปื้อ แสงใจ	176
	สองฟ้า	26, 33, 34, 54, 59, 142,	ห	
		143, 144, 145, 183		
	สะแกนา	64, 67, 145, 183, 199		
สะเดา	21, 57, 66, 79, 83, 111,	หญ้า		77, 148, 184, 199
	113, 142, 150, 160, 161,	หญ้าขน		119, 164, 184, 200
	162, 172	หญ้าขัด		30, 143, 147, 184, 200
สะนาย	29, 59, 145, 183, 199	หญ้าขัดมอญ		129, 166, 167, 184, 200
สะบ้า	31, 39, 143, 178	หญ้าคา		29, 53, 63, 142, 145, 184,
สะแก	176			200
สะแบง	24, 28, 42, 142, 143,	หญ้างู		184, 200
	183, 199	หญ้าเจ้าชู้		131, 167, 184, 200
สังخن	82, 152, 183, 199			

ห		หมาก	15, 18, 29, 33, 43, 47, 56, 60, 61, 72, 90, 91, 92, 93, 97, 108, 124, 131, 142, 144, 145, 146, 148, 154, 155, 156, 158, 160, 166, 167, 185, 201
หญ้าฝรั่ง	29, 184, 200	หมากกล่ำตาหนู	176
หญ้าแฝก	89, 154, 184, 200	หมากกอก	185, 201
หญ้าพันธุ์	34	หมากเกลือ	15, 18, 95, 185, 201
หญ้าละมืน	32, 144, 184, 200	หมากขาม	18, 185, 201
หญ้าสามสิบ	184, 200	หมากเขียบ	12, 17, 78, 81, 177
หญ้าหวานนา	77, 148, 185, 200	หมากเขือ	185, 201
หญ้าหิหุบ	185, 200	หมากแงว	36
หญ้าเหวหมู	99, 100, 118, 131, 158, 164, 167, 185, 200	หมากนาว	16, 18, 185, 201
หนอนตายหยาก	17, 44, 47, 93, 112, 145, 147, 156, 162, 173	หมากแปบ	52, 74, 145, 148, 186, 201
หนอนหน้อย	45	หมากพร้าว	18, 180
หน่อไม้	58, 145	หมากพอก	186, 201
หนังลิว	134	หมากเพียง	186, 201
หนาด	104, 105, 110, 112, 136, 158, 161, 168, 185, 200	หมากเฒ่า	186, 201
หนาดโก	106, 160, 174	หมากหวดข่า	186, 201
หนาดแดง	129, 167, 185, 200	หมากหุ้ง	186, 201
หนาดใหญ่	185	หมากหุด	186, 201
หนามกระจาย	142, 171	หยาบซี่ไ้	178
หนามกำจาย	171	หยาบซี่ไ้	137
หนามคอง	22, 143, 185, 200	หวดข่า	74, 148, 186, 201
หนามเครือ	29, 171	หว่า	125
หนามจาย	29, 142, 171, 188	หอม	102, 157, 186
หนามเจนแหว	32, 144, 185, 200	หอยขม	139
หนามแท่ง	25, 26, 142, 200	หอยโข่ง	32, 35, 127
หนุ่มานประสานกาย	88, 155, 185, 200	หอยเตี๊	36
หม่อน	73, 149, 185, 201	หัวสิงไค	16, 18, 186, 201
		หัวหอม	186, 201
		หัสคุณ	183
		หาด	186, 201

ห		ฮีเหิน	48, 186, 202
		ฮีแหน	145
หุन्न้อย	82, 151, 186, 201	ฮีฮุม	186, 202
เหมือด	61, 146, 186, 202	ฮุตพิด	44, 182
เหมือดคน	72, 186, 202	เฮ็นฮ่อน	148, 175
เหมือดใหญ่	186		
เหมือดแอ่	43, 64, 145, 186, 202	ฮ	
เหล็ก	29		
เหล้า	22, 54, 56	ฮังคาว	135, 186, 202
เหล้าขาว	39, 76, 105, 128	ฮังมดไฮ	80
เหล้าต้ม	61		
เหล้าโท	63		
เหล้าสาโท	58		
แหน	25, 86, 143, 152, 186, 202		
แหนนา	186		
ไหลแดง	61, 78, 79, 112, 148, 160, 182		
อ			
อ้อย	23, 52, 143, 145, 166, 186, 202		
อ้อยดำ	84, 123, 151, 163, 187, 202		
อะโยะ	113		
อะวาง	106, 161, 187, 202		
อินทนิล	118, 163, 187, 202		
อีตู๋	52, 113, 145, 160		
อีตู๋ไทย	54, 110, 160, 161, 187, 202		
อีตู๋นา	74, 148, 187, 202		
อีเทิน	187, 202		
อีเลิด	27, 29, 32, 142, 143, 187, 202		
อีเลิศ	187, 202		